

316. VERS. 14. *Et nunc dico : In tribus annis annorum mercenarii, dedecorabitur gloria Moab in omnibus divitiis multis : et relinquetur minimus, et non honoratus.* Videtur mihi hisce verbis Moabitidi circumscribere supplicii et pœnarum tempus, quod nominavit tres annos mercenarii. Quia igitur dividitur in tres partes tota temporis natura, plenum atque perfectum tempus exprimere cupiens, dixit annos tres. Itaque *In tribus annis annorum mercenarii, dedecorabitur gloria Moab.* Quin et in Evangelio infamia mercenario inuritur a Servatore, dicente : *Mercenarius autem, et qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, et fugit, quia mercenarius est, et oves non sunt illi curæ* ⁶¹. Inquilinus insuper et mercenarius sacerdotis non comedet sancta secundum legem ⁶². Moab igitur se **617** ipse stata mercede locavit, et factus est mercenarius. Non enim dilexit Deum: sed ob mercedis opinionem et sui commodi spem, non rei faciendæ studio agebat quod agebat. Tribus ergo annis annorum mercenarii afficietur ignominia. Quemadmodum ergo pastor mercede conductus, pastor non est : Ita etiam quisquis facit eleemosynam ad accipiendam ab hominibus gloriam, recepit suam mercedem ⁶³, nec misericors est nec munificus. Item quicumque temperans est ad ineundam ab hominibus gratiam, temperans non est, cum virtutem non quærat, sed gloriam ex ea proventuram venetur. Itaque ii sunt apud Deum inhonorati, qui aliquid ostentationis causa faciunt. Quare et Moab dedecorabitur annis tribus; hoc est, in omni temporis mensura. Inferetur autem mercenarii dedecus, quod non ex animo, sed simulate et fictu munus virtutis expleverit. Dedecoratur autem *In omnibus divitiis multis.* Enimvero quantum ei existimationis in hac vita inerat, tantum eidem infamiæ et dedecoris pro mercede rependetur, ubi abscondita nostra fuerint revelata. Et qui multas res vanas et infructuosas manibus suis congerit, is dedecoris sibi imprimendi segetem majorem habet; qui vero lingua mendaci efficit thesauros, is prosequitur inania, atque in mortis laqueos veniet. *Et relinquetur minimus, et non honoratus.* Quæ hic describitur animadversio, iis qui ad vitium alendum conspirant, loco est doni ac beneficii.

⁶¹ Joan. x, 12, 13, ⁶² Lev. xxii, 10. ⁶³ Matth. vi.

MONITUM IN LIBRUM DE VERA VIRGINITATE.

Hoc opus commendat antiquitas. Scriptum est enim quarto sæculo, eidemque nuncupatur Letoio Melitinensi, ad quem et Gregorii Nysseni exstat *Epistola canonica*. Huc accedit auctoris dignitas, quem

(25) Codex unus, μισθωτῶν, *annorum mercenariorum*.

(26) Editi, διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων. At mss. tres uti in contextu.

(27) Codex unus, ἔτεσιν ἔτων, *annis annorum*.

(28) Recentior Combefisii codex, ἀκαρπία. Unde interpretis vetus : *Nam qui numerosam coacervat pec-*

316. Καὶ νῦν λέγω· Ἐν τρισὶν ἔτεσιν ἔτων μισθωτοῦ (25), ἀτιμασθήσεται ἡ δόξα Μωάβ ἐν παντὶ τῷ πλούτῳ τῷ πολλῷ· καὶ καταλειφθήσεται ὀλιγοστός, καὶ οὐκ ἔντιμος. Διὰ τούτων δοκεῖ μοι ὀρίζειν χρόνον κολάσεως τῇ Μωάβ, ὃν ὠνόμασε τρία ἔτη μισθωτοῦ. Ἐπεὶ οὖν εἰς τρία μέρη ἡ πᾶσα τοῦ χρόνου διαιρεῖται φύσις, τὸ τέλειον τοῦ χρόνου παραστῆσαι βουλόμενος, τρία εἶπεν ἔτη. Ἐν οὖν τρισὶν ἔτεσιν ἔτων μισθωτοῦ, ἀτιμασθήσεται ἡ δόξα Μωάβ. Ὁ μισθωτὸς καὶ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ διαβέβληται ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, λέγοντος· Ὁ δὲ μισθωτὸς, καὶ οὐκ ὢν ποιμὴν, οὗ οὐκ ἔστι τὰ πρόβατα ἴδια, θεωρεῖ τὸν λύκον ἐρχόμενον, καὶ φεύγει, ὅτι μισθωτὸς ἔστι, καὶ οὐ μέλει αὐτῷ περὶ τῶν προβάτων. Καὶ πάροικος δὲ καὶ μισθωτὸς τοῦ ἱερέως οὐκ ἔδεται ἅγια κατὰ τὸν νόμον. Ἐξεμίσθωσεν οὖν ἑαυτὸν ὁ Μωάβ, καὶ γέγονε μισθωτὸς. Οὐ γὰρ ἠγάπησε τὸν θεόν, ἀλλὰ φαντασίᾳ μισθῶν καὶ ἐλπίδι οἰκείας ὠφελείας, οὐχὶ δὲ τῇ πρὸς τὸ γινόμενον διαθέσει, ἔπραττεν ὃ ἔπραττε. Τρισὶν οὖν ἔτεσιν ἀτιμασθήσεται ἔτων μισθωτοῦ. Ὡς οὖν ὁ ποιμὴν ὁ μισθωτὸς τὸ δοξασθῆναι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἀπέχει τὸν μισθόν, καὶ οὐκ ἔστιν ἐλεήμων οὐδὲ κοινωνικός. Καὶ ὁ σώφρων διὰ τὴν ἀνθρωπίνην (26) ἀρέσκειαν οὐκ ἔστι σώφρων, οὐ τὴν ἀρετὴν διώκων, ἀλλὰ τὴν ἀπ' αὐτῆς δόξαν θηρώμενος. Ἄτιμοι τοίνυν παρὰ θεῶν οἱ πρὸς ἔνδειξιν τι ποιῶντες. Ὡστε καὶ ὁ Μωάβ ἐν τρισὶν ἔτεσιν (27) ἀτιμασθήσεται· τουτέστιν, ἐν παντὶ τῷ μέτρῳ τοῦ χρόνου· ἀτιμίαν δὲ μισθωτοῦ, διὰ τὸ μὴ ἐκ διαθέσεως, ἀλλ' ἐπίπλαστον αὐτῷ εἶναι τὸ ἔργον τῆς ἀρετῆς. Ατιμάζεται δὲ Ἐν παντὶ τῷ πλούτῳ τῷ πολλῷ. Ὅσον γὰρ αὐτῷ περιῆν τῆς ἐνταῦθα ὑπολήψεως, τοσοῦτον μετὰ τὸ ἀποκαλυφθῆναι ἡμῶν τὰ κρυπτά, ἀποδοθήσεται τῆς αἰχύνης ὁ μισθός. Καὶ ὁ πολλὴν συνάγων ταῖς χερσὶν ἀκαρπίαν (28), πλείονα ἔχει ὕλην τῆς ἐπιφερομένης αὐτῷ ἀτιμίας· καὶ ὁ ἐνεργῶν θησαυρίσματα γλώσση ψευδεῖ, μάταια διώκει, καὶ ἐλεύσεται ἐπὶ παγίδας (29) θανάτου. Καὶ καταλειφθήσεται ὀλιγοστός, καὶ οὐκ ἔντιμος. Εὐεργεσία τῶν ἐπὶ κακίᾳ συγκεκροτημένων, ἢ ἐντεῦθεν παιδεύσις.

cati multitudinem. At antiquior Combefisii codex cum Reg. secundo, ἀκαρπίαν, rectius.

(29) Codex unus. ἐπὶ παγίδα. Mox uterque Combef. cum Reg. secundo, ἔντιμος εὐεργεσία. Editi, ἔντιμος, ἐπὶ εὐεργεσίᾳ, haud emendate. Hic desinunt omnes tum calamo notati, tum typis descripti libri.

episcopum fuisse declarat hæc salutandi Letoii ratio, ἐπισκόπων ὁμόφυχε Λητοῖε, *unanimis mihi inter episcopos Letoi*. Sed tamen S. Basilio hæc elucubratiō attribui non potest; idque Tillemontius non ut probabilem conjecturam, sed ut rem necessariis exploratam rationibus defendit.

Non solum enim huic scriptori summa est cum Basilio styli dissimilitudo, sed etiam multa pertractat incaute, quæ cum virgineum pudorem imaginibus non decoris inquinare possint, nec semetipsum Basilius, nec lectores in ejusmodi periculum conjecisset. Providit ipse scriptor (n. 65), se in offensionem pluribus venturum, ac reprehensionem occurrit hoc rationis momento, quod virgo, si modo non sit impubis, nihil eorum quæ ad masculi naturam pertinent, ignoret.

Sed petita ex stylo argumenta multis tanti esse non videntur, ut præjudicatas opiniones deponant. Hic autem manifesta est temporum repugnantia, quod nullum prorsus litigandi locum relinquit. Nam Letoiius Melitinensis episcopus, cui nuncupatus est liber *De vera virginitate*, pluribus post Basilius mortem annis ad hanc dignitatem pervenit. Ejus decessor Otreius interfuit secundæ synodo œcumenicæ, quæ perhonorificum de illius fide iudicium fecit, eumque in Pontica diœcesi cum Helladio Cæsariensi et Gregorio Nysseno veluti quoddam centrum communionis constituit.

Sensit Dupinus hujus argumenti pondus, nec tamen cessit, sed aut Letoium nondum fuisse episcopum, cum hæc ei nuncupata elucubratiō, aut pro Letoio legendum esse *Otreium* existimat. Prima eruditi viri conjectura profligatur ex verbis modo citatis, *unanimis mihi inter episcopos Letoi*. Altera autem ex eo genere est, quod ab omnibus prorsus explodi debeat, et a re critica penitus facessere.

Nihil moror Suidam, qui librum *De virginitate* scriptum a Basilio commemorat. Longe major Gregorii Nazianzeni auctoritas, cujus testimonio Combefisius et Dupinus nituntur. Sed cum Gregorius scripta Basilius laudat, quibus virginitatem vere colere docebat, *Regulas* indicat, quæ nihil prorsus habent, quod non ad optimam excolendæ virginitatis rationem pertineat. Atque etiamsi constaret Basilius singulari opera *De virginitate* scripsisse; verum illud opus desiderandum esset, minime vero illud, quod in manibus habemus, affingi ei in tam manifesta styli dissimilitudine et temporum discrepantia deberet.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΕΝ ΠΑΡΘΕΝΙΑ ΑΛΗΘΟΥΣ ΑΦΘΟΡΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΛΗΤΟΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΜΕΛΙΤΗΝΗΣ (30).

LIBER

DE VERA VIRGINITATIS INTEGRITATE,

AD LETOIIUM MELITINENSEM EPISCOPUM.

1. Οἱ μὲν πολλοὶ τῶν τὸν νυμφίον ἡμῶν (31) περιεπόντων Χριστὸν, ὅσους ὁ οὐράνιος ἔρωσ πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ κατανόησιν ἔτρωσεν, ἄλλας παρ' ἄλλοις (32) τοῦ καλοῦ τὰς ἰδέας ἀσκουμένας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἰδόντες, οἱ μὲν τῆς παρθενίας ὕμνους, οἱ δὲ τῶν νηστεύσασαι τε καὶ χαμευνύσασαι ὑπωπιαζόντων τὸ σῶμα ἐγκώμια, ἄλλοι δὲ τὸ μεγαλόφυχον τῶν πιπρασκόντων διὰ τὸν Κύριον τὰ ὑπάρχοντα θαυμάζοντες, τοὺς ἐπαίνους ἐν μακρῷ διεξέρχονται· οὐχ ὅπως ἕκαστον μετιέναι προσήκει τῶν εἰρημένων, ἀναγκαῖον εἶναι διδάσκειν οἰόμενοι, ἀλλὰ τοὺς ἐπαίνους τῶν εἰρημένων εἰς τὴν τοῦ καλοῦ προκοπὴν (33) μόνον ἀρκεῖν

(30) Μελιτηνῆς. Sic reperimus in duobus Regiis codicibus et Colbertino. Habet utraque editio Veneta et Parisiensis, Μελιτης. Sic etiam unus ex Regiis codicibus. Duo alii itidem Regii, Μελιτινης.

(31) Νυμφίον ἡμῶν. Editio Parisiensis addit, τὸν ἀθάνατον. Sed hæc desunt in editione Veneta et in quinque veteribus libris.

(32) Παρ' ἄλλοις. Tres codices mss., ἐπ' ἄλλοις.

A 618 1. Plerique cum videant quoscunque ex sponsi nostri Christi cultoribus cælestis amor ad virtutis contemplationem sauciavit, alios alias virtutis species exercere in Ecclesia; alii quidem virginitatis laudes; alii vero eorum qui jejuniis et chamæuniis corpus castigant, encomia; alii autem magnanimitatem eorum admirati, qui facultates vendunt propter Dominum, eorum præconia prolixo sermone prosequuntur: non quomodo unumquodque eorum, quæ diximus, excolendum sit, necessarium existimantes docere, sed solas laudes satis esse ad virtutis profectum ducentes. Ego autem

Mox unus ex Regiis, ἐν ταῖς ἐκκλησίαις.

(33) Εἰς... προκοπὴν. Legitur, πρὸς... προτροπὴν, ad virtutis incitamentum, in tribus Regiis codicibus et Colbertino. Quæ scriptura etsi prima specie satis commoda videtur, nihil tamen mutandum duxi, quia auctori hujus operis non tam propositum ad virtutem amplectendam hortari, quam iis, qui jam amplexi sunt, præcepta tradere.

tibi, unanimis mihi inter episcopos Letoi, non virginis laudem, non vendentium facultates encomium, aut jejuniis corpus macerantium præconia, sed quid unumquodque horum sit, et quomodo ex cultum ad veram virtutem conferat, velut in aprico exponere in animum induxi: non equidem ut te jam pridem horum intelligentiam assecutum, ad recti et honesti considerationem in contemplando virtutum discrimine adducam; sed ut una tecum explanans singula, quali sint natura, non iis solum qui a te reguntur, jamque recti et honesti amorem per te genuinum pectore conceperunt, sed et cæteris qui hæc legent, velut in tabella depictam veræ virginis pulchritudinem, quomodo et unde et qualibus virtutis coloribus ornetur, accurate ediscendam exhibens, tutius unumquemque exoptatum bonum, quanta potero benevolentia, persequi doceam.

2. Magnum enim quiddam est, revera, virginitas, incorruptibili Deo, ut in summa dicam, similem efficiens hominem. Nequaquam autem a corporibus ad animas ipsa progreditur: sed cum animæ incorporeæ propria sit, per gratam Deo virginitatem animæ, incorrupta servat corpora. Veri enim boni anima notionem concipiens, veluti penna quadam ad illud, nempe incorruptione, subvecta, et simili simile, id est, ea tantum quæ in ipsa est incorruptione, incorruptibilem Deum digne coli perspicuens, corporis virginitatem, velut ancillam ad suæ ipsius pulchritudinis famulatum adsciscit, eamque sibi astantem sine interpellatione ad Deum contemplandum semper habere cupiens, obstrepentes illi corporis voluptates quam longissime repellit. Atque ab iis quidem, quæ sub ventre sunt, **619** voluptatibus continentiam, corporeæ virginitatis ancillam, corporis autem virginitatem suæ ipsius virginitatis ancillam facit, ita ut cætera quidem omnia et ciborum abstinentiam, et reliquam austeritatem, quæ cum voluptatibus per sensus contra corporis virginitatem fluentibus pugnat; sed et ipsam etiam corporis virginitatem, non propter aliud quidquam nisi propter semetipsam studiose exerceat; ut suam ipsius virginitatem incorruptam ab omni mala cogitatione custodiens, similitudinem cum incorruptibili Deo, qui jam in illam, velut in purissimum speculum, gratiarum suarum splendor immittit, ad suam ipsius pulchritudinem et lau-

A λογιζόμενοι. Ἐγὼ δὲ σοι, ἐπισκόπων ὁμόφυγε Λητόια, οὐχὶ παρθενίας ὕμνον, οὐδὲ τῶν τὰ ὑπάρχοντα πιπρασκόντων ἐγκώμιον, ἢ τῶν νηστείας κατατηκόντων τὰ σώματα ἔπαινον, ἀλλὰ τί τούτων ἕκαστον, καὶ πῶς κατορθούμενον πρὸς τὴν ὄντως ἀρετὴν συντελεῖ, ὡς περ ἐν αἰθρίᾳ ἐπιδείξαι προεθυμήθην· οὐχ ἵνα σε προλαβόντα (34) τούτων τὴν σύνεσιν, πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ κατανόησιν ἐν τῇ θεωρίᾳ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀρετῶν (35) ἐπιστήσω· ἀλλ' ἵνα σοι διαρθρῶν ἕκαστον, οἷόν τι τὴν φύσιν ἐστίν, οὐ τοὺς ὑπὸ σοῦ μόνον ἔρωτα τοῦ καλοῦ λοιπὸν διὰ σέ (36) γνήσιον ἐν στέροισι λαβόντας, ἀλλὰ καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἐντυγχανόντων, καθάπερ ἐν πίνακι χρωματογραφηθὲν τῆς ὄντως παρθενίας τὸ κάλλος, πῶς καὶ πόθεν, καὶ ποίοις τισὶ χρώμασιν ἀρετῆς τοῦτο κοσμεῖται, ἀκριβῶς καταμαθεῖν παρασχῶν, ἀσφαλέστερον ἕκαστον μετιέναι τὸ σπουδαζόμενον καλὸν μετὰ τῆς ἐνούσης εὐνοίας (37) διδάξω.

2. Μέγα μὲν γὰρ, ὡς ἀληθῶς, παρθενία, τῷ ἀφθάρτῳ Θεῷ, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἶπεῖν, ἐξομοιοῦσα τὸν ἄνθρωπον. Οὐκ ἀπὸ σωμάτων δὲ ἅσα ἐπὶ ψυχᾶς αὐτῇ ὁδεύει· ἀλλὰ ψυχῆς τῆς ἀσωμάτου οὕσα ἐξαιρετος, τῇ ταύτης Θεοφιλεῖ παρθενίᾳ ἀφθορα φυλάττει τὰ σώματα. Τοῦ γὰρ ὄντως καλοῦ ἢ ψυχῆς φαντασίαν λαβοῦσα, καθάπερ (38) τινὶ πτερῶν πρὸς αὐτὸ τῇ ἀφθαρσίᾳ πτερωθεῖσα, καὶ τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον, τῇ ἐν αὐτῇ ἀφθαρσίᾳ φημί, τὸν ἀφθαρτον Θεὸν θεραπεύεσθαι (39) μόνως πρὸς ἀξίαν ἀθροῦσα, τὴν τοῦ σώματος παρθενίαν, θεράπειαν εἰς τὴν τοῦ καθ' ἑαυτὴν κάλλους (40) θεραπείαν ἐπάγεται, καὶ πάρεδρον ἀοχλήτως πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ θεωρίαν ταύτην **C** ἔχειν ἀεὶ βουλομένη, τὰς ἐνοχλοῦσας αὐτῇ τοῦ σώματος ἡδονὰς ὡς πόρρωτάτω ἐλάυνει. Τὴν μὲν τῶν ὑπὸ γαστέρα ἡδονῶν ἐγκράτειαν, τῆς σωματικῆς παρθενίας θεράπειαν, αὐτὴν δὲ ταύτην τῆς καθ' ἑαυτὴν, ποιουμένη· ὡς τὰ ἄλλα μὲν ἅπαντα, καὶ τροφῶν ἐγκράτειαν, καὶ τὴν λοιπὴν σκληραγωγίαν, μαχομένην ταῖς βρούσαις κατὰ τῆς ἐν σώματι παρθενίας διὰ τῶν αἰσθήσεων ἡδοναῖς· ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ σώματος παρθενίαν (41), οὐ δι' ἕτερόν τι, ἢ δι' ἑαυτὴν φιλοκάλως ἀσκεῖσθαι, ἵνα τὴν ἑαυτῆς παρθενίαν ἀφθορον ἀπάσης μοχθηρᾶς ἐννοίας φυλάξασα, τὴν πρὸς τὸν ἀφθαρτον Θεὸν ἐξομοίωσιν, ὡς περ ἐν ἀκηλιδῶτῳ κατόπτρῳ λοιπὸν αὐτοῦ τὰς παρ' ἑαυτοῦ αὐτῇ ἐναυγάζοντος χάριτας, εἰς κάλλος ἑαυτῆς καὶ ἔπαινον κατορθωθείσαν κερδήσῃ. Ἐπειδὴ οὖν παρθενία μὲν, τὴν (42) ὄντως φημί, ὡς ἤδη γε ἐν ὀλίγῳ

(34) Προλαβόντα. Quamvis in utraque editione et in plerisque codicibus mss. legatur, προσλαβόντα, longe potior codicis Francisci Primi scriptura, quam a Combefisio adductam secuti sumus.

(35) Τῶν ἀρετῶν. Non recte legitur, τῶν φύσεων, in editione Veneta, quacum tamen consentiunt quinque mss. codices.

(36) Διὰ σέ. Malim, διὰ σοῦ, *opera tua*, sive, *per te*.

(37) Εὐνοίας. Legitur in uno codice Regio, ἐννοίας. In alio, qui fuit olim cardinalis Mazarini, διανοίας. Ibidem unus ex Regiis, ἐπιδείξω.

(38) Καθάπερ. Editio Paris., καὶ καθάπερ. Sed

deest conjunctio in editione Veneta et antiquis codicibus.

(39) Θεραπεύεσθαι. Legitur in quinque codicibus mss., θεραπεύειν. Sic etiam editio Veneta. Sed longe potior vulgata scriptura. Ibidem unus ex Regiis, πρὸς ἀξίαν ὁρῶσα.

(40) Κάλλους. Duo Regii codices habent, καλοῦ. Horum in altero legitur ibidem, καθ' ἑαυτῶν, quod positum videtur pro καθ' ἑαυτό.

(41) Παρθενίαν. Duo codices Regii habent, παρθενίαν δι' ἑκείνην. Ibidem duo mss., δι' οὐδὲν ἕτερον.

(42) Τὴν. Editio Veneta, ἢ. Mox codex Mazarinæus, ἔδειξε, et ad marginem, ὑπίσειξε.

φθάσας ὁ λόγος ὑπέδειξε, καὶ προῖων ἔτι σαφέστερον A
 δείξει, τοῦ κατὰ ψυχὴν ἀφθόρου κάλλους (δι' ὃ καὶ τὰ
 σώματος ἐκπονείται καλὰ) ἐστὶν ἐξαιρετός· οἱ δὲ
 πολλοὶ τῷ ὀνόματι τῆς παρθενίας μόνῃ (43) προσ-
 ἔχοντες, οὐδὲν τι τῆς ἀληθοῦς παρθενίας φροντίζου-
 σι (44)· διὰ τοῦτ' ἀναγκαίως, οἶμαι, τοῖς τὸν ὑπὲρ
 παρθενίας στέφανον ποθοῦσι λαβεῖν, ὑποφωνῆσαι τὰ
 ἐνόητα σπουδάσω (45), ὡς ἂν μὴ δι' ἄγνοιαν ἀμελή-
 σαντες τοῦ προηγούμενου καλοῦ, προσαναλώσωσι
 μὲν τῇ τῆς θεραπαίνης δουλείᾳ πάντα τὸν βίον, διὰ
 δὲ τὸ μηδέποτε τὴν δέσποιναν ταύτης θεραπεῦσαι,
 καὶ τὴν τοῦ σώματος παρθενίαν οὐ κοσμουμένην τῷ
 τῆς ἐνδοθεν (46) κάλλει, μετὰ πολλοὺς ἰδρωτάς ζη-
 μιωθῶσιν. Ἴνα οὖν σαφῶς ἕκαστον τῶν συντεινόντων
 πρὸς τὸ τῆς ἀληθοῦς παρθενίας κάλλος ὀφθῆ, φέρε,
 πρὸς τίνα σκοπὸν ἡ παρθένος ἀφορῶσα (47), τὴν ἐαυ-
 τῆς παρθενίαν ἀσκεῖ, θεωρήσωμεν. Οὕτω γὰρ ἂν ἐφ'
 ἐκάστου κινήματος αὐτῆς, εἴτε πρὸς τὸν προκείμενον
 βάλλει σκοπὸν, εἴτ' ἄλλο προθεμένη, πρὸς ἄλλο δὲ
 ἀφιεῖσα, τοῦ καθ' ἑαυτὴν σκοποῦ ἀστοχεῖ, ὡσπερ ἐν
 αἰθρίᾳ ἰδόντες, τὴν ὡς ἀληθῶς παρθένον ἂν κατα-
 μάθοιμεν.

3. Ἄνωθεν δὲ, ὡς ἔχει (48) φύσεως τὸ θῆλυ πρὸς
 τὸ ἄρρεν, εἰ βούλει, ἐπισκεψώμεθα, ἵνα καὶ τὸν τῆς
 παρθενίας σκοπὸν εὐκρινῶς ἀναφανέντα κατἰδῶμεν.
 Ἐξ ὀλίγων γὰρ τῶν πρώτων ζώων, καθάπερ ἕκ
 τινων πρωτοτύπων σπερμάτων, τὸν κόσμον ὁ Δημιουργὸς
 πληρῶσαι θελήσας, ἐκάστου μὲν εἴδους ζώων,
 καθάπερ τινὰ μίαν ῥίζαν, τὴν τοῦ σωματικοῦ ζώου
 ἰδέαν ἐξ ἀρχῆς κατεβάλετο (49). Ταύτην δὲ εἰς ἄρρεν
 τε καὶ θῆλυ, ἀπὸ τοῦ λογικοῦ ζώου ἕως ἐπὶ πᾶν εἶ-
 δος ἀλόγου (50), τεμῶν καὶ τὸ θῆλυ τμήμα τοῦ ἄρρε-
 νος ἐργασάμενος, οἷστρον μὲν ἐκάστῳ τμήματι τῆς
 πρὸς ἀλληλα συμπλοκῆς ἄρρητον τῇ φύσει ἐπέθηκε.
 Τούτων (51) δὲ τὰ ἀποσχισθέντα ἀλλήλων, ταῖς ἀσχε-
 τοῖς τοῦ ἔρωτος μίξεις ἀλλήλοις συμπλέκων, ἐκ
 τῆς συμπλοκῆς, ἅπαν εἶδος ζώων ταῖς ἐκ τῶν προ-
 αγόντων βλαστάνων γοναῖς, δι' αἰῶνος (52) πληθύνει,
 Αὐξάνεσθε, λέγων, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρῶ-
 σατε τὴν γῆν. Οὕτω δὲ τὸν κόσμον, φημὶ, ἀφ' ἑνὸς τοῦ
 Ἀδάμ ἀνθρώπων γένους, καθ' ἅπασαν (53) γῆν,
 μυρίαὶς ἔθνῶν διαφοραῖς πεπληρωμένον ἀποδείσαι
 τροθέμενος· ἀφ' ἑνὸς δὲ ἐκάστου τῶν ἀλόγων εἴδους,
 κατὰ τὸν ὁμοίον τρόπον τετραπόδων τε καὶ ἑρπετῶν,
 ἔτι δὲ πτηνῶν τε καὶ νηκτῶν, καὶ συνόλως ἀπάντων
 ζώων, ἀμυθήτοις ἰδέαις πλημμυροῦντα ὀφθῆναι θε-
 λήσας, τῇ μὲν δυναστείᾳ τοῦ ἄρρενος ὑποτάττει τὸ
 θῆλυ, τῇ δὲ τοῦ θήλεος ἡδονῇ, τιθασσεύει τὸ ἄρρεν·
 τὸ μὲν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ ἄρρενος εἰλημμένον, ὡς

⁴ Gen. i, 28.

(43) Μόνῃ. Unus codex ms., ἔτι μόνον.

(44) Φροντίζουσι. Unus ex Regiis, φροντίζοντες.

(45) Σπουδάσω. Nonnulli codices, ἐσπούδασα.

(46) Τῆς ἐνδοθεν. Unus ex Regiis addit, παρ-
 θενείας.

(47) Ἀφορῶσα. Duo mss., ἀφιεῖσα.

(48) Ἄνωθεν δὲ, ὡς ἔχει. Totus hic locus deest
 in nonnullis mss. codicibus usque ad hæc verba,
 quæ leguntur num. 4, Ἐπειδὴ οὖν θεῖον ὄντως καὶ
 τῆς ἀχράντου, etc.

(49) Κατεβάλετο. Sic editio Veneta et plerique

dem consequatur. Quoniam igitur virginitas, veram
 illam dico, ut jam breviter præmissa demonstravit
 oratio, et progrediens adhuc clarius demonstrabit,
 incorruptæ in anima pulchritudinis propria est,
 propter quam et corporis exercentur præclare fa-
 cta; multi autem nomini virginitatis soli attenden-
 tes, nullam veræ virginitatis curam gerunt; pro-
 pterea necessario, ut opinor, eos qui virginitatis
 coronam consequi cupiunt, pro viribus submonere
 conabor, ut ne inscienter præcipuum bonum negli-
 gentes, totam vitam in ancillæ cultu consumant,
 et eo quod nunquam illius dominam coluerint, etiam
 corporis virginitatem non exornatam interiori pul-
 chritudine post multos sudores amittant. Ut igitur
 olare singula ad veræ virginitatis pulchritudinem
 attinentia cernantur, age, quodnam ad propositum
 virgo respiciens, suam ipsius virginitatem exer-
 ceat, consideremus. Sic enim in singulis illius mo-
 tibus, utrum ad propositum collineet scopum, an
 aliud sibi proponens, et alio jaculans, a suo ipsius
 proposito aberret, tanquem in serena luce intuen-
 tes, quænam vere virgo sit, cognoscere poterimus.

3. Ab origine autem quomodo ex natura sese ha-
 beat femina ad marem, si ita placet, consideremus,
 ut et virginitatis scopum distincte explanatum con-
 spiciamus. Ex paucis enim primis animantibus,
 tanquam ex primariis quibusdam seminibus, cum
 mundum Creator implere vellet; cujusque speciei
 animalium, quasi unam quamdam radicem, corpo-
 ralis animalis formam ab initio constituit. Hanc au-
 tem ab animali rationali usque ad omnem bruto-
 rum animalium speciem, cum in marem et femi-
 nam divisisset, ac feminam masculi segmentum
 effecisset, stimulum mutui complexus unicuique
 segmento arcanum natura indidit. Hæc vero ita a
 se invicem discissa irrequietis amoris permistioni-
 bus inter se complicans, ex complexu omnem ani-
 malium speciem ex antecessorum semine germi-
 nantem per sæcula multiplicat, dum ait: *Crescite
 et multiplicamini, et replete terram* ⁵⁴. Sic mundum,
 inquam, **620** ab uno ex humano genere Adamo,
 per universam terram, innumeris gentium varietatibus
 refertum ostendere volens, et ab uno et ex
 unaquaque belluarum specie similiter cum innu-
 meris quadrupedum, reptilium, volatilium, natati-
 lium, et omnium omnino animalium, formis scaten-
 tem volens apparere: maris quidem potestati fe-
 minam subjicit, masculum vero feminæ voluptate
 demulcet. In quo quidem id quod e masculi latere

codices mss. Editio Parisiensis, κατεβάλλετο.

(50) Ἀλόγου. Sic editio Veneta et codices mss.
 Editio Parisiensis, ἄλογον.

(51) Τούτων. Duo mss., τούτων. Alius ad margi-
 nem, ταῦτα.

(52) Δι' αἰῶνος. Utraque editio, δι' ἑνός, *per
 unum multiplicat*. Sed sequi maluimus sex eodices
 mss., quorum tamen unus ad marginem habet vul-
 gatam lectionem.

(53) Καθ' ἅπασαν. Nonnulli codices, κατὰ πᾶσαν.
 Mox duo mss., πεπληρωμένον ἐπιδείξαι.

sumptum est, uti partem totam a quo sumptum est, A
 summissum esse et imperio parere sancivit: ut au-
 tem masculus, eam quæ ex se assumpta est, ap-
 peteret, ac illius congressum persequendo, per hu-
 jusmodi copulam proprium membrum in seipsum
 reciperet, naturali quadam necessitate constituit.
 Sic duo ex uno, atque iterum ex duobus unum,
 masculum et feminam, sapienter ostendit. Atque
 mutuum hunc complexum non iis solum, quos prius
 dixi, modis præstitit ipsorum corporibus jucundum
 et suavem, sed etiam multiplicandæ proles, quæ
 per congressum prælucentibus amoris facibus susci-
 tatur, studium ac desiderium ingens insevit. Ma-
 sculum quidem agentem utpote prius conditum,
 feminam vero patientem tanquam a maris parte
 avulsam ex ipsa natura efficit. Et ne femina veluti
 patiens, amoris affectu ad similis generis succes-
 sionem impulsam, auxilio destitueretur, feminam ceu
 totum voluptatis medicamentum masculo paravit,
 atque violento quodam pondere marem ad ipsam
 rapit; non ad masculum pertrahens feminam, sed
 per feminæ voluptatem masculum ad ipsam capti-
 vum ducens. Quemadmodum enim magnes lapis ar-
 canam quamdam vim in ferrum suapte natura sor-
 titus, non ipse rapitur ad ferrum, sed eminus fer-
 rum ad seipsum pertrahit: sic feminæ corpus non
 enarrabilem quamdam in masculum vim nactum,
 ignorante etiam, ut ita quis dixerit, ipsius anima,
 maris corpus ultro ad concubitum pertrahit. Voluit
 hoc modo opem ferre infirmiori animali rerum opi-
 fex, ut sua ipsius voluptate marem incantans, non
 solum ob liberorum procreationem, verum etiam C
 propter ipsum congressum æstrum, masculum de-
 fensorem haberet. Eam igitur ob causam: *Relin-
 quet homo patrem suum et matrem*: non femina, sed
 masculus ab insito stimulo ad feminæ concubitum
 impulsus. *Et adhærebit uxori vir*, inquit, non uxor
 viro, *et erunt duo in carne una*⁵⁴. Hoc autem im-
 perium femineo sexui in suum dominum largiens
 Conditor, ipsam etiam corporis descriptionem ac
 formam feminæ molliorem effinxit, ut tactu, aspe-
 ctu, motu, membrorum denique mollitie, aspiciens
 et aspecta masculum voluptate molliret, sese unde-
 libet ad omnem sensuum appulsum afferens.

ὁρῶν καὶ ὁρώμενον, μάλαγμα ἡδονῆς ἢ τῷ ἄρρένι, κατὰ
 πῖπτον.

4. Cum autem ea vis corporibus nostris ob eam
 quam jam dixi causam insita sit, virgo animam
 æqualem, et eandem essentia tum viro tum 621 D
 feminæ inesse perspicens, et ex corporis in utro-
 que sexu affectione, alteram effeminari considerans
 et alteram masculam fieri; atque etiam animas ex

⁵⁴ Marc. x, 7.

(54) Σοφῶς. Sic tres mss. Editi, σοφῶς, *mani-
 feste*.

(55) Ἄγων. Ita mss. melius quam editio Paris.,
 ἄγον.

(56) Τὴν δύναμιν. Duo Regii codices, τὴν ἡδονήν.

ἂν μέρος ὄλῳ τῷ ἀφ' οὗ ἐλήφθη καταπειθὲς εἶναι
 πρὸς τὴν ἀρχὴν δικαιοῦσας· τὸ δὲ ἄρρέν ποθεῖν τὸ
 ἀπ' αὐτοῦ ληφθὲν, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸ διῶκον συμπλο-
 κήν, εἰς ἑαυτὸ, διὰ τῆς μίξεως, τὸ οἰκεῖον μέλος
 ἀναλαμβάνειν ταῖς τῆς φύσεως ἀνάγκαις μηχανησά-
 μενος· τοῦτον δὲ τὸν τρόπον, ἐξ ἑνὸς δύο, καὶ ἐκ δύο
 πάλιν ἓν, τὸ τε ἄρρέν καὶ τὸ θῆλυ σοφῶς (54) ἀνα-
 δείξας. Καὶ οὐ τὴν πρὸς ἄλληλα συμπλοκὴν μόνον,
 διὰ τῶν προειρημένων τρόπων, ἡδεῖαν τοῖς σώμασιν
 αὐτῶν ἐργασάμενος, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἐκ τῆς συμ-
 πλοκῆς ταῖς τοῦ ἔρωτος λαμπάσι διαδουχούμενον γέ-
 νος, πολὺ τὸ φίλτρον ἐγκατασπείρας· ἐνεργητικὸν
 μὲν τὸ ἄρρέν, ὡς ἂν καὶ κατὰ τὴν δημιουργίαν πρω-
 τεῦον· παθητικὸν δὲ τὸ θῆλυ, ὡς ἂν τῆς τοῦ ἄρρέ-
 νος μοῖρας ἀποσπασθὲν, τὴν φύσιν ἐργάζεται. Καὶ
 ἵνα μὴ τῷ πρὸς τὴν τοῦ ὁμοίου γένους διαδοχὴν φίλ-
 τρω τὸ θῆλυ ἀγόμενον, ὡς ἂν παθητικὸν, ἀβοήθητον
 καταλείποιτο, ἡδονῆς ὄλον φάρμακον τῷ ἄρρένι τὸ
 θῆλυ κατασκευάσας, βιαίοις ὀλκαῖς, καὶ ἐπὶ τὴν κα-
 ταβολὴν τῆς γονῆς, πρὸς αὐτὸ ἄγει τὸ ἄρρέν· οὐχὶ
 πρὸς τὸ ἄρρέν ἄγων (55) τὸ θῆλυ, ἀλλὰ τῇ τοῦ θήλεος
 ἡδονῇ τὸ ἄρρέν πρὸς αὐτὸ αἰχμάλωτον ἄγων. Ὡς γὰρ
 ἡ μαγνητικὴ λίθος ἄρρήτον τινα δύναμιν κατὰ τοῦ
 σιδήρου ἐν τῇ φύσει λαβοῦσα, οὐκ κύτῃ ἄγεται πρὸς
 τὸν σίδηρον, ἀλλὰ πόρρωθεν πρὸς ἑαυτὴν τὸν σίδη-
 ρον ἔλκει, οὕτω τὸ τοῦ θήλεος σῶμα, ἄφραστον κατὰ
 τοῦ ἄρρένος τὴν δύναμιν (56) εἰληφὸς, καὶ μὴ εἰδυίας,
 ὡς ἂν εἴποι τις, τῆς ἐν αὐτῷ ψυχῆς, τὸ τοῦ ἄρρένος
 σῶμα πρὸς τὴν μίξιν αὐτόματον ἔλκει. Οὕτω τῷ
 ἀσθενεστέρῳ ζώῳ τοῦ δημιουργοῦ βοηθῆσαι θελήσαν-
 τος, ἵνα τῇ ἐνούσῃ αὐτῷ ἡδονῇ μαγνηθεῖν τὸ ἄρρέν,
 οὐ διὰ τὴν παιδοποιίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν τὸν
 τῆς μίξεως ὄστρον, ὑπερμαχοῦν αὐτῷ ἔχη τὸ ἄρρέν.
 Ἐντὶ τούτου γοῦν, καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πα-
 τέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα· οὐ τὸ θῆλυ (57), ἀλλ'
 ὁ ἄρρήν, ὑπὸ τοῦ ἐγκειμένου ὄστρου πρὸς τὴν συνου-
 σίαν τοῦ θήλεος ἐλαυνόμενος. Καὶ προσκολληθήσε-
 ται τῇ γυναικί, φησὶν, ὁ ἀνὴρ, οὐχ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ,
 καὶ γενήσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Ταύτην δὲ
 τὴν δυναστείαν κατὰ τοῦ κρατοῦντος τῷ τοῦ θήλεος
 γένει ὁ δημιουργὸς χαριζόμενος, καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ
 σώματος πλάσιν τε καὶ ἰδέαν τοῦ θήλεος μαλακωτέ-
 ραν εἰργάσατο, ἵνα καὶ ἀφῆ, καὶ βλέμματι, καὶ κι-
 νήματι, καὶ τῇ τῶν μελῶν συνόλως ἀβρότητι, καὶ
 κατὰ πᾶσαν αἰσθήσεως προσβολὴν πανταχόθεν προσ-

4. Ταύτης δὲ τῆς βίας ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν διὰ
 τὴν προειρημένην αἰτίαν ἐνυπαρχούσης, ἡ παρθένος,
 ἴσην μὲν καὶ τὴν αὐτὴν τῇ οὐσίᾳ ψυχῆν, καὶ ἀνδρὶ
 καὶ γυναικί ἐνυπάρχουσαν θεωροῦσα· τῇ δὲ πρὸς τὸ
 θῆλυ τε καὶ ἄρρέν τοῦ σώματος προσπαθεία, τὴν μὲν
 θηλυνομένην, τὴν δὲ ἄρρένουμένην γινώσκουσα, ἐκ

Uterque vulgatam lectionem habet ad marginem.

(57) Καὶ τὴν μητέρα· οὐ τὸ θῆλυ· Male in edi-
 tione Paris., οὐ τὴν μητέρα, οὐ τὸ θῆλυ. Ibidem co-
 dices nonnulli, ἀλλ' ὁ ἄρρην.

τε τῆς τῶν σωμάτων, οἷς ἐνδέδονται (58), ἐρωτικῆς συμπλοκῆς, μυρίας ἀναδεχομένης παθῶν ἰδέας τὰς ψυχὰς καθορῶσα, ἀποστῆσαι μὲν τῆς πρὸς τὸ σῶμα προσπαθείας ταύτην αἰεὶ προθυμεῖται, διακόψαι δὲ τὴν πρὸς τὸ ἄρβρον σχέσιν τοῦ θήλεος, ταῖς ἀπὸ τοῦ σώματος πρὸς τὸ οἰκείον καλὸν ἀποστροφαις ἐπαγγέλλεται. Ταύτην δὲ τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς ὁδεῦσαι σπουδάζουσα. οὐκ αὐτὴν τοῦ σώματος, ἦντινα πρὸς τὸ ἄρβρον ἔχει σχέσιν, λοιπὸν ἐννοεῖ, ἀλλὰ τὴν ἐν αὐτῷ ψυχὴν ἀσώματον οὔσαν (59), τίνα ἔχει πρὸς τὸν ἀσώματον θεὸν οἰκειότητα, ὅξει τῷ ὄμματι περισκέπτεται, καὶ τοῦ ἀσωμάτου ἔρωτος πολλῶ λαμπροτέραν ἀνάψα (60) τὴν λαμπάδα, τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἰδρῶσι, γυμνὴν καὶ ἀνεπαίσθητον τῶν ἐν τῷ ζῆ σώματι ἡδονῶν ἑαυτὴν ἐπιδειξάσαι σπουδάζει. Ἐπειδὴ οὖν θεῖον ὄντως καὶ τῆς ἀχράντου ψυχῆς ἐξαίρετόν τι χρῆμα ἡ παρθενία ἐστὶ, τοιαύτη δὲ καὶ ἡ τῶν ἀρβρόνων τε καὶ θηλειῶν σωμάτων πρὸς ἀλληλα σχέσις, ἡ δὲ (61) παρθένος οὐδὲν τῆς θήλεος ἡδονῆς ἐπιφερομένη ἐκ σώματος μόλυσμα, πάντα δὲ τὰ σαρκὸς πάθη ἐκδύσα, καθαρὰν ἑαυτὴν τῷ θεῷ, οὐ ἔραν ἐπαγγέλλεται, παραστῆσαι φιλοτιμεῖται· δῆλον ὡς βιαστῶν (62) ἄθλον εἶναι τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν γινώσκουσα βιάσασθαι πρὸς τὸν προκείμενον σκοπὸν τὴν ἑαυτῆς φύσιν ὀφείλει· οὐχὶ τῆς πρὸς τὸν γάμον ἐρεθιζούσης ἐν τῷ τοιῷδε πεπλασμένῳ σώματι ἡδονῆς μόνον κρατοῦσα, ἀλλὰ πρὸς πᾶν εἶδος ἡδονῆς καρτερῶς ἰσταμένη. Μία γὰρ οὔσα τῷ γένει ἡ ἡδονή, ὡσπερ πηγὴ τις ἀπὸ σαρκῶν ἀναβλύζει, καὶ καθάπερ εἰς πέντε ὀχετοὺς, τὰς πέντε αἰσθήσεις διαιρεθεῖσα, διὰ τούτων ἐπὶ τὰ αἰσθητὰ ἔνδοθεν ρεῖ. Ὡν ἕκαστος, διὰ τῆς οἰκείας τῶν αἰσθητηρίων ὁπῆς, τὸ ἑαυτοῦ ρεῖθρον τῷ καθ' ἑαυτὸν αἰσθητῶν σφοδρῶς ἐμβάλλων, πᾶν εἴ τι συγγενὲς ἀποκλύσας πρὸς ἑαυτὸν (63) ἐπισύρεται· ἰλύος τε τῆς ἀπὸ σαρκῶν πληρωθεῖς (64), καὶ χειμάρρου τρόπον ἀντιστρόφως αὔθις ἀπὸ τῶν ἔξω διὰ τῶν αὐτῶν ὁπῶν εἰς τὰς σαρκὸς δίνας ὀξύτερον ῥέων, τὴν αὐτῆς ψυχὴν κυμαίνων τοῖς πάθεσιν ὑποβρύχιον φέρει. Διὸ ἀναγκαίως ἡ παρθένος ὀφείλει ταῖς τῶν αἰσθητηρίων ὁπαῖς τὸν λογισμὸν φρουρὸν ἐπιστήσασα, τὴν τε ἐπὶ τὰ ἔξω τούτων φορὰν, οὐκ ἀνέτους ἀπαξαπλῶς αὐτοῖς ἐφιεῖσα (65) τὰς διεξόδους, σύμμετρόν τε καὶ ἡρεμαῖον παρέχειν· ἵνα μὴ ἀκωλύτως πρὸς ἃ βούλονται ἐκχεόμενοι, ἐπινηχομένην αὐτοῖς ἔσθ' ὅτε τὴν ψυχὴν πρὸς τὰ οἰκεία κυμαίνοντες κατασύρωσι· καὶ τὸ ἔξωθεν ἐπ' αὐτὴν αὔθις αὐτῶν φερόμενον ῥεῦμα, θλίβουσα ταῖς ὁπαῖς διηθεῖν, καὶ παντὸς ῥύπου καθαρὸν εἰς αὐτὴν παραπέμπειν, ἵνα μὴ τῇ ἀπὸ σαρκῶν ἰλύϊ πλημμυροῦν, ἦν ἐμπαθῶς ἐπεσύρατο (66), ὄλην αὐτὴν τοῖς οἰκείοις μολύσμασι ταρασσὸν θολώσῃ.

(58) Ἐνδέδονται. Sic legerunt interpretes, sicque habent duo codices mss. quibus favent alii duo, in quibus legitur, ἐνδέδεται. Editi, ἐνδέδονται.

(59) Οὔσαν. In editione Parisiensi pro hac voce legitur, ἔχουσα.

(60) Ἀνάψα. Sic tres codices mss., melius quam editi, ἀνάψασθαι. Mox editio Paris., γυμνὴν τε. Deest vocula τε in editione Veneta et in mss.

(61) Δέ. Vocula ex mss. et editione Veneta addita est. Paulo post unus ex Regiis πάθη ἐνδύσα-μένη.

A amatorio corporum, quibus alligatæ sunt, congressu, innumeras recipere affectionum species; animam a corporis affectione semper conatur abducere; feminæ vero erga masculum habitudinem, sese a corpore ad decus et ornamentum sibi proprium convertendo, interciderere profitetur. Hoc iter virtutis peragere studens, non jam ipsam corporis erga masculum habitudinem considerat, sed animæ, quæ in corpore incorporea est, qualis sit cum incorporeo Deo affinitas, veloci oculo intuetur; et Incorporei amoris longo splendidiorem faciem accendens, sudoribus pro eo perferendis, nudam et voluptatum corporis, in quo vivit, inexpertam semetipsam exhibere conatur. Cum igitur divinum vere, et intaminatæ animæ proprium quiddam sit virginitas, ac talis masculorum et femineorum corporum inter se habitudo; cumque virgo nullam femineæ voluptatis labem ex corpore trahens, ac omnibus carnis affectibus exuta, puram semetipsam Deo, quem se profitetur diligere, exhibere conetur; perspicuum est eam haud ignorantem violentorum præmium esse cælorum regnum, vim inferre ad propositum scopum naturæ suæ debere; ita ut non solum stimulantem ad nuptias in corpore sic efficto voluptatem superet, sed etiam omni voluptatis speciei fortiter resistat. Una enim cum sit genere voluptas, veluti fons quidam a carnibus scaturit, et velut in quinque canales, ita in quinque sensus divisa, per eos ad sensibilia ab intimis fluit. Quorum canalium unusquisque, per proprium sensum foramen, fluentum suum in suum sensibile vehementer injiciens, quidquid sibi cognatum fuerit abluens ad se pertrahit: et carnali impletus limo, ac torrentis instar, rursus converso motu, ab exterioribus per eadem foramina in carnis vortices celeriter fluit, et animam quatiens perturbationum fluctibus submergit. Quamobrem necessario debet virgo sensuum meatibus rationem custodem præficiens, cum eorum ad exteriora motum, nequaquam libero illis passim exitu concessio, moderatum ac tranquillum efficere; ne libere quocumque voluerint effusi, tandem aliquando animam ipsis supernatantem, ad ea quæ sibi propria sunt agitantes pertrahant: tum etiam eorum fluentum, dum extrinsecus in animam pronum relabitur, constrictis meatibus percolare, et ab omni sordo purum transmittere, ne carnali limo exudans, quem per vitiosos affectus traxit, totam illam suis inquinamentis obturbans contaminet.

(62) Βιαστῶν. Sic mss. quatuor. Editi, βιαστόν.

(63) Ἀποκλύσας πρὸς ἑαυτόν. Sic quatuor mss. Editi cum Colbertino, ἀποκλύσαν πρὸς ἑαυτό. Sic etiam unus ex Regiis, sed secunda manu.

(64) Πληρωθεῖς. Ita mss. quinque. Editi, πληρωσαν. Mox duo codices, τὴν ἐξ αὐταῖς. Alii duo, τὴν ἐν ταύταις.

(65) Ἐφιεῖσα. Nonnulli codices, ἀφιεῖσα.

(66) Ἐπεσύρατο. Unus codex Regius, ἐπεσύρατο.

622 5. Igitur neque oculos ad omnem passim rerum visibilium aspectum aperiet, ne dum omnem sine discrimine figurarum et formarum speciem adsciscit, suis illam imaginibus perturbent. Quin etiam dum ad aliqua aspicienda aperientur, ob necessarium ad hanc vitam lucis usum, corporis oculi, animæ oculos claudet: ad veri autem luminis, et pulchritudinis, quæ ipsi hoc lumine ostenditur, considerationem, etiam antea clausos diligenter aperiet. Neque aurem omni colloquio sine examine præbebit, sed pravis quidem sermonibus, veluti cuidam graveolentis soporis impulsui eam obserabit; honestis autem et purum stillantibus virtutis laticem, studiose accommodabit. Et gustum quidem suavibus semper inhiantem frenabit ratione, ad necessaria autem percipienda sobrie temperabit. Tactum autem, ut illiberalissimum omnium sensuum quique cæteros omnes propria lævitate ad voluptatem veluti quibusdam præstigiis pellicit, purum ab omni prorsus cupiditatum macula quam accuratissime servabit. Hic enim toto corpore diffusus, per totam illius superficiem, non eam solum quæ extrinsecus apparet, sed eam etiam quæ reconditior est, ad vitiosos contactus tyrannidem in animam exercet. Manus autem maxime, ut opportunissimum quiddam apprehendens, per eas, veluti per quædam retia, omnes capit, quicumque in ea inciderint. Neque etiam immunem a propriis præstigiis relinquit aspectum. Sed ad confusos quidem colores, et asperas figuras, exasperans illum et confundens: ad ea autem quæ lævia sunt, et ad venustatem colore et specie formata decipere valent, eminens eum perfundens et demulcens, suam ipsius potestatem per hunc etiam satis ostendit. Sed et auditum asperis quidem vocibus fugans, mollibus autem per flantem leniter ærem intrinsecus relaxans, quod sui muneris est ad voluptatis opus per hunc etiam perficit. Gustum prætermitto, ut qui omnino illius comes sit. Ad eos quidem sapes, qui secus se habent, constringitur et nauseat; ad eos autem qui suaves sunt, suos ipsius canales inexplebiles aperit. Quid enim et de genitalibus membris dicam? quomodo videlicet insitam illis vim ad similis generationem,

(57) *Θέαν*. Addit idem codex, ἡ παρθένος. Paulo post editio Paris., *ταράσσεται*, mss. ut in textu.

(68) *Παντί*. Nonnulli codices, *ἅπαντι*.

(69) *Γεύματος*. Sic editio Veneta et mss. quinque. Editio Paris., *ρέυματος*. Ibidem unus ex Regiis, *ἀποφράζει*, et paulo post, *χαλινώσαι*.

(70) *Ἄν*. Deest hæc vocula in tribus mss.

(71) *Διά τινων θηράτρων*. Hæc scriptura editionis Parisiensis videtur præferenda iis quæ in editione Veneta et in codicibus mss. leguntur. Codex Maz. et alius mss., *διά τινων αὐτῇ πεφραγμένων ὀπλων* sed liber Maz. emendatus est, in eoque, pro *ὀπλων* scriptum fuit, *ὀπῶν*. Reg. tertius, *συναισθήσει θηράτρων πεφραγμένων*. Editio Ven. et mss. quatuor, *διά τινων αὐτῇ πεφραγμένων ὀπλων θερμότερον τῆ συναισθήσει θηράτρων*.

(72) *Συγκεχυμένως*. Quamvis hæc lectio in uno tantum occurrat codice Regio 2879, videtur tamen præferende vulgatæ, *κεχυμένως*, ac confirmatur his

5. Οὐκοῦν οὔτε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς πᾶσαν ἀπλῶς τὴν τῶν ὀρατῶν θέαν (67) ἀναπετάσει, ἵνα μὴ πᾶσαν ἀδιακρίτως χαρακτηρῶν τε καὶ μορφῶν ἰδέαν εἰσοικιζομένη, δι' αὐτῶν πρὸς τὰς ἐξ αὐτῶν φαντασίας ταράσσεται. Ἀλλὰ πρὸς μὲν τινα καὶ ἀνεφγότων, δι' ἀνάγκην τῆς πρὸς τὸν παρόντα βίον φωταγωγίας, τῶν τοῦ σώματος ὀφθαλμῶν, τοὺς τῆς ψυχῆς ἐπιμύσει· πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς καὶ τοῦ δι' αὐτοῦ δεικνυμένου κάλλους αὐτῇ κατανόησιν, καὶ μεμυκότες πρότερον σπουδαίως ἀνοίξει. Οὔτε τὴν ἀκοὴν παντὶ (68) λόγῳ ἀνεξετάστως ὑφέξει, ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς φαύλους τῶν λόγων, ὡς περ πρὸς τινα δυσώδους γεύματος (69) φορὰν αὐτὴν ὑποφράζει, τοῖς δὲ σπουδαίοις καθαρὸν βέουσι τῆς ἀρετῆς τὸ νᾶμα, φιλομαθῶς ὑποθήσει. Καὶ τὴν μὲν γεῦσιν πρὸς τὰ ἡδονα αἰ κεχηρυῖαν ἐγγαλινώσαι τῷ λόγῳ, πρὸς δὲ τὴν τῶν ἀναγκαίων μετάληψιν σωφρόνως ἡνιοχήσει. Τὴν δὲ ἀφῆν, ὡς ἂν (70) ἀνδραποδεστάτην μὲν πασῶν αἰσθησεων οὔσαν, πάσας δὲ τὰς λοιπὰς τῆ οἰκεία λειότητι πρὸς ἡδονὴν μαγγανεύουσαν, ἀκηλίδωτον παθῶν ὡς μάλιστα διόλου φυλάξει. Ὅλιγὸν γὰρ τῷ σώματι αὐτῇ παρεκταθεῖσα, διὰ μὲν τῆς ὄλης ἐπιφανείας αὐτοῦ, οὐ τῆς φαινομένης ἐξωθεν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν τῷ βάθει, πρὸς τὰς ἐμπαθεῖς ἀφᾶς, κατὰ τῆς ψυχῆς δυναστεύει. Τῶν δὲ χειρῶν μάλιστα καταλαβοῦσα τὸ καιριώτατον, διὰ τούτων, ὡς περ διὰ τινων θηράτρων (71), τοῦτ ἐμπεσόντας ἀγρεύει πάντας. Οὐ μὴν ἔρημον τῆς οἰκείας γοητείας καταλιμπάνει τὴν ὄψιν. Ἀλλὰ πρὸς μὲν τὰς συγκεχυμένας (72) χροᾶς καὶ τοὺς τραχεῖς χαρακτηρας τραχύνουσα ταύτην, ὁμοῦ καὶ συγγέουσα· πρὸς δὲ τοὺς λείους τε καὶ πρὸς εὐφυῖαν καὶ χροᾶ (73) καὶ σχήματι ἀπατηλῶς μορφωθέντας πόρρωθεν διαχέουσα τε αὐτὴν (74) καὶ λεαίνουσα, τὴν ἑαυτῆς δυναστείαν, καὶ διὰ ταύτης ἱκανῶς ἐπιδείκνυται. Ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκοὴν ταῖς μὲν τραχεαῖς τῶν φωνῶν φυγαδεύουσα, ταῖς δὲ μαλακαῖς διὰ τοῦ ἐμπνέοντος λείως ἀέρος ἐν βάθει χαλῶσα, τὸ καθ' ἑαυτὴν πρὸς ἡδονὴν ἔργον καὶ διὰ ταύτης ἀνύει. Ἐὼ γὰρ λέγειν τὴν γεῦσιν, ὡς τὸ ὄλον ταύτης (75) σύντροφον οὔσαν. Πρὸς μὲν τοὺς ἄλλως ἔχοντας χυμοὺς ἐπιστόφεται τε καὶ ἀηδίζεται· πρὸς δὲ τοὺς λείους τὰς ἑαυτῆς δεξαμενὰς ἀπληρώτους ἀνοίγει. Τί γὰρ ἂν τις εἴποι καὶ περὶ τῶν παιδογόνων μορίων (76);

quæ sequuntur, καὶ συγγέουσα. Hanc conjunctionem addimus ex pluribus mss.

(73) *Καὶ χροᾶ*. Hæc desunt in codice Regio 2879.

(74) *Αὐτὴν*. Editio Veneta et tres mss., *ἑαυτὴν*. Paulo post editi, post *δυναστείαν* insesunt, ἡ ἡδονή. Sed hæc non legit vetus interpres, non leguntur in optimo codice Regio 2879, quo sæpe utiliter utemur ad hunc librum emendandum. Præterea sensus postulat, ut hæc expungamus. Hic enim probatur tactum in omnibus sensibus dominari. Sic etiam paulo post legebatur in editione Parisiensi τὸ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἡδονὴ ἔργον. Emendavimus ope ejusdem codicis Regii et Venetæ editionis, nec aliter legit interpres Ambrosius.

(75) *Ταύτης*. Duo mss., *ταύτη*. Ibidem editio Veneta et mss. quinque, *σύντροφος οὔσα*. Editio Paris., πρὸς μὲν γὰρ. Deest ultima vocula in editione Veneta et veteribus libris.

(76) *Τί γὰρ ἂν τις εἴποι καὶ περὶ τῶν παιδο-*

ὡς τὴν δεδομένην αὐτοῖς πρὸς τὴν τοῦ ὁμοιογενοῦς A
 σπορὰν δύναμιν, εἰς ἑαυτῆς τὸ ὅλον ἐγκαταδησαμένη
 φαρμάκοις, τῇ συναισθήσει τῆς κατὰ τὴν ἀφήν τού-
 των λειότητος, ἀίχμαλωτον διὰ τῆς κατ' αὐτὴν ἡδονῆς
 ἄγει (77) τὸν ἄνθρωπον. Δι' ἀφῆς οὖν τινος ἐδείχθη,
 καὶ ὄψις τὴν ψυχὴν πρὸς ἡδονὴν ἀπατῶσα. Ταῖς γὰρ
 τῶν ὀμμάτων βολαῖς, καθάπερ ἀσωμάτοις χερσίν,
 ὧν ἂν ἐθέλη πόρρωθεν ἀπτομένη, καὶ ὧν ταῖς τοῦ
 σώματος χερσίν ἀψασθαι ἐπ' ἐξουσίας οὐκ ἔχει,
 ταῦτα ταῖς τῶν ὀμμάτων ἐπιβολαῖς ἐμπαθῶς περιπ-
 τύσσουσα, δι' ὧν ἀπεμάξατο τύπων, ὅλον πρὸς τὰς
 ἐγγινομένας φαντασίας τὸ σῶμα κυμαίνουσα. Καὶ
 ἀκοὴ τῶν λείων φωνῶν δι' ἀφῆς ἀπτομένη, διὰ ταύ-
 της τὴν ψυχὴν γοητεύουσα. Καὶ συνελόντι φάναι,
 πᾶσα αἴσθησις (78), ὡςπερ τὸ σῶμα ἐν ᾧ δυναστεύει
 κοινόν, οὕτω καὶ τὴν ἐν τούτῳ ἀφήν κοινὴν εἰληφυῖα,
 διὰ ταύτης ἐκάστην τε αἴσθησιν πρὸς τὸ οἰκεῖον ἡδύ,
 καὶ δι' ὄλων ὅλον ἐν ἀφῆ κείμενον ἡμῶν τὸ σῶμα
 πρὸς τὴν καθόλου ἡδονὴν ποικίλως μοχλεύουσα.

6. Ἐπειδὴ οὖν ἐν πάσαις μὲν ἡ ἀφή, μάλιστα δὲ
 ἐν γεύσει ναὶ τοῖς παιδογόνοις δυναστεύει μυρίοις,
 καὶ ἑτέρα τῆς ἑτέρας, ὡςπερ ἐν ἀλύσει, ἐξημμένη
 τε, καὶ πρατοῦσα ἀφή (79), ἡ μὲν διακονεῖται, ἡ δὲ
 διάκονος γίνεται, πᾶσαι δὲ γε ἐπὶ τὴν βασιλίδα ἑαυ-
 τῶν ἡδονῆν, τὴν τῶν αἰσθήσεων, δι' ἀφῆς, ἐνέργειαν
 παραπέμπουσαι, ἔτι καὶ μᾶλλον τοῖς πάθεσι τὴν
 ψυχὴν σωματοῦσι· πρόκειται δὲ τῇ παρθένῳ πάσης
 ἡδονῆς σωματικῆς καθαρὸν ἀποδείξαι τὸν νοῦν· διὰ
 τοῦτο τὴν μάλιστα σωματοῦσαν ἀφήν δεῖ τῆς ψυχῆς
 ἀποκόπτειν, ὡς ἂν τὸ ὑχημα τῶν κατὰ τὰς ἄλλας αἰ-
 σθήσεις ἀφῶν ἀνελοῦσα, συνανέλοι ὡς ἐνὶ κάκεινων
 πρὸς τὰ οἰκεῖα ἡδέα τὰς ὕλας. Τί οὖν μάλιστα ἐστὶν C
 ὁ σωματοῖ πρὸς ἀφήν τὴν (80) ψυχὴν, καὶ τὰς ἐν ταῖς
 ἄλλαις αἰσθήσεσιν ἡδονὰς πολυμόρφως (81) βλαστάν-
 νει; Ἡ ἐν γεύσει τε, φημί, καὶ ἡ πρὸς τὰς συνου-
 σίας τὸ σῶμα ἀφή ἐμπαθῶς γαργαλιζουσα. Τούτων
 δ' αὐτῶν ἡγεῖται μὲν ἡ τῆς γεύσεως, ἡ δὲ τῆς μίξεως
 ἔπεται· ὅτι διὰ τῆς ἐν τῇ γεύσει ἀφῆς, κολακευομέ-
 νης πρὸς γαστριμαργίαν ἀεὶ τῆς καταπόσεως, παι-
 νόμενόν τα τὸ σῶμα καὶ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ βᾶθει βρασ-
 σομένων λείων χυμῶν ἀσχέτως γαργαλιζόμενον, πρὸς
 τὴν τῆς μίξεως ἀφήν οἰστρούμενον φέρεται.

7. Διὸ ἀναγκαῖον τὴν μέλλουσαν τῶν πρὸς τὰς μί-
 ξεις ἡδονῶν διὰ παρθενίας κρατεῖν, πολλῶν πλέον
 πρότερον τῆς κατὰ τὴν γεῦσιν ἡδονῆς, ὡς ἐπαν-
 τλούσης ἐκείνη (82) τὰς ὕλας, ἀρχουσαν δείκνυσθαι. D
 Ἐκ λογικοῦ γὰρ καὶ ἀλόγου, κατὰ τὸ Ἑλληνικὸν
 πρὸς φυσιολογίαν πλάσμα, ὡςπερ τινὰ κένταυρον

γόνων μοριων. Sic ope duorum codicum Regionum
 mutavimus quod in editione Veneta et nonnullis
 mss. legebatur, Τί γὰρ ἂν τις εἰποι καὶ περὶ... ἔτι
 καὶ λέγοι. Editio Paris., Τί γὰρ ἂν τις καὶ περὶ...
 ἔτι καὶ λέγοι.

(77) Ἄγει. Unus ex Regiis codicibus, εἰσάγει, et
 paulo post, ὧν ἂν θέλοι, et, ἐγγενομένας φαντασίας.

(78) Πᾶσα αἴσθησις. Voluptas, seu perceptio per
 sensus, hac voce designatur hoc loco, ut ex eo patet
 quod singulos sensus ad proprias suavitates per

suis ipsius omnino constringens veneficiis, per
 sensum eorum levitatis, quæ tangendo percipitur,
 captivum sua voluptate ducit hominem. Per quem-
 dam igitur tactum 623 ipse aspectus, ut osten-
 dimus, animam ad voluptatem pellicit. Nam oculo-
 rum ictibus, velut incorporeis manibus, quæcun-
 que voluerit eminus attingens, et quæ corporis
 manibus attingere non potest, ea oculorum con-
 jectu libidinose complectens, per eas quas effingit
 species, totum corpus ob introductas imagines
 fluctibus quatit. Auditus ipse suaves voces per
 tactum percipiens, per illum animam incantat.
 Atque, ut verbo dicam, omnis voluptas, ut com-
 mune corpus in quo dominatur, ita communem in
 corpore tactum nacta, per cum singulos sensus ad
 proprias suavitates, ac totum omnino in tactu con-
 stitutum corpus nostrum ad universam volupta-
 tem varie impellit.

6. Cum igitur in omnibus quidem tactus, præ-
 cipue vero in gustu et genitalibus dominetur parti-
 bus, ac alter ex altero tactus, velut in catena, aptus
 et nexus sit, ac alteri quidem ministretur, alter
 autem ministret, omnes autem ad reginam suam
 voluptatem, sensuum per tactum operationem trans-
 mittentes, adhuc magis animam perturbationibus
 quodammodo corpoream efficiant; cumque propo-
 situm sit virgini ab omni voluptate corporea puram
 exhibere mentem; propterea tactum, qui præcipue
 animam corpoream efficit, debet ab anima abscin-
 dere, ut vehiculum tactuum ad alios sensus attinen-
 tium resecans, simul etiam resecet, quantum fieri
 potest, eorum ad proprias suavitates materiam.
 Quid est igitur, quod maxime corpoream per tac-
 tum animam efficit, et sitas in aliis sensibus vo-
 luptates variis modis germinat? Tactus, inquam,
 tum qui in gustu situs est, tum qui corpus ad co-
 itum libidinose titillat. Horum autem ipsorum præit
 is qui in gustu situs est, sequitur vero ille qui in
 coitu; quia per gustus tactum semper ad ingluviem
 voracitate blandiente, corpus pinguescens, et a le-
 nibus humoribus intus ebullientibus insuperabili-
 ter titillatum, ad tactum coitus cestro quodam per-
 citum fertur.

7. Quare necesse est, ut quæ concubitus vo-
 luptates virginitate vult superare, multo magis
 voluptatis, quæ ex gustu percipitur, ut quæ alteri
 fomenta suppeditet, prius se victricem ostendat.
 Ex rationali enim et irrationali, secundum Græ-
 corum in physiologia commentum, veluti quem-

tactum impellere dicitur.

(79) Ἀφή. Sic tres codices mss. multo melius
 quam editio Veneta, ἀφή, aut Parisiensis, ἀφῆς.

(80) Πρὸς ἀφήν τὴν. Sic nonnulli codices mss.
 Editi, πρὸς τὴν ἀφήν.

(81) Πολυμόρφως. Unus ex Regiis codicibus, πο-
 λυμόρφους.

(82) Ἐκείνη. Legitur in editione Veneta et in
 quinque mss., ἐκείνης. Sed præferenda videtur scri-
 ptura editionis Paris. quam secuti sumus.

dam centaurum, totum hominem Creator effingens, A superiori parti humanam formam a capite usque ad pectus habenti, id quod ab umbilico et lumbis protenditur, velut equi naturam, tum ad ventris voluptates belluarum in morem propensum, tum ad concubitus effrenate proclive, inferius collocans adaptavit: non quod ab irrationali parte rationalem abripi vellet, sed rationali, cui subjecta est pars irrationalis, habenas ad necessarios naturæ usus regendos sapientissime committens. Propter hanc igitur datam illi potestatem, quando non ducit, sed ducitur **624** ab irrationali pars rationalis, exprobrans aurigæ Scriptura, ut ad irrationalis voluptatem prave e superiori parte dejecto, ait: *Equi insanientes in feminas facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat*⁵⁶. Et alibi per umbilicum et lumbos irrationalis partis in animam dominatum subindicans: *Ecce robur ejus, inquit, in lumbis, et potestas ejus in umbilico ventris*⁵⁷. Pinguescente enim ex gustu ventre, necesse est, ut subjectæ ventri partes, ab exundante humore, qui in intimis effervescit, ad naturales operationes moveantur. Suppeditat enim venter his imminens ea, quidus hæ operationes velut cæstro incitantur: gula autem e superiori parte materias velut ex fonte profundit. Gustum igitur virgo vincat ante omnia, fontes voluptatum ac inde ad intemperantiam fluentium irritamentorum, e superiori parte sapienter regens; ne dum virginitatem profitetur, ac postea gustui sese immoderate prostituit, imprudens alia perfruendi voluptate virginitatem stulte divendat. Virginitatem enim et gustum esse oportet virginis; ita ut nulla rerum gulam oblectantium illecebra ad voluptatem corrumpatur, sed incorruptam se in hoc quoque caute custodiat, corpus autem, ut animæ ad officia adimplenda ministret, prudenter regat.

8. Non enim oportet, ut dum cavet, ne succumbat gustus voluptati, et scaturientes ex ventre voluptates constringit et attenuat, rursus in contrariam partem corporis usum convertat. *Ne enim declines, inquit, ad dexteram aut ad sinistram*⁵⁸. Quemadmodum enim liberum ad omnes prorsus cibos emittere gustum, vere ob ea quæ diximus perniciosum est; sic eum obstruere, ita ut corpus ob debilitatem inutile fiat, omnino a ratione alienum est. Extremo enim vere, ut ait sapiens quidam, in hoc quoque æqualia sunt. Quemadmodum enim ob

⁵⁶ Jerem. v, 8. ⁵⁷ Job. xl, 11. ⁵⁸ Deut. v, 32.

(83) Ὑποβεβλημένον. Sic mss. quinque cum editione Veneta. Paris., ὑποβεβημένον. Non multo post unus ex Regiis, πανσόφως ἀφείας.

(84) Κενωθέντι. Satis commode editio Paris., κινηθέντι, neque hanc scripturam sequi dubitarem, si non repugnarent mss. omnes cum Veneta editione. Præterea utraque scriptura eodem redit. Non assentior Combefisio ita reddenti: *prave olim evacuarit, dejecerit*.

(85) Ἐχρεμέτιζε. Plures codices, ἐχρεμέτιζον.

(86) Ἴδου. Codices nonnulli, ἰδοὺ δὲ. Statim unus ex Regiis, ὀσφύϊ αὐτοῦ.

(87) Ταύτας. Nonnulli codices, ταύτην.

συνθείς ὁ Δημιουργὸς ὄλον τὸν ἄνθρωπον, τῷ ἀνθρωπομόρφῳ ἀπὸ κεφαλῆς ἕως στέρνων ἄνωθεν μέρει, τὸ ἀπὸ ὀμφαλοῦ καὶ ὀσφύος, καθάπερ Ἴππου φύσιν, πρὸς τε τὰς γαστροὺς ἡδονὰς κτηνώδεις ὑπάρχον, καὶ πρὸς τὰς μίξεις ἀλόγως κινούμενον, κατώθεν φέρων προσήρμοσεν· οὐχ ὑπὸ τοῦ ἀλόγου μέρους τὸ λογικὸν ἐξαρκάζεσθαι βουλευθεὶς, ἀλλὰ τῷ λογικῷ ὑποβεβλημένον (83) ἔχοντι τὸ ἄλογον μέρος, ἡνιοχεῖσθαι πρὸς τὰς τῆς φύσεως ἀνάγκας πανσόφως ἐφείας. Διὰ γοῦν ταύτην τὴν δεδομένην αὐτῷ ἐξουσίαν, ὅταν μὴ ἄγῃ, ἀλλ' ἄγῃται ὑπὸ τοῦ ἀλόγου τὸ λογικόν, ἐπονεδίξων τῷ ἡνιόχῳ ὁ λόγος, ὡς ἂν πρὸς τὴν τοῦ ἀλόγου ἡδονῆν κακῶς ἄνωθεν κενωθέντι (84) φησὶν Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν, ἕκαστος ἐπὶ τὴν γυναῖκα τοῦ πλησίον αὐτοῦ ἐχρεμέτιζε (85). Καὶ ἀλλαχοῦ ἀπ' ὀμφαλοῦ καὶ ὀσφύος τὸ ἄλογον κατὰ τῆς ψυχῆς δυναστεύειν ὑπαινισσόμενος Ἴδου (86) ἡ ἰσχύς αὐτοῦ, φησὶν, ἐπ' ὀσφύϊ, ἡ δὲ δύναμις αὐτοῦ ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστροῦ. Πιαινομένης γὰρ ταύτης ὑπὸ τῆς γεύσεως, ἀνάγκη τὰ ὑπ' αὐτὴν μόρια ὑπὸ τοῦ πλημμυροῦντος ὑγροῦ βρασσομένου ἐν βάθει, πρὸς τὰς φυσικὰς ἐνεργείας κινεῖσθαι. Χορηγεῖ μὲν γὰρ ἡ γαστήρ ἐπικειμένη τούτοις πρὸς τὸν ὄστρον τὰ ὑπεκκαίοντα ταύτας (87)· κατάποσις (88) δὲ ἄνωθεν πηγάζει τὰς ὕλας. Πρώτης οὖν τῆς γεύσεως ἡ παρθένος κρατήσῃ, τὰς πηγὰς τῶν γαστροῦ ἡδονῶν, καὶ τῶν ἐντεῦθεν πρὸς ἀκολασίαν ῥεουσῶν ἀφορμῶν ἄνωθεν σωφρόνως ἡνιοχοῦσα· ἵνα μὴ παρθενεύειν προελομένη, εἰτα πρὸς τὴν γεῦσιν ἀφειδῶς ἐκπορνεύουσα, λάθῃ καθ' ἑτέραν ἀπολαύσεως ἡδονῆν τὴν παρθενίαν ἀλόγως ἀπεμπολοῦσα. Παρθένον γὰρ καὶ τὴν γεῦσιν εἶναι δεῖ τῆς παρθένου, ὑπὸ μηδεμιᾶς τοῦ ἡδοντοῦ τὴν κατάποσιν κολακείας πρὸς ἡδονῆν φθειρομένην, ἀλλ' ἀφθορον μὲν κἀν τούτῳ ἑαυτῇ φρονίμως φυλάττουσαν, πρὸς δὲ τὴν τῆς ψυχῆς εἰς τὰ ἐπιβάλλοντα ὑπηρεσίαν. τὸ σῶμα ἐμφρόνως ἡνιοχοῦσαν.

8. Οὐδὲ γὰρ δεῖ φυλαττομένην ὑποπεσεῖν τῇ τῆς γεύσεως ἡδονῇ, καὶ τὰς πηγαζούσας ἐκ γαστροῦ ἡδονὰς διὰ τῆς πρὸς τὰ σῖτα ἐγκρατείας ἀναστέλλουσάν τε καὶ ἰσχυαίνουσας, εἰς τὸ ἐναντίον αὐθις περιτρέπειν (89) τὴν τοῦ σώματος χρεῖαν. Μὴ ἐκκλίνης (90) γὰρ, φησὶν, εἰς τὰ δεξιὰ ἢ εἰς τὰ ἀριστερά. Ὡς γὰρ τὸ ἄνετον κατὰ πάντων ἀπλῶς ἐδεσμάτων ἀφιέναι (91) τὴν γεῦσιν διὰ τὰ προειρημένα ὡς ἀληθῶς χαλεπὸν· οὕτω τὸ ἀποκλεῖσαι ταύτην εἰς τὴν ἐξ ἀσθενείας τοῦ σώματος ἀχρηστίαν παντάπασιν ἀλόγωτατον. Αἱ ἀκοότητες γὰρ ὄντως (92), ὡς ἔφη τις

(88) Κατάποσις. Unus ex Regiis, ἡ δὲ κατάποσις τῆς γεύσεως.

(89) Περιτρέπειν. Unus ex Regiis ante hanc vocem habet, νόσοις.

(90) Ἐκκλίνης. Sic tres codices mss. melius quam in editis, ἐκκλίνεις.

(91) Ἀφιέναι. Unus codex, ἀφείναι.

(92) ὄντως. Male in utraque editione, οὕτως, contra veterum librorum fidem. Mox editio Paris., κατὰ τοῦτό ἐστιν. Sed deest verbum substantivum in quinque nostris codicibus, quorum duo habebant, ἀνισότητες.

τῶν σοφῶν, καὶ κατὰ τοῦτο ἰσότητες. Ὡς γὰρ διὰ A
 πλῆθος τροφῶν (93) ἀποσκιρτῶν ἡμῶν ὁ ἵππος, φέρει
 κακῶς ὄπη βούλεται τὸν ἡνίοχον· οὕτω δι' ὑπερβάλ-
 λουσαν ἔνδειαν πρὸς τὴν προκειμένην τῆς ἀρετῆς ὁδὸν
 ἐμποδίζει. Καὶ ὡσπερ οὐ δεῖ ταῖς πολλαῖς τροφαῖς
 τοῦτον πιαίνοντα, ταῖς τῶν σκιρτημάτων αὐτοῦ ἀτα-
 ξίαις κακοπαθεῖν τὸν ἡνίοχον, καὶ ἀπανταχοῦ περιφέ-
 ρεσθαι πρὸς τὴν ζέουσαν τε καὶ δύσκαμπτον αὐτοῦ
 δύναμιν παντελῶς οὐκ ἀντέχοντα· οὕτως οὐδὲ τὴν ἐπ'
 ἀρετὴν ὁδὸν σὺν τούτῳ ὀδεῦσαι προθέμενον, ὑπερ-
 βαλλούσῃ ἔνδειᾳ πρὸς τὸ ἀχρεῖον αὐτοῦ, φημί, τὴν
 δύναμιν καταβάλλειν (94)· ἵνα μὴ ἐξασθενήσαντι τούτῳ
 προσδεδεμένους, ἀνήνυτον ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπομένη τὸν
 πόνον· μήτ' ἐγείραι ἔτι καταπεσόντα πρὸς τὸν δρό-
 μον δυνάμενος, μήτ' ἀφείναι ὑπὸ τῆς πρὸς αὐτὸν φυ-
 σικῆς σχέσεως συγχωρούμενος· ἀλλ' αἰεὶ μὲν τούτῳ B
 διὰ τὴν κοινωνίαν συσάενειν, καὶ περὶ τὴν ἐπιμέλειαν
 τῆς ὑγείας αὐτοῦ πονεῖσθαι ἀναγκαζόμενος· τῷ δὲ
 μὴ ἔχειν σθεναρὸν τὸν (95) πρὸς τὴν γυμνασίαν τῶν
 ἐπιβαλλόντων τῷ δρόμῳ ὑπηρετούμενον, δι' ἀμελετη-
 σίαν λοιπὸν τὰ πολλὰ τῆς οἰκείας ἐπιστήμης ἑαυτοῦ
 ἐκβάλλων (96). Οὐκοῦν ἐπεὶ δεῖ τὸ συμφυὲς ἡμῖν
 ὄχημα, μήτε ἀνιέντας ἄγαν, μήτ' αὖ πάλιν σφοδρῶς
 ἐπιτείνοντας, πρὸς τὸν τῆς ἀρετῆς δρόμον προάγειν,
 διὰ τοῦτο προσήκει καὶ τὴν κατάστασιν, ὡς ἔχει, τοῦ
 σώματος, καὶ τὰς ποιότητας τῶν τροφῶν θεωρεῖν,
 καὶ ἀκμάζοντι μὲν τῷ σώματι καὶ θερμῆς φυσικῆς
 πλεονάζοντι ἐκισχεῖν ἔτι, καὶ διὰ τῶν τροφῶν ἐξ-
 ωθεῖν τὸ θερμὸν, ἵνα μὴ ἢ πολυχύμοις τροφαῖς τὴν οὐ-
 σαν (97) ἐκ φύσεως πιμέλην ἐκ προσθήκης αὐξήσαν-
 τες, ἢ τῆ τοῦ οἴνου ἐγχυσει ζέουσαν τοῦ σώματος τὴν
 ἀκμὴν ἔτι μᾶλλον ἐξάψαντες, κατὰ τὸν τῶν Ἑλλήνων C
 σοφόν, πῦρ ὄντως ἐπὶ πῦρ ὀχετεύωμεν· Ἄλλ' ἀκμά-
 ζοντι μὲν καὶ θερμῆς φυσικῆς περιτεύονται τὸ ἐκ πη-
 γῶν καθαρὸν βεῖθρον σωφρόνως ἐποχετεύσωμεν, τὴν
 ἐν τῇ φύσει ζέουσαν φλόγα τῆ τοῦ ὕδατος ἀντιπαθεῖ
 δυνάμει καταμαραίνοντες, καὶ πρὸς τὸ ἡμέρον τῷ ἐν
 ἡμῖν λόγῳ (98) κινῶντες· παρηβῶντι δὲ καὶ μαραι-
 νομένῳ τὴν ἐκ τῶν τροφῶν καὶ τοῦ πόματος βοήθειαν
 σύμμαχον ἐπεισάξωμεν (99)· οὐ τὴν ποσότητα μόνον
 τῶν τροφῶν ἀπανταχοῦ πρὸς τὴν δύναμιν φρονίμως
 μετροῦντες, ἀλλὰ καὶ τὴν ποιότητα μάλιστα σοφῶς
 ἐπικρίνοντες. Οὐδὲ γὰρ τῇ ἔξωθεν φαντασίᾳ τούτων
 μόνον προσέξομεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῷ βᾶθει δύναμιν
 τούτων μάλιστα σοφῶς (1) κατοπτεύσωμεν· ὅτι
 οὐ σπερμάτων μόνον τε, καὶ ὀσπρίων, ἀλλὰ καὶ
 τῶν λαχάνων ἔστιν οὐκ ὀλίγα, ἃ οὐ κατὰ τὴν D
 ἔξωθεν δόξαν πρὸς τὴν ἡμέρον ἡνιόχῃσιν εἰς τροφὰς τῷ
 βᾶθος ἀμύσσηντά τε καὶ κνισμῶδεις γαργαλισμοὺς ἐμποιοῦντα, οὐκ ἔλαττον τῶν αὐτόθεν ψευκτῶν, κατὰ τὸ λε-
 ληθὸς ἐπιβολοῖ καὶ ταρασσει τὰ σώματα.

9. Διόπερ οὐδὲ τοῖς ἀλσὶν ἀπλῶς καὶ ἀδιαφόρως
 χρησόμεθα, ὡσπερ ἐνίοις τῶν ἀσκήσει προσεχόντων

(93) Τροφῶν. Unus ex Regiis, σιτίων, et mox,
 ὅπου βούλεται.

(94) Καταβάλλειν. Tres mss., καταβάλλειν. Mox
 unus ex Regiis, ὑπομείνει.

(95) Σθεναρὸν τόν. Quatuor mss. cum editione
 Veneta σθεναρὸν τό. Alius codex, σθεναρὸν τὸ σῶμα.
 Ibidem unus ex Regiis, ἐπιβαλλόντων δρόμων.

(96) Ἐκβάλλων. Sic duo codices mss., melius

copiam ciborum recalcitrans equus noster, vitiose
 aurigam fert quocumque vult; ita ob nimiam in-
 ediam ad propositum virtutis iter impedimento est.
 Quemadmodum enim non oportet, ut pluribus cibis
 illum saginans, inordinatis ipsius saltibus vexetur
 auriga, et quoquoversum circumferatur, fervidis
 illius et indomitae viribus omnino cedens: ita nec
 virtutis iter cum eo peragere statutum habenti,
 nimia inedia, ex qua inutilis fiat, vires ejus dico
 frangendas: ne illi debilitato alligatus, irritum
 ipsius causa sustineat laborem; nec jam lapsum
 erigere ad cursum valens, nec dimittendi, ob natu-
 ralem cum eo conjunctionem, facultatem habens,
 sed semper quidem una cum eo gemere, ac illius
 valetudinis cura coactus laborare; et eo quod inva-
 lido utatur ad exercitationem officiorum cursus
 ministro, per desidiam deinceps magnam propriae
 peritiae partem amittens. 625 Quoniam igitur
 oportet, ut natura conjuncto nobiscum vehiculo,
 nec nimium relaxantes habenas, nec rursus vehe-
 menter retinentes, ad virtutis cursum procedamus;
 propterea convenit, et statum corporis et qualitates
 ciborum considerare, ac vicens quidem corpus et
 naturali calore adhuc abundans cohibere, et per
 cibos depellere calorem; ne cibis plurimi succi na-
 turalem pinguedinem accessionibus augentes, aut
 vini infusione fervidum corporis vigorem adhuc
 magis incendentes, secundum Graecorum sapien-
 tem vere ignem igni admoveamus. Sed vigenti qui-
 dem et naturali calore redundanti purum ex fontibus
 laticem temperanter infundamus, fervidam
 naturae flammam contraria aquarum vi restinguen-
 tes, et cum eo quod lenius est, insita nobis ra-
 tione miscentes: senescenti aulem et marcescenti
 adjumentum ex cibis et potu adhibeamus: non
 quantitatem solum ciborum ubique viribus pruden-
 ter metientes, sed maxime qualitatem ipsam sa-
 pienter discernentes. Neque enim exteriori tantum
 illorum speciei attendemus, sed etiam maxime
 quam vim intus habeant, prudenter spectabimus;
 quia non solum seminum et leguminum, sed et
 olerum nonnulla sunt, quae in cibos adhibita, etsi
 exterior species utilis videtur, non tamen ascetae
 ad placidam gubernationem prosunt, sed et intimas
 carnes vellicantia ac pruritus et titillationes effi-
 cientia, non minus quam quae sua sponte fugienda
 sunt, latenter corpora inficiunt et perturbant.

9. Quare nec salibus simpliciter ac indifferenter
 utemur, quemadmodum nonnullos asceticae vitae

quam editi, ἐκβαλῶν. Habent iidem codices, αὐτοῦ
 ἐπιστήμης.

(97) Τὴν οὐσαν. Unus ex Regiis, τὴν ἐνοῦσαν.

(98) Τῷ... λόγῳ. Idem codex τοῦ... λόγου, cum le-
 nitate insitae nobis rationis permiscentes.

(99) Ἐπεισάξωμεν. Codices nonnulli, ἐπεισάξωμεν.

(1) Σοφῶς. Nonnulli codices, συνετῶς.

studiosos vidimus, qui ob summam abstinētiā omnia quidem rejicerent pulmenta, solis autem cum pane salibus pro omni uterentur condimento. Neque hi nimirum intelligunt sales, cum natura fecundi sint, et pruritus corpori pariant, plus cæteris ad libidinem corpora irritare. Quod si in his sumendis debet sapienter ad propositum usum auriga versari, multo magis in arborum fructibus, qualitatum cum iis quæ manifeste noxia sunt, cognationem convenit discernere : ita ut ubique solum ad vitam necessarium cibum prudenter adhibeamus, obsoniorum autem exquisitam ad voluptatis illecebras suavitatem repudiemus. Nam si panis cor hominis confirmat⁵⁹, non oportet copiosius necessario cibo obsonium adhibere. Nam nec salium, qui panis condimentum sunt, tantum sumimus, quantum panis. Quod si nemo tantum condimenti quantum **626** illius rei, cujus est condimentum assumet; quomodo obsoniorum usum præcipuo cibo copiosiore adhibebit? Non enim hæc panis vere condimenta erunt, sed rursus horum condimentum panis. Ac imprudentem rursus alia ratione gustus aurigam per obsoniorum varietatem ad voluptatem pelliciet : ac inde comperietur, quod per vitæ asceticæ exercitationem fugit, id rursus persequi. Quemadmodum igitur in tetrachordo, ut verbo dicam, bona est harmonia; quoniam ex quatuor elementis, terra et aqua et aere et igne constant nostra corpora, indigenti quidem per cibos semper auxiliabitur, redundantis autem, detrahendo et ad exercitationes ducendo, tyrannidem emolliet : non quantitates solum calidi

id nobis et frigidi, sed etiam sicci et humidi qualitates probans. Ac aliis quidem ad quantitatem addens, aliis vero detrahens, et alias intendens, alias vero remittens vitæ instituto qualitates, alias immutans, alias vero, quæ secundum naturam sunt, conservans, sic ab omni dissonantia liberum, apteque instructum, revera, tetrachordum corporis nostri ad virtutis concentum, animæ præparabit. Atque hæc quidem de gustus ratione dicta sint propter eos, qui in virginitatis, vel potius in totius virtutis curriculo exercentur.

10. Demonstrant autem, quemadmodum corporis

in animam dominatus ad virtutis acquisitionem impedimento est, sic rursus debilitatem, non valente corporis instrumento animæ desideriis ministrare, virtutis cursum suppressere. Non enim magis sarcina carniū, animæ pennas ad ima detrahens, quam

⁵⁹ Psal. ciii, 15.

(2) Φυλοκρινεῖν. Sic Regius codex 2879. Editi, φιλοκρινεῖν. Scriptura quam in contextum recepimus, confirmatur in notis ad epist. 237, ex pluribus aliis locis.

(3) Ἐπιγενοσημένην. Reg. cod. 2879, ἐπιγενομένην. Mox idem codex satis commode, δελεάσματα ἀποπτύοντες, quæ scriptura longe videtur præferenda vulgatæ, ὑποπτύοντες, *obsoniorum exquisitam suavitatem suspectam habentes.*

(4) Ποσότητι. Ita mss. quinque, Editi, ποσότητα.

ἔθεασάμεθα, δι' ὑπερβολὴν ἐγκρατείας, ἅπαν μὲν παρωσαμένους προσέφημα, μόνους δὲ τούτους μετὰ τοῦ ἄρτου ἀντὶ παντὸς προσφερομένους ἡδύσματος. Οὐ συνιᾶσι δὲ ἄρα καὶ οὗτοι, ὅτι γόνιμοι κατὰ φύσιν ὑπάρχοντες καὶ ὀδαξήσμοις τῷ σώματι ἐμποιοῦντες, μᾶλλον τῶν ἄλλων πρὸς τὰς μίξεις τὰ σώματι ἐριθίζουσιν. Εἰ δ' ἐν τούτοις δεῖ σοφῶς πρὸς τὴν προκειμένην χρεῖαν τὸν ἡνίοχον διαγίνεσθαι, πολλῶ πλεον τῶν ἀκροδρόων τὴν πρὸς τὰ ἀμολογουμένως βλάπτοντα συγγένειαν τῶν ποιότητων προσήκει φυλοκρινεῖν (2), ἅπανταχοῦ μὲν τὸ ἀναγκαῖον τῆς τροφῆς πρὸς ζωὴν μόνον φρονίμως ἐγκρίνοντας, τῶν δὲ προσεφημάτων τὴν ἐπιγενοσημένην (3) κολακείαν πρὸς τὰ ἡδονῆς δελεάματα ἀποπτύοντας. Εἰ γὰρ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει, οὐ δεῖ πλεον τοῦ ἀναγκαίου τῆς τροφῆς τὸ προσέφημα ἀλόγως προσφέρεσθαι. Ἐπεὶ μὴδὲ τοὺς ἄλλας, ἡδύσμα τοῦ ἄρτου ὑπάρχοντας, ἴσους ποσότητι (4) μετὰ τοῦ ἄρτου παραληψόμεθα. Εἰ δὲ οὐκ ἂν τις ἴσον τὸ ἄρτυμα τῷ οὐ παραλαμβάνεται ἄρτυμα προσενέγκοιτο, πῶς ἂν τις πλεονάζουσαν τὴν τῶν προσεφημάτων χρεῖαν, τῆς προηγουμένης τροφῆς παραλάβοι; Οὐκέτι γὰρ ἔσται ταῦτα τοῦ ἄρτου ἀληθῶς προσεφήματα, ἀλλὰ ὁ ἄρτος ἀνάπαλιν τούτων. Καὶ λήσεται πάλιν ἄλλω λόγῳ ἡ γεῦσις κατασοφισαμένη, διὰ τῆς ποικιλίας τῶν ὄψων, πρὸς ἡδονὴν τὸν ἡνίοχον· εἰτα ἐντεῦθεν εὐρεθήσεται, ὃ φεύγει διὰ τῆς ἀσκήσεως, πάλιν διώκων. Οὐκοῦν, ὡς περ ἐν τετραχόρδῳ (5), συνελόντι φάναι, ἀγαθὴ ἁρμονία, ἐπειδὴ ἐκ τεττάρων, γῆς καὶ ὕδατος, ἀέρος τε καὶ πυρός, συνέστηκεν ἡμῶν τὰ σώματα, τῷ μὲν ἐνδέονται διὰ τῶν τροφῶν αἰεὶ βοηθήσει, τοῦ δὲ πλεονάζοντος τῆ ὑφαιρέσει, καὶ πρὸς τὰς γυμνασίας ἀγωγῆ, τὴν δυναστείαν μαλάξει· οὐ τὰς ποιότητας μόνον τοῦ ἐν ἡμῖν θερμοῦ τε καὶ ψυχροῦ, ἀλλὰ καὶ τὰς ποιότητας ξηροῦ τε καὶ ὑγροῦ δοκιμάζων. Καὶ ταῖς μὲν εἰς ποσότητα προστιθείς, τῶν δὲ ὑφαιρῶν, καὶ τῶν μὲν ἐπιτείνων, τῶν δὲ ἀνιείς διὰ τῆς ἀγωγῆς τὰς ποιότητας, καὶ τὰς μὲν ἐξαλλάσσων, τὰς δὲ κατὰ φύσιν τηρῶν, οὕτω πάσης ἀναρμωστίας ἀπηλλαγμένον, εὐάρμοστον, ὡς ἀληθῶς, τὸ τετράχορδον τοῦ σώματος ἡμῶν, φημί, πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ μελωδίαν, τῆ ψυχῆ εὐτρεπίσει. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἡμῖν εἰς τὸν τῆς γεύσεως τρόπον (6), διὰ τοὺς εἰς τὸν ὑπὲρ παρθενίας δρόμον (7), μᾶλλον δὲ ὑπὲρ αὐτῆς ὅλης ἀρετῆς ἀσκουμένους, εἰρήσθω.

10. Ὑποδείκνυσι δ', ὅτι, ὡς ἡ τοῦ σώματος κατὰ τῆς ψυχῆς δυναστεία πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ κτῆσιν ἐμπόδιος γίνεται· οὕτω ἀνάπαλιν ἡ ἀσθενεία, οὐ δυναμένου ὑπηρετεῖσθαι τοῦ σωματικοῦ ὄργάνου ταῖς τῆς ψυχῆς προθυμίαις, τὸν πρὸς τὰ καλὰ δρόμον ἐκκόπτει. Οὐδὲν γὰρ μᾶλλον ἢ μολιβδῆς (8) τῶν σαρκῶν,

(5) Ἐν τετραχόρδῳ. Sic idem Regius codex modo citatus. Editi, ἐκ τετραχόρδου. Paulo post idem codex, πρὸς τὰ γυμνάσια.

(6) Τρόπον. Mss. quatuor, τόπον, *de gustus loco, sive materia ad gustum pertinente.*

(7) Διὰ τοὺς εἰς τὸν ὑπὲρ... δρόμον. Sic Colbertinus codex et duo Regii. Editi, διὰ τοὺς ὑπὲρ... δρόμους.

(8) Μολιβδῆς. Sic mss. nonnulli. Unus ex Regiis μολιβός. Editi, μολιβῆς.

τὸ τῆς ψυχῆς πτερὸν ἐπὶ τὰ κάτω καθέλκουσα, ἢ τὴν τοῦ σώματος ἀσθένεια περὶ αὐτὸ ἀσχολοῦσά τε τοῦτο καὶ θλίβουσα οὐκ ἔξ πρὸς τὰ οὐράνια, ὡς θέλει, ἀνέλπυσθαι· οὐ τῆς τῶν καλῶν κτήσεως αὐτὴν δι' ἀδυναμίαν μόνον ἀποστεροῦσα τὴν παρουσίαν, ἀλλὰ καὶ τῶν κτηθέντων ἤδη, διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀσθενείας ἀμελετησίαν, ἀποσυλῶσα (9) τὸ κάλλος. Ὡς γὰρ παχεῖα γαστήρ (οὐχὶ τῇ κατασκευῇ καὶ τῇ φύσει παχεῖα, ἀλλ' εἰς ἣν παχύτης τροφῶν διὰ γαστριμαργίαν ἀφθόνως ῥεῖ, ἐπιθολοῦσα τὸν νοῦν καὶ παχύνουσα) λεπτόν οὐ τίκτει νόα· οὕτως ἢ ἄγαν λεπτή, δι' ἀτονίαν ἀπνοον τοῦτον ποιοῦσα, ἐν τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος καὶ τὸν λεπτόν ἤδη τικτόμενον ἀποσθένουσιν. Καὶ ὅτι οὐ καθάπαξ τὰς μὲν δεῖ τὰς τροφὰς ἀποστρέφεισθαι, τῶν δὲ ἀπλῶς ἐμφορεῖσθαι, ἀλλ' ὅτι προσήκει καὶ τούτοις μὴ μόνον τὴν ποσότητα σωφροσύνη (10) μετρεῖσθαι, δυναμένην διὰ πλῆθος ταυτὸν τοῖς ἐκθεβλημένοις ἐργάζεσθαι· ἀλλὰ καὶ τὴν ποιότητα ἰσοδυναμοῦσαν πολλάκις τοῖς προφανῶς βλαβεροῖς ἐπικρίνειν, καὶ συνόλως, λόγον σέβοντας, λόγῳ καὶ μὴ ἀλογίᾳ ἀσκεῖσθαι.

11. Εἰ δὲ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν, καὶ διὰ ταύτην τὴν ἐντολὴν τῷ εἰπόντι, Γυμνὸς ἦμην, καὶ περιεβάλετέ με, πεινῶντα καὶ ἐθρέψατε, ἀσθενοῦντα καὶ ἐπεσκέψασθε (11), μετὰ σπουδῆς παριστάμεθα. Ὑποκρίνεται τὴν ἐντολὴν ὁ ἕτερός μὲν παρίστασθαι προνοούμενος, ἑαυτὸν δὲ ἀσθενοῦντα ἀνηλεῶς λυμαινόμενος. Φανερόν γάρ, ὡς ἐσφαλμένως ἀγαπᾷ τὸν πλησίον, οὗ προνοεῖν προθυμεῖται, ὁ ἑαυτὸν μὴ εἰδῶς ἀγαπᾷ. Καὶ πῶς τὴν ἐντολὴν δικαίως πληροὶ ὁ τὴν πρὸς τὸ δοῦλον σῶμα δίκην ὑγιῶς μὴ δικάσας, ἀλλὰ προφάσει μὲν δουλαγωγίας ὑπωπιάζειν ἐπαγγειλάμενος, τῇ δὲ ἀκρίτῳ ὁρμῇ τοῦτο κακῶς ἀναλώσας; Πῶς γὰρ ἔτι δοῦλον ἔσται τοῦτο τοῦ δεσποτεύοντος, αὐτὸν τὸν δεσπότην εἰς ὑπηρεσίαν τῆς βίας, ἧς (12) παρ' αὐτοῦ ὑπέμεινεν, εἰληφός; Πῶς δὲ δουλεύσει τῷ δεσπότη εἰς τὴν τῶν ἀδελφῶν εὐποιίαν, πάντα τοὺς εὖ ποιεῖν δυναμένους εἰς τὴν ἑαυτοῦ θεραπείαν δούλους παρειληφός; Οὐκ ἔτι γὰρ πρὸς τὰ τῆς ἀρετῆς κινήματα τῷ δεσπότη ὑπηρετήσῃ· ἐν ἀσθενείᾳ δὲ κείμενον, τοῖς λοιποῖς ἀπασιν εὐποιίας ἔσται ὑπόθεσις· οἰκτιζόμενον τὸν δεσπότην ὑπὸ πάντων ἔχον, διὰ τὴν περὶ τοῦτο (13) ταλαιπωρίαν, ἐλεούμενον δὲ τὸν δοῦλον, διὰ τὴν ἀνάτατον τούτου αἰκίαν. Οὔτε γὰρ ὁ δεσπότης τῶν ἑαυτοῦ ἔργων ἐπιλαβέσθαι λοιπὸν, διὰ τὴν περὶ τοῦτο ἀσχολίαν, ἀλλ' οὔτε ἀναγκασθεὶς διὰ τῆς πρὸς αὐτὸ συνδέσεως, ἐλεύθερος ἀφεθῆναι ἐπίνοιαν ἔχει· οὔτε ὁ δοῦλος ἔτι ἐλέους τυχών, ἀνακτήσασθαι τὴν πρέπουσαν πρὸς τὸν δεσπότην δουλείαν· ἀλλ' ὁ ἕτερος τῷ ἕτερόν ὑπόθεσις ἀνιάτου κολαστηρίου γενόμενος, τὴν ἀλογίαν ἔχουσι, τοῦ εἰς τὸ δεσμωτήριον τοῦτο ἀμφο-

A corporis debilitas in eo curando has pennas detinens et premens, impedimento est quominus ad caelestia pro votis avolet; nec eam solum bonorum acquisitione ob imbecillitatem privat; sed et jam partorum, ob ortam ex imbecillitate desidiam, pulchritudinem deprædatur. Quemadmodum enim pinguis venter (non constitutione et natura pinguis, sed in quem pinguedo ciborum ob gulam abunde fluit, obturbans mentem et pinguofaciens) tenuem non gignit intellectum: sic qui nimium gracilis est, quasi emortuum illum ob infirmitatem redigens, in imbecillitate corporis etiam eum, qui jam tenuis genitus erat, exstinguit. Illud etiam ostendimus non satis esse alios quidem cibos rejicere, aliis vero simpliciter satiari; sed in his etiam non modo quantitatem, quæ ob copiam idem potest ac non convenientes cibi efficere, temperantia metiendam esse, sed etiam qualitatem, quæ sæpe idem valet ac noxii manifeste cibi, discernendam esse; ac omnino Verbi cultores rationem in ascetica vita ducem sequi debere. non impetum a ratione alienum.

11. Quod si diliges proximum tuum ut temetipsum, et propter hoc præceptum ei qui dixit: **625** *Nudus eram et operuistis me, esurientemque nutritis, et infirmum visitastis*^{59*}, studiose opitulamur. Is simulat observationem præcepti, qui alteri quidem opitulari studet, semetipsum autem infirmum crudeliter perdit. Nam qui semetipsum amare nescit, liquet ab eo proximum falso diligi, cui studet providere. Et quomodo præceptum legitime impleat, qui servi corporis causam non recte judicat, sed illud castigare professus per causam redigendi in servitutem, inconsiderato impetu male consumit et perimit? Quomodo enim adhuc servum erit domini ipsum dominum ad solatium violentiæ, quam ab eo passum est, servum accipiens? Quomodo serviet domino ad bene aliis faciendum, omnes qui bene facere possunt, ad suam ipsius curam servos accipiens? Non enim jam ad virtutis opera domino ministrabit; sed in infirmitate jacens, cæteris omnibus erit beneficii materia, dominum habens omnium miseratione dignum, ob ærumnosam circa illud operam, ac ipsum etiam servum miserabilem, ob acceptas a domino insanabiles plagas. Nam nec suis jam officiis dominus perfungi potest, circa illud occupatus, nec necessario colligatus cum eo, libere evadendi consilium invenire potest; nec servus, dum adhuc benigne curatur, congruam domino servitutem recuperare: sed cum alter alteri materia insanabilis sit supplicii, probrum dementiæ sustinent, et a magistro certaminis, qui ambos huic carceri illigavit, et a spectatoribus inustum, eo quod ad

^{59*} Matth. xxv, 36.

(9) Ἀποσυλῶσα. Regiis cod. 2879, ἀποσυλοῦσα, et paulo post, τίκτει νοῦν.

(10) Σωφροσύνη. Sic Colbertinus et unus ex Regiis. Editi, σωφροσύνην.

(11) Πεινῶνται, ἐπεσκέψασθε. Duo veteres li-

bri, πεινῶν, καὶ ἐθρέψατέ με, ἀσθενῶν, καὶ ἐπεσκέψασθέ με.

(12) Πς. Cod. Reg. 2879, ἦν.

(13) Περὶ τοῦτο. Idem codex, περὶ ταυτὸ περι- κειμένην αὐτῷ. Et paulo post, τούτου ἀδικίαν.

cœlestem cursum iste adscriptus, imprudens ob consilium rationis expers, non modo nihil eorum, quæ ad stadium pertinent, prudenter exercuerit, sed etiam eum, qui ipsi ad cursum servire debuerat, iniique oppresserit, ac semetipsum simul cum eo stulte everterit. Quapropter necessario his qui ad virtutem comparandam corpus castigant, iterum clamamus: *Ne declines ad dexteram aut ad sinistram* ⁶⁰. Quemadmodum enim ad ingluviem deflectere periculosum est, ita vehementi inedia corpus eo redigere, ut ob imbecillitatem inutile sit, vere est a ratione alienissimum. Non enim ipsa per se abstinentia a ventris voluptatibus bonum est, sed quia ad virtutem comparandam confert. Quod si cujus causa abstinentiam ciborum eligimus, illud vehementiori abstinentia negligimus, in contrarium nobis, ob animum rationis expertem, instituti forma vertetur: siquidem non jam ob tabefactum et eversum instrumentum per lectiones et preces assidue versari cum Deo poterimus, aut in fratribus juvandis officium virtutis adimplere. Oportet ergo etiam corporis curam gerere, non propter corpus, sed ut ministerium ad philosophiam habeamus. Fieri enim non potest, ut qui ministerium corporis promptum et expeditum ad philosophiam non habent, hi vel lectionibus philosophiæ comparandæ idoneis pares sint, vel animum in corpore languentem **628** ad precandum convenienter intendant, vel omnino quidquam eorum quæ ad philosophiam attinent, ad suam ipsorum, aut ad eorum, quibuscum vita communis est, utilitatem operentur. Idcirco inquit: *Castigo corpus meum, et in servitutum redigo* ⁶¹. Insurgere enim volens in dominum ob carniū vigorem, abstinentiæ plagis in servitutum redigo, dominatum cogens agnoscere. Non enim sic illud ferio, inquit, ut immoderatis plagis inutile ad servitutum efficiam, sed id mihi in castigando propositum, ut in servitutum redigam ad ministerium domino exhibendum. Qui autem adeo inediis servum verberat, ut non solum inutilis ad domini ministerium, sed et sibi ipse opem ferre non possit; quid aliud semetipsum, nisi servum servi facit; Necesse est enim ut cum jam corpus servire non possit, sed ob debilitatem resolutum sit, dominus ei serviat, quippe qui semper in ministerio illius infirmitati exhibendo laboret, nec jam suorum ipsius muniōrum meminisse possit, ac totam vitam in eo curando consumat.

12. Carnis igitur curam gerere non simpliciter prohibuit, sed ad concupiscentias inquit. Quare quod in carnibus concupiscit et voluptates appetit,

⁶⁰ Deut. v, 32. ⁶¹ I Cor. ix, 27.

(14) Βαλόντος. Sic tres mss. quibus favet Colbertinus, in quo legitur, ἐμοαλόντος. Editi, βάλλοντος. Videntur autem hæc verba suo excidisse loco: nec ullus erit sensus, nisi legamus, παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου τοῦ... βαλόντος.

(15) Τοῦ. Codex Reg, 2879, τοῦ ὄντως. Non multo post idem cod., δεξιὰ, μηδὲ εἰς τὰ.

τέρους βαλόντος (14), καὶ παρὰ τοῦ ἀγωνοθέτου καὶ παρὰ τῶν θεατῶν στιζομένην· ὅτι πρὸς δρόμον οὐράνιον οὗτος ἀπογραφάμενος, ἔλαθε δι' ἀλογίαν, οὐ μόνον οὐδὲν τῶν πρὸς τὸ στάδιον φρονίμως ἀσκήσας, ἀλλὰ καὶ τὸν πρὸς δρόμον αὐτῷ δουλεῦσαι ὀφείλοντα ἀδίκως καταβαλὼν, καὶ ἔτι ἑαυτὸν τούτῳ ἀνοήτως συγκαταστρέψας. Διὸ ἀναγκάως τοῖς διὰ τὴν τοῦ (15) καλοῦ κτῆσιν ὑπωπιάζοισι τὸ σῶμα πάλιν ὑποφωνοῦμεν· Μὴ ἐκκλίνης εἰς τὰ δεξιὰ ἢ εἰς τὰ ἀριστερά. Ὡς γὰρ τὸ εἰς γαστριμαργίαν ἐκκλίνειν ἐστὶ χαλεπὸν, οὕτω τὸ διὰ ἐπιτεταμένης κακουχίας (16) εἰς ἀχρησίαν δι' ἀσθενείας τὸ σῶμα καταβαλεῖν, ὡς ἀληθῶς ἀλογώτατον. Οὐ γὰρ δι' ἑαυτὴν ἢ ἀποχὴ τῶν τῆς γαστρὸς ἡδονῶν ἐστὶ καλὸν, ἀλλ' ὅτι πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ κτῆσιν συμβάλλεται. Εἰ δὲ δι' ὃ τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων ἐγκρίνομεν, τούτου διὰ τῆς ἐπιτεταμένης ἀποχῆς ἀμελήσομεν, εἰς τὸ ἐναντίον ἡμῖν, ὑπὸ ἀλογίας, τῆς ἀγωγῆς ὁ τύπος περιτραπήσεται· οὐκέτι μὲν διὰ τὴν σύντηξιν καὶ παρατροπὴν τοῦ ὄργάνου δι' ἀναγνωσμάτων τε καὶ εὐχῶν ὁμιλεῖν τῷ Θεῷ δυναμένοις, οὔτε πρὸς τὴν (17) τῶν ἀδελφῶν εὐποιίαν τῷ καλῷ ὑπακούειν. Χρὴ οὖν καὶ σώματος ἐπιμέλειαν ποιῆσθαι, οὐ διὰ τὸ σῶμα, ἀλλ' ὑπηρεσίαν, φημί, φιλοσοφία κτωμένους. Ἀδύνατον γὰρ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ σώματος εὐήνιον πρὸς φιλοσοφίαν μὴ ἔχοντας, ἢ ἀναγνώσμασι φιλοσόφοις ἀρκέσαι, ἢ τὸν νοῦν ἐνατονοῦντα τῷ σώματι πρὸς εὐχὴν δεόντως συντείνειν, ἢ συνόλως τι τῶν φιλοσοφία ἐπιβαλλόντων εἰς ἑαυτοῦ καὶ τῶν κοινωνούντων τῷ βίῳ ὠφέλειαν ἐργάσασθαι. Διὸ Ὑπωπιάζω μου τὸ σῶμα, φησί, καὶ δουλαγωγῶ. Κατεξανίστασθαι γὰρ δι' ἀκμὴν τῶν σαρκῶν τοῦ δεσπότητος βουλόμενον τοῖς τῆς ἐγκρατείας ὑπωπίοις δουλαγωγῶ, ἐπιγινώσκειν τὴν δεσποτείαν συναναγκάζων. Οὐ γὰρ οὕτως αὐτὸ παῖω, φησὶν, ὥστε ταῖς ἀμέτροις πληγαῖς ἀχρηστον πρὸς τὴν δουλείαν ποιῆσέι, ἀλλ' ὁ σκοπὸς μοι τοῦ ὑπωπιάζειν ἐστίν, ἵνα δουλαγωγῆσω τοῦτο πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς δεσποτείας. Ὁ δὲ εἰς τοσοῦτον τύπτων ταῖς ἐνδείαις τὸν δοῦλον, ὥστε μὴ μόνον ἀχρηστον πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ δεσπότητος γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῷ ἀδυνατεῖν ἐπαρκεῖν, τί ἄλλο, ἢ δοῦλον ἑαυτὸν τοῦ δούλου (18) πεποίηκεν; Ἀνάγκη γὰρ μηκέτι μὲν δυναμένου δουλεῦειν τοῦ σώματος, ὑπ' ἀσθενείας δὲ παρεμμένου, τὸν δεσπότην τούτῳ δουλεῦειν, ἀεὶ περὶ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ τῆς ἀσθενείας πονοῦμενον, καὶ οὐκέτι μὲν τῶν καθ' ἑαυτὸν ἔργων μνήμην ποιῆσασθαι συγχωρούμενον, πάντα δὲ τὸν βίον τούτου προσδαπανῶντα.

12. Τῆς οὖν σαρκὸς πρόνοιαν μὴ ποιῆσθαι οὐχ ἀπλῶς ἀπεφάνετο· ἀλλ' εἰς ἐπιθυμίας, φησὶν. Ὡστε τὸ μὲν ἐπιθυμητικὸν καὶ φιλήδονον τῶν σαρκῶν διὰ

(16) Διὰ ἐπιτεταμένης κακουχίας. Idem codex, τῆ ἐπιτεταμένη κακουχία.

(17) Οὔτε πρὸς τὴν. Deest prima vox in editione Veneta. Legitur in duobus mss., καὶ πρὸς τὴν, quod eodem redit.

(18) Τοῦ δούλου. Unus cod., τῷ δούλῳ. Infra legendum, βίον τούτῳ.

τῆς ἀσκήσεως δεῖ ὑποτέμνειν· τὸ δὲ χρεῖωδες, εἰς τὴν τοῦ καλοῦ κτῆσιν προνοούμενον, συντηρεῖν. Βρῶμα γὰρ ἡμᾶς οὐ παρίστησι τῷ Θεῷ. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ βρῶσις καὶ πόσις, ἀλλὰ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη καὶ χαρὰ ἐν ἡνεύματι ἁγίῳ. Δι' ἧ καὶ ἡ τῶν βρωμάτων ἀποχὴ μετὰ λόγου παράλαμβάνεται. Ἐπεὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τὴν ἀποχὴν τῶν βρωμάτων ἂν ἐξετάζης, φησὶν· Οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν, ὑστερούμεθα, οὔτε ἐὰν φάγωμεν, περισσεύομεν. Οὔτε γὰρ οἱ μὴ ἐσθιόντες πλέον τι ἔχουσι τῶν ἐσθιόντων ἐν ἀρετῇ, κατ' αὐτὸ μόνον τὸ μὴ ἐσθίειν· οὔτε οἱ ἐσθιόντες ἐλαττον τῶν μὴ ἐσθιόντων, κατ' αὐτὸ μόνον τὸ ἐσθίειν, ἐὰν ἡ ἐνδον αὐτῶν ἀρετὴ ἐξισάζηται. Οὐκοῦν πρὸς τὴν ἐν ψυχῇ ἀρετὴν ἀφορῶντας δεῖ τὰ περὶ σῶμα πάντα μετεῖναι. Οὐ γὰρ ὄντα καλὰ καθ' ἑαυτὰ, διὰ τὴν τοῦ καλοῦ ὑπηρεσίαν καλὰ κοσμούμενα γίνονται. Ἴνα γοῦν μὴ ἐμποδίζηται ἡ πρὸς τὸ καλὸν ὑπηρεσία τῇ ἀσθενείᾳ τοῦ σώματος, Οἴνω, φησὶν, ὀλίγω χρῶ διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας. Ὡς γὰρ ζέοντι δι' ἀκμὴν καὶ σφριγῶντι τῷ σώματι οὐ δεῖ, καθάπερ ἤδη προεῖρηται, πῦρ ἐπὶ πῦρ ὀχετεύειν· οὕτως οὔτε καταψυχομένῳ τῇ ἀσθενείᾳ, τὸ ψυχρὸν ἔτι καὶ μᾶλλον ἐπιβλαβῶς ἐπαντλεῖν. Ἀλλ' ὡς ἐκεῖ τὸ κατὰ φύσιν θερμὸν τῷ ὑφαιρεῖν τὰς ἐξωθεν ὕλας ἐκδαπανῶμεν, οὕτω δαπανηθὲν τοῦτο τοῖς πόνοις, καὶ λοιπὸν δι' ἡλικίαν ἢ νόσον σβεννύμενον, ἐξωθεν ἐναύσμασι (19) βοηθοῦντες ἀναληψόμεθα. Εἰρήνης γὰρ δεῖ καὶ ἐν τῷ σώματι προνοεῖν τῷ ἀσθενοῦντι, τῶν τεττάρων μερῶν ἐξ ὧν ἡρμόσμεθα (20) ἀπανταχοῦ παρισταμένων, ἵνα μὴ ἐκνικῆσάν ποτε τὸ ἐν ἡμῖν θερμὸν ἢ ψυχρὸν, ἢ ἐν ὄλωσ τι τῶν τεττάρων, πολέμου καὶ ἀναρμοστίας, καὶ τοῦ ἐξ ἀσθενείας οἴστρου (21) τὴν ψυχὴν ἀναπλήσῃ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τὴν μίαν τῶν αἰσθήσεων, τὴν γεῦσιν μόνον, ὑπὲρ τῆς κατὰ σῶμα παρθενίας, συμμέτρως εἰρήσθω. Μεταβατέον δὲ λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὰς ἄλλας αἰσθήσεις, τὴν ἀληθῆ παρθένον ἰδεῖν προκείμενον ἔχοντας.

13. Ἰστέον (22) οὖν τοῖς τὴν θεραπείαν τῆς ὄντως παρθενίας, διὰ τῆς ἀποχῆς τῶν τροφῶν, καὶ τῆς ἄλλης σκληραγωγίας παρθένον φυλάττουσιν, ὅτι δυνατὸν παρθένον ἔχοντα σῶμα, μὴ παρθένον ἔχειν τὴν ψυχὴν, Ἰκανὸν γὰρ καὶ (23) βλέμμα τύπους ἐμποιεῖσαι τῶν αἰσχυρῶν τῇ ψυχῇ, καὶ λόγος πεφαρμακωμένος (24) πρὸς ἡδονὴν ἐμπεσῶν τῇ ἀκοῇ φθεῖραι πρὸς ἀκολασίαν τὸν νοῦν. Εὐλαβεῖται γοῦν ὁ νυμφαγωγός, μήπως φθαρῇ οὐ τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὰ νοήματα τῶν νυμφευομένων Χριστῷ. Διὸ δεῖ τὴν παρθένον πρὸ τοῦ σώματος μάλιστα τηρεῖν τὴν ψυχὴν, οὐ τινὶ μὲν φυλακῇ ταύτην τηροῦσαν, τινὶ δὲ ἀπλῶς ἀφιεῖσαν,

A id vita ascetica resecari debet : quod autem utile, id virtutis acquisitionem sibi proponenti conservandum. *Esca enim nos Deo non commendat* ⁶². *Non est enim regnum Dei esca et potus, sed iustitia et pax et gaudium in Spiritu sancto* ⁶³. Propter quæ ipsa ciborum abstinence cum ratione adhibetur. Siquidem ipsam per se abstinentiam ciborum si consideres, inquit : *Neque si non manducaverimus, deficiamus : neque si manducaverimus, abundamus* ⁶⁴. Nam nec qui non comedunt, præstant virtute comedentibus, quatenus non comedunt; nec qui comedunt, inferiores sunt non comedentibus, quatenus comedunt, si intus eorum virtus adæquetur. Oportet igitur, ut ad animæ virtutem respicientes, omnia quæ corporis sunt exsequamur. Cum enim per se bona non sint, per ministerium, quod virtuti præstant, consequuntur ut bona fiant. Ne igitur impediatur debitum virtuti ministerium infirmitate corporis, *Vino, inquit, modico utere propter stomachum tuum et frequentes tuas infirmitates* ⁶⁵. Quemadmodum enim effervescenti per ætatem et valido vegetoque corpori non oportet, ut jam prædiximus, ignem igni addere; ita nec frigescenti præ infirmitate frigidum, quod etiam magis perniciosum foret, infundere. Sed quemadmodum illic id quod natura calidum est, subtrahendo extrinsecus materias, consumimus : ita consumptum laboribus, et jam ætate aut morbo fere extinctum, externis fomentis opem ferendo, recreabimus. Paci enim in corpore providendum est etiam infirmo, cum, quatuor partes, ex quibus compacti sumus, ubique circumstant, ne si quando **629** superavit quod in nobis calidum est aut frigidum aut omnino unum aliquod ex quatuor, bello et discordia et orto ex infirmitate æstro animam impleat. Atque hæc quidem de uno ex sensibus, nempe gustu solo, super corporis virginitate satis dicta sint. Jam transeundum et ad alios sensus, cum veram virginem videre nobis propositum sit.

13. Sciendum est his, qui famulam veræ virginitatis, per abstinentiam ciborum et reliquam austeritatem virginem custodiunt, fieri posse, ut virginem corpus habeat, qui virginem animam non habet. Potest enim vel aspectus species imprimere turpium rerum in anima, vel sermo ad voluptatem conditus in aures incidens, animum impudicitia corrumpere. Cavet igitur pronubus ne corrumpatur non modo corpus, sed etiam cogitatio eorum qui Christo desponsati sunt. Quapropter oportet ut virgo ante corpus maxime animam servet, non custodia aliqua illam servans, aliquo vero incustoditam dimittens,

⁶² I Cor. viii, 8. ⁶³ Rom. xiv, 17. ⁶⁴ I Cor. viii, 8. ⁶⁵ I Tim. v, 23.

(19) Ἐναύσμασι. Sic ope Regii codicis 2879 emendavimus quod legebatur in editis, νάμασι.

(20) Ἐρμόσμεθα. Codices nonnulli, συνηρμόσμεθα. Unus codex, ἡρμόσθη, supplendo σῶμα. Paulo post editi, παρισταμένον. Mss. ut in textu.

(21) Πολέμου... οἴστρου. Sic editio Veneta et codices mss. Parisiensis editio, πόλεμον... οἴστρον.

(22) Ἰστέον. Sic mss. codices omnes. Editi, ἴστε.

Mox unus ex Regiis, ἔχοντι σῶμα.

(23) Καί. Conjunctio addita ex mss. et editione Veneta.

(24) Πεφαρμακωμένος. Quatuor mss., πεφαρμαγμένος. Tres alii cum editis consentiunt, quorum tamen duo utramque lectionem exhibent. Mox unus ex Regiis, τοῦ νυμφευομένου.

sed omni custodia cor suum servans, ita ut nec voce illius profluens sermo voluptate auditorem sermonis inficiat: nec rursus extrinsecus ad aures ab aliquo perveniens sermo, cor illius ad cupiditatem exagitet. Idem enim et in aspectu facere convenit, nec aspicientem molliter, ne ejusmodi aspectu voluptatis imagines contra se immittat videntibus: nec extrinsecus misso aspectu contingi se patientem, ne eo, velut ignito quodam jaculo, in corde percussa, ad voluptatis imagines inflammata uratur. *Eris enim, inquit, velut servus jaculo percussus in jecore*⁶⁶. Sed externum quidem ipsius obtutui respondentem aspectum debet ab anima repellere, suum autem aspectum pudicitiae indicem videntibus exhibere. Potest enim vel palpebrarum curiosior motus stimulare et cæstro concitare ad voluptatem, per quam hæc animam concutiunt. Ubi enim visæ ipsius oculis pulchritudini obtutum acriter defigens, velut in cera, ita in anima voluptate emollita imagines visæ formæ impresserit; recedit quidem ac seorsum est is a quo imagines profectæ; impressa autem animo forma illius, qui visus est, ad opera ipsi convenientia urgens semper, animam imaginibus ludit. Idcirco virgini principio quidem summopere cavendum est, ne cuiquam acriorem infigat obtutum, aut si infixerit, contraria vi nitentes imprimi imagines a se repellat, ita ut nulla species corporea diuturnis stimulis imprimatur. Quod si aliquando contigerit, ut imprudens rerum corporearum imagines suscipiat; eas continuis bonarum rerum recordationibus in seipsa delere debet; species a corporea forma, velut in cera, impressas, animi ad divina conversione abolendo, rerum autem sanctarum species assiduis meditationibus inscribendo. Quod si susceptas species permanere integras in animo, tanquam in sigillo, siverit; necesse est, ut animo circa **630** impressam formam occupato, cætera omnia bona virgo despiciat, et ad inhærentem speciem semper suspensa, libidinose ad perfruendum incitetur. Nec tali quidquam prodest, corpus a cogitationibus incorruptum servare, cum anima immissis; in eam per oculos corporeis amoris voluptatibus semper corrumpatur. Metu enim vel pudore nec sine simulatione retinens præconceptam de se exterioris virginitatis opinionem, eaque nudari indecorum existimans, illam colit et conservat: sed incorporeis cogitationis manibus inseparabiliter complexa eum, quem sibi impressum et insculptum amat, semper illum secum circumfert; et quæ corpore peragere

⁶⁶ Prov. vii, 22.

(25) Ἔση. Sic mss. et editio Veneta. Parisiensis, ἔστι.

(26) Ἰκανόν. Sic reperimus in quinque veteribus libris. Editi, ἰκανή.

(27) Καί. Sic mss. et editio Veneta. Editio Parisiensis, διά.

(28) Σοβαί τήν. Sic mss. Editi, σοβαίται.

(29) Καθ' ἑαυτὸν ἔστιν ὁ ποιήσας. Sic editio Veneta et plerique mss. Rarisensis editio, καθ' ἑαυτόν ἔστιν ὁ ποιήσας.

ἀλλὰ πάση φυλακῇ νὴν ἑαυτῆς καρδίαν τηροῦσαν. ὡς ἂν μήτε διὰ φωνῆς ταύτης λόγος ῥυεῖς, πρὸς ἡδονὴν τὸν ἀκουστὴν τοῦ λόγου φαρμάξειε, μήτ' ἐξωθεν αὐθις διὰ τῆς ἀκοῆς λόγος παρά τινος ἐμπεσὼν, τὴν καρδίαν αὐτῆς πρὸς ἐπιθυμίαν κυμήνη. Οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ βλέμματος προσήκει ποιεῖν, μήτ' ἐμβλέπουσαν μαλακῶς, ἵνα μὴ ἡδονῆς ἰνδάλματα διὰ τούτου τοῖς ὀρῶσι καθ' ἑαυτῆς ἀποστέλλη· μήτε τὸ ἐξωθεν πεμπόμενον βλέμμα ἄπτεσθαι αὐτῆς συγχωροῦσαν, ὡς ἂν μὴ καθάπερ τινὶ πεπυρακτωμένῳ βέλει τούτῳ τὴν καρδίαν βληθεῖσα, πρὸς τοὺς τῆς ἡδονῆς τύπους διακαιομένη ἀνάπτηται. Ἔση (25) γὰρ, φησὶν, ὡς ἔλαφος τοξέυματι πεπληγὼς εἰς τὸ ἴπαρ. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐξωθεν ἀντίτυπον τῇ παρ' ἑαυτῆς θεᾶ δεῖ τῆς ψυχῆς ἀποκρούεσθαι, τὸ δὲ αὐτῆς σωφροσύνης μήνυμα τοῖς ὀρῶσι παρέχειν. Ἰκανόν (26) γὰρ καὶ βλεφάρων περίεργος κίνησις, μυωπίσαι τε καὶ (27) παροιστρῆσαι πρὸς ἡδονὴν, ὑφ' ἧς ταῦτα σοβαί τὴν (28) ψυχὴν. Ὅταν γὰρ τῷ τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῆς ὀφθέντι καλῷ τὸ ὄμμα ἐμπαθῶς ἐπερείσασα, καθάπερ ἐν κηρῷ, τῇ ὑπὸ τῆς ἡδονῆς μαλαχθεῖσῃ ψυχῇ, τοὺς τύπους τῆς ὀφθείσης ἰδέας ἐν ἑαυτῇ ὀπομάξῃται, ἀνακέχῳρηκε μὲν, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἔστιν ὁ ποιήσας (29) τοὺς τύπους, ἐναποσφραγισθεῖσα δὲ τῇ διανοίᾳ τοῦ ὀφθέντος ἡ ἰδέα, πρὸς τὰ ἑαυτῆς ἔργα ἐγκειμένη αἰεὶ φαντασιοῦ τὴν ψυχὴν. Διὸ δεῖ μάλιστα μὲν τὴν ἀρχὴν, μηδενὶ ἀτενὲς τὴν παρθένον ἐπιβάλλειν τὸ ὄμμα, ἢ ἐπιβάλλουσαν, ἀντιτύπῳ δυνάμει τοὺς βιαζομένους ἐντυπωθῆναι: χαρακτῆρας ἑαυτῆς ἀποκρούεσθαι, ὡς ἂν μηδεμίαν σωματικὴν ἰδέαν χρονίαις τῆς συνηθείας ἐπιβολαῖς ἐντυπώσῃται. Ἐὰν δὲ που συμβῇ λαθόντας τῶν σωματικῶν (30) ἐγγενέσθαι τοὺς τύπους, ταῖς τῶν καλῶν συνεχέσει μνήμαις τούτους ἐξ αὐτῆς ἀφανίζεῖν: τοὺς μὲν παρὰ τῆς σωματικῆς ἰδέας ἐγγραφέντας, καθάπερ ἐν κηρῷ, τῇ ἐπὶ τὰ θεῖα μεταθέσει τοῦ νοῦ ἀπαλείφουσαν, τοὺς δὲ τῶν ἀγίων ταῖς περὶ αὐτὰ πεπονημέναις θεωρίαις ἐγγράφουσαν. Ἐὰν δὲ τοὺς ἐγγενομένους αὐτῇ τύπους ἐμμένειν (31) ἀθραύστους καθάπερ ἐν σφραγίδι τῇ διανοίᾳ ἐάσῃ, ἀνάγκη περὶ τὴν ἐκσφραγισθεῖσαν ἰδέαν τὸν νοῦν ἀσχολούμενον, τὰ μὲν ἄλλὰ πάντα καλὰ παρορᾶν, πρὸς δὲ τὴν τῆς ἐνούσης ἰδέας φαντασίαν ἐπτοημένον αἰεὶ, περὶ τὴν ἀπόλαυσιν αὐτοῦ (32) ἐμπαθῶς καταγίνεσθαι. Καὶ οὐδὲν ὠνήσε τὴν τοιαύτην, τὸ σῶμα ἀδιάφθορον ταῖς ἐπινοαῖς φυλάσσουσαν, τὴν δὲ ψυχὴν πρὸς τὰς ἀποσταλείσας ἐπ' αὐτὴν διὰ τοῦ βλέμματος τοῦ σωματικοῦ ἔρωτος ἡδονὰς αἰεὶ φθειρομένην. Φόβῳ γὰρ ἢ αἰδοῦ τῆς προσηληφύλας κατὰ τὴν ἐξωθεν παρθενίαν δόξης μεθ' ὑποκρίσεως ἔχομένη, καὶ τὸ γυμνω-

(30) Τῶν σωματικῶν. Unus ex Regiis codicibus juvat ad emendandum quod prave in editis legabatur, τῷ σωματικῷ. Idem codex habet, εἰ δὲ που. Mox quatuor mss. pro ἐξ αὐτῆς habent, ἐν ἑαυτῇ. Colbertinus, ἐξ αὐτῆς αὐτὴν.

(31) Ἐμμένειν. Nonnulli codices, μένειν. et mox, ἐνσφραγισθεῖσαν.

(32) Αὐτοῦ. Et editio Veneta et veteres libri consentiunt in hac voce. Editi, αὐτῆς.

θῆναι ταύτης αἰσχύνῃς ἄξιον κρίνουσα, ταύτην μὲν ἀσκηῶσα διασυντηρεῖ, ἀσωμάτοις δὲ χερσὶ περιλαμβάνουσι κατὰ διάνοιαν τὸν ἐρώμενον ἐντετυπωμένον αὐτῇ, μεθ' ἑαυτῆς αἰεὶ περιφέρει, καὶ ἃ διὰ σώματος πράττειν, ἕνεκα τοῦ φωραθῆναι, αἰσχύνεται, ταῦτα ταῖς ἐννοίαις ποιεῖν οὐκ αἰδεῖται. Ἦν οὐκέτι λοιπὸν οὐδὲ σώματι ἂν τις ὑγιῶς λέγοι (33) παρθένον. Ἀνάγκη γὰρ τοῦ ἐρωμένου ἀχωρίστως αὐτῇ μιγνυμένου κατὰ διάνοιαν, καὶ τὸ σῶμα τοῖς τῆς ψυχῆς πάθεσι συμμορφοῦσθαι, καὶ συνδιατιθέμενον τοῖς ἐν διανοίᾳ κινήμασι, φθειρομένη τῇ δεσποίνῃ συνδιαφθεῖρεσθαι, καὶ ὑπαρ καὶ κατὰ τοὺς ὕπνους τὰ ἐρωτικὰ ὄνειρωττούση, καὶ αὐτὸ ταύτη συνονειρώττειν. Τοιούτου δὲ πάθους τὴν ψυχὴν κατασχόντος, περιττὴ λοιπὸν καὶ ἡ τῶν βρωμάτων ἐγκράτεια, καὶ ἡ λοιπὴ τοῦ σώματος σκληραγωγία· οὐ τοῦ ἵππου τὸν ἵππεα πρὸς τὰ ἑαυτοῦ σκιρτήματα φέροντος, αὐτοῦ δὲ τοῦ ἵππεως τῷ ἐνόητι πάθει κακῶς τὸν ἵππον οἰστροῦντος. Ὡς γὰρ ἐπὶ τινῶν ὑπὸ γήρωος παρεθέντων τὸ σῶμα ὁ νοῦς, ἐκ τῆς προκατασχούσης ἀκολασίας νοσῶν, παρὰ δόναμιν πρὸς τὴν τῆς ἡδονῆς φαντασίαν μοχλεύει τὸ σῶμα· οὕτως ἐπὶ τῶν ἐμπαθῶς (34) πρὸς ἔρωνα τὴν ψυχὴν γενομένων, καὶ παρειμένον τῇ ἀσκήσει τὸ σῶμα, πρὸς τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἡ ψυχὴ ἐρεθίζει· οὐκ ἀπὸ τῆς τοῦ σώματος ἀκμῆς ἐπὶ τὴν ψυχὴν διαβεβηκότες τοῦ πάθους, ἀπὸ δὲ τῆς οὖν ὀλέμματος τοσοῦτου πυρὸς ἔναυσμα γίνεται, ἀκούωμεν τοῦ ὑποφωνοῦντος· Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὄρθα βλέπετῶσαν, καὶ τὰ βλέφαρά σου νευέτωσαν (35) δίκαια, καὶ μὴ συναρπασθῆς σοῖς βλεφάροις, μηδὲ ἀγρευθῆς σοῖς ὀφθαλμοῖς.

14. Εἰ δὲ κατὰ τὸν ἀνωτέρω τῆς φύσεως λόγον ἀφῆ τίς ἐστὶν ἡ τοῦ βλέμματος κατὰ τῶν σωματῶν (36) ἐπιβολή· καὶ ὡς περ τοῖς ὀφθαλμοῖσιν ἐπὶ πλῆτον ἐνατενίσαντες, τῆς νόσου μεταλαμβάνομεν, καὶ ἄλλοις φυσικῶς ὠφελοῦσιν ἐπιβάλλοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς κατὰ τὸ λεληθὸς ὠφελοῦμεθα· καὶ τοῖς τῆς ἡδονῆς ἄρα συμβόλοις (37) ἐπιβάλλοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς, τῆς κατὰ τὴν ἡδονὴν νόσου τὸν νοῦν ἀναπίμπλαμεν, ὡς περ οὖν καὶ τοῖς ὄντως καλοῖς ἐπιβάλλοντες τούτους, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν εἰς τὴν ψυχὴν τὴν ὠφέλειαν δεχόμεθα· καὶ (38) ἀτοπον μετὰ τοῦ βλάπτεσθαι πρὸς νόσον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν παρθένον, ὧν μὴ θαρσεῖ τῇ χειρὶ ποτε ἄψασθαι, τούτων τῇ τοῦ ὄμματος ἀφῆ ἀδιαφόρως ἐφάπτεσθαι. Προαγωγὸς γὰρ, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ προμνήστριε ἡ μὲν διὰ τοῦ ὄμματος ἀφῆ, τῆς διὰ χειρῶν προλαμβάνουσα πόρρωθεν γίνεται. Αὐτὴ δὲ αὐτῇ, ἡ διὰ χειρῶν φημι, τῆς κατὰ τὴν συμπλοκὴν θερμότερα θεράπαινα· καὶ ἡ τὴν πρῶτην ἀφῆν τοῦ ὄμματος μὴ φυγούσα, οὐκ ἂν τὸ ἐπ' αὐτῇ, οὐδὲ τὴν τῶν χειρῶν ἀποφύγοι. Ἡ δὲ τῇ τοιαύτῃ αἰθίς ἐρωτικῶς ἐμπλακεῖσα, οὐκ ἂν μολυ-

⁶⁷ Prov. vi, 25; iv, 25.

(33) Λέγοι. Sic nonnulli veteres libri melius quam in editis, λέγει.

(34) Ἐμπαθῶς. Sic Colbertinus et duo alii a Combesio citati. Ediii, ἐμπαθῶν.

(35) Νευέτωσαν. Plures mss., νευέτω. Colbertinus, νεύματά σου νευέτω.

(36) Σωματῶν. Sic ope nonnullorum codicum emendavimus quod in editis legebatur, ὄμμάτων.

puudet, ne deprehendatur, ea animo facere non pudet. Hanc non jam amplius, ne corpore quidem, recte virginem quisquam dixerit. Necesse est enim, cum is quem amat inseparabiliter cum illa misceatur in animo, ipsum etiam corpus ad animæ perturbationes effingi, et cogitationis motibus congruens, cum domina corrupta corrumpi, et cum ea per visum et in somnis amatoria somniantem, ipsum etiam somniantem. Tali autem morbo animam detinente, inutilis jam et ciborum abstinentia, et reliqua corporis austeritas; cum non equus equitem impetu suo abripiat, sed ipse eques interno cæstro prave equum stimulet. Quemadmodum enim in nonnullis, quorum corpus senectute debilitatum, mens ex præcedenti intemperantia ægrotans, ultra vires ad voluptatis imaginem corpus sollicitat; ita in iis, quorum anima amoris morbo laborat, etiam debilitatum vita ascetica corpus ad proprias cupiditates anima exstimulat; non a corporis vigore in animam transiente morbo, sed ab anima ad ea, quæ corporis propria sunt, prave commoto. Si ergo aspectus tanti incendii fax est, audiamus eum qui clamat: *Oculi tui recta videant, et palpebræ tuæ annuant justa, et ne abripiaris simul cum palpebris tuis, neque capiaris oculis tuis* ⁶⁷.

ἡδονῆς ἐπὶ τὰ τοῦ σώματος ἴδια κακῶς κινουμένου. Εἰ οὖν ὀλέμματος τοσοῦτου πυρὸς ἔναυσμα γίνεται, ἀκούωμεν τοῦ ὑποφωνοῦντος· Οἱ ὀφθαλμοὶ σου ὄρθα βλέπετῶσαν, καὶ τὰ βλέφαρά σου νευέτωσαν (35) δίκαια, καὶ μὴ συναρπασθῆς σοῖς βλεφάροις, μηδὲ ἀγρευθῆς σοῖς ὀφθαλμοῖς.

14. Quod si, secundum supra expositam naturæ rationem, tactus quidam est oculorum in corpora conjectus; si quemadmodum, dum lippientes diutius intuemur, morbi participes fimus, in ea autem, quæ natura commoda sunt, oculos defigentes latenter juvamus; ita etiam cum in voluptatis signa oculos conjicimus, voluptatis morbo mens oppletur; ac pariter in ea, quæ vere bona sunt, oculos conjicientes, per oculos in anima utilitatem percipimus; si hæc ita se habent, præterquam quod per oculos morbum virgo concipit, absurdum est ut quæ nunquam manu tangere audeat, ea oculorum tactu **631** indiscriminatim tangat. Ille enim per oculos factus, leno est, ut ita dicam, et pronubus illius, qui per manus perficitur, eumque procul antevertit. Atque ipse ille qui per manus fit, illius, qui per complexum, calidior est famulus; et quæ primum oculorum tactum non fugit, ea quantum in ipsa est, ne manuum quidem tactum effugiet. Rursus autem quæ ejusmodi tactu libidinose implicata fuerit, non sane ab iniquamentis pura deprehendatur. Quem-

(37) Συμβόλοις. Ita codex Regius, jam sæpe ad contextus emendationem adhibitus. Sic etiam legisse videtur Ambrosius, qui reddit: *Cum voluptatis indicibus oculos injicimus*. Editi, ταῖς συμβολαῖς, *voluptatis congressibus*, ut vertit Combesius.

(38) Καί. Redundat hic conjunctio, et ideo prætermissa in interpretatione.

admodum enim cum ignem tangimus, signa ignis per impressas nobis adustiones accipimus, nec fieri potest, ut qui ignem manu tetigit, puram ab illius vi urendi manum ostendat; sed pustulæ statim post tactum surgentes, ac non sine dolore ferventes ac micantes, ulcera mox eruptura denuntiant, aut jam impressa manui dira cernuntur ulcera: sic fieri non potest, ut qui libidinosum ignem attigerit, purum ab illius signis manum ostendat; sed vel eodem modo ac in manus tactu, pustulæ clam in corde surgentes, diræ amoris perturbationes, fervent et micant, ac intolerabilibus motibus æstuantes, peccati ulcera protinus eruptura minitantur, aut jam totum cor intus exulceratum ostendunt. Ignis enim accensus est, inquit, in omnibus membris: quodcumque autem invaserit, radicitus perdit. Quare cum in omnibus membris ignis ille accendatur, his qui volunt purum ab exustionibus corpus exhibere, cavendum est a cujusvis membri tactu, ne accensam in membro vim ignis, per tactum non solum in membro quod tetigerint, sed in toto corpore, ac in ipsa anima suscipiant. Nam si caudam aliquo tantummodo serpentis tangente, caput, etsi in medio positum tantopere distat, tamen ad factum in cauda tactum statim convertitur: et si pedis nostri digito impingente, capilli in capite statim recti eriguntur; certe libidinosus tactus, etiam si in manu tantum fiat, tamen a capite usque ad extremos unguis, ad sensum voluptatis, pro tangentis nutu, pertrahit corpus. Et quemadmodum lapis in cisternæ aquam conjectus, non solum adjacentem aquæ partem, in quam cecidit, exagitat, sed etiam alios ex aliis orbis excitans, usque ad extrema illos interdum agitando perducit: ita libidinosus aspectus, vel sermo voluptatis effeminatus illecebris, in virginis animam, velut in undam purissimam vehementer illapsus, alias ex aliis amatorias, ut in profundo, excitans cogitationes, percussam illius qui aspectum coniecit, imagine totam animam quatit.

15. Quapropter oportet maxime, ut virgo tum aspectus tum vocis blanditias, quæ pestiferæ voluptatis venenum sunt, a propriis sensibus quam longissime repellat; auditum quidem intus casta cogitatione obserans, oculos autem ex sexus pudore sciens avertere. Nam si semel per oculos et aures in animam aditum inveniant, aliud blandimenti genus, nempe manuum, socium assumentes, quæ sua sunt profecto temporis progressu perficient. Quemadmodum enim cum militari cohorte adveniens in urbem miles, domum sibi ad habitandum quoquo-versum circueiens inquirat, ac vel foribus vi exclu-

σμάτων καθαρὰ εὐρεθείη. Ὡς γὰρ τοῦ πυρός ἀπτόμενοι, τὰ σημάτων τοῦ πυρός διὰ τῶν ἐγγυνομένων (39) ἡμῖν καυστήρων δεχόμεθα, καὶ ἀμήχανον χειρὶ πυρός ἐφαψάμενον, καθαρὰν τῆς καυστικῆς ἐνεργείας τούτου δεῖξαι τὴν χεῖρα, ἀλλ' ἢ φλυκτίδες τῇ ἀφῆι ἀθρόως ἐπαναστᾶσαι, καὶ ὀδυνηρὰ ζέουσαι τε καὶ σφύζουσαι, ἔλκη ῥαγῆναι (40) εὐθὺς ἀπειλοῦσιν, ἢ ἤδη φθάσαντα ἐν τῇ χειρὶ πικρὰ ὀράται τὰ ἔλκη οὕτως ἀμήχανον ἐρωτικοῦ πυρός ἐφαψάμενον, καθαρὰν τῶν τούτου σημάτων τὴν ἀφῆν ἐπιδειξαι· ἀλλ' ἢ κατὰ τὸ ὅμοιον τῆς κατὰ τὴν χεῖρα ἀφῆς, φλυκταῖναι τῇ καρδίᾳ λαθραίως ἐπαναστᾶσαι, τὰ πικρὰ τοῦ ἔρωτος πάθη, ζέουσί τε καὶ σφύζουσι, καὶ ἀσχέτοις παλμοῖς συνεχόμεναι, τὰ τῆς ἀμαρτίας ἔλκη ῥαγῆναι εὐθὺς ἀπειλοῦσιν, ἢ ἤδη ὄλην ἠλκωμένην ἐν (41) βᾶθει τὴν καρδίαν δείκνυσι. Πῦρ γὰρ ἐστὶ καιόμενον, φησὶν, ἐπὶ πάντων τῶν μελῶν· οὐ δ' ἂν ἐπέλθῃ, ἐκ ῥιζῶν ἀπώλεσεν. Ὡστε ἐπειδὴ ἐπὶ πάντων τῶν μελῶν ἐστὶ τὸ πῦρ τοῦτο καιόμενον, τοῖς προθεμένοις καθαρὸν καυτήρων τὸ σῶμα δεικνύναι φυλακτέον ἀπτεσθαι τινος τῶν μελῶν· ἵνα μὴ τὴν ἐπὶ μέλους καιομένην (42) ἐνεργείαν τοῦ πυρός, διὰ τῆς ἀφῆς, οὐκ ἐπὶ τοῦ μέρους μόνον οὐ ἤψαντο, ἀλλ' εἰς ὅλον τὸ σῶμα, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ψυχὴν καταδέξωνται. Εἰ γὰρ τῆς οὐρᾶς τις μόνον τοῦ ὄφειος ἤψατο. καὶ τοσούτῳ μήκει ἐν μέσῳ τοῦ σώματος ἡ κεφαλὴ ἀφαστώσα, ὁμοίως πρὸς τὴν ἐν τῇ οὐρᾷ γενομένην ἀφῆν εὐθὺς ἐπιστρέφεται· καὶ εἰ τοῦ ἐν τῷ ποδὶ τῆμῶν δακτύλου προσπταίσαντος, αἱ ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχες ὄρθαι εὐθὺς ἐπανίστανται· καὶ ἡ ἐμπαθὴς πάντως (43) ἀφῆ, κἂν ἐν τῇ χειρὶ γένηται μόνον, ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ἄκρων ὀνύχῳ, ὁμοίως πρὸς τὴν συναίσθησιν τῆς ἡδονῆς κατὰ τὸ τοῦ ἀψαμένου σύμβολον, συνέλκει τὸ σῶμα. Καὶ ὡς λίθου βυλῆ, κατὰ τοῦ ἐν τῇ δεξαμενῇ ὕδατος γινόμενης, οὐ τὸ παρακείμενον μέρος τοῦ ὕδατος καθ' ὃ πέπτωκεν ὁ λίθος μόνον κυμαίνει, ἀλλ' ἄλλους ἐπ' ἄλλοις κύκλους (44) ἐπαναστήσασα, ἕως τῶν ἄκρων τούτους ἔσθ' ὅτε κυμαίνουσα ἄγει· οὕτως ἐρωτικὸν βλέμμα, ἢ λόγος ἡδονῆς τεθηλυμένος μειλίγμασιν, ἢ ἄλλας ἐπ' ἄλλας (45) ἐρωτικᾶς, ὡς ἐν

15. Διὸ δεῖ μάλιστα τὴν παρθένον τὰς τε διὰ τῶν βλεμμάτων καὶ τῆς φωνῆς κολακείας, τῆς φθειροποιοῦ ἡδονῆς φάρμακον οὔσας, τῶν ἰδίων αἰσθησεων ὡς πορρωτάτω ἐλαύνειν· τὴν μὲν ἀκοὴν ἐνδοθεν σώφρονι λογισμῷ ἀποφράττουσαν, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς ἀποστρέφειν κατὰ φύσιν γινώσκουσαν. Ὅτι ἂν ἀπαξ δι' ὀφθαλμῶν καὶ ἀκοῆς ἐπὶ τὴν ψυχὴν πάροδον λάθωσι, καὶ τὴν ἑτέραν λοιπὸν διὰ τῆς χειρὸς κολακείαν συνέριθον προσλαβοῦσαι, τὰ ἑαυτῶν πάντως τῷ χρόνῳ ἐργάσσονται. Ὡς γὰρ μετὰ τοῦ στρατιωτικοῦ τάγματος ἐπιστὰς τῇ πόλει ὁ στρατιώτης, οἰκίαν εἰς μονὴν ἑαυτῷ περιῶν ἐν κύκλῳ ζητεῖ, καὶ ἢ ἀποκλει-

(39) Ἐγγυνομένων. Nonnulli codices, ἐγγενομένων, et paulo post, φλυκταῖναι.

(40) Ῥαγῆναι. Paulo post eadem vox repetitur. In utroque loco sex codices habent, ῥαγεῖσαι. Sed melius Colbertinus cum editis.

(41) Ἐν. Præpositio addita ex pluribus mss.

(42) Καιομένην. Ita mss. sex. Editi, κειμένην.

(43) Πάντως. Sic codices a Combefisio citati et alii nonnulli. Editi, παντός.

(44) Κύκλους. Nonnulli codices, κύκλους.

(45) Ἄλλας. Nonnulli codices, ἄλλαις. Mox unus, πρὸς τὰς... φαντασίας.

σθεῖς (46) βία τῆς θύρας, ἢ ἄλλη τινί τέχνη παρὰ τοῦ δεσπότου τῆς οἰκίας ἀπωσθεῖς, ἀλλαχόσε ἐτράπετο· ἢ φθάσας τὴν πρώτην εὐπετῆ ἐπὶ τὰ ἔσω πάροδον σχεῖν (47), καὶ ἔν τι τῶν ὀπλῶν ἑαυτοῦ, λόγχην ἢ περικεφαλαίαν ἢ θυρεὸν καταθέσθαι, κἂν διὰ τοὺς ἐταίρους ἐξελθὼν ἔξω εἶναι δοκῆ (48), ἔνδον ἐστὶ τῆ δυνάμει διὰ τοῦ ὀπλοῦ οὐ κατέθετο, ἰδίαν λοιπὸν τὴν οἰκίαν καὶ ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἐταίρων, οὐς μεθ' ἑαυτοῦ οὐ μετὰ πολὺ εἰσφκίσατο ποιησάμενος· οὕτως ὁ τῆς ἡδονῆς καὶ ἀμαρτίας δεινὸς στρατιώτης, οἰκίαν ἑαυτῷ ἐν κόκλιφ ζητῶν, ἢ τὴν πρώτην εἴσοδον ἀπεκλείσθη καὶ ἀλλαχόσε ἐτράπετο· ἢ φθάσας εὐπετῆ διὰ τῶν αἰσθήσεων τὴν πρώτην ἐπὶ τὰ ἔσω πάροδον σχεῖν, καὶ ἔν τι τῶν ὀπλῶν ἑαυτοῦ (49), τὴν τοῦ βλέμματος λόγχην φημί, διὰ τῶν ὀφθαλμῶν μακρόθεν τιτρώσκουσαν, ἢ τὸ κράνος τῆς ἡδονῆς τὸν γόητα λόγον διὰ τῆς ἀκοῆς, ἢ ὡσπερ τινὰ θυρεὸν, τὴν διὰ τῶν χειρῶν ὅλον τὸ σῶμα πρὸς ἡδονὴν συγκινοῦσαν ἀφῆν ἐν ψυχῇ καταθέσθαι, κἂν ἔξω δοκῆ εἶναι τῆ ἐργασία τῆς ἀμαρτίας μηδέπω φθείρας τὸ σῶμα, ἀλλ' ἔνδον ἐστὶ τῆ δυνάμει, διὰ τοῦ καταθέντος ὀπλοῦ φθείρων τὸν νοῦν· καὶ τῆς ἰδίας λοιπὸν ἡδονῆς καὶ τῶν ἐταίρων (50) αὐτοῦ παθῶν, οἰκίαν ἐξαίρετον τὴν δεξαμένην ἐν τι τούτων ψυχῇ ποιησάμενος. Ἀποκλειστέον οὖν τὴν πρώτην διὰ τῶν αἰσθήσεων πάροδον τῷ τῆς σαρκὸς στρατιώτῃ, καθάπερ θύρας ἢ θυρίδας, τὰς αἰσθήσεις πανταχόθεν τοῖς τῆς καρτερίας (51) μοχλοῖς ἐπερειδουσαν· ἵνα μὴ διὰ μιᾶς γοῦν τινος τούτων πανουργότερον ἀναβάς, σὺν ἑαυτῷ τὸν θάνατον ἐταῖρον ὄντα ἑαυτοῦ εἰσοικῆσθαι. Θάνατος γὰρ, φησὶν, ἀνέβη διὰ τῶν θυρίδων ὑμῶν. Θυρίδες γὰρ ὄντως τῆς ψυχῆς αἱ αἰσθήσεις, αἷς ἢ ὡσπερ σώφρων τις γυνή, τὸ ἔξωθεν τῶν αἰσθητῶν φῶς ἢ ψυχῇ εἰς κατανόησιν τοῦ ἐπιβάλλοντος ἔργου, ἡρέμα παρανοίγουσα αὐτὰς, ἐναυγάζεται, ἢ σεσοθημένη περὶ τὴν τῶν ἔξω περίεργον κατανόησιν, καθάπερ ἐταῖρα τις ἀκόλαστος, ἐγκύπτει πρὸς τὰ τέρποντα, τὸν ἀχένα κακῶς περιστρέφουσα, καὶ πρὸς τὰ ἡδοντα διὰ τούτων ἐμπέπτουσα. Ἀπο γὰρ θυρίδων τῶν ἑαυτῆς οἰκῶν ἐγκύπτουσα, ὅν ἂν ἴδῃ τῶν ἀφρόνων τέκνων νεανίαν ἐνδεῆ φρενῶν παραπορευόμενον, ταῦτα λέγει οἷς ἡδῆ διὰ τὸ ἀνάγωγόν τε καὶ βεμβὸν τῶν αἰσθήσεων, ἑαυτὴν πρὸς ἀκολασίαν ὄλην ηὐτρέπισεν. Ἡ δὲ σώφρων ἔνδον, φημί, καθάπερ ἐπὶ ἐστίας, τῆς ἐν μέσῳ καρδίας, τὸν τῶν λογισμῶν τε καὶ αἰσθήσεων θρόνον καθίζουσα, εἴ τι μὲν χρεῖωδες πρὸς ἀρετὴν, καθαρὸν παντὸς πάθους βέρον, εἰσδέχεται· εἴ τι δ' ἀχρεῖον καὶ ἀλλότριον ταύτης, ἔξω τῶν θυρίδων ταῖς τῆς φρονήσεως χερσὶν αὐτὰς ἐπερειδουσα, συνειῶς ἀποκλείει. Οὐκοῦν οὐ δεῖ τὴν ἐκ τῆς συμπλοκῆς Ἰφρεύ-

⁶⁸ Jerem. ix, 2. ⁶⁹ Prov. vii, 6.

(46) Ἡ ἀποκλεισθεῖς. Ita mss. quatuor, quibus favet Veneta editio, in qua legitur, εἰ. Parisiensis, ὁ ἀποκλεισθεῖς.

(47) Πάροδον σχεῖν. Occurrit infra eadem loquendi ratio. In utroque loco plures codices mss. secuti sumus, quorum lectio videtur præferenda vulgatæ, πάροδον εχει.

(48) Κἂν... δοκῆ. Sic duo codices mss. ἔmelius

A sus, aut alia quadam arte a domino domus repulsus, alio se vertit; vel si cœperit primos aditus in interiora faciles habere, ac unum aliquod ex suis militaribus instrumentis, lanceam aut galeam aut clypeum deponere, etiam si propter socios exiens foris esse videatur, potentia tamen intus est per instrumentum quod deposuit, propriam jam et sibi et sociis, quos secum paulo post introducturus est, domum efficiens; sic voluptatis et peccati improbus miles, domum sibi in circuitu quærens, vel a primo aditu excluditur et alio se vertit; vel si cœperit facilem per sensus primum in interiora aditum habere, ac unum aliquod ex suis instrumentis, aspectus dico lanceam, per oculos eminus vulnerantem, aut galeam voluptatis, id est sermonem per aures incantantem, aut veluti clypeum quemdam, manuum tactum, qui totum corpus ad voluptatem commovet, in anima deponere; etiamsi foris esse videatur, quia nondum corpus peccati perpetratione corruptit, at potentia intus est; quippe cum per arma ibi deposita mentem corrumpat, ac animam, quæ unum aliquid ex his suscepit, voluptati suæ ac sociis animi perturbationibus propriam domum effecerit. Claudendus ergo primus per sensus aditus carnis militi, ita ut sensus, veluti januas aut fenestras, undique constantiæ vectibus virgo communiat; ne per unam harum aliquam astu conscendens, secum comitem suam mortem introducat. *Mors enim, inquit, ascendit per fenestras vestras* ⁶⁸. Fenestræ enim revera animæ sunt sensus, per quas velut casta quædam mulier, exteriori rerum sensibilium luce anima ad attentam operis sibi convenientis considerationem, moderate eas aperiens, illustratur; vel proterve se gerens curiosa rerum exteriorum consideratione, velut impudica quædam meretrix, prospicit ad oblectamenta, collum prave contorquens, ac in voluptates per has fenestras delabitur. Nam ex fenestris ædium suarum prospiciens ⁶⁹, quemcunque ex insipientibus filiis adolescentem mentis inopem viderit transeuntem, ea loquitur, quibus jam semetipsam ad intemperantiam ob petulantes et errabundos sensus totam instruxit. Quæ autem intus pudica est, in medio cordis, tanquam in domus adytis, cogitationum et sensuum sedem constituens, si quid ad virtutem utile, et ab omni vitio purum affluat, **633** illud admittit; si quid autem inutile et a virtute alienum, extra fenestras, prudentiæ manibus eas observans, sapienter excludit. Non debent igitur qui carnalis copulæ peccatum fugiunt, periculosos, per eas res et in iis rebus quas diximus, implicari lapsi-

quam editi, κἂν... δοκεῖ.

(49) Ἐαυτοῦ. Sic nonnulli codices mss. quorum lectionem confirmat eadem supra loquendi ratio.

(50) Τῶν ἐταίρων. Tres mss., τῶν ἐτέρων.

(51) Τῆς καρτερίας. Sic duo Regii codices. Editi, τῆς καρδίας.

lius. Nam vocis et oculorum tactus ad manuum tactum sensim ducit. Ipsi autem omnes hi tactus, velut in catena ex sese invicem nexi, illius tactus, qui est in carnali copula, pronubi fiunt. Non solus ergo ille tactus, qui ad carnalem copulam pertinet, sed omne genus multiformis tactus, ex quo omnis species per sensus nascitur, virgini diligenter incorruptum servandum est, ut ab oculis et voce et reliquis voluptatis motibus eminus missas scintillas contrariis pudicitiae flatibus exstinguere, simul etiam accensam ab illis flammam prudenter exstinguat; vel potius nullas omnino suscipiens voluptatis faces, nunquam prorsus habeat in carnibus succensam voluptatis flammam. Virgo igitur sit virginis et auditus et aspectus, ac tactus etiam et omnis motus. ἐν ταῖς σαρκὶν ἀναφθεῖσαν τῆς ἡδονῆς τὴν πυρκαϊάν. καὶ τὸ βλέμμα, ἐνὶ δὲ ἡ ἀφή καὶ ὄλον τὸ κίνημα.

6. Ornanda autem est veræ virginitatis tota pulchritudo, ut nec naturalem pulchritudinem ostentare studeat, nec illius expers, cultu illam exquirat. Indecorum enim profecto est virgini, et ab integritate, quam profitetur, alienum, vel gloriantem de datis a Creatore ad decorem ornamentis, ac superbe ambulantes, ut ita dicam, ob venustatem, plures amatores sui corporis in communem conari ruinam impellere; vel carentem venustate, condimentum voluptatis cernentibus, exquisito corporis cultu, elaborare. Nam nec prima castam exhibet cogitationem, dum de Creatoris opere, tanquam de proprio præclare facto gloriatur, et quod in certamen ne inducatur, a Domino petit: *Ne inducas*, inquit, *nos in tentationem*⁷⁰, in illud amatoribus trahendis semetipsam aperte conjicit. Neque etiam altera, dum quam non accepit in corpore voluptatis illecebram, eam spuriarum formarum lenocinio in perniciem suam accersit. Utraque autem imprudens datum a Deo bonum præter propositum scopum evertit. Formosa quidem animæ pulchritudinem corporis specie stulte deprædatur; quæ autem apparentem corporis deformitatem instar præsidii ad virginitatis custodiam accepit, eam spuriis formis, insidias sibi ipsi struens, prave transmutat. Contra oportebat, ut ista temporariam venustatem spernens, corporis pulchritudinem non adversariam animæ pulchritudini, sed potius, si ita usu eveniat, adjutricem efficeret, corporis amatores ad animam transferens: altera vero in veris bonis nihilo inferior, tentationum vacuitate, quam opinata deformitas afferebat, ad tranquille excolendam senii expertem pulchritudinem uteretur, ex quo immortalitatis

⁷⁰ Matth. vi, 13.

(52) Σφαλεροῖς. Ita mss. quinque et alius secunda manu. Editi, σφαλερῶς.

(53) Μηδέ. Sic mss. sex. Editio Veneta, μή. Parisiensis, μή ολονεῖ.

(54) Ἔστω. Sic duo codices a Combefisio citati et alii nonnulli. Editi, ἔται. Colbertinus codex, Παρθενία οὖν.

(55) Τῆς ἀληθῶς παρθένου. Quinque codices

γοντας ἀμαρτίαν τοῖς διὰ τούτων τε καὶ ἐν τούτοις σφαλεροῖς (52) ὀλίγοις ἐμπλέκεσθαι. Ὅτι ἡ μὲν διὰ φωνῆς καὶ βλεμμάτων ἀφή ἐπὶ τὴν τῶν χειρῶν λαθραίως ὀδεύει. Αὗται δὲ πᾶσαι, ὡς ἐν ἀλύσει ἀλλήλων ἐχόμεναι, τῆς κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἀφῆς προμνήστριαί γίνονται. Οὐ μίαν οὖν τὴν κατὰ τὴν μίξιν ἀφῆν μόνον, ἀλλ' ὄλον τὸ γένος τῆς πολυμόρφου ἀφῆς, ἐξ ἧς τὸ πᾶν εἶδος διὰ τῶν αἰσθήσεων φύεται, τῇ παρθένῳ ἐπιμέλῳς ἀφθορον φυλακτέον· ἵνα τοὺς ἀπὸ ὀφθαλμῶν καὶ φωνῆς καὶ τῶν λοιπῶν πρὸς ἡδονὴν κινήματων πόρρωθεν πεμπομένους σπινθηρας σωφροσύνης ἀντιπνοαῖς σθενύουσα, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἀναπτομένην πυρκαϊάν φρονίμως συναποσβέσῃ· μάλλον δὲ ἵνα μηδὲ (53) τὴν ἀρχὴν παραδεξαμένη τῆς ἡδονῆς τὰ ἐναύσματα, μηδὲ ἔχη ὄλωσ ποτὲ Παρθένος οὖν ἔστω (54) τῆς παρθένου καὶ ἡ ἀκοή

16. Κοσμήσαι δὲ τῆς ἀληθῶς παρθένου (55) δεῖ ὄλον τὸ κάλλος, ἵνα μήτε τῷ φυσικῷ κάλλει ἐμπομπεύειν σπουδάζῃ, μήτε ἀμοιροῦσα τούτου καλλωπίζεσθαι θέλῃ. Ἀπρεπὲς γὰρ ὡς ἀληθῶς τῇ παρθένῳ, καὶ τῆς ἐπαγγελλομένης ἀφθορίας ἀλλότριον, τὸ, ἢ ἐναθρονομένην τοῖς δεδομένοις πρὸς εὐφύϊαν παρὰ τοῦ ποιητοῦ χαρακτηῖσαι, καὶ ἐμπομπεύουσαν, ὡς περ ἔφην, τῷ κάλλει, πλείονας ἐραστὰς τοῦ σώματος εἰς κοινὸν σπουδάζειν πτώμα κινεῖν, ἢ μὴ εὐστοχῆσασαν εὐειδείας (56), ἄρτυμα ἡδονῆς τοῖς ὀρώσι τὴν ἐπίνοιαν τοῦ καλλωπισμοῦ πραγματεύεσθαι. Οὔτε γὰρ ἡ πρώτη σώφρονα δείκνυσι λογισμὸν, ἐπὶ τῷ τοῦ ποιητοῦ ἔργῳ ὡς ἐπὶ ἰδίῳ κατορθώματι θρυπτομένη, καὶ εἰς ὃν μὴ εἰσαχθῆναι ἀγῶνα, διὰ τῆς εὐχῆς τὸν ἀγωνοθέτην παρακαλεῖ, Μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, δεομένη, εἰς τοῦτον δι' ὧν τοὺς ἐραστὰς ἐπισπᾶται, ἑαυτὴν προφανῶς συνωθοῦσα. Οὐδ' ἡ δευτέρα, ὃ μὴ ἔλαβε δέλεαρ ἐπὶ τῆς τοῦ σώματος ἡδονῆς, τοῦτο νόθοις μορφαῖς καθ' ἑαυτῆς μαγγανεύουσα. Λανθάνει δ' ἑκατέρα τὸ δοθὲν παρὰ τοῦ Θεοῦ καλὸν παρὰ τὸν προκείμενον σκοπὸν διαφθείρουσα. Καὶ ἡ εὐειδῆς τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος διὰ τοῦ κατὰ σῶμα ἀτόπως λυμαινομένη (57), καὶ ἡ τὴν δοκοῦσαν τοῦ σώματος ἀμορφίαν ἐφόδιον φυλακῆς τῆς κατὰ τὴν παρθενίαν λαβοῦσα, εἰς ἐπιβουλήν ἑαυτῆς ταύτην νόθους μορφαῖς κακῶς μεταπλάττουσα. Ἔδει δὲ τὸ ἀνάπαλιν, τὴν μὲν τοῦ προσκαίρου κάλλους καταφρονοῦσαν, μὴ ἐμπόδιον τὸ τοῦ σώματος κάλλος τοῦ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ συνεργόν, ἂν οὕτω που συμβαίη, ποιεῖσθαι, τοὺς τοῦ σώματος ἐραστὰς ἐπὶ τὴν ψυχὴν μεταφέρουσαν· τὴν δὲ μηδὲν ἔλαττον ἐν τοῖς ὄντως καλοῖς φερομένην, τὴν, διὰ τὴν νομιζομένην ἀειδίαν, ἀοχλησίαν τῶν πειρασμῶν, γαλήνην ἀσκήσεως τοῦ ἀγῆρω κάλλους

mss., τῆς ἀληθῶς παρθενίας, αὐτὴ τῆς ἀληθοῦς παρθενίας.

(56) Εὐειδείας. Sic mss. quinque, melius quam editi, εὐοδίας.

(57) Λυμαινομένη. Codex Regius 2879, μολυνομένη, sicque legit Ambrosius qui reddidit, *inquinat*.

λαμβάνειν, τοῖς μὲν ἀθανάτοις καλοῖς, ὡς ἰδίους κατορθώμασιν, ἐντεῦθεν ἤδη πρὸς τὴν ἐτέραν ἀμιλλωμένην, τοῖς δὲ κατὰ σῶμα ὑπὸ τοῦ χρόνου δειχθησομένην (58), οὐδὲν ἐκείνης διάφορον ἔχουσαν.

17. Οὐδὲ γὰρ τίς ὁ σκοπὸς, δι' ὃν καλλωπίζονται συνιδεῖν ἔστι ταχέως. Εἰ μὲν γὰρ ἵνα τῷ τῆς παρθενίας σκοπῷ συνεργάσωνται, καὶ δὴ τὸ ἐναντίον οὐ ἐπαγγέλλονται πράττουσι, πλείονας πειρατὰς διὰ τοῦ καλλωπισμοῦ καθ' ἑαυτῶν ἀτόπως ἀλείφουσαι. Εἰ δὲ ἵνα αὐτὸ τοῦτο (59) καλαὶ δόξωσι, φαίνεσθαι ἀλογον, εἰ μὴ μέλλοιεν παρ' ὧν τὴν δόξαν ἀποφέρεσθαι (60) σπεύδουσι, τοῦ κατ' αὐτὰς νομιζομένου κάλλους ἐμφορεῖσθαι, τὴν περὶ τούτου φροντίδα ποιούμεναι. Εἰ δ' ἵνα καὶ τύχοιεν οἷς ἀρέσαι σπουδάζουσιν, εἰς τὸ ἐναντίον, φημί, ἑαυτὰς κατενεχθείσας γυμνῶς ἐπιδείξουσιν, ἑταῖραι ἀντὶ παρθένων ἀφθεῖσαι· ἐκτὸς εἰ μὴ πρὸς τὴν τῶν δύο ἐπιθυμίαν μεσολαβηθεῖσαι διέλκονται, καὶ τῶν ἔξωθεν ἐραστῶν ἐμφορεῖσθαι βουλόμεναι, διὰ δὲ τοῦτο τῆς κοινῆς ἐπιθυμίας τὴν ὕψιν ἡδυσμα γίνεσθαι σπουδάζουσαι, καὶ τῷ ἔνδον ἐραστῇ δι' αἰδῶ ἢ φόβον (61) κρατούμεναι. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἔστιν ἀνύπουλον εἶναι τῶν τοιούτων τὴν γνώμην, καὶ τοὺς ἔξωθεν ἐπὶ τὸ σῶμα διὰ μηχανῆς ἐρεθίζουσαν (62), καὶ τῷ ἔνδον ἐξ ἡμισείας ἀρέσκειν ἐθέλουσαν. Καὶ οὐκέτι ἔσται λοιπὸν ἡ γνώμη ὁμαλῶς ἑαυτῇ συμφωνοῦσα· ἀλλ' ὡσπερ ἐν μεταίχμιῳ, πρὸς τε τὸν ἔνδον ἐραστὴν, καὶ τὸν ἔξω κακῶς σχιζομένη. Οὐδεὶς δὲ δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. Ἡ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ τοῦ ἐνός ἀνθέξεται, τοῦ ἔξω, καλλωπιζομένη πρὸς τοῦτον, καὶ τοῦ ἔνδον καταφρονήσει. Ἡ δὲ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ· ὡσπερ οὖν ἡ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρὶ, καὶ μεμέρισται καὶ ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος. Ἐπεὶ ἀμήχανον καὶ τῷ ἔνδον μεριμνᾶν ὅπως ἀρέσει, καὶ πρὸς τοὺς ἔξω (63) θεατὰς, ὡσπερ ἐν σκηνῇ, καλλωπίζεσθαι. Ἀλλ' ὡς ὁ ὑφ' ἡλίῳ λαλῶν διδασκάλῳ, οὐδὲν τι τῆς παρακολουθοῦσας σκιᾶς, τὰ κινήματα αὐτοῦ τῶν χειρῶν, καὶ τῆς ὅλης μορφῆς τοὺς τύπους μιμητῶς δεικνύσης, φροντίσας, ὅλος (64) πρὸς τὴν τοῦ καθηγητοῦ ὁμιλίαν συντέταται· οὕτω καὶ ἡ παρθένος, οὐδὲν τι τῶν τοῦ σώματος εἰδώλων ἢ εὐμορφα ἢ δὴσμορφα φαίνεται ταῦτα, καὶ τῶν περὶ αὐτὰ μωκῶν (65) φροντίσασα, ὅλη πρὸς τὸν καθηγητὴν αὐτῆς καὶ νυμφίον ἐπέστραπται, τούτῳ διὰ βίου ἐν καθαρωτάτῳ φωτὶ συντόνως λαλοῦσα. D

⁷¹ Matth. vi, 24. ⁷² I Cor. vii, 34.

(58) Δειχθησομένην. Sic mss. septem cum Veneta editione. Parisiensis, δηχθησομένοις.

(59) Αὐτὸ τοῦτο. Duo codices, αὐτῷ τούτῳ. Mox legendum, φαίνονται. Alioqui nulla prorsus erit sententia.

(60) Ἀποφέρεσθαι. Sic codices a Combesisio citati et alii nonnulli cum editione Veneta. Editio Paris., ἀποφύξασθαι.

(61) Δι' αἰδῶ ἢ φόβον. Sic Colbertinus codex cum duobus Regiis, Editio Veneta, δι' αἰδῶ ἢ φόβον. Parisiensis, ἢ αἰδῶ ἢ φόβον [sic].

(62) Ἐρεθίζουσαν. Quamvis quinque veteres libri

A bus quidem bonis jam alteri æqualis esset, corporeis autem temporis 634 progressu nihil ab illa discreparet.

17. Neque enim quid sibi in exquisito ornatu proponant, cito perspicitur. Nam si ut virginittatis propositum adjuvent, contra sane quam profitentur, sese gerunt, quippe cum plures tentatores exquisito ornatu contra semetipsas absurde excitent. Sin autem ut formosæ tantum appareant, videntur absurdam ea de re curam suscipere, nisi ii a quibus laudem consequi student, opinatæ earum pulchritudinis satietatem capturi sint. Quod si ut iis perfruantur quibus placere student, in contrariam partem delapsas se esse clare ostendent, meretrices pro virginibus deprehensæ: nisi inter duorum amorem mediæ distrahantur, exterioribus quidem amatoribus perfrui cupientes, et idcirco dantes operam, ut communis cupiditatis condimentum aspectus fiat, sed interno amanti ob pudorem et metum adherentes. Fieri enim non potest, ut talium mens pura et simplex sit, externos ad corpus machinatione quadam exstimulans, interno autem placere ex dimidio cupiens. Nec jam erit deinceps sententia æqualibiler sibi ipsa consentiens: sed tanquam in confinio inter internum amatorem et externos prave scindetur. *Nemo potest duobus dominis servire. Aut enim unum odio habebit, et alterum diliget. Aut uni adhærebit,* nimirum externo, cui se ornatu venditat, et internum contemnet⁷¹. *Quæ autem innupta est, cogitat quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino, quemadmodum nupta cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro: et divisæ sunt uxor et virgo*⁷². Siquidem fieri non potest, ut et interno sollicita sit quomodo placeat, et externis spectatoribus, velut in scena, sese ornatu venditet. Sed quemadmodum qui ad solem alloquitur magistrum, nihil sollicitus de affectante umbra, quæ motus illius manuum, et totius formæ imagines imitando exprimit, ad præceptoris colloquium totus est intentus; ita et virgo nihil de corporis simulacris, utrum formosa an difformia videantur, nihil de jocis quibus exagitantur, sollicita, ad præceptorem et sponsum suum tota convertitur, et cum eo per totam vitam in clarissima luce intente colloquitur. Sollicita enim est quomodo placeat Domino.

et editio Veneta habeant, ἐρεθίζουσας et mox ἐθέλουσας [sic]; hæc tamen lectio tam parum comoda ut vulgatam mutare noluerim; nisi quod emendavi quod habebat editio Parisiensis, τὸν ἔνδον, et eorundem codicum ac Venetæ editionis scripturam restitui.

(62) Ἐξω. Nonnulli codices, ἔξωθεν.

(64) Ὅλος. Hæc scriptura, quæ in nonnullis codicibus reperta, potior videtur quam vulgata, ὅλος.

(65) Μωκῶν. Non male editio Parisiensis, μωμῶν. Sed tamen restituenda visa est scriptura editionis Venetæ, quam sex codices mss. confirmant.

Talis autem placet, qualem ipse illam formare voluit.

18. Non solum igitur exornari virgo non debet, nec exquisitam formam ad condimentum voluptatis oculi impudici elaborare, sed etiam naturalem corporis pulchritudinem, quantum fieri potest, data opera obumbrare. Nam cum, secundum superiorem sermonem, fomentum **635** sit voluptatis mari femina, et oculo molliori, quam masculus, ab oblectamento visus efficta, ac canora voce ad pelliciendas aures instructa, membrorum apparenti mollitie, ac uno verbo, tota corporis specie ac motu ad decipulam voluptatis formata, cumque non loquens solum mulier et aspiciens, sed et sedens ac ambulans ob insitam in marem illi naturalem potestatem, eum ad se, ut ferrum eminus magnes, attrahat; propterea oportet ut virgo, ne ullo modo voluptatis retibus implicetur providens et cavens, masculinum aspectum et firmam efficiat vocem, ac incessu et omni prorsus corporis motu illecebras voluptatis coercet; ita ut nec ipsa magis excogitatis ad voluptatem artibus capiatur, nec laqueum aliis ac suæ ipsius animæ proprium corpus instituat, sed ad firmam virtutis speciem semetipsam sapientibus motibus viriliter erigat.

19. Sic igitur femineam voluptatem in semetipsa destruens, et maris ad feminam propensionem rescans, virgines etiam suos progressus efficiet, non lasciviens continuis progressibus, nec præter convenientem virgini necessitatem in domos semetipsam intrudens. Sed omnis progressus tempus præscriptæ virtutis officio metietur: ac rectorem quidem progrediendi præceptum habebit Domini, tempus autem ex congrua diei hora discernet. Non enim simpliciter propter eum qui dixit: *Infirmus fui, et non visitastis me*⁷³, et cætera, materiam dissolutionis et probri præceptum Domini efficiet. Qualibet hora et præter decorum progredi audens, ac intempestive in quolibet vico pluribus sese ostendens, nec præclarum Domini præceptum, opportune eo non utens, in suum ipsius vituperium prave convertet, aut nulla ætatis suæ habita ratione, licenter prodibit, sed juvenilem quidem agens ætatem, in templum Domini solum, nec sola simpliciter progredietur. Præcepto autem Domini necessariis de causis alio

A Μεριμνᾷ γὰρ πῶς ἀρέσῃ (66) τῷ Κυρίῳ. Ἀρέσκει δὲ τοιαύτη οἷαν αὐτὸς αὐτὴν πλάσαι ἠθέλησεν.

18. Οὐ μόνον οὖν οὐ δεῖ καλλωπίζεσθαι τὴν παρθένον, οὐδὲ ἡδυσμα ἡδονῆς βλέμματος ἀκολάστου τὴν ἐπινοίαν τῆς μορφῆς ἐργάζεσθαι· ἀλλὰ καὶ τὸ φυσικὸν τοῦ σώματος κάλλος συσκιάζειν ὡς οἶόν τε ταῖς ἐπινοίαις. Ἐπειδὴ γὰρ, κατὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον, μάλαγμα ἡδονῆς τῷ ἄρρένι τὸ θῆλύ ἐστι, καὶ βλέμματι ὑγροτέρῳ τοῦ ἄρρένου πρὸς ἐναγωγὴν (67) ὄψεως πεπλασμένον, καὶ φωνῇ λιγυρᾷ εἰς θέλγητρον ὀργανωθὲν ἀκοῆς, καὶ τῇ ἐμφαινομένῃ τῶν μελῶν μαλακότητι, καὶ συνόλως παντὶ τῷ τοῦ σώματος σχήματι τε καὶ κινήματι πρὸς ἀπάτην τῆς ἡδονῆς μορφωθὲν καὶ οὐ λαλοῦσα γυνὴ μόνον καὶ ὀρῶσα, ἀλλὰ καὶ καθημένη πῶς καὶ βαδίζουσα, διὰ τὴν ἐνοῦσαν κατὰ τοῦ ἄρρένου αὐτῇ (68) φυσικὴν δυναστείαν, ὡς σίδηρον, φημί, πόρρωθεν μαγνῆτις, τοῦτον πρὸς ἑαυτὴν μαγγανεύει· διὰ τοῦτο δεῖ τὴν παρθένον, τῷ μηδενὶ τρόπῳ τοῖς τῆς ἡδονῆς δικτύοις ἐμπλακῆναι φυλαττομένην, ἄρρένωπὸν τὸ ὄμμα, καὶ στερόβαν ποιεῖν τὴν φωνήν, τῷ δὲ βαδίσματι καὶ συνόλως παντὶ κινήματι τῷ τοῦ σώματος, συνέχειν τῆς ἡδονῆς τὰ δελέατα· οὐχ ἀλῶσαν, φημί, ἔτι μᾶλλον ταῖς ἐπινοίαις πρὸς ἡδονὴν ζαυτὴν, καὶ παγίδα ἐτέροις τε ὁμοῦ, καὶ τῇ ἑαυτῆς ψυχῇ τὸ οἰκεῖον σῶμα ἀρτύουσαν, πρὸς τὸ σύντανον δὲ τῆς ἀρετῆς εἶδος ἑαυτὴν σώφροσι κινήμασιν ἐνδρείως ὀρθοῦσαν.

19. Οὕτως δὲ τὴν τοῦ θήλεος ἡδονὴν ἐν ἑαυτῇ ἀναίρουσα, καὶ τὴν πρὸς τοῦτο σχέσιν τοῦ ἄρρένου ἀποκόπτουσα, παρθένους ἑαυτῆς καὶ τὰς προόδους ποιήσεται, οὖν ἀκολασταίνουσα ταῖς συνεχέσι προόδοις, οὐδέ πρὸς τὴν ἐπιθάλλουσαν παρθένῳ (69) χρεῖαν ταῖς οἰκίαις ἑαυτὴν ἐπιβρίπτουσα· ἀπάσης δὲ προόδου καιρὸν, τῆς ὀφειλομένης ἀρετῆς ἐντολὴν ποιουμένη· καὶ ἡνίοχον μὲν τῆς προόδου, τὴν ἐντολὴν ἔχουσα τοῦ Κυρίου, τοὺς δὲ καιροὺς τούτων, κατὰ τὸ εὐπρεπὲς μέρος τῆς ἡμέρας ἐγκρίνουσα. Οὐ γὰρ ἀπλῶς διὰ τὸν εἰπόντα, Ἀσθενὴς ἦμην, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με, καὶ τὰ λοιπὰ. Ὑλὴν χυδίασμοῦ τε καὶ φόγου τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ποιήσεται. Κατὰ πᾶσαν μὲν ὥραν, καὶ παρὰ τὸ πρέπον τῶν προόδων κατατολμῶσα, ἐν ἀκαιρίᾳ κατὰ πάντα στενωπὸν τοῖς πολλοῖς φαινομένη, οὐδὲ τὸ καλὸν μὲν τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς, ἐπιδειξίως αὐτῇ μὴ κεχρημένη, εἰς διαβολὴν ἑαυτῆς κακῶς περιτρέψει, ἀδασάνιστον δὲ τὴν ἡλικίαν ἑαυτῆς ἀπλῶς ἐπὶ τὰς προόδους ἀφήσει, ἀλλὰ νέαν μὲν ἔτι ἄγουσα ἡλικίαν, ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ μόνον, καὶ οὐ μόνον ἀπλῶς προελεύσεται· Ἐντολῆς δὲ τοῦ Κυρίου ἐτέρωθι ἀπαραιτήτως ἀγούσης, ἀξιόπιστον τὴν ἑαυτῆς πορείαν ταῖς μεθ' ὧν βαδίζουσα (70) ὀρᾶται, ποιήσεται.

⁷³ Matth. xxv, 43.

(66) Ἀρέσῃ. Nonnulli codices, ἀρέσει.

(67) Τοῦ ἄρρένου πρὸς ἐναγωγὴν. Sic editio Veneta et septem mss., nisi quod unus habet, πρὸς ἐπαγωγὴν. duo alii, πρὸς ἀγωγὴν, editio Veneta, προσαγωγὴν. Parisiensis, πρὸς ἀγωγὴν τοῦ ἄρρένου.

(68) Αὐτῇ. Sic mss. quinque. Editi, αὐτῆς.

Mox editio Paris., τοῦτο. Veneta et mss., τοῦτον.

(69) Παρθένῳ. Sic Colbertinus codex et alii nonnulli. Editi, παρθένων.

(60) Βαδίζουσα. Sic uterque codex Combefis. et plures alii. Editi, βασανίζουσα.

Οὐ γὰρ ἀπλως ἀγελαίαν δεῖ τὴν παρθένον, ἀποστρα-
φεῖσαν τὰ γάμων δεσμά, ἀπανταχοῦ μετὰ αὐθεντίας
σοβεῖσθαι· ὡσπερ διὰ τοῦτο ἀποφυγοῦσαν τὸν γάμον,
οὐχ ἵνα τῷ κρείττονι νυμφίῳ ἀεὶ παρεδρεύη, ἀλλ' ἵνα
ἐπ' ἐξουσίᾳ ἔχη φοιτᾶν ὅπῃ βούλεται. Οὐδὲ γὰρ ὡς
ἂν μὴ μαρτυρα ἢ κριτὴν ἔχη τοῦ βίου τὴν πρὸς ἄνδρα
κοινωνίαν ἀπέφυγεν· οὐδ' ἵνα ἐλευθέρα ζηλοτυπίας
ὑπάρχουσα ἐγκαλινδῆται ἐπ' ἐξουσίας (71) οἷς ἂν
ἐθέλη, μηδένα ἔχουσα τὸν ἐξετάσοντα αὐτῆς τὰ κινή-
ματα· ἀλλ' ἵνα τὰς σαρκὸς (72) ἡδονὰς, καὶ τόκων
ὠδίνας, καὶ τὴν πολύμοχθον τῶν βιωτικῶν μεριμνῶν
ἀλγεινὴν φυγοῦσα φροντίδα, ὑπὸ μάρτυρι καὶ ζηλο-
τύπῳ ἀρετῆς θεῶ, τὸν ἑαυτῆς πρὸς ἀφθαρσίαν βίον
οἰκονομήσῃ. Θεὸς γὰρ εἰμι, φησὶ, ζηλωτῆς, ζηλῶν
τὸν ἐπὶ φθορᾷ τὸ ἐμὸν ἐν ὑμῖν κάλλος μοιχεύοντα.
Ἐπεὶ εἰ μέλλοι τὸν πρὸς ἄνδρα ζυγὸν ἀπορρίψασα,
ἄχρηστος καὶ τῷ βίῳ, πρὸς ὃν εἰς οἰκουρίαν καὶ τε-
κνογονίαν ἐπλάσθη, καὶ τῇ ἐπαγγελιομένη παρθενίᾳ
ἐπίφογος γίνεσθαι, τὸ ὅλον ζημία. Καὶ τὴν ψυχὴν
ἀπαιδεύτοις ἐννοίαις, καὶ τὸ σῶμα ἀνέτοις σκιρτή-
μασι φθείρουσαν (73), πολλῶν αἰρετώτερον ἀνδρὶ συν-
αφθεῖσαν, τούτῳ πρὸς τὸν βίον ἠνιοχεῖσθαι, τότε
χρειῶδες εἰς βοήθειαν κατὰ τὸν οἶκον ἀμοιβὴν τῆς
προστασίας αὐτῷ ἀντεκτινῶσαν, καὶ γηροκόμους
παῖδας εἰς διαδοχὴν τοῦ γένους ἀγαθοῦς παριστῶσαν·
καὶ ἐνὶ γούν μέρει ταῖς τοῦ ἀνδρὸς ζηλοτυπίας, ὡς
οἶόν τε, τῷ θεῷ παρθενεύουσαν, ὡς ὁ τῆς ἀληθείας
λόγος τὰς τοῖς στενωποῖς, καὶ ταῖς οἰκίαις ἀπαιδεύτως
ἐπιπολαζούσας, οὐδὲ παρθένοὺς γνωρίζει. Ἄργαι
γὰρ μανθάνουσι περιερχόμενοι τὸς οἰκίας, οὐ μόνον
δὲ ἄργαι, ἀλλὰ καὶ φλύαροι καὶ περίεργοι, λαλοῦσαι
τὰ μὴ δεόντα.

20. Εἰ δὲ χήραν ἀνδρὸς ἤδη πείραν λαβοῦσαν, καὶ
ὀφθαλμοῖς ἀνδρῶν ὀμιλεῖν γυμνασθεῖσαν, οὐ δεῖ ἀναί-
δην (74) καὶ γλώσσαν καὶ πόδας πρὸς τοὺς τυχόντας
κινεῖν, ἵνα μὴ (75) τοῖς προειρημένοις ἐγκλήμασιν
ὑποπέσῃ· πόσῳ μᾶλλον δεῖ τὴν παρθένον, τὸν τῆς αἰ-
δοῦς πρὸς ἄνδρα μηδέποτε ἀπαμφισαμένην χιτῶνα,
σεμνὴν μὲν καὶ παρθένον φυλάττειν τὴν γλῶσσαν,
ἀκριβῆς δὲ τὸ βῆμα πρὸς τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας
προάγειν; Ἐκεῖνα γὰρ μόνον τῇ παρθένῳ ῥητέον, ὅσα
τε ἀκουσθέντα τὸν νοῦν ὠφελήσῃ τῶν ἀκουόντων, καὶ
διὰ τῆς εὐστόχου πρὸς αὐτὴν ἀποκρίσεως, πρὸς σύν-
εσιν τῶν θείων αὐτῆς τὴν ψυχὴν ἔτι μᾶλλον κοσμήσῃ.
Τὸ γὰρ διὰ τῆς γλώσσης φερόμενον ἔξω ρεῖθρον τοῦ
λόγου, τῆς πηγῆς ὅθεν ρεῖ μαρτύριον γίνεται. Ἐκ
γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροὶ, D
φόνοι, μοιχεῖαι, καὶ τὰ ἐξῆς· ἀφ' ὧν καρπῶν τὸ
δένδρον γινώσκεται (76). Καὶ ἡ ἀληθῶς παρθένος,
ὡσπερ ἀπὸ καθαρᾶς πηγῆς τῆς καθαρότητος τῶν
ἡθῶν, ἀθόλωτον πάντων μολυσμάτων δεῖ προχεῖσθαι

A ptiarum vincula rejecit, quocumque licenter vaga-
ri: quasi idcirco nuptias fugerit, non ut meliori
sponso semper assideat, sed ut licentiam habeat
eundi quo velit. Non enim ut testem aut judicem
vitæ non haberet, cum viro conjunctionem vitavit,
neque ut immunis ab æmulatione quibuscum vellet
volutaretur, neminem habens qui in ipsius motus
inquirat; sed ut carnis voluptates et partus dolo-
res ac laboriosam et molestam rerum ad hanc
vitam pertinentium curam fugiens, sub teste et
æmulatore virtutis Deo suam ipsius vitam ad im-
mortalitatem dirigeret. *Deus enim sum, inquit,*
*zelator*⁷⁴, zelans eum qui adulterio meam in vobis
pulchritudinem corrumpit. Nam si projecto mariti
jugo, et vitæ inutilis futura sit, propter quam ad
domus custodiam **636** et filiorum generationem
creata est, et virginitati, quam profitetur, dedecus
inurat, damnum undique patitur. Et si animam
dissolutis cogitationibus, et corpus lascivis moti-
bus polluat, multo optabilius foret, ut viro conjun-
cta, rectorem vitæ illum haberet, utilem ei operam
ad res domesticas adjuvandas, tanquam regimi-
nis mercedem persolvens, ac solatium senectutis
bonos ad successionem generis pueros exhibens;
ac una saltem ex parte, ob mariti æmulationes,
quantum fieri potest, virginem se Deo conser-
vans; quemadmodum veritatis sermo eas, quæ
per vicos et domos dissolute volitant, ne virgines
quidem agnoscit. *Otiosæ enim discunt circuire do-
mos: non solum autem otiosæ, sed et verbosæ, et
curiosæ, loquentes quæ non oportet*⁷⁵.

C
20. Quod si vidua, quæ virum experta est, et in
oculis virorum versari assueta, non debet citra
pudorem et linguam et pedes ad quoscunque mo-
vere, ne iis, quæ diximus, criminationibus obnoxia
fiat; quanto magis oportet ut virgo, quæ verecun-
diæ erga virum nunquam exiit tunicam, pudicam
ac virginem custodiat linguam, cauteque gressus ad
necessarios usus moveat? Ea enim tantum a vir-
gine dicenda, quæcunque audita mentem juvabunt
audientium, et aptam illi responsionem elicientia,
ipsius animam ad rerum divinarum intelligentiam
adhuc magis excolent. Quod enim per linguam foras
effertur sermonis fluentum, fontis ex quo fluit,
fit testis. *Ex corde enim exeunt cogitationes malæ,*
*homicidia, adulteria*⁷⁶, et cætera: ex quibus fru-
ctibus arbor cognoscitur. Et quæ vere virgo est,
ex morum integritate velut ex puro fonte, purum
ab omni inquinamento debet suum leniter profun-
dere sermonem, qui non modo cogitationem neque

⁷⁴ Deut. v, 9. ⁷⁵ I Tim. v, 13. ⁷⁶ Matth. xv, 19.

(71) Ἐπ' ἐξουσίας. Sic plerique mss. et editio Ve-
neta. Parisiensis, ἐπ' ἐξουσία.

(72) Σαρκός. Unus codex, σαρκῶν. Paulo post
alius, ζηλωτῆ τῆς ἀρετῆς.

(73) Φθείρουσαν. Sic Colbertinus codex et duo
Regii. Editi, φθείρουσα.

(74) Ἀναίδην. Sic duo codices Combesii. et alii
plures. Editi, ἀναίδῃ.

(75) Μή. Negatio addita ex pluribus mss. et
editione Veneta. Mox nonnulli codices, ἀπημφιε-
σμένην.

(76) Γινώσκεται. Quatuor mss., γνωρίζεται.

ad fallacem voluptatem, neque ad ullam, rem perniciosam impellat, sed eam etiam a rationalis mentis animadversione vacuam et otiosam nunquam exhibeat. Quisquis enim ex virginis fonte sermo incorruptus hauritur, eo, ut integritatis poculo, mentem exsatiari oportet, similia verecunde ei, a qua beneficium accepit, vicissim propinantem. Talem se præbebit virgo, dum loquetur, si tamen aliquando loqui oporteat. Accurate enim considerandum ad quem et quomodo et quando eam loqui decorum videatur. Nam nec sine discrimine coram quibuslibet debet interire virginis sermo, nec rursus coram iis qui veneratione digni sunt, audacter nudari; nec, si careat utilitate, non decenter virginis personæ profundi; neque etiam, si illum ex ore virgineo utilitas necessario eliciat, ostentationis causa extra modum effluere. Sed ubique et personæ et utilitatis et temporis habenda ratio, ita ut cum **637** necessitas cogat loqui, multo pauciora, quam audiet, loquatur. Siquidem et natura utilitatem sermonis cum auditu æqua proportione metiens, duas quidem aures, unam autem linguam effinxit; eo quod oporteat duplum ad disciplinam audire, dimidio autem ad interrogationes brevior proferre sermonem. Itaque etiam ex naturæ instituto, quibuscum tempestive loquitur virgo, plus multo audiet quam loquetur: omnisque ejus sermo nihil nisi utile audientibus ferens, e labiis progredietur, aut per interrogationem menti doctrinam concilians, ex ore modeste prodibit. Alias autem in arcano tacebit, multo magis quam alii omni tempore orans: *Pone, Domine, custodium ori meo et ostium circumstantiæ labiis meis*⁷⁷. Et sic os suum cum precibus communiet. Non minus auditum, ne quid extrinsecus ad eum influat mali, excubiis servabit. Mentem etiam ostio obstruet, quiescente tum auditu, tum lingua semper Dominum obsecrans: *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis*⁷⁸.

21. Illud autem his quæ diximus multo vituperabilius, et a virgineo more alienum, ut non solum per domos virgo volitet, sed etiam nuptiarum fiat pronuba. *Honorabiles quidem nuptiæ in omnibus*⁷⁹, sed aliis, non virgini conveniunt. Nec decet ut a propria semita recedens, in triviis sæculi cum reliqua turba reperiat permista. Alia enim via nuptias sectantium, et alia semita, inquam, virginitatem co-

⁷⁷ Psal. xcl, 3. ⁷⁸ ibid. 4. ⁷⁹ Hebr. xiii, 4.

(77) Δολερὸν. Sic codices Combefis, et alii plures. Editi, ὀλεθρὸν. Unus codex, ὀλέθριον. Ibidem legendum videtur, πρὸς μηδὲν ἐπιβλαβές.

(78) Τοῦτο. Sic ope codicis Colbertini emendavimus quod habebant editi, τοῦτον. Refertur enim ad νόημα.

(79) Τὴν εὐεργέτιν. Sic editio Veneta cum mss. quinque. Parisiensis, τὸν εὐεργέτην.

(80) Τυχόντας. Nonnulli codices, συντυχόντας. Unus codex secunda manu ibidem, δεῖ φέρεσθαι.

A αὐτῆς ἡμέρα τὸν λόγον· μὴ μόνον μηδὲν ἐπιβλαβές καὶ δολερὸν (77) πρὸς ἡδονὴν φέροντα τὸ νόημα, ἀλλ' οὐδὲ ἀργὸν ποτε ἀπὸ λογικῆς ψυχῆς τοῦτο (78) δεικνύντα. Πάντα γὰρ τὸν ἀπὸ παρθένου πηγῆς λόγον ἀφθορον ἀρυόμενον, καθάπερ ἀφθαρσίας πόματος, δεῖ τὸν νοῦν ἐμφορεῖσθαι, τοῖς ὁμοίοις μετ' αἰδοῦς ἐξ ἀμοιβῆς τὴν εὐεργέτιν (79) ἀντιπροπίνοντα. Τοιαύτη μὲν ἔσται ἡ παρθένος λαλοῦσα, εἴποτε καὶ λαλεῖν ἀναγκαῖον. Ἀκριβωτέον γὰρ καὶ τίνι, καὶ πῶς, καὶ ποτε ταύτην λαλεῖν πρέπον ὁρᾶται. Οὐ γὰρ ἀπλῶς πρὸς τοὺς τυχόντας (80) δεῖ φθείρεσθαι τῆς παρθένου τὸν λόγον, οὐδὲ πρὸς τοὺς αἰδοῦς ἀξίους πάλιν θρασέως ἀπογυμνοῦσθαι· οὐδὲ τὸ χρεῖῶδες οὐκ ἔχοντα παρὰ τὸ ἐπιβάλλον (81) τῷ προσώπῳ τῆς παρθένου προχεῖσθαι· οὐδὲ τῆς χρείας τοῦτον ἐκ παρθενικοῦ στόματος ἀναγκαιῶς καλούσης, διὰ τῆς ἐμπεσοῦσης πρὸς τὴν χρεῖαν ἀφορμῆς, φιλοτιμότερον ὑπερβλῦζειν. Ἀλλὰ πανταχοῦ καὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς χρείας καὶ τοῦ καιροῦ στοχαστέον, ὅταν ἀναγκάσῃ ἡ χρεῖα λαλεῖν, πολλῶ ἐλάττονα ὧν ἐκούει λαλοῦσαν. Ἐπεὶ καὶ ἡ φύσις τὸ χρεῖῶδες τοῦ λόγου πρὸς ἀκοήν δι' ἀναλογίως μετροῦσα, δύο μὲν ὦτα, μίαν δὲ γλῶσσαν ἡμῖν ἐξεργάσατο· ὡς δέον, διπλασίονα εἰς παιδείαν ἀκούειν, ἡμιολίῳ δὲ πρὸς τὰ ἐρωτήματα συνεσταλμένον προάγειν τὸν λόγον. Ὡστε καὶ κατὰ φύσιν (82) πρὸς οὓς εὐκαιρῶς λαλεῖ ἡ παρθένος, πλείον ἀκούσεται πολλῶ μᾶλλον ἢ λαλήσει· καὶ πᾶς λόγος αὐτῆς οὐδὲν ἕτερον ἢ ὠφέλειαν τοῖς ἀκούοισι φέρων τῶν χειλέων προελεύσεται, ἢ δι' ἐρωτήματος τῷ νῷ παιδείαν ἐμπορευόμενος, τοῦ στόματος ἐγκοσμίως προθήσεται. Τὰ δ' ἄλλα ἐντὸς मुखῶν ἡρεμήσει, πολλῶ πλέον τῶν ἄλλων διαπαντός εὐχομένη· Θεοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου, καὶ θύραν περιοχῆς περὶ τὰ χεῖλη μου. Καὶ οὕτω μὲν τὸ στόμα ἐαυτῆς μετ' εὐχῶν ἀσφαλίσεται. Οὐκ ἔλαντν δὲ τὴν ἀκοήν, ὡς ἂν μηδὲν ἐξωθεν εἰς αὐτὴν ρεύσειε φῶλον. Καὶ τῷ νῷ πυλωρήσειεν (83) ἐν ἡρεμίᾳ ἀκοῆς τε καὶ γλώσσης αἰεὶ δεομένη τοῦ Κυρίου. Μὴ ἐκκλίνῃς τὴν καρδίαν μου εἰς λόγους πονηρίας, τοῦ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις.

21. Ἐπίφογον δὲ πολλῶ πλέον τῶν εἰρημένων, καὶ τοῦ παρθενικοῦ ἤθους ἀλλότριον, τὸ μὴ μόνον ἐπιπολάζειν οἴκοις παρθένου, ἀλλὰ καὶ γάμου προμνήστριαν γίνεσθαι. Σίμιος μὲν γὰρ ὁ γάμος ἐν πᾶσιν, ἀλλ' ἄλλοις καὶ οὐ τῇ παρθένῳ προσῆκον. Καὶ οὐ δεῖ τῆς ἰδίας τρίβου ταύτην ἀναχωρήσασαν, ἐν τοῖς τριόδοις τοῦ βίου τῷ λοιπῷ πλήθει συναναφύρομένην εὐρίσκεσθαι "Ἄλλη γὰρ ὁδὸς τῶν τοὺς γάμους κρατούν-

(81) Τὸ ἐπιβάλλον. Male in editis, τῷ ἐπιβάλλοντι, quod emendavimus ope quatuor veterum librorum.

(82) Κατὰ φύσιν. Legitur, εἰ φωνεῖ, in uno codice, cui favent quatuor alii mss. et editio Veneta. In his enim legitur, ἡ φωνή. Parisiensis editio pro his vocibus habet, κατὰ φύσιν, quod quidem satis commodum videtur.

(83) Πυλωρήσειεν. Sic quatuor mss. melius quam editi, πυλωρούσης.

των, καὶ ἄλλη τρίτος, φημί, τῶν τὴν παρθενίαν τιμῶντων. Καὶ μεμέρισται ἡ παρθένος καὶ ἡ γαμή-
 σασα. Ἀναχωρητέον οὖν τῶν γαμινῶν ὑποθέσεων τῇ
 παρθένῳ· μᾶλλον δὲ μηδὲ παραβλητέον αὐτῇ τὴν
 ἀρχὴν (84). Ἄλλ' αἱ μὲν λοιπαί, ὅσαις ἤρεσε τοὺς
 σαρκῶν περιέπειν νυμφίους, προμνηστευέτωσάν τε,
 ὡς δοκεῖ, τούτων τῶν γάμων, καὶ τὴν περὶ αὐτῶν
 σπουδὴν, εἰ ἡδὺ, ἐνδεικνύσθωσαν. Ἡ δὲ παρθένος τὸν
 ἑαυτῆς νυμφίον (85) αἰεὶ περιέπουσα (εἰ δοκεῖ καὶ
 αὐτῇ ὄλως μνηστεύειν), τούτῳ μᾶλλον τὰς ἀχράντους
 νύμφας πρὸς ἀφθορίαν προμνηστεύεσθω. Κάκειναι
 μὲν περὶ τὸν θνητὸν πονεῖσθωσαν θάλαμον· αὕτη δὲ
 μετὰ τῶν φρονίμων ἡμμένη λαμπάδι περὶ τὸν Κύ-
 ριον χορευέτω, ἢ ἐπομένη τῷ νυμφίῳ, ἢ (86) τῷ οἴ-
 κειῳ φωτὶ τῆς παρθενίας καὶ ἐτέρας πρὸς παρθενίαν
 νυμφεύουσα. Αἰσχύνῃς γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ ὀνειδους
 μεστὸν τῇ παρθένῳ τὸ πρᾶγμα, ὅταν αἱ μὲν προλη-
 φθεῖσαι τοῖς γάμοις, ὡσπερ δι' ἀπειρίαν τῶν ἐν οἷς
 ἐμελλον γίνεσθαι ἐμπλακεῖσαι ταῖς ὀδύναϊς (87) τῶν
 γάμων, τὰς ἄζυγας τῶν ὁμοίων ἀλγεινῶν πειραθῆναι
 εὐνοϊκῶς ἀποτρέπουσαι, καὶ τὸ ἀχραντον τοῦ τε νυμ-
 φίου καὶ τῶν ἐκείνῳ νυμφευομένων, κατὰ τε τὸν παρ-
 ὄντα καὶ μέλλοντα βίον, ὡς ἀληθῶς, μακαρίζουσαι,
 ἐπὶ παρθενίαν παρακαλῶσιν (88). Ἡ δὲ παρθένος
 προμνηστεύειν, φημί, σπεύσῃ τοῖς γάμοις, τὸ ἐναν-
 τιον, οἶμαι, δι' ὧν πράττει ἐμφαίνουσα. Ὅτι προλη-
 φθεῖσα ἄρα τῇ ὑπόσχέσει τῆς παρθενίας, δι' αἰδῶ λοι-
 πὸν πρὸς ταύτην σχηματίζεσθαι ἀναγκάζεται. Ἀπο-
 δεχομένη δὲ τῇ διαθέσει τὸν γάμον, καὶ μεταμελομέ-
 νη τάχα, οἷας ἀπεστέρηται ἡδονῆς, οἷς πράττει, ἢ
 περὶ αὐτὸν ἔχει (89) ἐν ψυχῇ διάθεσιν οὐ μετρίως ἐμ-
 φαίνει. ὡσπερ γυμνῶς (90) ταῖς γαμουμέναις ἐνδεί-
 ξασθαι θέλουσα, ὅτι συνήδεται αὐταῖς, οἷας μέλλουσιν
 ἡδονῆς ἀπολαύειν. Μεμερισμένη γοῦν πρὸς τὴν ἔγγα-
 μον ἢ παρθένος, τὸν τε βίον, καὶ ὄλον τὸ ἦθος, τὰ
 ἐπιβάλλοντα ἔργα τῇ παρθένῳ ἐν παντὶ ἐπιγνώσε-
 ται· ἀδιάφθορον κατὰ πᾶν ἔργον τὸ κάλλος τῆς παρθενίας
 τηροῦσα, ἵνα μὴ ἀδιαφόρως ἐκχεομένη πρὸς τὰ μὴ
 πρέποντα οἷς πράττει λυμῆνηται τοῦ δ' μετιέναι σπουδάζει.

22. Ἄλλ' οὕτω μὲν ἀκριβῆς ἔσται, καὶ λαλοῦσα,
 καὶ σιωπῶσα, καὶ προῖουσα, ἢ ὄντως παρθένος. Δεῖ
 δὲ, ὅπερ ἔφη, μὴ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, μηδὲ μόνην,
 ἀλλὰ κατὰ τὸν προειρημένον σκοπὸν, μετὰ κοσμίῳν
 καὶ βίῳ καὶ ἡλικίᾳ γυναικῶν προῖουσαν, μηδαμοῦ
 μὲν ἐν ἀπρεπέσι στενωποῖς, ἢ ἀγοραῖς, ἐνθα ἀκό-
 σμων ἀνθρώπων συμβαίνει τὰς διατριβὰς συγκροτεῖ-
 σθαι, ταύτην ὀρᾶσθαι· εὐστοχοῦσαν δὲ τοῦ καιροῦ
 τῆς προελεύσεως, τοιαύτην καὶ σχήματι καὶ βαδίσμα-
 τι, καὶ ὄλῳ τῷ κινήματι παρὰ τῶν ἐντυγχανόντων
 ὀρᾶσθαι, ὡς πάντας τοὺς ἀπαντῶντας, καθάπερ
 ἄγαλμα θεοῦ προσιδόντας, πλήττεσθαι μὲν πρὸς αἰ-
 δῶ πάντως τὴν ὄψιν, σωφρονίζεσθαι δὲ τὸν νοῦν τῇ
 τοῦ καλοῦ ὑπομνήσει, σέβειν δὲ τὴν θεάν, καὶ ὡς

(84) Τὴν ἀρχὴν. Præmittit, ὄλως, editio Paris.
 quæ vox melius multo abest ab editione Veneta et
 veteribus libris.

(85) Νυμφίον. Editio Paris. addit, Χριστόν, quod
 abest ab omnibus mss. et editione Veneta. Paulo
 ante nonnulli codices, τὴν περὶ αὐτοὺς σπουδὴν.

(86) Ἡ ἐπομένη... ἢ. Conjunctionem bis addi-
 dimus ex pluribus mss. Habet editio Veneta,

lentium. *Et divisæ sunt virgo et nupta.* Recedendum
 igitur a nuptialibus pertractationibus virgini; vel po-
 tius ne minimum quidem ei attingendæ. Sed aliæ
 quidem, quibus placuit carnales sponso colere,
 pronubæ sint, si libet, ejusmodi nuptiarum, et suam
 circa illas sollicitudinem, si id eis cordi est, osten-
 dant. Virgo autem, quæ sponsum suum semper am-
 bit (si omnino ei placet pronubæ munus), ei potius
 intaminatas sponso ad immortalitatem conjungat.
 Ac illæ quidem circa mortalem laborent thalamum;
 ipsa vero cum prudentibus accensa lampade circa
 Dominum choros agat, sponsum sequens cum pro-
 prio virginittatis lumine, et alias virgineo fœdere co-
 pulans. Turpis enim revera et probri plena res est
 virgini, si, quæ nuptiis præoccupatæ sunt, hæ tan-
 quam nuptiarum doloribus implicatæ, nondum facto
 eorum, quæ ipsis eventura erant, periculo, virgines
 deterreant, quominus similes molestias experiantur,
 et intaminatum sponsi, et earum, quæ illi despon-
 santur, tum in præsentī, tum in futura vita, decus
 majorem in modum prædicantes ac beantes, ad vir-
 ginitatem adhortentur. Virgo autem pronuba esse
 studeat, contra quam profitetur, sentire se factis de-
 clarans. Scilicet præoccupata **638** promisso virgi-
 nitatis ob pudorem ad illius jam speciem sese fin-
 gere cogitur. Sed animo nuptias eligens, ac forte non
 sine pœnitentia cogitans quibus privata sit volupta-
 tibus, quid de nuptiis in anima sentiat, non obscure
 factis suis exponit, palam et aperte ostendere nu-
 bentibus volens, sese illis gratulari, quod talem per-
 cepturæ sint voluptatem. Virgo igitur et vita et toto
 instituto ab ea quæ nupta est, divisa, convenientia
 virgini opera semper agnoscet, incorruptam in omni
 opere pulchritudinem virginittatis servans, ne in-
 differenter ad ea, quæ non decent, effusa, quod per-
 sequi studet, id actionibus suis evertat.

22. Atque ita quidem cauta erit et diligens, tum
 in loquendo et tacendo, tum in incedendo, quæ vere
 virgo est. Oportet autem id quod jam dixi, ut non
 indiscriminatim, nec passim, nec sola, sed accom-
 modate ad illud quod diximus, propositum, cum
 ornatis et vita et ætate mulieribus progrediens,
 nusquam in indecoris vicis aut plateis, ubi inhonestorum
 hominum deambulationes solent consociari, cernatur;
 verum aptum progrediendi tempus
 eligens, talis et habitu et incessu et universo motu
 occurrentibus videatur, ut quicumque occurrunt,
 tanquam Dei simulacrum videntes, oculis omnino
 ad verecundiam incitentur, mente autem erudian-
 tur virtutis admonitione, ac spectaculum illud in

ἢ ἐπομένη.

(87) Ταῖς ὀδύναϊς. Colb.. τῇ ὀδύνη. et paulo post,
 ἀποτρέπουσι.

(88) Παρακαλῶσιν. Duo mss., παρακαλοῦσιν.

(89) Ἡν περὶ αὐτὸν ἔχει. Sic mss. quatuor. Editi,
 περὶ αὐτὸν ἔχειν.

(90) Γυμνῶς. Sic codices Combefis. et plures alii.
 Editio Paris., γυμνή. Veneta, γυμνός.

honore habeant, et velut Dei, ut dixi, simulacro decedant et venerentur. Quemadmodum enim satyrorum imagines visæ risum cernentibus movent, ac doloris plenæ aliæ imagines animum cernentium et visum impressa tristium rerum imagine suffundunt; et quemadmodum nihil horum movetur, cum cernentium visum in suos trahit affectus, sed etsi in immobili videtur imagine, in immobili tamen forma animos viventium commovet, et ad proprios habitus fingit: ita et virgo, cum castitatis imago, vel potius ipsius virtutis simulacrum sit, si tantum cernatur, intuentium oculos debet ad Numinis cogitationem convertere. Percutiatur animo impudicus, castitatis pulchritudinem virgineo spectaculo in memoriam revocante. Recordetur aliquis Dei, imaginem, quæ ad studium illius mandatorum excolitur, aspiciens. Atque ut verbo dicam, transformetur occurrentium virgini et aspectus et motus ad virtutis cogitationem: et quicumque cum ea versantur animo compungantur. Nemo autem, quasi satyri aut voluptatis fractam omnino mollitie imaginem cernat, emolliatur ad peccandum, ei quidem quam videt, ad materiam probri spectaculum simulatæ virginitatis, sibi vero ipse ad peccati accessionem occursum virginis convertens. Virgo igitur ita sese excolens, ut divinæ imaginis norma in omnibus, et, ut ita dicam, sculptura evadat, totam se a mundi curis removebit, et a corporeis voluptatibus animam **639** avocabit, totamque mentem ad amorem cælestium intendens, terrena omnia oblectamenta conculcabit; non magis quærens in his, quæ splendida existimantur, deliciari, quam ob ærumnas, quas in vita merito trahunt, miseratione digna judicans.

23. Nam si nuptiæ multiplices, ut ita dicam, mortes, quas hic jam patitur, secum comparando consideret, omnino in se ob propositum præclare agi existimabit. Nam quæ mortalibus nuptiis illigata est, sui ipsius curæ alteram mariti curam adjungens, geminam quamdam in una anima ex conjuncto sibi corpore sollicitudinem sustinet: non jam uno laborans corpore, sed in una anima, ob suum et mariti corpus, semper in morbis discissa. Deinde liberorum hinc orta propagine, simul cum unoquoque nascente, animo scinditur, et qui nunc nascitur, insidentium molestiarum accessio est. Ac bonum quidem maritum nacta, semper illius mortis metu molestias sustinet viduitatis, gravem quamdam animo tabem, et præsentem illo et absente, ob inopinatos casus perferens. Contra, si acerbo juncta fuerit viro, tota ei vita supplicium est; et cum nec alium ob castitatis legem, nec mortem viri ob incommoda

(91) Ὡσπερ. Codices nonnulli, ὄπερ. Mox duo mss., θεωμένοις ἐκίνησαν.

(92) Κινούμενον. Sic Colbert. et duo Combef. Editi, κινουμένων.

(93) Τῶν ἀπαντώντων. Sic ope trium codicum emendavimus quod vitiose habebat Parisiensis editio, παρὰ πάντων τῶν ἐν. Editio Veneta habet, τῶν ἀπάντων τῶν.

θεοῦ, ὡσπερ (91) ἔφην, εἰκόνι ὑποχωρεῖν, καὶ ἐντρέπεσθαι. Ὡς γὰρ σατύρων εἰκόνες ὀφθεῖσαι γέλωτα τοῖς θεωροῦσιν ἐκίνησαν, καὶ ὡς κατηείας γέμουσαι ἄλλαι εἰκόνες τὸν νοῦν τῶν ὀρώντων καὶ τὴν ὄψιν πρὸς τὴν τῶν σκυθρωπῶν φαντασίαν συνέχεαν, καὶ ὡς οὐδὲν μὲν τούτων κινούμενον (92) τὴν τῶν ὀρατῶν ὄψιν πρὸς ἑαυτὸ διατίθῃσιν, ἐν ἀκινήτῃ δὲ τύπῃ ὀρώμενον, ἐν τῇ ἀκινήτῃ μορφῇ τὰς τῶν ζώντων διαθέσεις ὁμῶς μετακινεῖ, καὶ πρὸς τὰς οἰκείας φαντασίας μεταρρυθμίζει. οὕτω καὶ ἡ παρθένος σωφροσύνης εἰκὼν, μᾶλλον δὲ αὐτοαρετῆς ἀγαλμα οὔσα, καὶ μόνον ὀφθεῖσα, τὰς τῶν ὀρώντων ὄψεις πρὸς τὴν τοῦ θεοῦ ἐννοίαν ἐπιστρέφειν ὀφείλει. Πληγῆτῳ γοῦν τις ἀκόλαστος τὴν ψυχὴν, τοῦ τῆς σωφροσύνης κάλλους ἐκ τῆς παρθενικῆς θεᾶς ὑπομνησθεῖς. Ἀναμνησθήτω δὲ τις θεοῦ, τὴν πρὸς ζῆλον τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ ἀσκουμένην εἰκόνα ἰδὼν. Καὶ συνόλως εἴπειν, μεταρρυθμίζεσθω νῶν ἀπαντώντων (93) τῇ παρθένῳ καὶ βλέμμα καὶ κίνημα πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ φαντασίαν: καὶ πάντες μὲν οἱ συντυγχάνοντες ἐπιστυφέςθωσαν τὴν διάνοιαν. Μηδεὶς δὲ, ὡσπερ σατύρου ἢ ἡδονῆς ὄλῃν (94) τεθρυμμένην ὄψιν ἰδὼν, διαχυθεῖη πρὸς ἁμαρτίαν, ἐφόδιον ψόγου μὲν τῇ ὀφθείσῃ, τῆς ὑπούλου παρθενίας τῆς θεᾶς, ἑαυτῷ δὲ μείζονος ἁμαρτίας τὴν συντυχίαν τῆς παρθένου λαθῶν. Οὐκοῦν θεοῦ εἰκόνας κατὰ πάντα ρυθμὸν ἑαυτὴν, καὶ, ὡς ἂν εἴποι τις, γλύμμα, ἢ παρθένος ἀσκήσασα, ὄλῃν μὲν ἑαυτὴν τῶν τοῦ κόσμου φροντίδων ἔξω ποιήσει: τῶν δὲ τοῦ σώματος ἡδονῶν τὴν ψυχὴν ἀποστήσει, καὶ ὄλον τὸν νοῦν πρὸς τὸν ἔρωτα τῶν οὐρανίων τείνασα, τὰ κατὰ γῆν τερπνὰ πάντα πατήσει: οὐκ ἀποδεχομένη μᾶλλον τούτοις νομιζομένοις λαμπροῖς ἐντροφᾶν, ἢ τῆς ταλαιπωρίας αὐτῆς ἢ ἐν τῇ ζωῇ διαντλοῦσι κατὰ λόγον οἰκτιζομένη.

23. Ἐκ παραλλήλου γὰρ τὰς τῆς γεγαμημένης πολυμόρφους, ὡς ἂν εἴποι (95) τις, κῆρας πρὸς ἑαυτὴν θεωροῦσα, ὧν ἐντεῦθεν ἡδὴ ἀπολαύει, πάντως ἑαυτὴν τοῦ σκοποῦ ἀποδέξεται. Ἡ μὲν γὰρ θνητῷ γάμῳ ζευχθεῖσα, τῇ δι' ἑαυτὴν φροντίδι καὶ ἑτέραν τὴν τοῦ ἀνδρός προσλαβοῦσα, δίδυμόν τινα ἐκ μιᾶς ψυχῆς τὴν τοῦ συμφυέντος αὐτῇ σώματος φροντίδα ὑφίσταται: οὐκέτι τῷ ἐνὶ κάμνουσα σώματι, ἀλλ' ἐν μιᾷ ψυχῇ, πρὸς τε τὸ τοῦ ἀνδρός καὶ τὸ ἑαυτῆς, ἐν ταῖς νόσοις ἀεὶ τρμνομένη. Ἐῖτα ἐντεῦθεν τὰς τῶν τέκνων παραφύδας βλαστήσασα, ἐκάστῃ τῶν τικτομένων συναπσχιζεται τὴν ψυχὴν, τὴν τοῦ ἐπιγενομένου φροντίδα προσθήκην τῶν ὑπαρχόντων ἀνιάρων προσλαμβάνουσα. Καὶ χρηστοῦ μὲν τυχοῦσα ἀνδρός ἀεὶ τῷ φόβῳ τοῦ θανάτου τὸ δεινὸν ὑφίσταται τῆς χηρείας, δεινὴν τινα τηκεδόνα καὶ παρόντος καὶ ἀποδημοῦντος διὰ τὸ ἀδόκητον τῶν συμπτωμάτων κατὰ ψυχῆς δεχομένη. Πικρῷ δὲ τὸ ἐναντίον ζευχθεῖσα, ὄλῃν μὲν τὴν ζωὴν

(94) Ὀλῃν. Sic mss. tres. Editi, ὄλον. Unus codex, ὄλως. In ora codicis Mazarini legitur in modum scholii: Ὅτι θεία ζῶσα τε καὶ ἔμπρακτος εἰκὼν ἢ παρθένος: id quod ita interpretatur vir doctissimus Combefisius, *Virgo divinum est vivensque ac reale simulacrum.*

(95) Εἴποι. Sic mss. codices nonnulli. Editi, εἶπη.

κολαστήριον ἔχει, οὐδὲ ἕτερον (96) δὲ διὰ σωφροσύνην, οὔτε τὸν θανάτον τοῦ ἀνδρός διὰ τὸ πικρὸν τῆς χηρείας, οὔτε τὴν ζωὴν διὰ τὸ ἀηδὲς τῆς συμβιώσεως ἐκλέξασθαι δυναμένη, τῷ ἀφύκτῳ δεινῷ ταῖς ἀνίαις ἀεὶ τὴν ψυχὴν κατατέμνεται. Εἴτα παῖδας τεκοῦσα, ἢ ἀγαθοὺς γενομένους ὄρα, καὶ μείζονα τῆς κατὰ τὸν τύχον ὠδίνος τὴν ἐκ τῆς ἀποτυχίας τούτων ὀδύνην διὰ βίου βαστάζει· ἢ φαύλους ἐκδάντας ἰδοῦσα, καὶ τῆς ἀτεκνίας βάρύτερον ἐπὶ τῇ τεκνογονίᾳ τὸ ὄνειδος φέρει. Ἡ πρὶν εἰς πεῖραν ἔλθειν τῶν προειρημένων δεινῶν, ἅμα τε νύμφη καὶ χήρα ἐγένετο. Καὶ ἡ ἄπαις εἰς χηρείαν κατενεχθεῖσα, οὔτε γυνή, οὔτε παρθένος, οὔτε μήτηρ ἐστὶ, πάντων δὲ ὁμοῦ τῶν νομισθέντων ἡδέων ἑπὶ τοῦ γάμου πεσοῦσα, ἐζημιώται μὲν διὰ βραχείαν ἡδονὴν τὸ κάλλος τῆς παρθενίας (97), τοσοῦτον δὲ γάμου πεπεύραται, ὅσον τὸ πικρὸν τῆς χηρείως γνωρίσαι. Ἡ ἐν τῇ χηρείᾳ ὀρφανούς ἀνατρεφόμενη τοὺς παῖδας, ὑπόμνημα τῆς κατὰ τὸν ἀνδρα ὀδύνης τούτους ὄρα· ἀεὶ μὲν ἐν δάκρυσιν, ἀεὶ δὲ ἐν στεναγμοῖς, ἀεὶ δὲ ἐν θλίψει τῆς τούτων ἀνατροφῆς πεφυρμένη, οὐ μόνον οὐδὲν παραμύθιον τοῦ συμβάντος κακοῦ ἀντὶρρόπον ἔχουσα, ἀλλὰ καὶ συγγενέσι καὶ οἰκέταις καὶ ἐπιτρόποις τῶν παιδῶν, καὶ αὐτοῖς ἀνδρωθεῖσι πολλάκις τοῖς παισὶ, καὶ πᾶσι συνόλως τοῖς αἰκίζειν ἐθέλουσι λάφυρον ἐλεεινὸν ἐκκειμένη, οὐδὲν ἕτερον, ἢ δρᾶμα λύπης καὶ πένθους τὴν ζωὴν ἑαυτῆς τῷ βίῳ εἰσενεγκοῦσα. Καὶ (τί γὰρ δεῖ πλέον λέγειν;) δεσπότην μετὰ προικὸς ἡ γυνὴ ὠνούμενη τὸν ἀνδρα, δούλη μὲν ἀντὶ ἐλευθέρως ἐστὶ, μικρᾶς τῆς κατὰ τὸν γάμον ἡδονῆς τὴν φυσικὴν ἐλευθερίαν ἀπεμπολήσασα, θύραν δὲ ἀμυθήτων ὠδίνων, καὶ ὄλην ὑπόθεσιν ἀλγηδόνων (9) ἑαυτῇ τὸν γάμον ἀνοίξασα. Μένει γὰρ ἀρρήκτος κατ' αὐτῆς ἡ ἀρὰ, κατὰ πάντα γάμον, ὡσπερ ἐπιθαλάμιον, ἄδουσα. Ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα, καὶ πρὸς τὸν ἀνδρα σου ἀποστροφῆ σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει. Ἡ δὲ παρθένος τὸν πρὸς τὸν ἀνδρα ζυγὸν ἀπορρήξασα (99), καὶ πρὸς τὸν Κύριον ὄλην δραμοῦσα, συναπέρρηξε τῷ ζυγῷ καὶ τὴν ἐκ τῆς κατάρως ὀδύνην. Ἐφυγε γὰρ τὰς ἐπὶ τοῖς τέκνοις ὠδίνας, ἔφυγε τὴν πρὸς τὸν θνητὸν ἀνδρα δουλείαν, καὶ συνόλως ἅπαντα τὰ ἐκ τοῦ γάμου δεινά. Συναπέδρα δὲ τοῖς λοιποῖς, καὶ τὰ πρὸς τὴν πολύχουν τοῦ παρόντος βίου ἀμαρτίαν πολύπλοκα δίκτυα. Πρὸ δὲ πάντων αὐτὴν τὴν ἐκ τῆς συμπλοκῆς τῶν σαρκῶν συμβαίνουσαν φθορὰν πρώτην φυγοῦσα, ἄφθορος ὄλην ἐν ἀσάρκῳ (1) ψυχῇ, τῷ Κυρίῳ νυμφεύεται· οὐκέτι μὲν πρὸς θνητὸν ἀνδρα τὴν ἑαυτῆς ἀποστροφὴν εἶναι ἀνεχομένη, αὐτάρκη δὲ ἑαυτὴν ἐν εὐσταλαί βίῳ τῷ Κυρίῳ παραδεικνύσα. Τοῦ γὰρ γάμου φθορὰν καὶ ὕβριν τὴν ὑπόθεσιν κατιδοῦσα, καὶ ἐκ τῆς ὑποθέσεως τὸ ὄλον δρᾶμα τοῦ γάμου φρονίμως συνελόγισατο, καὶ ἀποφυγοῦσα τῶν ἀνιάρων τὴν πρώτην ὑπόθεσιν, συναπέφυγεν ἅμα καὶ τὴν ἐκ τῆς ὑποθέσεως φουομένην κακίαν· διὸ ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ

⁸⁰ Gen. iii, 16.

(96) Οὐδέ ἕτερον. Sic duo Combef. Editi, οὐδέτερον.

(97) Παρθενίας. Colb., παρθένου.

(98) Ἀλγηδόνων. Duo mss., ἀλγηδόνος.

A viduitatis, nec vitam ob tedium conjugii eligere valeat, inevitabili ærumnarum malo semper in animo discinditur. Deinde ubi liberos peperit, vel bonos eos esse videt, ac majorem partus doloribus ex eorum jactura molestiam per totam vitam tolerat: vel malos illos esse deprehendit, et sterilitate gravius ex filiorum generatione opprobrium refert. Vel priusquam in experientiam veniret eorum quæ diximus, malorum, sponsa simul ac vidua facta est. Et quæ sine liberis in viduitatem incidit, nec uxor, nec virgo, nec mater est, sed omnibus simul spoliata, quæcunque jucunda ex nuptiis accidere existimantur, amisit quidem, ob brevem voluptatem, virginitatis pulchritudinem, tantum autem de nuptiis degustavit, quantum satis erat ut acerbitatem, viduitatis perspiceret. Vel in viduitate pupillos enutrens liberos, videt in eis monumentum doloris, quem ex viri morte collegit: ac semper in lacrymis, semper in gemitibus, semper in molestiis eorum educationis permista, non modo nullum habet malo, quod ei accidit, æquale solatium, sed et cognatis, et famulis, et tutoribus puerorum, ac ipsis sæpe etiam pueris ad virilem ætatem perductis, ac omnibus omnino injuriam facere volentibus præda miserabilis exposita, suam ipsius vitam, ceu doloris et luctus fabulam, hominibus proponit. Sed quid plura necesse est dicere? Dominum dote mulier emens virum, ancilla fit ex libera, exigua nuptiarum voluptate naturalem vendens libertatem ac januam sibi innumerabilium dolorum, ac omnem molestiarum materiam in matrimonio aperit. Manet enim irrevocabilis in illam maledictio, quæ in omnibus nuptiis velut epithalamium canit: *In doloribus paries 640 liberos, et ad virum tuum conversio tua, et ipse tui dominabitur*⁸⁰. Virgo autem, excusso viri jugo, et ad Dominum tota currens, simul etiam excussit imminentem ex maledicto dolorem. Fugit enim partus dolores, fugit exhibendam viro mortali servitutem, ac uno verbo omnia matrimonii incommoda. Simul etiam cum reliquis fugit instructa multis nexibus ad peccatum late in hac vita diffusum retia. Ante omnia autem ipsam corruptionem ex carnali copula primam fugiens, tota incorrupta in anima carnis experte Domino despondetur: nec jam patitur ut sua ad virum sit conversio, sed sese frugi Domino exhibet in vita decenter composita. Matrimonii enim materiam esse corruptionem et virginitatis jacturam intelligens, etiam ex argumento totam fabulam nuptiarum prudenter spectavit, et primam molestiarum materiam fugiens, simul etiam fugit nascentem ex materia pravitatem. Quare quæ nupta non est, curat ea quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino: quæ autem nupsit, sollicita est de iis quæ sunt mundi, quomodo placeat viro: et

(99) Ἀπορρήξασα. Colb., ἀπορρήψασα.

(1) Ἐν ἀσάρκῳ. Ita Colb., et duo Combef. Editi, ἐνσάρκῳ.

divisa sunt hæc duo, mulier et virgo. Innupta curat ea quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu⁸¹.

24. Igitur sollicitudinem cum ea, quæ de rebus mundi sollicita est, partita, ei quæ viro juncta est mortali, mundanas de rebus corruptibilibus sollicitudines projecit, sibi congruentes sponso suo de rebus immortalibus curas elegit. Quare nihil mundanum curare deprehenditur, ne videatur communem sibi cum altera sollicitudinem facere; sed ab omnibus prorsus pura sæcularibus curis, pura et experte perturbationis mente ad sponsum convertitur. Nec diffidens providæ viri sui potestati, de rebus necessariis, ut illa turbatur: sed et illius in se amori et sufficienti ad omnia potestati confidens, nihil aliud curat, nisi quomodo illi placeat, et hac sollicitudine quomodo ei placeat, illius in se benevolentiam adauget. Quid est autem placere virginem Deo, nisi naturalem suam pulchritudinem virtutum cultu semper refulgentem ostendere, et incorruptam illam jugiter servare? Quare Deo placere velle, nihil aliud est, quam semetipsum laudabilem et beatum et similem illi efficere. Ac reperitur quæ sollicita est, quomodo placeat Domino, non ei, cui sollicita est placendi, lucrum per hanc sollicitudinem afferre, sed sibimetipsi, dum circa illum sollicita est, pulchritudinem et corruptionis expertem statum comparare. Quod si tantum virginis lucrum, quæ dum sollicita est quomodo placeat Domino, totam ad se utilitatem convertit, seque beatam efficit; non decet ut de rebus mundanis unquam sollicita esse reperiat. Necesse est enim, ut dum sollicita est de iis, quæ mundi sunt, curam circa Dominum habendam negligat, seque curatorum suo diffidere arguat. Fieri enim non potest, ut et ei confidat ut ad omnia providenda idoneo, et rerum sæcularium suspensa sit sollicitudine. Sed si sollicita est quomodo placeat Domino, scire omnino debet ipsum etiam sollicitum esse quomodo ei placeat, nulla in re debitor manens. Nam si mulier, quæ virum mortalem vitæ suæ rectorem instituit, suæ circa illum sollicitudinis hanc ab eo vicem accipit, ut is omnium curam suscipiat; multo magis quæ se Deo regendam commisit, et cum eo vivere elegit, uberiores suæ circa illum sollicitudinis mercedem ab eo omnibus providente accipit. Habes autem pignus fidei ex præcedenti providentia. Nam si nondum placere curantem curæ habuit, ac semetipsum pro ea libenter tradidit, ut eam sanguine suo sanctificaret; multo magis placere cupientem curæ habebit, et cum aliis illi ad veram vitam conducentibus exteriora etiam subsidia in se recipiet.

νόνητων, καὶ τὰ ἐξωθεν συγχερωϊώδη (5) εἰς ἑαυτὸν ἀναλήψεται.

⁸¹ I Cor. vii, 32-34.

(2) Τὴν... ἐξευγμένην. Legendum, τὴν... ἐξευγμένην.

(3) Γάρ. Vocula addita ex mss.

Κυρίου, πῶς ἀρέσῃ τῷ Κυρίῳ· ἡ δὲ γαμήτασα, μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσῃ τῷ ἀνδρὶ καὶ μεμερισται καὶ ἡ γυνή, καὶ ἡ παρθένος. Ἦ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ᾗ ἅγια τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι.

21. Οὐκοῦν πρὸς τὴν τὰ τοῦ κόσμου μεριμνῶσαν μερισμένη τὴν μεριμναν, τὴν μὲν φθαρτῶ ἐξευγμένην (2) ἀνδρὶ τὰς τοῦ κόσμου ὑπὲρ τῶν φθαρτῶν φροντίδας προσέρριψεν, ἑαυτῇ δὲ τὰς ὑπὲρ τῶν ἀφθαρτῶν συγγενεῖς οὔσας τοῦ οἴκειου νυμφίου ἀνέθηκε. Διὸ οὐδὲν τῶν τοῦ κόσμου μεριμνῶσα εὕρισκεται, ἵνα μὴ δόξῃ κοινοποιεῖν ἑαυτῇ πρὸς τὴν ἑτέραν τὴν μεριμναν· ἀλλὰ πασῶν τῶν κοσμικῶν φροντίδων καθαρῶς καθαρεύουσα, καθαρῶ καὶ ἀταράχῃ τῷ νῦ πρὸς τὸν νυμφίον ἐπέστραπται. Οὐδὲ γὰρ (3) ἀπιστοῦσα τῇ ποριστικῇ δυνάμει τοῦ οἴκειου ἀνδρός, περὶ τὰ ἀναγκαῖα ὡσπερ ἐκείνη ταράσσεται· ἀλλὰ καὶ τῇ περὶ αὐτὴν ἀγάπῃ αὐτοῦ, καὶ τῇ εἰς πάντα διαρκεῖ δυνάμει θαρρόῦσα, οὐδὲν ἕτερον, ἢ πῶς ἀρέσαι αὐτῷ, φροντίζει, δι' αὐτοῦ τοῦ φροντίζειν πῶς ἀρέσῃ αὐτῷ, τὴν εἰς αὐτὴν εὐνοίαν αὐτοῦ ἐπὶ πλεον ἄγουσα. Τί δὲ ἐστὶ τὸ ἀρέσκειν παρθένον Θεῷ, ἢ τὸ φυσικὸν αὐτῆς κάλλος ταῖς ἀρεταῖς ἀσκητικῶς αἰεὶ ἀναλάμπων δεικνύουσα, καὶ ἀφθαρτον τοῦτο δι' ὅλου φυλάττειν; Ὡστε τὸ τῷ Θεῷ ἐξαρεσκεύεσθαι θέλειν, οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ ἑαυτὸν ἐπαινετὸν τε καὶ μακάριον καὶ ὁμοιον αὐτῷ ἐξεργάζεσθαι. Καὶ εὕρεθη ἡ μεριμνῶσα πῶς ἀρέσῃ τῷ Κυρίῳ, οὐκ ἐκείνῃ ᾧ μεριμνᾷ ἀρέσκειν διὰ τῆς μερίμνης κέρδος πορίζουσα, ἀλλ' ἑαυτῇ διὰ τῆς περὶ αὐτὸν μερίμνης κάλλος καὶ ἀφθαρσίαν συνάγουσα. Εἰ δὲ τοσοῦτον τῆς παρθένου τὸ κέρδος, καὶ δι' ὧν μεριμνᾷ πῶς ἀρέσῃ τῷ Κυρίῳ τὸ ὅλον ἑαυτὴν ὠφελεῖ, καὶ μακαρίαν ποιεῖ, οὐ δεῖ μεριμνῶσαν αὐτὴν ποτε τὰ τοῦ κόσμου εὕρισκεσθαι. Ἀνάγκη γὰρ ἐν ᾧ μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, καὶ τῆς περὶ τὸν Κύριον μερίμνης ἀμελεῖν, καὶ ἑαυτὴν (4) ἀπιστοῦσαν τῷ κηδεμόνι ἐλέγχειν. Οὐδὲ γὰρ ἐγχωρεῖ καὶ πιστεύειν αὐτῷ ὡς ἐπαρκεῖν ἅπαντα δυναμένῳ, καὶ περὶ τὴν τῶν κοσμικῶν ἐπτοῆσθαι φροντίδα. Ἀλλ' εἰ μεριμνᾷ πῶς ἀρέσῃ τῷ Κυρίῳ, εἰδέναι πάντως χρὴ, ὅτι καὶ αὐτὸς μεριμνᾷ πῶς ἀρέσῃ αὐτῇ, κατὰ μηδὲν ὑπόχρεως ὢν. Εἰ γὰρ θνητὸν ἀνδρα γυνὴ προστάτην τοῦ ἑαυτῆς βίου ποιησαμένη, τῆς περὶ αὐτὸν μερίμνης ἀμοιβὴν παρ' αὐτοῦ τὴν εἰς ἅπαντα κηδεμονίαν ἀντιλαμβάνει, πολλῷ μᾶλλον ἢ Θεῷ τὴν προστασίαν ἑαυτῆς ἐπιτρέψασα, κάκεινῳ συμβιῶν ἐλομένη, ἀφθονωτέραν τῆς περὶ αὐτὸν μερίμνης τὴν παρ' αὐτοῦ ἀμοιβὴν εἰς πάντα προνοοῦντος ἐκδέχεται. Ἔχει δὲ τὸ ἐνέχυρον τῆς πίστεως, ἀπὸ τῆς προλαβοῦσης κηδεμονίας. Εἰ γὰρ μηδέπω μεριμνώσης ἀρέσκειν ἐφρόντισε, καὶ ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἐτοίμως παρέδωκεν, ἵνα αὐτὴν τῷ ἑαυτοῦ αἵματι ἀγιάσῃ· πολλῷ μᾶλλον βουλομένης ἀρέσκειν φροντίσει, καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν τῶν πρὸς τὴν ὄντως ζωὴν αὐτῇ συντει-

(4) Ἐαυτὴν. Sic mss. duo. Editi, αὐτὴν. Infra plures codices habent, ἄρεσεν.

(5) Συγχερωϊώδη. Codices duo, χρωϊώδη.

25. Οὐ καταθρύβεται δὲ τοῦ Κυρίου, ὑπὲρ τὴν **A**
κατεπείγουσαν χρεῖαν, ὡσπερ φιλήδονος γυνή, τὰ
περιττὰ ἀπαιτοῦσα. Οὔτε γὰρ ἐκείνη διδόναι ἀρμότ-
τον, ἃ ἐγκόπτει ἐκείνης τὴν πρὸς τοῦτον ἀρέσκειαν
πρὸς τὰ ἡδέα τοῦ σώματος στρεφομένης· οὔτε ταύτη
συμφέρον ταῦτα λαμβάνειν, τὰ μετεωρίζοντα τῆς πε-
ρὶ αὐτὸν ἀρεσκείας τὸν νοῦν ἀσχολία (6). Ἄλλ' ἕρον
τῆς χρεῖας τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐν σώματι ζωῆς φρονί-
μως θεμένη, οὐδὲν μὲν πλεον τούτων αἰτήσῃ. Οὐδὲν
δὲ καὶ θλιβομένη ἐν τῇ ἐνδείᾳ (7) τῶν ἀναγκαίων,
πολλάκις διὰ πείραν (8), τῆς περὶ αὐτὸν ἀγάπης, μι-
κροψύχως λυπηθήσεται, ἀλλὰ πάντα στέγουσα, πάν-
τα ἐλπίζουσα, πάντα ὑπομένουσα, προσηλωμένη αὐτῷ
ἀνυποκρίτῳ φίλτρῳ, τὴν ψυχὴν ἐν νεκρῷ καὶ ἀναι-
σθήτῳ, τρόπον τινὰ, τῷ ἔξωθεν σώματι ἀπερισπά-
στως τοῦ κάλλους αὐτοῦ ἐμφορηθήσεται. Ὡς γὰρ ὁ **B**
ἐπικαίρου κάλλους ἐρώων, οὐ τὰ χρήματα μόνον καὶ
πάντα τὸν πλοῦτον ἑαυτοῦ ὑπὲρ τοῦ ἔρωτος ἀφειδῶς
ἀναλίσκει, ἀλλὰ καὶ τροφῆς καὶ ὕπνου καὶ ἐσθῆτος
καὶ σχήματος καὶ ὑπολήψεως πάσης, ἔτι δὲ αὐτοῦ
τοῦ σώματος καὶ τῆς ἐν τούτῳ ζωῆς καταφρονῶν
ἐνεκεν τοῦ τυχεῖν τοῦ ἔρωτος μόνου, καὶ τείχη καὶ
οἴκους (9) καὶ τὰ ἐν μέσῳ τολμηρῶς ὑπεραλλόμενος
ἅπαντα, κατὰ ξιφῶν μαινόμενος φέρεται, οὐδὲν τι
μᾶλλον, εἰ ἀποτυγχάνειν μέλλοι κατὰ τὸ σὺνηθες βα-
δίζων (10) ἐπὶ τὸν ἔρωτα, τούτου φροντίζων, ἢ εἰ δέοι
μετασχηματισάμενον καὶ μετὰ ἀπρεποῦς σχήματος
ἔρποντα τυχεῖν τούτου μεθ' ἡδονῆς ἀνεχόμενος· οὐ-
τῶς ὁ ἐρώων ὄντως Θεοῦ, καὶ μεριμνῶν πῶς τῷ ἐρω-
μένῳ ἀρέσῃ, οὐ χρημάτων μόνον καὶ πλούτου, ἕνεκα
τοῦ πληροφορησαί τὸν ἐρώμενον διὰ τοῦ ὑπακοῦσαι **C**
αὐτοῦ τοῖς τῶν ἐντολῶν ἐπιτάγμασι, καταφρονεῖν
ὀφείλει· ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίως τροφῆς καὶ ὕπνου καὶ
τοῦ ἔξωθεν σχήματος, καὶ τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ
διεφθοαρμένης ἀληθῶς ὑπολήψεως, ἔτι δὲ αὐτοῦ τοῦ
σώματος καὶ τῆς ἐν τούτῳ ζωῆς ἀμελήσας ἕνεκα τοῦ
ἐπιτυχεῖν τοῦ ἔρωτος τοῦ ἐπουρανίου, καὶ τείχη τῶν
πρὸς αἷμα γενῶν, καὶ οἴκους πατέρων καὶ τὸν ἐν
μέσῳ κόσμον ὑπεράλλεσθαι, καὶ κατὰ ξιφῶν τοῦ μαρ-
τυρίου, ἂν ἀπαντήσῃ, πηδῆσαι, εἰ (11) μὴ μέλλοι ἐν
τῷ συνήθει σχήματι ζῶν τυγχάνειν τοῦ ἔρωτος, καὶ
τοῦ πενιχροῦ σχήματος καὶ τοῖς πολλοῖς ἐπονειδίστου
βλου μεθ' ἡδονῆς ἀνέχεσθαι, ἵνα τὴν θείαν, ὡς ἂν τις
εἴποι, μανίαν ὑπὲρ τῆς τοῦ καλοῦ ἀπολαύσεως ἐνθέ-
σμως μανείας, τοῦ ὄντως ἐρασμίου, ὅσον βούλεται,
ἀπολαύσῃ. Τοῦτον τὸν ἐραστήν πρὸς ἑαυτὸν ἐκ τῶν
κατὰ γῆν παθῶν ἀνακαλῶν ὁ ἐρώμενος ἔλεγεν· Ἐξ- **D**
ελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου,
καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ δεῦρο εἰς
γῆν ἣν ἂν σοι δείξω. Ὁ δὲ, ὡς ἂν ὁ ἐπόθει ἰδὼν,
προθύμως, τε εἶπετο, καὶ ἀλητεῦειν ἕνεκα τοῦ ἔρωτος

⁸² Gen. xii, 1.

(6) Τὰ μετεωρίζοντα... ἀσχολία. Unus ex Regiis, ἃ μετεωρίζοντα... ἀσχολεῖ.

(7) Ἐνδεία. Editi, ἐννοία, quod erratum sustulimus ope quatuor mss. Ibidem editi, θλιβομένη. Codex Regius, θλιβομένη.

(8) Διὰ πείραν. Idem codex, quo sæpe utiliter usum sumus, hanc scripturam suppeditat, quæ multo

25. Non utetur Domino ad delicias, ultra urgentem necessitatem, velut voluptaria mulier, superflua exproscens. Nam nec ei dare convenit, quæ ipsam ad corporeas suavitates conversam interpellant, quominus ei placeat: nec ipsi utile est ea accipere, quæ mentem occupationibus avocatum Domino placere non sinunt. Sed necessitatis modum rebus ad corporis vitam necessariis prudenter definiens, nihil his amplius petet. Atque etiamsi sæpe rerum necessariorum inopia prematur, ut ipsius in illum amor probetur; non tamen pusillo animo contristabitur, sed omnia ferens, omnia sperans, omnia sustinens, affixa illi non simulato amore, anima in mortuo et sensus experte, ut ita dicam, corpore extrinsecus minime distracta, ipsius pulchritudine satiabitur. Quemadmodum enim temporariæ pulchritudinis amator, non pecuniam solum ac omnes suas divitias amoris causa non parce absumit, sed etiam cibum et somnum et vestem et habitum ac omnem existimationem, imo ipsum etiam corpus et corporis vitam contemnens, ut solius amoris compos fiat, ac muros et domos et interjecta audacter transiliens omnia, in enses furiosus fertur; ac si consueto ornatu ad amorem vadens, nihil consecuturus sit, nequaquam ea de re sollicitus est, sed potius, si oporteat, mutato habitu et cum indecora specie repentem optato perfrui, id non sine voluptate perfert; sic qui Deum vere amat, ac sollicitus est quomodo placeat ei quem amat, non pecuniam solum, et divitias, ut placeat ei quem amat adimplendis ejus præceptis, debet contemnere; sed etiam necessarium cibum et somnum et exteriorum habitum, ac eam, quæ vere in hoc mundo corrupto est, existimationem, adhuc etiam corpus et corporis vitam negligens ut cælesti amore perfruatur, muros consanguinitatis et patrum domos, et interjectum mundum transilire, et in enses martyrii, si se dederit occasio, irruere; et si in solito degens habitu, compos amoris non sit futurus, pauperum **642** habitum et vitam pluribus probrosam libenter perferre, ut divina; ut ita dicam, insania legitime ad bonum consequendum correptus, quantum cupit, eo qui vere amabilis est, perfruatur. Hunc amatorem ad se ex terrenis affectionibus, revocans amatus dicebat: *Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et veni in terram, quam monstravero tibi*⁸². Ille autem, ut jam videns quod desiderabat, prompto ac libenti animo sequebatur, et errores ac exsilium amoris causa libenter perferebat, dicens: *Quis nos separabit a charitate Dei? an tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nu-*

melior videtur quam vulgata, δι' ἀπειρίαν.

(9) Καὶ οἴκους. Has voces, quæ deerant in editione Parisiensi, agnoscunt plerique veteres libri et editio Veneta.

(10) βαδίζων. Sic editio Veneta, melius quam Parisiensis, βαδίζειν.

(11) Εἰ. Legendum, καὶ εἰ.

*dilas, an periculum, an gladius*⁸³? Noverat enim eum qui diligit patrem aut matrem plus quam id quod vere bonum est, non esse dignum qui illud consequatur⁸⁴: ac eum qui non renuntiat omnibus quæ possidet, adhuc autem et animæ suæ, non esse dignum qui amicus et amator Domini vocetur⁸⁵. Quapropter qui ea tantum curant, quæ ad ipsum pertinent, sincerum suum illius amorem ostendere volentes, *Ecce, aiunt, nos reliquimus omnia, et secuti sumus te: quid erit nobis*⁸⁶? Ille autem dignam eorum in se amoris mercedem jam tum illis prædicans, ait: *Amen, amen dico vobis, quod vos qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domos, aut agros, aut fratres, aut sorores, aut uxorem, aut filios, propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit*⁸⁷. Æquum enim erat ut qui reipsa suum in illum amorem per totam vitam purum exhibuerint, digna sudoribus pro eo emissis præmia recipiant. αἰώνιον κληρονομήσει. Ἀκόλουθον γὰρ ἦν τοὺς ἔργω τὸν (14), ἀξία τῶν περὶ αὐτοῦ ἰδριώτων τὰ γέρα λαμβάνειν.

26. Oportet ut tali amore flagrans virgo, contemnat quidem voluptates et divitias, et opinatas mundi delicias, conculcans autem temporariam gloriam, et fastum, et corporis pulchritudinem, et vitiosas blanditias, oculo irretorto Dominum sequatur, dicens: *Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino spem meam*⁸⁸: ita ut omnia, quæ quidem hujus vitæ admiratoribus videntur bona, qualicunque illa nomine appellare quis velit, ridicula dedecora esse ostendat; unicam autem rem, proprium bonum intuens, illud intento oculo sequatur: siquidem illius in se amorem remunerans sponsus, etiamsi ancilla sit et ignobilis, etiamsi pauper et obscura, etiamsi in hoc mundo abjecta et deserta sit, illam nobilitans reginam cælorum efficit, non solum immortalitatis nobilitate naturam insigniens, sed etiam studiose exterioris habitus, in suam sponsam, vario decorans ornatu. Cujus gloriam Psaltes admirans, ad sponsum ait: *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate*⁸⁹: ita ut quæ nunc lacera veste et servili habitu vilis existimata est, in regno cælorum regina et nobilis et ornatu decorata, regi astans inveniatur. Ac profecto absurdum est, ut, cum sponsus ob suum in illam amorem, et nobilitatem et divitias et ignominiam contemnens, extremam Adami paupertatem sustinuerit, ut nos illius paupertate ditaremur⁹⁰, sponsa ne paria quidem pro sua immortalitate ei, qui propter ipsam mortuus est, rependat, sed molitie et deliciis diffluat, seque ad mundum accom-

⁸³ Rom. viii, 35. ⁸⁴ Matth. x, 37. ⁸⁵ Luc. xiv, 33. ⁸⁶ Matth. xix, 27. ⁸⁷ ibid. 28, 29. ⁸⁸ Psal. lxxii' 28. ⁸⁹ Psal. xlv, 10. ⁹⁰ II Cor. vii, 9.

(12) Θρόνους. Nonnulli codices, θρόνων.

(13) Γυναῖκα. Sic mss. tres. Editi, γυναῖκας.

(14) Ἀποδείξαντας. Nonnulli codices, ἐπιδείξαντας.

ἠδέως ἠνείχετο λέγων· Τίς ἡμᾶς χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ; θλίψις, ἢ στενοχωρία, ἢ διωγμός, ἢ λιμός, ἢ γυμνότης, ἢ κίνδυνος, ἢ μάχαιρα; Ἥδαι γὰρ, ὅτι ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ τὸ ὄντως καλόν, οὐκ ἔστιν ἀξιὸς αὐτοῦ ἀπολαύειν· καὶ ὅς οὐκ ἀποτάσσεται πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ ὑπάρχουσιν, ἔτι δὲ καὶ τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, οὐκ ἔστιν ἀξιὸς φίλος καὶ ἔραστής τοῦ Κυρίου καλεῖσθαι, διὸ τὸ γνήσιον τῆς περὶ αὐτὸν διαθέσεως οἱ τὰ αὐτοῦ μόνον μεριμνῶντες ἐνδείξασθαι θέλοντες, Ἰδοῦ, φασίν, ἡμεῖς πάντα ἀφήκαμεν, καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι· τί ἔσται ἡμῖν; Καὶ ἀξίαν τὴν ἀμοιβὴν τοῦ περὶ αὐτοῦ φίλτρον αὐτοῖς ἐντεῦθεν ἤδη ἀνακηρύσσων, φησί· Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθήσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους (12), κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ πᾶς ὅστις ἀφήκεν οἰκίαν, ἢ ἀγροὺς, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ γυναῖκα (13), ἢ τέκνα, ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν περὶ αὐτὸν ἔρωτα δι' ὄλου βίου καθαρὸν ἀποδείξαντας

26. Τοιοῦτον δεῖ ἔρωτα τὴν παρθένον ἐρῶσαν, καταφρονεῖν μὲν ἡδοναθελίας, καὶ τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς νομιζομένης ἐν τῷ κόσμῳ τροφῆς· πατοῦσαν δὲ τὴν πρόσκιρον δόξαν, καὶ τῦφον, καὶ σώματος κάλλος, καὶ τὰς ἐμπαθεῖς κολακείας, ἀμεταστραπτί τῷ Κυρίῳ ἀκολουθεῖν, λέγουσαν· Ἐμοὶ δὲ τὸ προσκολληῖσθαι τῷ Θεῷ (15) ἀγαθὸν ἔστι· τίθεσθαι ἐν τῷ Κυρίῳ τὴν ἐλπίδα μου· πάντα μὲν τὰ νομιζόμενα τοῖς περὶ τὸν βίον τοῦτον ἐπτοημένοις καλὰ, οἷα περ ἂν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ, αἴσχη καταγέλαστα ἀποφαίνουσιν· ἐν δὲ μόνον καλὸν τὸ οἰκεῖον ὀρῶσαν, κάκεινο τεταμένῳ τῷ ὄμματι περιέπουσαν· ὅτι καὶ ὁ νυμφίος τοῦ περὶ αὐτὸν ἔρωτος αὐτὴν ἀμειβόμενος, κἂν δούλη, κἂν ἀγενής, κἂν πενιχρά τε καὶ ἄσημος, κἂν ἐν τῷ κατὰ γῆν βίῳ ἀπερρίμμενη ὑπάρχη, διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν ἐξευγενίζων βασιλίδα οὐρανῶν ποιῆι, οὐ τῇ τῆς ἀφθαρσίας εὐγενείᾳ τὴν φύσιν τιμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ ἔξωθεν περιβολῇ φιλοτιμότηρον, ὡς ἑαυτοῦ νύμφην, ποικίλως κοσμῶν. Ἦς δ' ὑπιδίκοις θαυμάζων τὴν δόξαν, πρὸς τὸν νυμφίον φησί· Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου ἐν ἱματισμῷ διαχρῶσθ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη· ὥστε τὴν νῦν ῥακιδεῖ ἐσθῆτι καὶ δουλικῷ σχήματι εὐτελεῖ νομισθεῖσαν, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν βασιλίδα καὶ εὐγενίδα καὶ κόσμῳ σεμνουμένην τῷ βασιλεῖ παρεστῶσαν εὐρίσκεισθαι. Καὶ ἄτοπον τὸν μὲν νυμφίον διὰ τὸν περὶ αὐτὴν ἔρωτα καὶ εὐγενείας καὶ πλοῦτου καὶ αἰσχύνης καταφρονήσαντα τὴν ἐσχάτην πτωχείαν τοῦ Ἀδάμ ὑπομείναι, ἴν' ἡμεῖς ὕψι ἐκείνου πτωχείᾳ πλουτήσωμεν· τὴν δὲ νύμφην μηδὲ τοῖς ἴσοις ὑπὲρ

⁸⁸ Matth. xix, 27. ⁸⁷ ibid. 28, 29. ⁸⁸ Psal. lxxii' 28.

(15) Τὸ προσκολληῖσθαι τῷ Θεῷ. Hunc locum edidimus ut habetur in editione Veneta et veteribus libris. Editio Paris., προσκολληῖσθαι τῷ Θεῷ μου.

τῆς ἑαυτῆς ἀφθαρσίας τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἀποθανόντα ἀμείβεσθαι, ἀλλὰ κατασπαταλᾶν καὶ θρύπτεσθαι καὶ τῷ κόσμῳ (16) συσχηματίζεσθαι, καὶ μὴ τῷ δι' αὐτὴν πτωχεύσαντι κατὰ τὸν βίον συμπτωχεύειν τε ἅμα καὶ ταπεινοῦσθαι (17), ἵνα καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον τῆς θεότητος πλοῦτον ἐπανιόντι αὐτῷ, ἢ τῷ δι' αὐτὴν πτωχεύσαντι συμπτωχεύσασα, κοινωνός τε τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς βασιλείας ἐν οὐρανοῖς εὕρεθῆ. Παρ-
οράτω τοιγαροῦν πᾶν τὸ ἐν ὑφεί φαινόμενον, κἂν καλοῦ δόξῃ φαντασίαν παρά τισιν ἀποφέρεσθαι· μᾶλλον δὲ τὴν ἀρχὴν μηδ' ὄρᾶν ἀξιούτω. Ἄλλ' ἔκστασιν τινὰ θείαν οἷαν ὑπέμεινεν ὁ ἐν τῇ ἐκστάσει εἰπὼν, Πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης ἐπὶ ταῖς αἰσθήσεσι· καὶ τοῖς συνδούλοις ἐκ τούτων ἐκστάσα, γυμνῶ, φημί, τῷ νῷ τοῦ καθ' ἑαυτὴν ἔρωτος ἐμφορεῖσθω· μηδαμῶς μὲν μὴ βλέμμα, μὴ κίνημα, μὴ λόγον ἑαυτῆς ἐμπαθῶς πρὸς τινὰ φέρουσα· ὅλας δὲ ἑαυτῆς τὰς δυνάμεις θε-
ραπαίνας τοῦ οἰκείου νομφίου ποιούσα. Πανταχοῦ γὰρ ὄρων, τὸν ἐνδιάθετον αὐτῆς (18) διὰ πάντων ἀκριβέστερον κατασκέπτεται.

27. Καὶ κατ' οὐδὲν δεῖ μέρος τὴν παρθένον μοιχεύεσθαι, μὴ γλώσση, μὴ ἀκοῇ, μὴ ὀφθαλμῷ, μὴ ἀφῆ, μὴ ἄλλη τινὶ συνόλωσ αἰσθήσει, ἔτι δὲ μᾶλλον τῇ διανοίᾳ· ἀλλὰ τὸ μὲν σῶμα, ὡσπερ τινὰ ναὸν ἢ παστὸν τοῦ νομφίου, ἔχειν εὐτρεπισμένον, τὴν δὲ ψυχὴν ἐν τούτῳ αὐτῷ νύμφην καθαρὰν συνευνάζειν. Ἀκριβοῖ γὰρ οὗτος οὐ τὰ ἀνθρώπων ὀφθαλμοῖς ὄρωμενα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν τῇ διανοίᾳ λανθάνοντα, καὶ οὐκ ἂν τις μοιχευομένη λάθοι τούτου τὸ ὄμμα. Λί μὲν γὰρ θνητοῖς ἀνδράσι συζῶσαι ὅταν πρὸς κακίαν ὀκείλασαι τὰ τῆς μοιχείας περιεργάζωνται (19) πράγματα, τὰς τε εἰσόδους καὶ τὰς ἐξόδους τῶν ἀνδρῶν ἐπιτηροῦσαι, καὶ τὸ ὄμμα καὶ τὴν ἀκοὴν αὐτῶν ὡς ἐνὶ μά-
λιστα πανούργως φυλάττουσαι, καὶ τὸ λεληθὸς καὶ λόγον μοιχικὸν καὶ βλέμμα (20) κλέπτουσαι, καὶ τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ὄψιν πρὸς τὴν ἀκόλαστον ἡδονὴν ἐμφοροῦνται. Ἡ δὲ τῷ Κυρίῳ νυμφευομένη, οὐ δυναμένη οὔτε τὴν ὄψιν, οὔτε τὴν ἀκοὴν, οὔτε τὴν παρουσίαν φυγεῖν, ἐν ὅψει αὐτοῦ ἅπαντα πράττει. Διὸ δεῖ τὴν παρθένον, κἂν μόνῃ τι λαλῆ, εἰδέναι, ὅτι ἐν ἀκοαῖς τοῦ νομφίου λαλεῖ· κἂν πράττῃ τι μόνῃ, μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι τοῦτ' ἀκριβῶς οὗτος ὄρᾳ· κἂν ἐννοῇ τι, πεπεῖσθαι ὅτι ὀξέως τοῦτο κινούμενον ἐπὶ τῆς καρδίας ἐπισκέπτεται. Ποιῆσει γὰρ τις, φησὶν, ἐν κρυφαῖς, καὶ οὐ γνώσομαι; Καὶ πῶς Ὁ φουτεύσας τὸ οὔς, οὐκ ἀκούσεται; ἢ ὁ πλάσας τὸν ὀφθαλμὸν, οὐ κατανοεῖ; Ἡ Ὁ παιδεύων ἔθνη, οὐχὶ ἐλέγξει; Ὁ διδάσκων ἄνθρωπον γνῶσιν, πῶς οὗτος οὐ τὰ πάντα γνώσεται, Ὡς πάντα γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ; Διὰ τοῦτο ὁ μὲν τῆς ἀμαρτίας ἄνθρωπος, τετυφλωμένος ὑπὸ τῆς ἰδίας μοχθηρίας τὸν νοῦν, καὶ ἑαυτὸν ἀπατῶν,

A modet, nec una cum eo, qui propter ipsam pauper factus est, pauper sit et humilis, ut pauper facta una cum eo, qui propter ipsam pauper factus est, eo ad proprias divinitatis divitias revertente, particeps divitiarum et regni in caelis inveniatur. Prætereât ergo quidquid oculis cernitur, quamvis boni videatur speciem apud nonnullos obtinere; vel potius ne aspicere quidem omnino dignetur. Sed divinam quamdam exstasim qualem ille experiebatur, qui in exstasi dicebat : *Omnis homo mendax*⁹¹, a sensibus et consensibus sentiens, nuda, inquam, mente, congruenti sibi amore satietur : nullatenus quidem aspectum aut motum aut sermonem suum libidinose in aliquem ferens, sed omnes suas facultates proprii sponsi ancillas efficiens. Nam cum is ubique cernat, internum illius affectum in omnibus accuratius considerat.

27. Nulla enim parte adultera virgo esse debet, non lingua, non auditu, non oculo, non tactu, non ullo alio prorsus sensu, multoque minus animo; sed corpus quidem, veluti templum aut thalamum sponsi, rite compositum habere, ac in eo animam una cum sponso integram sponsam collocare. Accurate enim explorat ille non ea solum quæ hominum oculis cernuntur, sed ea etiam quæ in animo latent, nec ulla adultera ejus oculos effugerit. Nam quæ cum mortalibus viris degunt, cum facto in vitiis progressu adulterii moliantur opera, introitus et exitus virorum observantes, eorumque oculum et aurem, quantum fieri maxime potest, callide explorantes, latenter adulteros sermones et aspectus furantur, ac aure et oculis impudicæ voluptatis satietatem capiunt. At Domini sponsa, cum non possit nec aspectum ejus nec auditum, nec præsentiam effugere, in oculis ejus omnia facit. Quapropter oportet ut virgo, etiamsi sola aliquid loquatur, sciat se in sponsi auribus loqui : etiamsi sola aliquid faciat, non ignoret id ab eo accurate perspicere : etiamsi quid cogitet, persuasum habeat id statim in corde commotum ab eo cognosci. *Faciet enim quis, inquit, in abditis, et non cognoscam*⁹²? Et quomodo *Qui plantavit aurem non audiet? et qui finxit oculum, non considerat?* Aut *Qui corripit gentes, non arguet?* *Qui docet hominem scientiam, quomodo ille non omnia cognoscet*⁹³, *Cui omnia nuda sunt et aperta* 644 *oculis ejus*⁹⁴? Quapropter homo peccati, mente excæcatus a propria nequitia, ac semetipsum decipiens, dicat, ut libuerit : *Tenebræ operuerunt me, et parietes in circuitu meo, quis me videt*⁹⁵? Quæ vero purum sponsi lu-

⁹¹ Psal. cxv, 11. ⁹² Jerem. xxiii, 24. ⁹³ Psal. xciii, 9, 10. ⁹⁴ Hebr. iv, 13. ⁹⁵ Eccli. xxiii, 26.

(16) Κόσμος. Parisiensis editio addit τούτῳ, quod nec in Veneta nec in mss. legitur. Ibidem nonnulli codices, σχηματίζεσθαι.

(17) Ταπεινοῦσθαι. Hic quoque Parisiensis editio addit, βούλεσθαι, quod alibi non reperitur.

(18) Αὐτῆς. Addit ἔθος eadem editio sine ulla

prorsus auctoritate.

(19) Περιεργάζωνται. Sic nonnulli mss. Editi, περιεργάζονται..

(20) Λόγον μοιχικὸν καὶ βλέμμα. Sic ope Regii codicis 2879 emendavimus vulgatam lectionem λόγων μοιχικῶν καὶ βλεμμάτων.

men sper semuscipit mente sua, prout dignum est prudentia, quæ ipsi inesse debet, ad singula exclamet: *Quia tenebræ non obscurabuntur a te: et nos sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus*⁹⁶. Probet igitur suum ipsius aspectum Domini sponsa, et si cernendo placebit, tunc eum confidens movebit. Sin autem minime placebit sponso, semetipsam non decipiat, quia a nullo homine videtur, illum etiam sese existimans latere. Sic etiam consideret sermonem et cogitationes, et membrorum ac digitorum singulos motus. Ac per hæc quidem si Domino placeat, moveatur ad singula: secus vero, illius, utpote cernentis, revereatur aspectum. Nam si sollicita est quomodo placeat Domino, nihil debet, quod non illi placeat, facere.

28 Sin autem, quia nullus hominum videt, nuntium aut sermonem immittere audet; primum quidem, ut per se patet, sui ipsius accusatrix est, voluntatem latendi accusatricem intus habens pravæ conscientiæ. Præterea manifeste deprehenditur erga sponsi dignitatem cæcutire. Nam cum incorporeus sit, medius et susurrus et aspectibus et cogitationibus interest; ac subdolam quidem ejusmodi virginis mentem aversatur, seque exteriorem virginitatis opinionem odisse demonstrat: propterea quod, dum deceptis hominum oculis persuadet se per totam vitam ei desponsam esse, nec ipsius sponsa est, nec hominis aperte uxor, sed virginitatis laudem apud homines virginali specie furatur, in sponsi autem oculis, suam apud homines virginitatem ostentans, adultera est. Quin etiam præter adulterii peccatum, quod in suum ipsius sponsum committit, adhuc etiam impie in illum contumeliosa est, eo quod hominum conspectum magis verendum illius conspectu judicet, coram illis, propter opinionem, facere indecora non audens, coram illo autem, qui semper adest, impudenter omnia faciens. Igitur ut vidente omnia et audiente sponso, virgo agat omnia.

29. Ac non solum si quis videat, aut audiat, qui non celaturus aut adjutor futurus existimetur, cavebit ne quidquam faciat, quod Domino displiceat: non solum si vir adsit, sed mulier, eaque puella ex ancillarum numero, nihil aut ad ornatum aut ad humanum amorem audebit, quod Domino displiceat; sed etiamsi ipsa sola sit, nullo prorsus homine præsentente, nihil prorsus agere, quod sponso indignum

ως θέλει λεγέτω (21). Σκότος κολύπτει με, καὶ οἱ τοῖχοι κύκλω μου, καὶ τίς με ὀρᾷ; Ἡ δὲ τὸ φῶς τοῦ νυμφίου καθαρὸν αἰεὶ εἰς τὸν ἑαυτῆς νοῦν δεχομένη, τὰ ἄξια τῆς ὀφειλοῦσης αὐτῇ προσεῖναι συνέσεως ἐπιφωνεῖτω καθ' ἕκαστον. "Ὅτι σκότος οὐ σκοτισθήσεται ἀπὸ σοῦ· καὶ νύξ ὡς ἡμέρα φωτισθήσεται· ὡς τὸ σκότος αὐτῆς, οὕτω καὶ τὸ φῶς αὐτῆς. Δοκιμαζέτω τάλινον τὸ ἑαυτῆς βλέμμα τοῦ Κυρίου ἢ νύμφη· καὶ εἰ μὲν ὀρῶν ἀρεσθήσεται, καὶ δὴ τοῦτο (22) θαρρόυσα κινεῖτω. Εἰ δὲ οὐκ ἀρέσκει αὐτῷ, μὴ ἑαυτὴν ἀπατάτω, ἐπεὶ μηδεὶς τῶν ἀνθρώπων ὀρᾷ, ὅτι κάκεινον λαμβάνει. Οὕτως ἐπισκοπεῖτω τὸν λόγον, τὴν ἔννοιαν (23), τῶν μελῶν καὶ δακτύλων καθ' ἕκαστον τὴν κίνησιν. Καὶ εἰ μὲν ἀρέσκεται τούτοις, κινεῖσθω πρὸς ἕκαστον· εἰς δὲ μὴ, ὡς ὀρῶντων Κυρίου, οὐδὲν ὀφείλει τῶν μὴ ἀρεσκόντων ποιεῖν.

28. Εἰ δὲ ὅτι οὐδαὶς τῶν ἀνθρώπων ὀρᾷ, πρὸς τὸ νεῦμα ἢ τὸν λόγον τολμα, μάλιστα μὲν αὐτόθεν ἑαυτῆς ἐστὶ κατήγορος, αὐτὴν τὴν ἐπίνοιαν τοῦ λαμβάνειν κατήγορον τοῦ φαύλου συνειδότος (24) ἔνδον ἔχουσα. Ἐπειτα φανερώς εὐρίσκεται πρὸς τὴν ἀξίαν τοῦ τυμφίου τυφλώττουσα, Ἄσώματος γὰρ ὢν, μέσος καὶ ψιθυρισμῶν καὶ βλεμμάτων καὶ νοσημάτων ἔστηκεν· ἀποστρεφόμενος μὲν τῆς τοιαύτης τὴν ὑπουλον γνώμην, τῆς δὲ πρὸς τοὺς ἔξω φαινομένης παρθενικῆς ὑπολήψεως μισητὴν ἀποφαίνων· ὅτι τοὺς τῶν ἀνθρώπων ὀφθαλμοὺς ἀπατάτω, ὡς αὐτῷ ἑαυτὴν (25) διὰ βίου νυμφεύουσα, οὐτ' ἐκεῖνου νύμφη, οὐτ' ἀνθρώπου καθαρῶς ἐστὶ γυνή, ἀλλὰ τὴν παρ' ἀνθρώπων δόξαν ἐπὶ τῇ παρθενίᾳ διὰ τοῦ παρθενικοῦ σχήματος κλέπτουσα, ἐν ὀφθαλμοῖς τοῦ νυμφίου, παρ' ἀνθρώποις τὴν παρθενίαν ἑαυτῆς ἐκπομπεύουσα μοιχεύεται. Καὶ πρὸς τῇ τῆς μοιχείας ἀμαρτίᾳ, ἣν εἰς τὸν νυμφίον ἑαυτῆς ἀμαρτάνει, ἔτι καὶ ἀσεβῶς εἰς τοῦτον ὑβρίζουσα, ὅτι τὴν ὄψιν τῷ ἀνθρώπων αἰδεσιμωτέραν τῆς ἐκεῖνου ὄψεως ἀποφαίνει· ἐπὶ τούτων μὲν διὰ τὴν ὑπόληψιν, πράττειν τὰ ἀπρεπῆ οὐ τολμῶσα. ἐπ' ἐκεῖνου δὲ αἰεὶ παρόντος, ἀναιδῶς ἀπαντα πράττουσα. Ὡς ὀρῶντος οὖν ἀπαντα καὶ ἀκούοντος τοῦ νυμφίου, ἡ παρθένος ἀπαντα πράξει.

29. Οὐκ ἂν μόνον (26) εἰς τις ἀκούη ἢ βλέπη τῶν νομιζομένων μὴ συγκρύπτειν ἢ συνεργάζεσθαι, φυλαττομένη ποιεῖν τι ἐφ' ᾧ ὁ Κύριος οὐκ ἀρέσκεται· καὶ οὐκ ἂν μὴ ἀνὴρ ἀλλὰ γυνή, καὶ τοῦτο κόριον τῶν ὑπηρετουμένων παρῆ, κατατολμῶσά τινος τῶν ἢ πρὸς καλλωπισμὸν ἢ ἀνθρώπινον ἔρωτα τῷ Κυρίῳ μὴ ἀρεσκόντων· ἀλλὰ κἂν μόνη αὐτῇ ἢ, μηδενὸς ἀνθρώπων παρόντος τὸ σύνολον, πράττειν τι τῶν μὴ

⁹⁶ Isa. cxxxviii, 12.

(21) Ὡς θέλει λεγέτω. Sic plures mss. Editi, ὡς θέλη λεγέτω. Codex Maz., ὡς θέλει λέγων. In ora ejus quem mox dixi libri ita legitur: Ἀττικῆ ἢ λέξις, ἀντὶ λεγέτω.

(22) Δὴ τοῦτο. Sic mss. quatuor. Non male in alio quodam, δὴ τοῦτω. Domino confidens. Habet alius. δὴ διὰ τοῦτο. Editi, διὰ τοῦτο.

(23) Τὸν λόγον, τὴν ἔννοιαν. Unus codex a Combefisio citatus, τῶν λόγων τὴν ἔννοιαν.

(24) Συνειδότος. Quamvis hæc scriptura in solo occurrat Colbertino et alio ex Regiis, tamen præferenda videtur vulgatæ, τὸ συνειδός.

(25) Ὡς αὐτῷ ἑαυτὴν. Sic duo Combefis. et alii plures. Editi, ὡς αὐτὴν. Mox editi et nonnulli mss., ἐκεῖνη νύμφη. Alii ut in textu.

(26) Μόνον. Sic codex Mazarinus, melius quam editi, μόνος.

ἀξίων τοῦ νυμφίου οὐκ ἀνεχομένη. Ἐάν γὰρ μηδεὶς ἄλλος παρῆ, ἀλλ' αὐτὴ ἑαυτῇ παρέστιν ἢ παρθένος, καὶ πάντων μᾶλλον ἑαυτὴν ὀφείλει αἰδεῖσθαι. Οὐ γὰρ δὴ τοὺς μὲν ἄλλους ὡς αἰδοῦς ἀξιόφουλάζεται (27), ἑαυτὴν δὲ ὡς οὐκ ἀξίαν αἰδοῦς ἀτιμάσει. Ἄλλ' ὅπερ ἔφην, πρῶτον ἑαυτὴν καὶ τὴν συνείδησιν ἑαυτῆς αἰδεσθήσεται, ἂν μονωτάτη ὑπάρχη, ἔπειτα τὸν παρεστῶτα φύλακα ἄγγελον. Οἱ γὰρ ἄγγελοι αὐτῶν, φησὶ, διὰ παντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς ὑμῶν (28) τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Καὶ οὐ δεῖ ἀνθρώπων κρυπτομένη ὄψιν, ἀγγέλου τοῦ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς σωτηρίας ἡμῶν πεπιστευμένου καταφρονεῖν· καὶ μάλιστα τὴν παρθένον, νυμφαγωγὸν ὡσπερ τῆς παρθενίας τοῦτον αὐτὸν καὶ φύλακα ἔχουσαν. Ἡρὸ δὲ τῶν ἀγγέλων αἰδεῖσθω αὐτὸν τὸν νυμφίον τὸν ἀπανταχοῦ παρόντα, καὶ τὸν τούτου Πατέρα, τὸ τε ἅγιον Πνεῦμα: Καὶ τί λέγω καθ' ἕκαστον; Τὰ τῶν ἀγγέλων ἀναρίθμητα πλήθη, καὶ μετὰ τούτων, τὰ τῶν πατέρων ἅγια πνεύματα. Οὐδεὶς γὰρ τούτων ἐστὶν ὃς οὐχὶ πανταχοῦ καθορᾷ, αὐτὸς μὲν σώματος ὄμμασιν οὐχ ὀρώμενος, ἀσωμάτω δὲ βλέμματι περιλαμβάνων εἰς γινώσιν τὰ σύμπαντα. Ὡστε καὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, εἰ λανθάνειν βούλεται τοὺς πολλοὺς ἢ παρθένος, πολλῶν πλέον τούτους τοσοῦτους τε καὶ τοιοῦτους ὑπάρχοντας, ἢ τοὺς ἀνθρώπους ὡς εἰκὸς αἰδεσθήσεται. Καὶ ἐπειδὴ λανθάνειν τὸ πλῆθος τὴν ἀμαρτίαν προείλετο, ἀδύνατον δὲ τούτους ὄντας πλῆθος λανθάνειν, οὐδέποτε (29) τι τῶν μὴ ἐπιβαλλόντων ποιήσει. Τοιαῦτα μὲν οὖν ἐν τῇ ἑαυτὴν ἀσφαλίζεται.

30. Μνημονεύουσα δὲ, ὅτι δεῖ ἡμᾶς φανερωθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, οὐ πρᾶξι μόνον τι τῶν αἰσχυρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐννοῆσαι φοβηθήσεται. Καθὰπερ γὰρ τις ζωγράφος, ἡμῶν ὁ νοῦς, ὡσπερ ἐν πίνακι, τῇ ψυχῇ τὰς ἐννοίας ὡς θέλει μορφοῖ· καὶ ἄφετος μὲν καὶ ἐλεύθερος διὰ τὸ αὐτεξούσιον (30) ὦν, οὐδαμοῦ δὲ, διὰ τὸ ἀσώματον, πρὸς τὴν τῆς γραφῆς φιλοτιμίαν στενοχωρούμενος, ἀλλ' ὅσῃν θέλει εὐρυχωρίαν τόπου εὐρίσκων, ἐγγράφει, φημί, ταῖς ἐννοίαις ἃ βούλεται. Ἐἴτα ὡσπερ ὁ ζωγράφος ἐν παραβύστω που τὸν πίνακα ποικίλης ἱστορίας πληρώσας, ἀθρόως τοῦτον εἰς μέσον προφέρει, καὶ ἀφελόμενος τὰ ἔξωθεν προκαλύμματα εἰς θεῶν ἐν μέσῳ τοῦτον τοῖς πολλοῖς ἀνατίθησιν, οὐκέτι μὲν ἐρμηνεύς τῶν γραφέντων γινόμενος, πᾶσι δὲ τοῖς θεαταῖς καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον τὴν γραφὴν ὡς ἔχει καταμανθάνειν ἐφείλ· οὕτω καὶ ὁ νοῦς, μετὰ (31) τὴν ἔξοδον τοῦ βίου ὡσπερ τι προκαλύμμα τῶν κατὰ ψυχὴν πίνακος, ἐν παρ' ὄλον τὸν βίον ταῖς ἐννοίαις κατεζωγράφησε, τὸ σῶμα ἀφαιρεθεὶς, τὰ ἐν ἀπορρήτοις γραφέντα εἰς φῶς

⁹⁷ Matth. xviii, 10.

(27) Φυλάζεται. Editio Paris., φυλασσεται. Melius Veneta et plures mss. quos secuti sumus.

(28) Ὑμῶν. In uno ex Regiis, ἡμῶν. In ora duorum Regionum legitur instar scholii: "Ὅτι ἐκάστῳ ἀνθρώπῳ ἄγγελος ἔπεται ἀπὸ γενέσεως. *Unumquemque hominem angelus sequitur ab ipsius ortu.*"

(29) Οὐδέποτε. Sic mss. multi. Editi, οὐδέποτε. In ora trium codicum legitur illud: "Ὅτι μόνον

Ad sit, in animum inducet. Quamvis enim nullus alius hominum adsit, at ipse sibi metipso adest virgo, seque omnium maxime debet revereri. Neque enim alios, ut reverentis dignos, cavebit, semetipsam autem, ut reverentia indignam, dedecorabit. Sed, ut dixi, primum quidem semetipsam et conscientiam suam reverebitur, etiamsi omnino sola sit, deinde adstantem custodem angelum. *Angeli enim eorum, inquit, semper vident faciem Patris vestri, qui in caelis est*⁹⁷. Nec decet, ut hominum conspectui se subducens, angelum, cui cura salutis nostrae credita, contemnat; virgo praesertim, quae hunc ipsum, veluti pronubum virginittatis suae et custodem habet. Prae angelis autem reveretur ipsum sponsum, qui ubique praesens est, ejusque Patrem et sanctum Spiritum. Sed quid percurro singula? Innumerabilia angelorum agmina, simulque patrum sanctos spiritus. Nullus enim eorum est, qui non ubique intueatur; cum ipse quidem corporis oculis non videatur, sed incorporeo oculo circumspiciat omnia. Quare hac etiam ratione, si multos latere vult virgo, hos, qui tot ac tales sunt, multo magis quam homines, ut verisimile est, reverebitur. Et cum ei propositum sit, ut peccatum multitudinem lateat, cumque fieri non possit, ut istos, quorum magna multitudo est, lateat, nihil unquam committet quod non deceat. Talia igitur in praesenti vita circa semetipsam cogitans, undique, opinor, semetipsam communit.

παρόντι βίῳ περὶ ἑαυτὴν ἐννοοῦσα, πανταχόθεν, οἶμαι,

30. Si autem meminerit nos manifestari oportere coram tribunali Christi, non modo turpe quidquam facere, sed vel cogitare verebitur. Nam instar pictoris mens nostra, velut in tabula, cogitationes in anima ad arbitrium suum informat, cumque soluta sit et libera ob liberum arbitrium, nec usquam ob incorpoream naturam suam, ad picturae magnificentiam angustias patiat, sed quantam cupit loci laxitatem inveniat, depingit, inquam, cogitationibus quaecunque libet. Deinde quemadmodum pictor, postquam secreto in recessu tabulam varia historia complevit, subito illam in medium profert, ac sublatis exterioribus integumentis spectandam in medio multitudini proponit, nec jam est eorum quae pinxit interpret, sed omnibus spectatoribus etiam in futurum tempus picturae, qualis sit, existimandae potestatem relinquit; ita et mens post exitum e vita, ubi veluti quoddam involucrum tabulae, quae animam tegit, quamque per totam vitam cogitationibus pinxit, ita corpus ablatum fuerit: tunc quae in

ἄγγελοι τὰ καθ' ἡμᾶς βλέπουσι, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν ἁγίων αἱ ψυχαί· *non solum angelis, sed animarum etiam sanctorum omnium res nostras vident.*

(30) Διὰ τὸ αὐτεξούσιον. Ita mss. quinque. Editi, καὶ αὐτεξούσιος. Unus codex, ὡς αὐτεξούσιος. Paulo post unus ex Regiis, ὅσοι θέλει.

(31) Μετὰ. Editi praemittunt, καὶ, quae conjunctio melius abest a quatuor mss.

arcano picta fuerant, omnibus in lucem profert : ac videre est tabulam animæ, varia quidem historia repletam, omnibus autem ad spectandum propositam. Si ergo divinæ quædam ex sacris lectionibus et probis cogitationibus historiæ videantur depictæ, laude omni digna judicatur et mens quæ pinxit, et quæ hanc recepit picturam animæ tabula : his qui picturam vident, recedere ab hoc spectaculo nolentibus eo quod spectatu dignum sit; omnibus autem singularum rerum depictarum pulchritudinem et figuras, tum etiam divinam formam admirantibus, et divinum illum pictorem beatum judicantibus, quod vitam in carne præclare traduxerit, sub hoc corporis amictu nocte et die tales picturas, præter omnem spectantium spem, eleganti manu animæ tabulæ imprimens. Quod si turpes et indecoræ appareant picturæ, opprobrio et risu dignus pictor omnibus videbitur : quippe qui alias fortasse spes, antequam nudaretur tabula illius animæ, monstraverit, contraria autem his, quæ exspectabantur, omnia post remotum corporis integumentum spectatoribus ostendat. Ubinam ergo iste abscondetur, qui ex instituta cum altero comparatione ab omnibus judicandus est? *Inter se invicem cogitationibus accusantibus aut atiam defendentibus*⁹⁸. Ubinam autem tabula illa animæ deponetur, quæ spectantium oculos turpibus historiis ac omni absurda specie implevit? Quemadmodum enim qui in corpore habent nævos, antequam nudentur, veste illos occultant et multorum oculis subducunt, ac sæpe splendidissima veste ornat, etiam pulchri intus esse ex ornatu exteriori existimantur; sed si vestem exuant, et nudi in balneo appareant, ridiculi videntur, dum corpus ostendunt innumeris nævis præter plurimum illum externum decorem deforme: neque, postquam nudum omnibus corpus apparuit, opus est interpretatione, ubi et qualem nævum habeat; sed statim ac nudatum est, conspicuus cujusque membri nævus oculis semetipsum aperit: ita et nos postquam exuerimus integumentum carnis, nec vestire iusitos animæ nævos, nec occultare ullo modo poterimus; sed omnibus oculis conspicui, quæ corpore, velut veste, abscondentes latebamus, ea omnibus oculis nuda ostendemus, nec jam erit negandi aut ratiocinandi locus, cum opera ipsa cernentur, et conspectu in auctore suo agnoscentur.

οὔτε λογισμῶν χώραν ἔχοντες, ὅτε αὐτὰ τὰ ἔργα

31. Non enim confuse et summatim res videntur, sed ut depictæ sigillatim cognoscuntur ut se habent; quomodo, exempli causa, surrexerit e lecto ad adulterium properans, qualibus eundo usus sit gressibus, quali constitutus corpore, et qualem præ se ferens habitum processerit, et unde obrepens alienam

⁹⁸ Rom. II, 15.

(32) Συγκεκραμμένος τῷ σώματι. Editio Veneta et unus ex Regiis secunda manu, συγκεκραμμένος τῷ σώματι. Habent alii codices duo συγκεκαμμένος τὸ σῶμα. Duo alii cum Colbertino, συγκεκαμμένος

Α τοῖς πᾶσι δεικνύει· καὶ ἔστιν ἰδεῖν τὸν πίνακα τῆς ψυχῆς ποικίλης μὲν ἱστορίας πεπληρωμένον, πᾶσι δὲ εἰς θέαν ἐγκείμενον. Ἐὰν μὲν οὖν θεῖαι τινες ἐξ ἀναγνώσμάτων ἱερῶν καὶ ἐννοιῶν φιλαρέτων αἱ ἱστορίαι ὀφθῶσιν ἐγγεγραμμέναι, παντὸς ἐπαίνου ὁ ζωγράφος νοῦς καὶ ὁ ταύτην δεξάμενος τὴν γραφὴν τῆς ψυχῆς πίναξ ἄξιος κρίνεται· οὐδ' ἀφίστασθαι τῆς θέας τῶν ἱστοροῦντων τὴν γραφὴν διὰ τὸ ἀξιοθέατον ἐθελόντων· ἀπάντων δὲ τὸ καθ' ἕκαστον τῶν γραφέντων κάλλος τε καὶ τοὺς τύπους, ἀλλὰ καὶ τὴν θεοειδῆ τῶν ἐγγραφέντων μορφήν θαυμαζόντων, καὶ μκαριζόντων τὸν θεῖον ζωγράφον ἐκείνον, ὅτι καλῶς τῷ ἐν σαρκὶ βίῳ ἐχρήσατο, ὑπὸ τούτῳ τῷ τοῦ σώματος περιβολαίῳ νυκτὸς καὶ ἡμέρας τοιαύτας γραφὰς παρὰ πᾶσαν τῶν θεατῶν ἐλπίδα φιλοκάλη χειρὶ τῷ τῆς ψυχῆς πίνακι ἐγχαράξας. Ἐὰν δὲ αἰσχυραὶ τε καὶ ἀπρεπεῖς ἀναφανῶσιν αἱ γραφαὶ, αἰσχύνης καὶ γέλωτος ὁ ζωγράφος ἄξιος τοῖς πᾶσιν ὀφθήσεται· ἄλλας μὲν ἔσως ἐλπίδας πρὶν γυμνοῦσθαι τὸν πίνακα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ὑποφήνας, ἐναντία δὲ τῶν ἐλπισθέντων, μετὰ τὸ ἀφαιρεθῆναι τὸ τοῦ σώματος κάλυμμα, ἀπαντα ἐν τούτῳ τοῖς θεαταῖς ἐπιδείξας. Ποῦ οὖν ἄρα οὗτος καταδύσεται ἐκ συγκρίσεως πρὸς τὸν ἕτερον παρὰ πάντων κρινόμενος; Μεταξὺ ἀλλήλων τῶν λογισμῶν κατηγορούντων ἢ καὶ ὁμολογουμένων. Ποῦ δὲ ὁ πίναξ ἐκείνος ἄρα τῆς ψυχῆς ἀποτεθήσεται ὁ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν θεατῶν αἰσχυρῶν ἱστοριῶν καὶ πάσης ἀλλοκότου ἰδέας ἀναπλήσας; Ὡς γὰρ οἱ τοὺς ἐν σώματι ἔχοντες μῶμους, πρὶν γυμνωθῆναι, τῇ ἐσθῆτι κεκρυμμένους καὶ ἀδήλους τοῖς πολλοῖς ἔχουσι τούτους· περιφανεστάτη δὲ πολλὰκις ἐσθῆτι κοσμούμενοι, τούναντίον καὶ καλοὶ τινες ἐνδοθεν εἶναι ἐκ τοῦ ἔξωθεν κόσμου ὑπενοήθησαν, ἐκδυσάμενοι δὲ τὴν ἐσθῆτα καὶ γυμνοὶ ἐν βαλανείῳ ὀφθέντες, καταγέλαστοι, παρὰ πολλὴν τὴν ἔξωθεν δόξαν μυρίοις τοῖς μῶμοις ἐπίσογον τὸ σῶμα δεικνύοντες, ἐφάνησαν· καὶ οὐ χρεῖα ἐρμηνείας, μετὰ τὸ γυμνὸν τοῖς πᾶσιν ὀφθῆναι τὸ σῶμα, ποῦ καὶ πῶς ἔχει τὸν μῶμον· ἀλλ' ἅμα τε ἐγυμνώθη, καὶ ὁ ἐν ἐκάστῳ μέλει μῶμος ὀρώμενος, τῇ ὄψει ἐαυτὸν ἐρμηνεύει· οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐκδυσάμενοι τὸ προκάλυμμα τῆς σαρκὸς, οὔτε περιστεῖλαι τοὺς ἐν τῇ ψυχῇ μῶμους, οὔτε ἀποκρύψαι πῶς δυνησόμεθα· ἐν ὄψει δὲ τοῖς πᾶσιν ὀρώμενοι, ἅ τῷ σώματι ὡς ἐν ἐσθῆτι ἐγκρύπτοντες ἐλανθάνομεν ἔχοντες, ταῦτα γυμνὰ πᾶσιν ὀφθαλμοῖς ἐπιδείξομεν, οὐκέτι οὔτε ἀρνήσεως, ὀρᾶται, καὶ ὀρώμενα ἐν τῷ πεπραχότι ἐπιγινώσκειται.

31. Οὐ γὰρ συγκεχυμένως τε καὶ καθόλου τὰ πράγματα θεωρεῖται, ἀλλ' ὡς ὑποζώγραφα κατὰ μέρος γινώσκειται ὡς ἔχει· οἷον, πῶς ἀνέστη, φέρε εἰπεῖν, ἐπὶ μοιχείαν ὀρμήσας τῆς κοίτης, καὶ ὁποίοις βήμασιν ἐχρήσατο βαδίζων· ὅπως τε συγκεκραμμένος τῷ σώματι (32), καὶ τὸ σχῆμα ὁποῖον δεικνύς προσῆλθε,

τῷ σώματι. Unus ex Regiis, συγκεχυμμένος τῷ σώματι. Mox editio Paris., προῆλθε. Veneta et quinque codices ut in textu.

καὶ πόθεν παρεισυεῖς ἤφατο τῆς ἀλλοτρίας· πῶς τε ἑαυτὴν τούτῳ πρὸς τὴν παράνομον πράξιν ἢ γυνὴ ἐπεδίδου. Καθάπερ ἐν πίνακι, φημί, κατὰ μέρος ἕκαστα ἀκριβῶς καταγεγραμμένα ὀφθῆσεται, καὶ οὐ μόνον τὰ φθάσαντα ἔργα γενέσθαι, ἀλλὰ καὶ μὴ προχωρησάντων τῶν ἔργων, αἱ ἐν τῷ τῆς ψυχῆς πίνακι γενόμεναι (33) ἔννοιαι. Οὐδὲν γὰρ ἔστι γραφὴ ἐν ψυχῇ, ἢ ἔννοια περὶ τινος ἐν αὐτῇ τυπωθεῖσα· καὶ οὐδὲν ἔστι φαντασιώδης τε καὶ διεξοδικὴ ἔννοια ἐν ψυχῇ, ἢ γραφὴ τοῖς τῆς φαντασίας χρώμασι τε καὶ μεγέθεσιν, ἔτι δὲ σχήμασιν, ἃ ὁ νοῦς ἐν αὐτῇ κατεζωγράφησεν, ἐγγεγραμμένη. Καὶ ὡς ὁ τὴν σημειογραφικὴν τέχνην μαθὼν, πάντων τῶν σημείων τὰ σχήματα καὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ καὶ τοὺς τύπους τῶν ὀκτάδων φέρει καὶ τετράδων ἐν τῇ ψυχῇ τυπωσάμενος, καὶ πρὸς τὴν χρεῖαν τῶν ὑπαγορευομένων διὰ τῆς χειρὸς τὰ ἐν τῇ ψυχῇ ταῖς μνήμας ἐγγεγραμμένα ἐπὶ τῆς δέλτου δεικνύει· καὶ ἃ μὲν ἔδειξε σημεία τῷ γραφείῳ χαράξας, ἃ δὲ μηδέπω διὰ χειρὸς δειχθέντα, ἐν τῇ ψυχῇ ὁμοῦς ἀπογεγραμμένα ἀποκαίται· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, τὰς μὲν ἔννοιας διὰ σώματος ἐνεργοῦσα, εἰς ἔργον προήγαγε, τὰς δὲ μὴ φθάσασα σώματι ἀποτελεσθεῖσας ἡμῖν ἐπιδείξει, ἐν ἑαυτῇ τετυπωμένας φυλάττει, εἰ καὶ μὴ σωματικῶς, ἀλλ' οἰκείῳ ἔργῳ ταύτας καθ' ἑαυτὴν ἀσωμάτως ἐπιτελοῦσα. Ὡς γὰρ ἔργον σώματος τὸ σωματικῶς τι ἐπιτελέσαι, οὕτω καὶ ψυχῆς ἔργον τὸ ταῖς ἔννοιας τὰς ἀρεσκοῦσας φαντασίας τελεσιουργῆσαι ὡς θέλει. Διὸ καὶ τὰς ἐν (34) ἔννοιας ἀμαρτίας μὴ ὡς φαντασίας ἀπλῶς, ἀλλ' ὡς ἔργα ἐν ψυχῇ γινόμενα κατὰ τὸ δίκαιο κρίνεσθαι δεῖ. Ὡς οὖν κἂν μὴ γράφη ἢ χεῖρ τὰ σημεία, ὁμοῦς τοῖς σχήμασι τῶν σημείων ἢ ψυχῇ ὅλη ἀπανταχοῦ καταγέγραπται· καὶ ὁ ἀποδύσας τὸ σῶμα ἴδοι ἂν αὐτὴν τῷ λεγομένῳ κομμένῳ πᾶσαν καταγεγραμμένην· οὕτω μετὰ τὸ ἀποδύσασθαι ἡμᾶς τὸ σῶμα, πᾶσα ἔννοια ὡς ἐν γραφῇ ἐπὶ τῆς ψυχῆς γεγραμμένη ὀφθῆσεται. Καὶ ὡσπερ ὁ μὴ μαθὼν τὰ σημεία, τούτων ἐν τῇ ψυχῇ οὐκ ἔχει ἐγγραφέντας τοὺς τύπους· ὁ δὲ μαθὼν, κἂν μὴ γράφη ἢ χεῖρ, τοὺς τύπους αὐτῶν τῇ μαθήσει ἐν ψυχῇ ἀπεγράψατο· οὕτω καὶ ὁ μὴ ἐννοήσας τι ἀμάρτημα, τούτου οὐκ ἔχει τὴν φαντασίαν ἐν ψυχῇ γεγραμμένην· ὁ δὲ ἐννοήσας, κἂν μὴ προχωρήσῃ τὸ ἔργον, ὁμοῦς ἐν τῇ ψυχῇ ἔχει τὰς φαντασίας τῶν νοηθέντων, ὡς ἐν τινι πίνακι σαφῶς γεγραμμένας. Ἀλλ' ὡς ἐκεῖ ὁ μαθὼν τὰ σημεία, ἀμελεία τοῦ διαγράφεσθαι ταῦτα, λήθη αὐτὰ τῆς μνήμης ἂν ἀποβάλῃ, ὡς μηκέτι λοιπὸν τῷ χρόνῳ μηδεμιᾶς ἀναφέρειν ὀκτάδος σχῆμα, ἢ τύπον, ἢ ὀνομασίαν εἰς μνήμην· οὕτω καὶ ὁ ἐννοήσας ἄτοπα, εἰ ἀμελήσειε τῶν ἔννοιῶν, καὶ ἐφ' ἑτέρας καλλίονας τὸν νοῦν ἀσχολήσειε, χρόνῳ ἂν ποτε ταῦτα τῆς μνήμης ἑαυτοῦ ἐκβαλῶν, τῇ λήθῃ αὐτὰς τοῦ τῆς ψυχῆς πίνακος ἀπαλείψειεν. Οὐδὲν γὰρ ἔστι μνήμη, ἢ τύποις ἔννοιῶν, ὡς ἐν ψυχῇ, ὑποζώγραφος. Καὶ πῶς

(33) Γενόμεναι. Ita mss. quatuor. Editi, γινόμεναι. Quæ sequuntur restituimus ex uno codice Regio. Habebat editio Veneta. Οὐδὲ γὰρ ἔστι ἐν ψυχῇ ἔννοια. Paris., Οὐδὲ γὰρ ἔστιν οὐδὲν ἐν τῇ ψυχῇ ἔννοια. Illud ἐν αὐτῇ ex sex mss. desumptum est pro

attigerit: quomodo semetipsam illi mulier ad nefarium opus tradiderit. Velut in tabula, inquam, singula accurate descripta cernentur, nec ea solum quæ ad actum perducta sunt, sed etiam actibus non erumpentibus insitæ in animæ tabula cogitationes. Nihil enim aliud est pictura in anima, nisi cogitatio alicujus rei in ipsa informata: nec aliud quidquam est imaginaria et excurrens cogitatio in anima, nisi pictura imaginationis coloribus, et magnitudinibus atque etiam figuris, quas in ipsa mens **647** depinxit, delineata. Et quemadmodum qui artem notarum didicit, omnium notarum figuras et nomina, atque etiam octadum formas et tetradum in anima impressas habet, et ad usum eorum quæ dictantur, per manum ea, quæ memoriæ inscripta sunt, in tabula ostendit; atque alias quidem notas stylo figuravit, aliæ vero nondum manu designatæ, in anima tamen descriptæ servantur: ita et anima alias quidem cogitationes, dum per corpus operatur, ad actum perduxit, alias vero, quas nondum corpore perfectas nobis ostendit, in seipsa formatas servat, etsi non corporaliter, sed proprio opere eas per semetipsam incorporaliter perficit. Quemadmodum enim corporis opus est aliquid corporaliter peragere, ita et animæ opus est placentes sibi imaginationes, arbitrio suo per cogitationem ad actum perducere. Unde et peccata, quæ in cogitatione posita sunt, non ut cogitationes simpliciter, sed ut opera in anima peccata æquum est judicari. Quemadmodum igitur etiamsi notas manus non scribat, notarum tamen figuris tota anima ubique inscripta est, et si quis corpus removeat, totam animam videbit, eo quod dicitur, commento inscriptam: sic postquam corpus exuerimus, omnis cogitatio velut in pictura, ita in anima videbitur inscripta. Et quemadmodum qui notas non didicit, earum in anima non habet descriptas formas; qui vero didicit, etiamsi manus non scribat, earum formas discendo in anima inscripsit: ita et qui de peccato aliquo non cogitavit, illius imaginem animæ impressam non habet; qui vero cogitavit, etiamsi non procedat opus, tamen in anima imagines eorum quæ cogitavit, velut in quadam tabula, clare descriptas habet. Sed quemadmodum illic qui notas didicit, si eas scribere negligat, obliviscendo illas e memoria abjiciet, ita ut deinceps temporis progressu nullius jam octadis figuram aut formam aut nomen memoria retineat: ita et qui absurda cogitavit, si has cogitationes negligat et in melioribus mentem occupet, hæc temporis progressu e memoria tandem aliquando projiciens, obliviscendo ex animæ tabula delebit. Nihil enim aliud est memoria, nisi cogitationum veluti depicta in anima informatio. Et quomodo possimus effugere pœnas ejusmodi cogitatio-

eo quod erat in editis, τινός. Rursus hoc loco nonnulli codices et editio Veneta, καὶ οὐδεὶς ἔστι.

(34) Ἐν. Præpositio addita ex tribus mss. Illud δεῖ, quod paulo post sequitur, desumptum ex cod. Mazarino.

num, quarum memoria adhuc in mente mota formas in tabula vivas omnibus ostendit? Igitur ne turpibus rebus referta mentis nostræ tabula appareat, deleamus oblivione memorias pravæ cogitationum, et earum loco bonarum recordationes informemus; ita ut nequaquam integumento corporis in præsens tempus cooperti, postquam illud deposuerimus, turpes quidam ob nævos et probrosi ob picturas omnibus præter conceptam de nobis in hac vita opinionem videamur.

32. Fortasse enim illud est quod ait Apostolus : *Quorundam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudicium : quosdam et subsequuntur*⁹⁹. Nam quæ manifesta sunt omnibus hominibus peccata, quibus etiam eos qui videbant ad blasphemiam et similes actiones pravo **648** scandalo incitarunt, ea præcedunt. Quæ autem ignota sunt hominibus et clam perpetrantur, non idcirco quod homines lateant, remaneant, sed inseparabiliter eos sequuntur, ut et seipsa et latentem multos auctorem prodentia, tum nescientibus eum hominibus, tum justo iudicio tradant : ita ut miser ille a propriis sceleribus comprehendatur, a manifestis præcedentibus in iudicium tractus, ab occultis autem inseparabiliter assectantibus agitur. Atque hanc sententiam exponens Apostolus infert ac dicit : *Similiter et bona opera*, quæ coram hominibus lucent, ut videntes dent gloriam Patri nostro qui in cælis est, *manifesta sunt : et quæ aliter se habent, abscondi non possunt*¹. Etsi enim nunc ignoretur qualia sint opera nostra, oportet nos manifestari coram tribunali Christi², *Qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit occulta consilia cordium*³. *Et tunc laus erit unicuique a Deo*³, quando recipiemus unusquisque ea quæ fiunt per corpus; prout gessimus, sive bonum, sive malum.

τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε φαῦλον.

33. Neque etiam alia prætermittenda intelligendi ratio, quæ fortius potest prudentem virginem ad certamina, quæ ipsi sustinenda sunt, incitare. Quemadmodum enim admirabilem Paulum, adhuc in corpore degentem, alia præcesserunt opera; multis, qui per ejus doctrinam ac vitam consummati ad æternam ei vitam præiverant, præmia illi sudorum, quos pro illis stillaverat, apud justum iudicem Deum præparantibus; alia vero jam defunctum et cum

Α οἶδόν τε φυγεῖν τὰς εὐθόνας ἐκείνων τῶν ἐννοιῶν, ὧν ἡ μνήμη ἐτι κινουμένη ἐν τῇ ψυχῇ, τοὺς τύπους ἐν τῷ πίνακι ζῶντας τοῖς ὀρῶσιν ἐνδεικνύει; Οὐκοῦν ἵνα μὴ ἀσχυρῶν ἀνάπλευς ὁ τῆς ψυχῆς ἡμῶν πίναξ ὀφθῆ, ἀπαλείψωμεν λήθη τὰς μνήμας τῶν φαύλων ἐννοιῶν, τῶν ἀγαθῶν δὲ τὰς μνήμας ἀντ' αὐτῶν ἐντυπώσωμεν, ὡς ἂν μὴ κεκρυμμένοι τὰ νῦν τῷ περιβολαίῳ τοῦ σώματος, μετὰ τὴν ἀπόθεσιν τούτου, ἀίσχυροί τινες τοῖς μῶμοις, καὶ ἐπονείδιστοι ταῖς γραφαῖς τοῖς πᾶσι παρὰ τὴν κατέχουσιν ἐν τῷ παρόντι βίῳ δόξαν ὀφθῶμεν.

Β 32. Τάχα γὰρ τοῦτ' ἐστὶν ὃ εἶρηκεν ὁ Ἀπόστολος· Τινῶν ἀνθρώπων αἱ ἀμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι προάγουσαι εἰς κρίσιν· τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν. Αἱ μὲν γὰρ πᾶσιν ἀνθρώποις πρόδηλοι αἱ ἀμαρτίαι (35), αἷς καὶ τοὺς ὀρῶντας εἰς βλασφημίαν καὶ τὰς ὁμοίας πράξεις κακῶς ἐσκανδάλισαν, προάγουσιν (36). Αἱ δὲ ἄδηλοι τοῖς ἀνθρώποις καὶ κρυφίως γινόμεναι, οὐ διὰ τὸ τοὺς ἀνθρώπους ἀγνοεῖν, ἀπομένουσιν, ἀλλ' ἀχώριστοι αὐτοῖς ἐπακολουθοῦσιν, ἵν' ἐπιδείξασαι ἑαυτὰς τε καὶ τὸν λανθάνοντα τοὺς πολλοὺς τούτων ἐργάτην, καὶ τοῖς ἀγνοοῦσιν ἀνθρώποις, καὶ (37) τῇ δικαίῳ κρίσει αὐτὸν παραδώσιν· ὡς μεσολαβεῖσθαι τὸν δαίμονα ὑπὸ τῶν οἰκείων κακῶν· ὑπὸ μὲν τῶν προδήλων προαγόντων εἰς τὴν κρίσιν ἐλκόμενον ὑπὸ δὲ τῶν ἀδηλῶν ἀχωρίστως αὐτῷ ἐπομένον ἐπελαυνόμενον (38). Καὶ ἐρμηνεύων τοῦτο τὸ νόημα, ἐπιφέρων φησὶν· Ὡσαύτως καὶ τὰ καλὰ ἔργα, τὰ λάμποντα ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα ἰδόντες δοξάσωσι τὸν Πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, δὴλὰ ἐστὶ· καὶ τὰ ἄλλως ἔχοντα κρυβῆναι οὐ δύνανται. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς φανερωθῆναι τοὺς νῦν ἀγνοουμένους ποίων πράξεων ἔσμεν, ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ὅς φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς κεκρυμμένας βουλὰς τῶν καρδιῶν. Καὶ τότε ὁ ἔπαινος γενήσεται ἐκάστῳ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτε ἀπολαμβάνομεν ἕκαστος τὰ διὰ

33. Οὐ παρασιωπητέον οὖν οὐδὲ τὴν ἑτέραν ἐννοιαν, γεννικώτερον δὲ δυναμένην τὴν συνεκὴν παρθένον πρὸς τοὺς ἐπιβάλλοντας ἄθλους ἀλειψαί. Ὡς γὰρ τὸν θαυμαστὸν Παῦλον ἐστὶ ἐν σώματι ὄντα, τὰ μὲν προέλαβεν ἔργα, πολλῶν τῶν διὰ τῆς διδασκαλίας τε καὶ πολιτείας αὐτοῦ τελειωθέντων εἰς τὸν ἐκείνῳ βίον αὐτὸν προειληφότων, καὶ τὰ γέρα αὐτῷ τῶν ὑπὲρ αὐτῶν καταβληθέντων ἰδρώτων παρὰ τῷ δικαίῳ κριτῇ Θεῷ ἐτοιμασάντων· τὰ δὲ ἀναλύσαντι λοιπὸν καὶ σὺν Χριστῷ γεγονότι ἕως τῆς δεῦρο ἐφέπεται, τῶν δι' αὐτοῦ ἐν τοῖς ἱεροῖς τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ γράμμασι πρὸς ἀρετὴν ἀσκουμένων, τοὺς ἐπαινούς ἅμα καὶ μισθοὺς τῷ ἀγαθῷ ἐκείνῳ διδασκάλῳ ἐνθένδε πεμπόντων· οὕτω καὶ κατὰ τὸ ἐναν-

⁹⁹ I Tim. v. 24. ¹ ibid. 25. ² II Cor. v, 10. ³ I Cor. iv 5.

(35) Ἀμαρτίαι. Editio Paris. addit, γινόμεναι, quod nec in Veneta nec in mss. legitur. Mox duo mss., εἰς βλασφημίαις.

(36) Προάγουσιν. Hic quoque delevimus quod addit sela Parisiensis editio, εἰς κρίσιν. Paulo post

codices nonnulli, κρυφα.ως.

(37) Καί. Deest conjunctio in Regio codice 2879.

(38) Ἐπελαυνόμενον. Sic codices Combef. et alii nonnulli. Editi, ἀπελαυνόμενον.

τιον αἱ μὲν προάγουσιν ἀμαρτίαι τῶν βλαβέντων ἐκ τῶν μοχθηρῶν λόγων ἢ πράξεων, προειληφόντων τε εἰς ἄδου, καὶ τὰ κολαστήρια τοῖς τῆς βλάβης αἰτίοις παρασκευαζόντων ἐκεῖ· αἱ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσι, τῶν καὶ μετὰ τὸν ἐκείνων θάνατον, δι' ἣν κατέλιπον τῷ βίῳ κακίαν, ἐξ αὐτῶν βλαπτομένων. Ὡς γὰρ ἕως τοῦ νῦν ὁ μακάριος Δαβὶδ πρὸς θεοσέβειάν τε καὶ προνοίας ἐπίγνωσιν ὠφελεῖ, καὶ οἱ ἐξ αὐτοῦ ὠφελούμενοι ἐπακολουθούσας αὐτῷ πέμπουσιν ἐντεῦθεν ἐπὶ τοῖς οἰκείοις κατορθώμασι τὰς τῶν ἐπαίνων φωνάς· οὕτω Μαρκίων καὶ οἱ λοιποὶ τῶν αἰρετικῶν ἰεργασπειράντων τῷ βίῳ δόγματα βλάπτουσιν, ἀπάντων τῶν ἐξ αὐτῶν ἐντεῦθεν βλαπτομένων, πικροτέροις τοὺς προκατάρξαντας τῆς κακίας κολαστηρίοις, καὶ πάλαι ὁμῶς τεθνεῶτας, ἐκεῖ παραδιδόντων. Εἰ γὰρ ἓνα, φησὶν, ἐάν τις τῶν μικρῶν σκανδαλίση, τῷδε τοῦ θανάτου ἄξιός κρίνεται, ὁ τοσοῦτος, διὰ τοῦ (39) μοχθηροῦ βίου ἧρὸς διαφθοράν ἡθῶν καταλειπέναι ὑποδείγματα, ἢ φθοροποιὰ ψυχῶν ἀναφύναί (40) τὰ δόγματα, σκανδαλίζων, καὶ μετὰ τὸν οἰκοῖον θάνατον, ἀπάντων ἂν τῶν δι' αὐτὸν ἀποθνησκόντων θανάτων ὑπεύθυνος ἀξίως καὶ δικαίως ἀποφανθῆι, καθ' ἕκαστον τῶν δι' αὐτὸν τραυματιζομένων ἢ ἀποθνησκόντων ἐνταῦθα, κατὰ τὸν ἐκεῖ αἰῶνα τραυματιζομένου τε τοῦ αἰτίου καὶ ἀποθνήσκοντος. Εἰ δὲ καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον αἱ μὲν προάγουσι πράξεις, αἱ δὲ ἐπακολουθοῦσι· καὶ ὡς περ αἱ ὑπὸ κακίας ἐπακολουθοῦσαι μείζονι κολάσει τὸν αἴτιον τῶν καθ' ἕκαστον βλαπτομένων παραδιδόασιν· αἱ δὲ ἀπὸ ἀρετῆς μείζονων καθ' ἕκαστον τῶν ὠφελουμένων τε καὶ ἀπὸ κακίας ἐπιστρεφόντων τὸν διδάσκαλον γερῶν ἀξιοῦσι· καὶ ἡ παρθένος ἄρα ἔχει τινὰς καθ' ἑκάτερον ἀρετῆς ἢ κακίας, τὰς μὲν προαγούσας πράξεις, τὰς δ' ἐπακολουθούσας· καὶ ἀθλία μὲν ἐκείνη, ἡ πρὸς τῇ διὰ τὴν οἰκίαν ἀμαρτίαν κολάσει, καὶ διὰ τὸ τῶν ἐτέρων πτώμα, αἷς ὑπέδειξε τοὺς πρὸς ἀμαρτίαν ὀλισθούς, αἷι πικροτέρῃ κολάσει παραδιδόμενη· τρισμακαρία δὲ ἐκείνη, ἡ πρὸς τοῖς ἰδίοις στεφάνοις καὶ διὰ τὰς ἐκ μετὰ θάνατον κατὰ τὸν ἐκεῖ αἰῶνα στεφανουμένη.

34. Εἰ οὖν οὐδὲν ἐστὶ κρυπτόμενον ὃ οὐκ ἀποκαλυφθήσεται, διὰ πάντας τοὺς προειρημένους λόγους ἡ παρθένος καὶ μόνη οὖσα, τῆς (41) ἀναμαρτησίας ἑαυτῆς προνοήσεται, οὐ τὰς τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ὄψεις μόνον, ἀλλὰ πολλῶν πλέον, φημί, τὰς ἑαυτῆς καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ὄρωντων ἀγγέλων ἐντρεπομένη. Διὰ τοῦτο γὰρ, φησὶν, ὀφείλει ἡ γυνὴ ἐξουσίαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἀγγέλους. Οὐ γὰρ δεῖ, κἂν ἐν οἴκῳ μόνη καθέζηται καθ' ἑαυτὴν ἢ παρθένος, διότι μηδεὶς πάρεστι τῶν ἀνθρώπων, ἀδιαφόρως γυμνοῦσθαι. Πολὺ γὰρ, φημί, ἐπαγωγὸς ἡ φύσις τοῦ θήλεος, πᾶσαν ἄρξενά φύσιν καθ' ἑαυτῆς ἐπισπᾶσθαι. Καὶ οὐ διὰ τοῦτο μόνον φυλάττεσθαι δεῖ τὰς τῶν δαιμόνων ἐπηρείας, ἀοράτως ἐφεδρευούσας ἡμῖν, αἷι ὑποπτεύουσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς πᾶσιν, φησὶν, αἰδεσίμους ἀγγέλους ἐξουσίαν ἔχειν ὀφείλει. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ, ὡς τοῦ ἀγγελικοῦ τρόπον τινὰ ἀξιώματος

* Matth. xviii, 6. * Matth. x, 26. * 1 Cor. xi, 10.

(39) Τοῦ. Legendum, τὸ.

(40) Ἀναφύναί. Forte, ἀναφανῆναι. EDIT.

A aut actionibus damnum accipere, præeunt in infernum, et supplicia damni auctoribus illic præparant; ulia vero subsequuntur, nempe eorum, qui etiam ab illis, post illorum mortem, ob relicta sæculo monumenta nequitiae læduntur. Quemadmodum enim hactenus beatus David ad Dei cultum et providentiæ agnitionem juvat, et qui ab eo juvantur, propriis præclare factis hinc et laudum voces quæ ipsum sequuntur, emittunt: sic Marcion et alii qui hæretica dogmata in hac vita seminavere, damnum inferunt, ac omnes, qui ab eis hic læduntur, gravioribus mali auctores supplicii, etsi jam olim mortuos, illic tradunt. Nam si is, inquit, qui unum ex parvulis scandalizaverit, tali morte dignus judicatur⁴, qui tot ac tantos scandalizavit, dum improbæ vitæ ad corruptelam morum relinquit exempla, aut perniciose animabus pellulat dogmata, mortis omnium, qui propter eum moriuntur, reus jure ac merito judicetur, ita ut, prout singuli propter eum hic vulnerantur, aut moriuntur, ipse auctor in illa vita vulneretur et moriatur. Quod si 649 etiam secundum hanc rationem aliæ quidem præcedunt actiones, aliæ vero subsequuntur; si quemadmodum quæ ex nequitia consequuntur, majori supplicio, prout quisque læditur, mali auctorem tradunt; ita etiam quæ ex virtute consequuntur actiones, prout quisque juvatur aut a vitio revocatur, majoribus præmiis magistrum augent; habetque profecto virgo ex utraque parte, vitio aut virtute, alias quidem præcedentes actiones, alias vero consequentes; misera quidem illa est, quæ præter pœnam proprii peccati, etiam ob aliarum casum, quibus in peccatum labendi auctor fuit, semper acerbiori supplicio traditur: at ter beata, quæ præter proprias coronas, etiam propter illas, quæ in illius imitatione coronantur, pro singulis post mortem in illa vita coronatur.

τοῦ πρὸς αὐτὴν ζήλου στεφανουμένης, καθ' ἑκάστην καὶ

34. Si igitur nihil est occultum quod non revelabitur⁵, propter omnes prædictas rationes virgo, etiamsi sola sit, dabit operam ut peccatum effugiat, non solum reliquorum hominum oculos, sed etiam multo magis suos ipsius ac angelorum ubique spectantium reverita. Propterea enim debet, inquit, mulier potestatem habere supra caput propter angelos⁶. Non enim oportet, ut etiamsi sola domi sedeat virgo propterea quod nullus adest hominum, indifferenter nudetur. Multum enim statuo esse illecebrarum in feminea natura, ut omnem virilem naturam in semetipsam trahat. Neque ob eam solum causam injurias dæmonum, quæ nobis invisibiliter insidiantur, cavere debet ac semper suspectas habere; sed etiam ob reverendos omnibus, inquit, angelos potestatem habere debet. Vir enim, cum angelicam quodammodo potestatem habeat,

(41) Τῆς. Sic mss. quatuor. Editi, τὰς. Ibidem unus codex, ἑαυτοῦ· alius, ἑαυτῆν.

nudo capite sodalibus fidenter se ostendat. Mulier autem, quæ multo inferiorem, quam vir, sortita est naturam potestatem habeat in capite; suam præstantiori submissionem, habendo potestatem in capite, decenter confitens. Propterea, inquit, ipsa etiam natura capillis earum caput in vertice contextit, sua sponte docens, non oportere, ut mulier unquam, non solum alio aliquo membro, sed ne capite quidem indifferenter nudetur; et quia solæ interdum, viris absentibus, id facere non verentur, venerabiliorem viris dignitatem adjecit, dicens: *propter angelos*, qui ubique adsunt et quæ geruntur vident. Revereatur ergo omnis mulier, adhuc autem multo magis virgo angelos, etiamsi sola absque hominibus domi versetur: et cum necessitas incidet curandi corporis, et caput et singula componens opus properet, et quantum fieri potest, operiat membra, ita ut non solum suos ipsius ac angelorum oculos semper revereatur, sed etiam tanquam in proprio exercendæ pietatis sacrario ad pudorem semetipsam studiose exercent.

35. Quod si ne tum quidem cum sola est, indifferenter nudabitur, multo magis, fratribus in Christo præsentibus, semetipsam et tunica et pudore modeste exornabit; non solum nullum ex membris, quæ veste operienda sunt, nudari temere sinens, sed maxima etiam attentione semetipsam ad damnum vitandum componens, ut non solum ipsa illæsa permaneat, sed etiam qui vident, nullam ex aspectu materiam damni accipiant. *Videntes enim*, inquit, *filiis Dei filias hominum, quod essent pulchræ, descenderunt ad illas*⁷. Idonea est enim nudata pulchritudo, ut filios etiam Dei ad voluptatem pelliciat, et tanquam homines, qui propter eam moriuntur, mortales efficiat. Quare non oportet, ut de sua tantum securitate sollicita, eorum salutis, qui lædi possunt, nullam rationem habeat: sed debet undique et suæ ipsius virginitatis inviolabilem pulchritudinem servare, et iis qui illam vident, lucrum vitæ, non mortem ex peccato conciliare. Etsi enim ipsa confidit virginitatis suæ firmo proposito, debet tamen curam gerere, inquit, ut ne ponat offensionem fratri aut scandalum⁸.

36. Sic igitur virgo et mente et motu et forma ac habitu et gestu, et sola et cum aliis, ad id quod placet sponso suo salubriter composita, cum sponsi amicis caste colloquetur. Non enim ad hominum odium eam ferentes includimus, sed accuratis lineamentis totam a capite usque ad pedes, velut Dei

ἄν, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ τοῖς φράτορσι θαρσῶν ἐνωράσθω. Γυνὴ δὲ ἀνδρὸς πολλῶ ἐλάττω λαχοῦσα τὴν φύσιν, ἐξουσίαν ἐχέτω ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· διὰ τοῦ ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὴν ἐξουσίαν, τὴν πρὸς τὸ κρεῖττον ὑποταγὴν εὐσχημῶνως ὁμολογοῦσα. Διὰ τοῦτο, φησί, καὶ αὐτὴ ἡ φύσις ταῖς θριξὶ τὴν κεφαλὴν τούτων ἄνωθεν ἐπεκάλυψεν, αὐτόθι (42) παιδεύουσα, ὅτι προσήκει γυναῖκα μηδέποτε, οὐχ ὅτι ἄλλο τι τῶν μελῶν, ἀλλὰ μηδὲ τὴν κεφαλὴν ἀδιαφόρως γυμνοῦσθαι· καὶ ἐπειδὴ μόναι ἀνδρῶν μὴ παρόντων ἔσθ' ὅτε πρὸς τοῦτο καταθαρσοῦσι, τὸ ἀδεδειμώτερον τῶν ἀνδρῶν ἀξίωμα προστέθεικε (43), εἰπὼν, διὰ τοὺς ἀγγέλους, τοὺς ἀπανταχοῦ παρόντας τε καὶ τὰ πραττόμενα βλέποντας. Αἰδεῖσθω οὖν πᾶσα γυνή, ἔτι δὲ μᾶλλον ἡ παρθένος τοὺς ἀγγέλους, καὶ μόνη ἀνθρώπων ἐν τῇ οἴκῳ ὑπάρχουσα· καὶ ὅταν συμβαίῃ ἀναγκαιῶς ἐπιμελεῖσθαι τοῦ σώματος, τὰ τε κατὰ κεφαλὴν καὶ τὰ καθ' ἕκαστον περιστέλλουσα, ἐπισπευδέτω τὸ ἔργον· καὶ ὡς οἶόν τέ ἐστίν, ἐπικρυπτέτω τὰ μέλη, οὐ μόνον τοὺς ἑαυτῆς ὀφθαλμοὺς καὶ μετὰ τούτων τοὺς τῶν ἀγγέλων αἰεὶ αἰδουμένην, ἀλλὰ καὶ ὡσπερ ἐν οἰκίῳ ἀσκητηρίῳ (44) πρὸς αἰδῶ ἑαυτὴν φιλοκάλως ἀσκοῦσα.

35. Εἰ δὲ οὔτε καθ' ἑαυτὴν οὔσα ἀδιαφόρως ἀπογυμνώσεται, πολλῶ πλέον, ἀδελφῶν ἐν Χριστῷ παρόντων, ἑαυτὴν καὶ χιτῶνι καὶ αἰδοῖ σωφρῶνως κοσμήσει· οὐ μόνον οὐδὲν τῶν μελῶν, ἃ δεῖ τῇ ἔσθῃτι καλύπτεσθαι (45), παραγυμνοῦσθαι ἀπλῶς ἀφιεῖσα, ἀλλὰ καὶ μάλιστα προσεχῶς ἑαυτὴν πρὸς τὸ ἀβλαβὲς περιστέλλουσα· ἵνα μὴ μόνον αὐτὴ ἀνεπηρέαστος μένη, ἀλλὰ καὶ οἱ ὄρῶντες μηδεμίαν ἐκ τῆς θεᾶς ὑπόθεσιν βλάβης λαμβάνωσιν. Ἰδόντες γὰρ, φησὶν, οἱ υἱοὶ τοῦ θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι καλαί εἰσι, κατηνέχθησαν πρὸς αὐτάς. Ἰκανὸν γάρ ἐστι παραγυμνούμενον κάλλος, καὶ υἱοὺς θεοῦ πρὸς ἡδονὴν γοητεῦσαι, καὶ ὡς ἀνθρώπους διὰ ταύτην ἀποθνήσκοντας θνητοὺς ἀποδειξάιναι. Διὸ οὐ δεῖ τοῦ ἑαυτῆς ἀβλαβοῦς μόνον φροντίζουσαν, τῆς τῶν βλαβῆναι δυναμένων καταφρονεῖν σωτηρίας, ἀλλὰ πανταχόθεν καὶ ἑαυτῆς ἄσυλον τὸ τῆς παρθενίας κάλλος φυλάττειν, καὶ τοῖς ὄρῶσιν αὐτὴν (46) κέρδος ζωῆς, καὶ μὴ τὸν ἐξ ἁμαρτίας θάνατον πραγματεύεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ αὐτὴ πέποιθε τῷ τῆς παρθενίας ἀπτώτῳ, ἀλλ' ὅμως προνοεῖσθαι δεῖ, φησί, ὥστε μὴ τιθέναι πρόσκομμα τῷ ἀδελφῷ ἢ σκάνδαλον.

36. Οὕτω δὲ ἡ παρθένος καὶ γνώμης καὶ κινήσεως καὶ μορφῆς καὶ σχήματος, καὶ μόνη καὶ μετ' ἄλλων, πρὸς τὸ ἀρέσκον αὐτῆς τῷ νυμφίῳ ἔχουσα ὑγιῶς, τοῖς τοῦ νυμφίου φίλοις καθαρῶς ὁμιλήσει. Οὐ γὰρ εἰς μισανθρωπίαν φέροντες αὐτὴν ἀπεκλείσαμεν, ἀλλ' ἀκριβέσι τύποις ὅλην ἄνωθεν ἀπὸ κεφαλῆς ἄχρι

⁷ Gen. vi, 2. ⁸ Rom. xiv, 13.

(42) Αὐτόθι. Codices nonnulli, αὐτόθεν.

(43) Προστέθεικε. Editi addunt, τῶν ἀγγέλων, quæ melius desunt in quatuor mss.

(44) Ἀσκητηρίῳ. Corpus virginis intelligit.

(45) Ἄ δεῖ... καλύπτεσθαι. Sic mss. quatuor. Editi, αἰεὶ... καλύπτουσα.

(46) Αὐτὴν. Editio Parisiensis præmittit, καί, quod sustulimus, quia in editione Veneta et codicibus mss. deest. Paulo post eamdem conjunctionem ante αὐτὴ addidimus ex editione Veneta et codicibus mss.

ποδῶν Θεοῦ ἄγαλμα ζωγραφήσαντες, οὕτω πρὸς τοὺς τῆς πίστεως οἰκίους ἐπιδεξίως προάγομεν (47), ἵνα καὶ σχήματι, καὶ λόγῳ, νύμφη ἀληθῶς τοῦ Κυρίου ὁφθεῖσα, ὠφελήσῃ τοὺς ὁμιλοῦντας. Ὁμιλεῖτω τοιγαροῦν ὡς νύμφη μετὰ αἰδοῦς τοῖς τοῦ νυμφίου, φημί, ὑπηρέταις, καὶ ὁμιλεῖτω ἀπανταχοῦ τὸ νηφάλιον σώζουσα. Δεῖ γὰρ αὐτὴν ἀκεραίαν μὲν εἶναι ὡς περιστερὰν, φρονίμην δὲ ὡς τὸν ὄφιν. Ἐπειδὴ γὰρ αἱ ἐν σώματι ψυχὰι ἀδυνατοῦσαι ἀλλήλαις (48) γυμνῶς περὶ ἀρετῆς ὁμιλεῖν, τοῖς περικειμένοις σώμασιν ὀργάνοις πρὸς τε τὴν φωνὴν καὶ τὴν θεὰν ἀναγκάζονται χρῆσθαι, καὶ ὁ μὴ δυνάμενος ψυχῆς ἐνδεδεμένης σώματι κάλλος ἰδεῖν, ἢ λόγῳ (49) ταύτης ἀκοῦσαι, τὸ τοῦ σώματος κίνημα ἐν ᾧ ἐστὶν ὄρα, καὶ τῆς διὰ τούτου φωνῆς ἐπακούων, τὸ κάλλος αὐτῆς διὰ τούτων ἀναλογίζεται, καὶ οὐ φωνὴ μόνον ἢ καὶ ἢ βλέμμα, ὡσπερ ἐν κατόπτρῳ τὸ τῆς ψυχῆς εἶδος δεικνύει· ἀλλὰ καὶ στολισμὸς ἀνδρὸς, καὶ γέλως, καὶ βῆμα ποδός, ἀναγγέλλει περὶ αὐτοῦ. Ἐλαθον δὲ τινες ἀπὸ τοῦ ἡδέως ἀκούειν τοῦ μουσικοῦ, μηκέτι μὲν τὸν μουσικόν, ἀλλὰ τὸ ὀρώμενον ὄργανον, δι' οὗ ἀπολαύουσι τῆς τοῦ μουσικοῦ ἐπιστημῆς, καταβραχὺ ἀγαπῶντες. Διὰ τοῦτο δεῖ ἀναγκαίως τὴν παρθένον ἀκριβῶς τὴν ἀκοὴν καὶ τὸ ὄμμα τηρεῖν, μήπως λάθῃ ἀντὶ λαλούσης ψυχῆς τὸ δι' οὗ αὐτὴ λαλεῖ ἀγαπῶσα. Δεινὸς γὰρ ἐστὶν ὁ ζηλοτυπῶν τὴν περὶ τὸ καλὸν ἡμῶν διάθεσιν, διὰ παντὸς τρόπου ὠφελεῖν μὲν ἡμῶν τὸ ποθούμενον, τὸ δὲ ἴδιον πανούργως πρὸς τὸν πόθον ἀνθυπαλλάξαι. Οὕτω γὰρ ἔλαθόν τινες ἀπὸ τοῦ ἡδέως ἀκούειν τοῦ περὶ ἀρετῆς λόγου, καὶ περὶ τὴν κινούσαν τοῦτον ψυχὴν διακειῖσθαι, τῇ συνεχεῖ ἀκοῇ καὶ τῇ θεᾷ ἐντυπωθέντες μὲν τὴν μορφήν τῶν τοῦ σώματος χαρακτήρων, καὶ τῇ φωνῇ τὴν ἀκοὴν ἀτόπως θελχθέντες· οὐκέτι δὲ τὴν ψυχὴν τὴν διὰ φωνῆς ἐνεργοῦσαν τὸν λόγον, ἣν τὸ πρὶν ἀγαπῶντες περιεῖπον τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ σῶμα τὸ διακονούμενον αὐτοῖς τὰ τῆς ψυχῆς καλὰ λοιπὸν ἀγαπῶντες. Ἀγχιθύρους γὰρ φασὶ καὶ Ἕλληνας οὐκ ἀρετῆς εἶναι ταῖς ἀρεταῖς. Ἐκάστη γὰρ ἀρετῆς θύρα τὴν (50) κακίαν ὁμοιοτάτην ἰδέαν ἐκκίρωθεν παρήρμοσεν, ἵν' ὁ σπουδάζων περὶ (51) τὴν ἀρετὴν, παρεστῶς ταύτης τὸ πρῶτον τῇ θύρᾳ, καὶ κρούειν ταύτην δοκῶν. ἀνοίγεισθαι αὐτῷ ἐνθένδε ἢ ἐνθένδε μιᾶς τῶν θυρῶν τῆς κακίας, ἐκ τῆς ὁμοιότητος ἀπατηθεὶς, ὡς εἰς τὸν τῆς ἀρετῆς οἶκον εἰσελθεῖ· εἴθ' ὑπὸ πάντων ἐπὶ τῇ ἀπάτῃ γελῶμενος, χρόνῳ τε καὶ πείρᾳ μάθῃ, οὐ μόνον πόρρω ὑπάρχων ἐκείνης τῆς ἀρετῆς ἧς ποτε κρούειν ἐδόκει τὴν θύραν· ἀλλὰ μήτε τῶν οὐδῶν αὐτῆς τὴν ἀρχὴν ὑπερβάς, μήτε τῇ θύρᾳ, ὡς τὸ πρὶν ἐδόκει, παρεστῶς γοῦν καὶ κρούων. Οὕτω γὰρ τοὺς μὲν θαρσαλέοι βουλομένους εἶναι πρὸς ἀρετὴν θρασεῖς ἀπάτησας ἔδειξε· τοὺς δὲ φνθουμένους τοὺς ἐπὶ

⁹ Matth. x, 16.

(47) Προάγομεν. Sic codices mss. Combefis. et plures alii. Editi, περιάγομεν.

(48) Ἀλλήλαις. Sic mss. quatuor. Editi, ἀλλήλως.

(49) Λόγῳ. Sic editio veneta et sex mss. codices. Editio Parisiensis, λόγου.

(50) Τὴν. Codex Maz., τὴν εἰς, sicque legit Am-

A simulacrum, informatam, sic ad fidei domesticos prudenter adducimus, ut dum et habitu et sermone vere sponsa Domini videtur, colloquentibus prosit. Colloquatur igitur ut sponsa verecunda cum sponsi, inquam, ministris, ac colloquatur ubique sobrietatem servans. Oportet enim simplicem illam quidem esse ut columbam, prudentem vero ut serpentem⁹. Sed quia illigatæ corpori animæ, cum non possent nudæ de veritate inter se colloqui, corporibus circumstantibus, velut instrumentis, tum ad vocem, tum ad visum coguntur uti; qui non potest animæ corpori illigatæ pulchritudinem videre aut ratione illam audire, corporis motum in quo illa est, videt, ejusque vocem per illud emissam audiens, pulchritudinem illius ex his dijudicat, nec vox solum et aspectus, velut in speculo, animæ speciem demonstrant, sed et amictus viri et risus et pedis incessus illum produnt. Nonnulli autem musico libenter audiendo, brevi imprudentes cœperunt non jam musicum, sed instrumentum quod videtur, per quod musici arte perfruuntur, diligere. Propterea necessario oportet, ut virgo accurate auditum et visum custodiat, ne forte pro anima quæ loquitur, illud per quod ipsa loquitur, imprudens diligit. Solers enim est, qui nostro boni amoris invidet, omni modo nobis subtrahere id quod desideramus, et quod ipsis proprium est astute ad desiderandum substituere. Sic enim nonnulli, dum libenter audiunt de virtute sermonem, ac animam illum proferentem diligunt, assiduo **651** auditu ac visu imprudentes eo deducti sunt, ut lineamentorum corporis formæ in eis imprimerentur, ac eorum auditus voco majorem in modum demulceretur, nec jam animam vocis instrumento loquentem, quam antea diligentes hominem colebant, sed corpus, quod ipsis animæ bona ministrabat, deinceps diligerent. Vicina enim esse aiunt etiam Græci vitia virtutibus. Unicuique enim virtutis januæ vitium specie simillimum utrinque adaptavit, ut qui virtutis studiosus est, cum primum illius januæ astat eamque videtur pulsare, aperta illi hinc aut illinc una ex januis vitii, similitudine deceptus tanquam in virtutis domum introeat; ac deinde ab omnibus ob errorem irrisus, tempore et experientia discat, non solum se longe esse ab illa virtute, cujus aliquando pulsare januam videbatur, sed ne illius quidem limen omnino supergressum esse, neque illius foribus, ut antea videbatur, astitisse easque pulsasse. Sic enim eos qui sibi ad virtutem fidere volunt, temerarios decipiendo ostendit: fugientes temeritalis notam, ignaviæ et pusilli animi arguit. Commiserationis studiosos prave ad vitia emollivit: discedentes a tenenioribus

brosius qui vertit *simillimam in vitia ferentem utrinque speciem*. Idem legit, ἐκάστη γὰρ ἀρετῆς θύρα. Sed quæ his narrantur, non unaquæque virtutis janua efficit, sed ipse salutis nostræ hostis, de quo non multo ante locutus est.

(51) Περὶ. Quatuor mss. codices, ἐπὶ.

affectibus, crudeles et inhumanos effecit: quem admodum etiam eos qui charitatis pulchritudinem persequuntur, falsi nominis charitate in carnis voluptates et vituperatam ab omnibus vitam indecore conjecit, aut sibi ab hoc probro caventes, fratrum osores effecit, ac omnem illis boni sensum eripuit. Rursus igitur *Ne declines ad dexteram aut ad sinistram* ¹⁰, ne decepta in unam aliquam vitii januam incidas; sed mediam incede virtutis viam, ac ubique considerans, quomodo caute, non ut insipiens, sed ut sapiens ambules ¹¹, quia in medio laqueorum incedis, et super pinnas urbium transis ¹², da operam, ut in laqueum præ negligentia non injicias pedem tuum, ne quando ex muro civitatis nostræ delapsa misere pereas.

ὅπως μήτ' εἰς παγίδα που ῥαθυμοῦσα ἐμβάλῃς τὸν πόδα σου, μήποτε ἀπὸ τοῦ τείχους τῆς πόλεως ἡμῶν πεσοῦσα ἀποθάνῃς κακῶς.

37. Diligendi igitur qui ad sponsum invitant, sed debet dilectio justa esse ac non confusa, ne ministros sponsi, continenter audiendis illorum de sponso sermonibus, æque ac sponsum aliquando diligens, evertat dignitatem sponsi, ac pronubis, æque illos ac Dominum honorans, maximam faciat injuriam. Jam vero imprudentes nonnullæ ministros non æque ac sponsum, sed etiam amplius quam sponsum impie dilexerunt: jamque sponsi, cui desponsatæ fuerant, semel oblitæ, totæ famulorum sponsi factæ sunt sponsæ, vel potius ne famulorum quidem sponsi, sed alienorum quorumdam turpes mulieres evaserunt. Nullum enim carnalem sponsus noster ministrum habere deprehenditur, sed omnes spiritu viventes. Quæ autem non spiritui ministrorum sponsi, sed eorum carnibus sese desponderunt, hæc, ut manifestum est, cum illos a ministerio sponsi **652** alienos esse, tum semetipsas non ministris sponsi, sed alienis servis desponsatas esse, ostenderunt. Debent igitur etiam cum istis caute colloqui, nascentem sensim ex colloquio corpoream consuetudinem prudenter abscindentes, et in colloquendo caventes, ne dum fidenter cum illis, ut cum sponsi famulis, colloquuntur, imprudentes vel eos ad ea quæ non oportet detorqueant, vel semetipsas præter propositum scopum in carnis voluptates absurde dejiciant. Sed charitas habenda proximi, quia *Diliges proximum tuum sicut teipsum* ¹³, ac sponsæ hoc præceptum sibi gratum sponsus tradidit. Certe, inquit, *diliges*, et quatenus uni istorum facis, mihi sponso tuo facis ¹⁴. Sed non debet libidini obnoxia esse charitas, nec nomen charitatis mentiens, re evertere dignitatem veræ charitatis. Quandiu quidem ob amorem sponsi, amare fratres videris, servas et in eum et in illos gravitatem charitatis. Sed si non jam

¹⁰ Prov. iv, 27. ¹¹ Ephes. v, 15. ¹² Eccli. ix, 20.

(52) Ἐμφυομένην. Hæc scriptura solius est codicis Colbertini, sed percommode emendat vulgaram lectionem νυμφευομένην, cujus vitium cum perspiceret Combef. legendum putabat, μνηστευο-

τῆ θρασύτητι φόγους δειλοὺς καὶ μικροψύχους ἀπήλεξε. Καὶ τοὺς μὲν συμπαθεῖς εἶναι σπουδάζοντας πρὸς τὰ πάθη κακῶς ἐμαλάκισεν· τοὺς δὲ τὸ ἐμπαθεῖς φεύγοντας ἀνηλεεῖς καὶ ἀπανθρώπους ἐποίησεν· ὡς περ οὖν καὶ τοὺς τῆς ἀγάπης τὸ κάλλος μεταδιώκοντας, ψευδωνύμῳ ἀγάπῃ, ἢ εἰς σαρκὸς ἡδονὰς καὶ ἐπίφογον πᾶσι βίον ἀπρεπῶς κατηκόντισεν, ἢ εὐλαβομένους τὸν ἐπὶ τούτοις μῶμον μισαδέλφους καὶ τοῦ καλοῦ ἀναίσθητους ἐποίησε. Πάλιν οὖν Μὴ ἐκκλίνῃς εἰς τὰ δεξιὰ ἢ εἰς τὰ ἀριστερὰ, ἵνα μὴ πλανηθεῖς εἰς μίαν τινὰ τῶν τῆς κακίας θυρῶν ὀλισθήσῃς· ἀλλὰ μέσθην ὁδεύων τὴν ἀρετὴν, καὶ ἀπανταχοῦ βλέπων πῶς ἀκριβῶς περιπατῆς, μὴ ὡς ἄσοφος, ἀλλ' ὡς σοφός, ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων περιπατεῖς, καὶ ἐπάνω ἐπάλλεων πόλεων διαβαίνεις, προνοοῦ

39. Ἀγαπᾶν οὖν δεῖ τοὺς πρὸς τὸν νυμφίον παρεκαλοῦντας, ἀλλὰ δεῖ τὴν ἀγάπην δικαίαν καὶ μὴ συγκεχυμένην ποιεῖσθαι, ἵνα μὴ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ νυμφίου, ἀπὸ τοῦ συνεχῶς ἀκούειν αὐτῶν τὰ περὶ τοῦ νυμφίου λαλούντων, ἴσους τοῦ νυμφίου ἀγαπήσασά ποτε, καθέλη μὲν τὸ ἀξίωμα τοῦ νυμφίου, τοῦ δὲ νυμφαγωγῶς, τῷ τοὺς ἰσοτίμους τῷ Δεσπότῃ ἀγειν, ἀδικήσῃ τὰ μέγιστα. Ἦδη δὲ τινες ἔλαθον, οὐκ ἴσα τῷ νυμφίῳ ὑπηρέτας, ἀλλὰ καὶ πλέον αὐτοῦ, ἀσεβῶς ἀγαπήσασαι· καὶ τοῦ μὲν νυμφίου λοιπὸν, πρὸς ὃν ἐνυμφεύσαντο καθάπαξ ἐπιλαθόμεναι, ὅλαι δὲ τῶν οἰκετῶν τοῦ νυμφίου νύμφαι γινόμεναι, μᾶλλον δὲ οὐδὲ τῶν οἰκετῶν τοῦ νυμφίου, ἀλλὰ ἀλλοτρίων τινῶν γυναῖκες αἰσχυραὶ εὐρεθεῖσαι. Οὐδένα γὰρ σαρκικὸν ὁ νυμφίος ἡμῶν ὑπηρέτην ἔχων εὐρίσκειται, ἀλλὰ πάντας πνεύματι ζῶντας. Αἱ δὲ μὴ τῷ πνεύματι τῶν ὑπηρετουμένων τῷ νυμφίῳ, ἀλλὰ ταῖς σαρκὶν αὐτῶν ἑαυτὰς ἀτόπως νυμφεύσασαι, δῆλον ὡς κἀκείνους ἀλλοτρίους τῆς ὑπηρεσίας τοῦ νυμφίου, καὶ ἑαυτὰς οὐχ ὑπηρέταις τοῦ νυμφίου, ἀλλὰ ἀλλοτρίοις δούλοις νυμφευθεῖσας ἀπήλεξαν. Οὐκοῦν καὶ τούτοις ἀκριβῶς ὁμιλείτωσαν, τὴν ἐμφυομένην (52) λαθραίως ἐκ τῆς ὁμιλίας σωματικῆν συνήθειαν φρονίμως ἐκτέμνουσαι· καὶ ἐν τῇ ὁμιλεῖν φυλασσόμεναι, μὴ ἐκ τοῦ θαρσεῖν, ὡς τοῦ νυμφίου οἰκετοῖς, λάθωσιν, ἢ ἐκείνους πρὸς ἃ μὴ δεῖ ἀποσφῆλασαι, ἢ ἑαυτὰς παρὰ τὸν προκείμενον σκοπὸν ἐπὶ τὰς σαρκὸς ἡδονὰς ἀτόπως καταβαλοῦσαι. Ἀλλὰ ἀγάπην δεῖ τῶν πλησίον κεκτῆσθαι, ὅτι Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου, ὡς ἑαυτόν· καὶ τοῦτο ἀρέσκον αὐτῇ ὁ νυμφίος τῇ νύμφῃ παράγγελμα δέδωκε. Καὶ φησιν, ἀγαπήσεις, καὶ ἐφ' ὅσον ἐνὶ τούτων ποιεῖς, ἐμοὶ τῷ σῷ νυμφίῳ ποιεῖς. Ἀλλ' οὐκ ἐμπαθῆ εἶναι δεῖ τὴν ἀγάπην, οὐδὲ ὄνομα αὐτῇ ἐπιψευδομένην (53) ἀγάπης, τῷ ἔργῳ ἀναιρεῖν τὴν ἀξίαν τῆς ὄντως ἀγάπης. Ὅτι ἕως ἂν διὰ τὴν πρὸς

¹³ Luc. x, 27. ¹⁴ Matth. xxv, 40.

μένην.

(53) Αὐτῇ ἐπιψευδομένην. Codex Colbertinus, αὐτὴν pro αὐτῇ. Editio Veneta et codices mss. non nulli, αὐτῇ ἐπὶ ψευδομένης.

τὸν νυμφίον ἀγάπην ἀγαπῶσα φαίνη τοὺς ἀδελφοὺς, σῶζεις καὶ τὸ πρὸς ἐκεῖνον καὶ τὸ πρὸς αὐτοὺς τὸ τῆς ἀγάπης σεμνόν. Ἐπειδὴν δὲ οὐκέτι δι' ἐκεῖνον, ἀλλὰ τούτους δι' αὐτοὺς ἀπὸ τῆς συνηθείας ἧς ἀγαπῶσα, διαφθείρασα καὶ τὴν πρὸς ἐκεῖνον ἀγάπην, καὶ ἐμπαθῆ ταύτην ποιήσασα, ψευδώνυμον, καὶ οὐχὶ τὴν ἀληθῆ ἔχεις ἀγάπην. Ἀγάπη γὰρ σαρκὸς πάθη (54) οὐχ ἄπτεται· οὐδὲ ἄλογος οὔσα ὑπὸ συνηθείας ζώδους ἀκρίτως τὸ σεμνὸν ἑαυτῆς ἐπὶ σώματα καταφέρει. Ἀλλὰ λογικὴ οὔσα, καὶ ὄλη σοφίας μεστῆ, ἐμφρόνως ἑαυτὴν πρὸς ἀξίαν τοῖς προσώποις κατὰ τὸ δίκαιον ταλαντεύει· τοὺς μὲν ὑπηρέτας νυμφίου λογισμῶ δι' ἐκεῖνον τιμῶσα, αὐτὸν δὲ ἐκεῖνον οὐ διὰ τούτους, ὅτι περὶ αὐτοῦ αὐτῇ διαλέγονται, ἀλλὰ δι' αὐτὸν περιέπουσα· καὶ εἴ τις μὲν ἐκεῖνου ἔραστῆς, τοῦτον διὰ τὸ πρὸς ἐκεῖνον φίλτρον ἑταῖρον νομίζουσα· εἴ δέ τις τοῦ περὶ αὐτοῦ ἔρωτος ἀμελεῖ, οὐκέτι τοῦτον, κὰν αὐτὴν κολακεύῃ, ὡς οἰκεῖον ὀρῶσα. ἀλλὰ καὶ μάλιστα ἐκ τῆς κολακείας τὴν ἐπιβουλήν ὑποπτεύουσα, ὅτι ἀμελῶν τοῦ νυμφίου περὶ ὃν αὐτῇ ἐπτόχεται, προσποιήτω τῇ περὶ τὸν νυμφίον αὐτῆς θεραπείᾳ, δελεάζει (55) μὲν ταύτην ὡς συμπονῶν αὐτῇ πρὸς τὴν ἐκεῖνου ἀρέσκειαν, ἐφ' ἑαυτὸν δὲ αὐτῆς τὸν ἔρωτα ἐκ τῆς συνεχοῦς ὀμιλίας μεταθεῖναι σπουδάζει, ἐν νυμφαγωγῷ ὀνόματί τε καὶ σχήματι μοιχὸς τῆς νύμφης πανούργως γινόμενος. Ἐντεῦθεν γὰρ πολλαὶ τῶ τῆς ἀγάπης ὀνόματι καταβραχὺ πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς πάθη ὑπὸ τῆς συνηθείας κατενεχθεῖσαι, πόρναι καὶ μοιχαλίδες καὶ ἀλλότριαι οὐ τῆς τοῦ Κυρίου μόνον νυμφεύσεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ κατὰ σάρκα νομίμου πρὸς ἀνθρώπους γάμου παντάπασιν ἀπηλέγχθησαν. Παρθενίαν γὰρ τῶ Κυρίῳ ἐπαγγειλάμεναι, εἴθ' ὑπὸ τῶν σαρκὸς ἡδονῶν νικηθεῖσαι, τὴν τῆς πορνείας ἀμαρτίαν γάμου ὀνόματι περιστέλλειν ἐθέλουσιν· οὐκ ἀγνοοῦσαι, οἶμαι, κὰν ἄγνοιαν δὲ προσποιῶνται, ὅτι ἡ παραβᾶσα τὰς πρὸς τὸν νυμφίον ἑαυτῆς δεξιὰς, οὔτε τούτου ἐστὶ νύμφη, ὃν παρανόμως κατέλιπεν, οὔτ' ἐκεῖνου, ᾧ διὰ πάθος ἔξευξεν ἑαυτὴν, κατὰ νόμους γυνὴ δύναται εὑρεθῆναι.

38. Τότε γὰρ νόμιμος (56) καὶ κατὰ τὰς θείας Γραφὰς συνίσταται γάμος, ὅταν μὴ πάθος ἡδονῆς προκαταλάβῃ τοῦ νόμου τὴν χρεῖαν, λογισμὸς δὲ τοῦ τε εἰς βοήθειαν ἀναγκαίου καὶ τῆς τῶν παίδων διαδοχῆς τοῦ γάμου προσθεῖς τὸν σκοπὸν, τίμιον ὄντως μνηστεύῃ τὸν γάμον. Ὅτε τῶν ἀναγκαίων τοῦ γάμου προειληφότων τῶ λογισμῶ, καὶ κρηπίδος ἀγίας ἐν Κυρίῳ κατὰ νόμους τεθείσης, ἐπακολούθημα τοῦ κατὰ τὸν γάμον ἀναγκαίου, ἡ ἐκ τῆς μίξεως ἡδονή, μίαν σάρκα τὴν δύο ποιῶσα εὑρίσκεται. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ ἐν ψυχῇ λογισμὸς τὰς ψυχὰς προλαβὼν, κατὰ τὸ φαινόμενον ἀναγκαῖον συνῆψεν. εἰκότως προηνωμέναις ταύταις καὶ ἡ τῶν σαρκῶν τῶν ἐν αἷς εἰσιν ἔννομος ἔνωσις ἠκολούθησεν. Ὅταν δὲ τῶν ψυχῶν ἄλλο τὴν ἀρχὴν προθεμένων, αἱ σάρκες δι' ἡδονὴν τὰ οἰκεῖα πραγματευσάμεναι, τὰς ἐν αὐταῖς ψυχὰς

(54) Πάθη. Sic editio Veneta et sex mss. Parisiensis editio, παθῶν. Codex Mazarinus alia manu, πάθος.

(55) Προσποιήτω τῇ... θεραπείᾳ, δελεάζει. Codex recentior Combel., προσποιεῖται... τὴν θερα-

A propter illum, sed eos propter semetipsos ex consuetudine diliges, corrumpens illius amorem, ac libidini obnoxium efficiens, falso nominatam ac minime veram habes charitatem. Charitas enim carnis libidines non attingit : nec rationis experta ex consuetudine animali gravitatem suam sine iudicio transfert in corpora. Sed rationis composita ac tota sapientiæ plena prudenter semetipsam pro merito personarum, ut æquum est, impendit ; ministros sponsi, ratione propter illum honorans, illum autem non propter eos, quia de illo loquentes audit, sed propter ipsum colens ; ac si quis illius amator est, amicum illum ob sponsi amorem existimat ; si quis autem illius amorem negligit, non jam illum, etiamsi assentetur, ut familiarem habet, sed maxime ex ejus assentatione insidias suspicatur, propterea quod negligens sponsum, quem illa admiratur, simulato ipsius sponsi cultu inescat eam, quasi ipsam adjuvet ut sponso placeat ; in semetipsum autem illius amorem assiduo colloquio transferre conatur, sub pronubi nomine et specie adulter sponsæ fraudulenter factus. Hinc enim multæ charitatis nomine paulatim ad carnis libidines ex consuetudine et familiaritate delapsæ, meretrices et adulteræ ac non solum a Domini sponsalibus, sed etiam a carnali matrimonio apud homines legitimo alienæ prorsus deprehenduntur. Nam cum virginitatem Domino voverint, postea carnis voluptatibus victæ, stupri peccatum matrimonii nomine prætexere volunt : non ignorantes, opinor, quamvis ignorationem præ se ferant, eam quæ datam sponso suo dexteram violavit, neque illius sponsam esse, quem illegitime reliquit, neque illius, cui se per libidinem junxit, secundum leges uxorem videri posse.

B
C
D
38. Tunc enim legitime et secundum divinas Scripturas matrimonium contrahitur, cum voluptatis amor non prævertit legis necessitatem, sed cogitatio necessarii auxilii et liberorum susceptionis proposita matrimonio vere honorabiles conciliat nuptias. Cum necessitate matrimonii prius animo concepta, et sancto in Domino secundum leges jacto fundamento, appendix matrimonii necessitatis esse deprehenditur, concubitus voluptas, quæ carnem duorum unam efficit. Quoniam enim animæ insita ratio animas in antecessum secundum illam, quæ apparet, necessitatem conjunxit, merito animarum conjunctionem etiam carniū in quibus versantur legitima conjunctio consequitur. Sed cum animabus aliud sibi ab initio proponentibus, carnes ob voluptatem ea quæ sibi propria sunt

πείαν καὶ δελεάζει.

(56) Νόμιμος. Colbert. et unus ex Regiis, νομίμως. Non longe vocula δὲ addita e pluribus mss. Paulo post satis commode legeretur, τότε τῶν ἀναγκαίων.

quærentes, animas quæ in ipsis resident, vitio suo emancipatas conjunxerunt, appendix carnis malorum factæ animæ iniquum concubitum reddunt. Cui enim operi nec insita animæ ratio nec lex prævit, illud a conscientia, ut omni ex parte illegitimum, damnatur. Propterea, inquit, *Mulier alligata est legi, quanto tempore vivit vir ejus. Quod si mortuus fuerit vir, libera est cui vult nubat*, non simpliciter, sed tantum in Domino, inquit ¹⁵, quia et quæ morte viri libera ad nuptias facta est, non quia liberata est simpliciter, sed in Domino debet nubere. Quid est autem in Domino nuptias contrahere? Non carnis voluptatibus ad concubitum ante pertrahi, sed dijudicando id quod utile ad vitam, eligere nuptias. Propterea etiam necessitatem matrimonii Creator in natura instituit.

39. Quod si hæc ita se habent, ne sese decipiat, inquam, quæ ex virginitate in carnis libidines delapsa est, quia matrimonium illi ad peccatum imputabitur. Primum quidem, quia malam basim, concubitus voluptatem et prævaricationis peccatum sibi ipsa posuit; deinde vero, quod cum libera non esset (non enim mortuus est vir ejus, ut cui vult nubat), vivente immortalis viro adultera vocabitur, mortalem ob carnis libidines in Domini thalamum introducens. Quod enim spectat ad legitimum matrimonium a sponso occupatum, virginitatis habitus, datæ dexteræ, processus in publicum ob initum cum illo fœdus, coram omnibus testantur eam de illo, ut viro, gloriantem, in publicum, eo quod præoccupata esset a viro, prodisse. Nam si non prius e paternis thalamis prodit virgo, quam legitimo viro juncta, cumque dominum et vitæ moderatorem palam agnoscens, deinceps sub nomine viri, qui eam sortitus est, e paterna domo prodeat; virgo certe prodiit e paternis thalamis, ut legitimi viri sponsam professa et sub ejus dominatu constituta in publicum prodiret. Quod si testes sunt progressuum, qui hæc vident, testes profecto iidem sunt, cuinam illa conjuncta, aut cujus viri sponsam professa, e paternis ædibus in publicum processerit. Quod si hæc nuptiæ et testibus et progressibus et omnibus rebus manifestæ, nec mortuus **654** est vir ejus, talis igitur mœchatur, vivente viro semper adultera, vel potius ad perfruendam voluptatem impudice fornicatur; quia autem vivit vir ejus, nefario adulterio contaminatur. Nec equidem video quomodo illa pro immortalis Deo mortalem ad suam ipsius perniciem hominem complectatur, semper in oculis viri impie in eum se gerens illegitimis amplexibus: aut quomodo homo ille Domini cubile ausus est insane conscendere. Nam ex humanis rebus supplicia sic peccantium existi-

¹⁵ I Cor. VII, 39.

(57) Γενομένη. Sic Combefisii codices et plures alii. Editi, γινομένη.

(58) Ἐαυτῆ. Sic editio Veneta et mss. Parisien-

τῶ κατ' αὐτὰς πάθει δουλευούσας ἐνώσωσιν, ἀκολούθημα τῶν σαρκῶς κακῶν γινόμεναι αἱ ψυχαί, παράνομον τὴν μίξιν ἐργάζονται. Οὐ γὰρ ὁ ἐν ψυχῇ λόγος καὶ νόμος οὐχ ἠγάσαστο ἔργου, τοῦτο παντάπασιν παρανομον ὑπὸ τῆς συνειδήσεως ἐστηλίτευται. Διὰ τοῦτο, φησὶ, Γυνὴ δέδετα νόμῳ, ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς. Ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ ὁ ἀνὴρ, ἐλευθέρα ἐστὶν ἣ θέλει γαμηθῆναι· οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ μόνον ἐν Κυρίῳ, φησὶν· ὅτι καὶ ἡ τῷ θανάτῳ τοῦ ἀνδρὸς ἐλευθέρα γενομένη (57) πρὸς γάμον, οὐχ ὅτι ἠλευθερώθη ἀπλῶς, ἀλλ' ἐν Κυρίῳ ρφείλει γῆμαι. Τί δέ ἐστι τὸ ἐν Κυρίῳ τὸν γάμον συστήναι; Τὸ μὴ προὔποσσερῆναι ὑπὸ τῶν σαρκῶς ἡδονῶν πρὸς τὴν μίξιν, ἀλλὰ κρίσει τοῦ λυσιτελοῦντος πρὸς τὸν βίον, ἐλέσθαι τὸν γάμον. Διὸ καὶ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ γάμου ὁ Ποιητὴς ἐν τῇ φύσει διετάξατο.

39. Εἰ δὲ ταῦτα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον, μὴ ἀπατάτω ἑαυτὴν, φημί, ἡ ἀπὸ παρθενίας εἰς σαρκῶς πάθη κατενεχθεῖσα, ὅτι γάμος αὐτῇ εἰς τὰ ἀμάρτημα λογισθήσεται. Πρῶτον μὲν, ὅτι κακὴν κρηπίδα τῆς συμπλοκῆς τὴν ἡδονὴν, καὶ τὴν τῆς παραβάσεως ἀμαρτίαν ἑαυτῇ (58) κατεβάλετο· ἔπειθ' ὅτι οὐκ οὔσα ἐλευθέρα (οὐ γὰρ ἀπέθανεν αὐτῆς ὁ ἀνὴρ, ἵνα ἦ βούλεται γαμηθῆ), ζῶντος τοῦ ἀθανάτου ἀνδρὸς μοιχαλῆς χρηματίζει, θνητὸν διὰ πάθη σαρκῶς τῷ τοῦ Κυρίου παστῷ ἐπεισάγουσα. Ὅτι μὲν γὰρ προέληφε τὰ τοῦ γάμου νόμιμα ὁ νυμφίος, τὸ σχῆμα τῆς παρθενίας, αἱ δεξιαί, ἡ ἐπ' ἐκείνῳ πρόοδος ἐπὶ πάντων μαρτυρεῖ, ὅτι αὐτῷ ἀνδρὶ σεμνυνομένη τὰς ἐπὶ τῷ προεληφῶτι ἀνδρὶ προόδους ἐπόμπευεν. Εἰ γὰρ οὐ πρότερον τῶν πατρῶων θαλάμων πρόεισιν ἡ παρθένος, πρὶν ἢ ἀνδρὶ νομίμῳ συζυγεῖσα, ὑπὸ τούτῳ αὐθέντῃ τε καὶ προστάτῃ τοῦ βίου ἐπιγραφασμένη, λοιπὸν τῷ ὀνόματι τοῦ λαχόντος ἀνδρὸς τοῦ πατρῶου οἴκου προέλθοι, καὶ ἡ παρθένος ἄρα προῆλθε τῶν πατρῶων θαλάμων ὡς ἂν ἐπιγραφασμένη ἔννομον ἑαυτῇ τὸν νυμφίον, καὶ τῇ ὑπὸ τούτῳ προστασίᾳ τὰς εἰς φανερόν προόδους πομπεύῃ. Εἰ δὲ μάρτυρεν προόδων οἱ ταῦτα ὀρῶντες, μάρτυρες ἄρα οἱ αὐτοὶ καὶ τίνι ἐζευγμένη ἢ τίνα ἐπιγραφασμένη ἄνδρα, τῶν πατρῶων οἴκων εἰς μέσους προῆλθεν. Εἰ δὲ ὁ γάμος οὗτος τοῖς μάρτυσι καὶ ταῖς προόδοις καὶ πᾶσι περιφανῆς, οὐκ ἀπέθανε δὲ, φημί, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· μοιχεύεται οὖν ἡ τοιαύτη, ζῶντος τοῦ ἀνδρὸς διὰ βίου μοιχευομένη· μᾶλλον δὲ δι' ἡδονῆς μὲν ἀπόλαυσιν ἀκολάσεως πορνεύουσα, διὰ δὲ τὸ ζῆν τὸν ἄνδρα παρανόμως μοιχεύουσα. Καὶ οὐχ ὀρῶ πῶς μὲν αὐτῇ ἀντὶ ἀθανάτου Θεοῦ θνητὸν ἐπὶ κακῷ ἑαυτῆς ἄνθρωπον περιέπει, ἐν ὀφθαλμοῖς αἰετῶ τοῦ ἀνδρὸς εἰς αὐτὸν ταῖς παρανόμοις μίξεσιν ἀσεβοῦσα· πῶς δὲ ἐκαῖνος ὁ ἄνθρωπος τῇ τοῦ Κυρίου κοίτῃ ἐτόλμησε μανιωδῶς ἐπιβῆναι. Ἐκ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων δεῖ τὴν δίκην οὕτως ἐξαμαρτανόντων

sis editio, ἑαυτοῦ. Ibidem editi, κατεβάλλετο, mss. plures ut in textu. Non longe unus ex Regiis, μυχάλῃς χρηματίζει.

στοχάζεσθαι. Τίνος μὲν ἀξία ἡ ἀντί (59) εὐγενοῦς ἀνδρὸς πρὸς δοῦλον ἑαυτῆς φθειρομένη, καὶ τῆ δεσποτικῆ κοίτῃ τὸν οἰκέτην εἰς ἐπιβουλήν ἐπεισάγουσα; τίνος δὲ ἀξίος ὁ δοῦλος δεσποίνῃ ἑαυτοῦ καὶ κοίτῃ κυρίου ἑαυτὸν ἀσελγῶς ἐπιβρίψας;

40. Ἀλλὰ αἱ σοφαὶ τοσαύτην ἀσέβειαν καθ' ἑαυτῶν διὰ σαρκὸς πάθη τολμήσασαι, πρὸς οἷς οὐ δακρύουσι, τόπον ἑαυταῖς κουφότερον τοῖς δάκρυσιν ἐτοιμάζουσαι, ἔτι καὶ ἦν ὑπέσχοντο πρότερον παρθενίαν ἀρνοῦνται. Τὴν γὰρ παράβασιν τῆς παρθενίας ἀσχερὰν καὶ ἐπονείδιστον διὰ τὴν δουλείαν τῆς ἡδονῆς παρὰ πᾶσιν γνωρίζουσαι, τῆ ἀρνήσει τῶ μείζονι κακῷ ὄνται τὴν ἀμαρτίαν παραμυθεῖσθαι· ἀνθρώπους μὲν, πρὸς οὓς εἰς ἀπολογία τῆς παραβάσεως τὴν ἀρνήσιν προΐσχονται, αἱ θαυμάσαι αἰδούμεναι (60)· τὸν δὲ Κύριον, πρὸς ὃν γεγονάσιν αὐταῖς αἱ δεξιαί, διὰ τὸ εἰς βάθος κακῶν ἐμπεσεῖν, λοιπὸν οὐ φοβούμεναι· οὐκ εἰδυῖται ἄρα, ὅτι διπλοῦν καὶ παρ' ἀνθρώποις καὶ παρὰ τῷ Κυρίῳ τὸ ἔγκλημα καθ' ἑαυτῶν ἀτόπως κατασκευάζουσι· τῶν μὲν ἐκ τῆς προβεβημένης παρθενίας, εἰ καὶ ἀρνοῦνται τὸ ὑποσχέσθαι ταύτην, τὸ μανιῶδες καὶ ἰταμόν πρὸς τὰ πᾶσιν ὁμολογούμενα ἀποστρεφομένων, ἔτι δὲ καὶ μισούντων· τοῦ δὲ, πρὸς οἷς παρέβησαν εἰς τὰς συνθήκας τῆς παρθενίας, τὴν ἀντί μετανοίας ἀρνήσιν πικρότερον εἰς τὸ παρ' αὐτῷ δικαστήριον κρίνοντος. Ἴνα οὖν μὴ ἀγάπης ὄνόματι εἰς τοῦτο τῆς ἀμαρτίας ἐμπέση ἡ παρθένος βάραθρον, ἀπροσκαθῆ τὴν ἀγάπην καὶ καθαρὰν μετιέτω. Οὐ γὰρ χώραν αὕτη ἔξει προολισθησάσῃ (61) πρὸς ἡδονὴν τὸ προσωπεῖον τοῦ γάμου· οὐδὲ σοφίσασθαι ὄνόματι γάμου τὸν ζῶντα ἑαυτῆς ἀνδρα μὴ ἀπολελυμένη δυνήσεται, θνητὸν ἐκείνου ἐπὶ μοιχικῇ πράξει μετὰ τοσαύτας τὰς παρ' αὐτοῦ τιμὰς ἀσεβῶς προτιμήσασα. Οὐκ ἄλλοτρίως γὰρ ἂν τις καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων τὸ ἀποστολικὸν ἀναφθέγγεται, ὅτι "Ὅταν καταστρηνιάσωσι τοῦ Χριστοῦ, γαρμῖν θέλουσιν, ἔχουσαι κρῖμα ὅτι τὴν πρώτην πίστιν ἠθέτησαν· οὐ γάμον, ἀλλὰ μοιχείαν διὰ βίου κακῶς μεθοδεύουσαι.

41. Μηδεὶς οὖν οἰκέτης εἰς τοσοῦτον ἀσεβείας οἰστροληατήσῃ, ὡς τῆς δεσποτικῆς ἀπτεσθαι νύμφης. Μηδεὶς οὕτω μανιῶδης ἱερόσυλος, ὡς τῆς ἀσχερᾶντος ἱερείας χερσὶν ἀκολάστοις ἐφάπτεσθαι. Μηδεὶς εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας ἠκέτω, ὡς τηλικαύτην δίκην τοῖς ἱεροσύλοις ἐπληρημένην ὀρῶν, μὴ τῶν ἀψύχων ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου ὕλης πεποιημένων σκευῶν, ἀλλ' αὐτῶν ἐμψύχων καὶ ζώντων ἀναθημάτων ληστρικῇ χειρὶ βεβήλως ἐπιλαμβάνεσθαι. Μᾶλλον δὲ μηδεὶς οὕτως ἔστω ἀνόσιος, ὡς μὴ τὰ ἐν τῷ ναῷ ἄψυχα σκεύη, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ναὸν τοῦ Κυρίου, τοῦτέστι τῆς παρθένου τὸ σῶμα, καὶ αὐτὴν τὴν τιμιωτάτην ἀπάντων ἐν τούτῳ ψυχὴν τῆς παρθένου, ἱερώτατον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Κυρίου ἀνάθημα, τοῖς ἀκολασίας πυρσοῖς βαρβαρικῶς καταφλέξει.

¹⁶ I Tim. v, 11.

(59) Ἡ ἀντί. Duo codices, εἴη ἀντί.

(60) Αἰδοῦμεναι. Quatuor codices, αἰρούμεναι. Unus Combefis., ὀρώμεναι.

A manda sunt. Quanam enim digna est pœna, quæ pro nobili viro cum servo suo corrumpitur, et in herilem lectum servum ad insidias introducit? qua dignus pœna servus est, qui in dominam suam et in domini cubile impudice irrui?

40. Sed sapientes illæ, quæ talem impietatem contra semetipsas propter carnis libidines perpetrarunt, præterquam quod non lacrymantur, ut mitiorem sibi locum lacrymis præparent, adhuc etiam, quem prius promissere virginitatem, promississe se negant. Nam cum violatam virginitatem in probro ob servitutem voluptatis et ignominia apud omnes esse noverint, inficiatione, quæ majus malum est, videntur sibi peccatum excusare; ac homines quidem, quibus ad excusationem prævaricationis inficiationem obtendunt, mirabiles illæ reverentur; sed Dominum, cui datæ dexteræ, eo quod in profundum malorum lapsæ sint, non jam metuunt. Non vident profecto, duplex se et apud homines et apud Deum crimen sibimetipsis stulte parare: quippe cum homines ob celebratam prius fama virginitatem, quamvis eam se promississe negent, furorem et impudentiam in iis, quæ omnibus certa et explorata sunt, negandis aversentur atque oderint: Dominus vero additam violatis virginitatis fœderibus inficiationem pro pœnitentia, acerbius in suo iudicio condemnet. Ne igitur sub charitatis nomine in hoc peccati barathrum incidat virgo, libidinis expertem et puram charitatem persequatur. Neque enim, si ad voluptatem delapsa sit, locum in ea habebit larva conjugii: nec nomine conjugii ludificari suum ipsius virum minime soluta poterit, mortalem ei ad facinus adulterii post tot acceptos ab eo honores impie præferens. Non enim absurde de talibus illud Apostoli dicatur: *Cum luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt* ¹⁶: non conjugium, sed adulterium per totam vitam nefarie persequentes.

41. Nullus igitur servus œstro percitus eo impietatis feratur, ut dominicam sponsam tangat. Nemo ita furiosus sit sacrilegus, ut intaminatam sacerdotem manibus impudicis tangat. Nemo eo insanis deveniat, ut cum tot ac tanta sacrilegis supplicia impendere videat, non inanimata ex auro aut argento vasa, sed animata et viventia donaria manu prædatoria impure arripiat. Vel potius nemo adeo scelestus sit, ut non inanimata in templo vasa, sed ipsum templum Domini, id est, virginis corpus, et ipsam in eo omnium maxime venerabilem animam virginis, sacratissimum in templo Domini donarium, impudicitis facibus barbære succendat. Sed si sua sponte dedit semetipsam virgo, violans initum cum sponso fœdus, ac omnia, et templum

(61) Προολισθησάσῃ. Plures mss., προολισθούση.

et donarium et amicitiam cum eo intercedentem et regni consortium ob voluptatem confundens et conculcans, ne tradas te illi ad societatem peccati. Siquidem nec pulcher Joseph dominæ in eum furenti, semetipsum ad impudicitiam illius explendam tradere voluit¹⁷. Sed etiamsi tu in foedus conjugii non venires, alteri semetipsam traderet. Ille igitur peccati pœnas luat; tu vero te ipsum purum et integrum [serva, nec pœnæ, quæ pro delicto in Dominum admissio inferetur, particeps efficiare. *Oportet*, inquit, *Filium hominis tradi*¹⁸. *Væ autem illi per quem Filius hominis traditur! conduceret ipsi si natus non esset*¹⁹. Nonne similiter quæ virginitatem ante professa, deinde mutato proposito cuiquam homini fruendæ voluptatis gratia seipsam conjunxit, etiamsi dicat: *Oportet me nubere, quemadmodum Filium hominis traditum oportuit: sed tamen væ illi, per quem illa foederibus, quæ cum sponso pepigerat, ruptis et violatis, suam libidinem implet?* Idem enim huic homini, dicere ausim, præstabilius foret, quam si sceleris adversus Dominum ab hac impura patrati socius in judicio reperiat. Jam vero nonne audis eum adulterari, qui etiam dimissam duxerit²⁰? Etsi enim, inquit, propter culpam fuit dimissa, vivit tamen vir ejus. *ρεθη*. Οὐκ ἀκούεις δὲ ὅτι καὶ ὁ ἀπολελυμένην γαμῶν μοιχᾶται; Εἰ γὰρ καὶ ἀπολέλυται, φησὶ, δι' αἰτίας, ἀλλὰ ζῆ αὐτῆς ὁ ἀνὴρ.

42. Cur igitur molestiam exhibes dimissæ? cur non das tempus tum illi, ut ea in semetipsa emendet, ob quæ dimissa est; tum ei qui dimisit, ut misericordia in resipiscentem motus, rursus ad se revocet suum ipsius membrum, sed præripis tempus emendationis, vivente viro dimissam in matrimonium ducens? Sine, inquit, ad viventem redeat simul et reducatur melior facta mulier; vel semper nec viduæ, nec uxoris nomen habens, dimissionis causæ, quam præbuit marito, pœnam persolvat. Tu vero, etiam antequam intelligat proprium, ob quod dimissa est, peccatum, raptim iniens cum ea conjugium, audaciorem ad peccata absurde facis; et dum vivente viro semper cum aliena mœcharis, facilitatem illius ad violanda conjugii fœdera absurde confirmas. Nam si dimissam a mortali viro accipiens, impie mœchatur, multo magis impie per totam vitam mœchatur, qui immortalis viri sponsam, numquam dimissam, corrumpere audeat. Etsi enim semetipsam dimisit ad carnis libidines confugiens, tu vero illam ne tan-

¹⁷ Gen. xxxix, 12. ¹⁸ Luc. xxiv, 7. ¹⁹ Matth. xxvi, 24. ²⁰ Matth. xix, 9.

(62) Αὐτήν. Colbert., ἐαυτήν. Paulo ante delendum, ἔκρινεν.

(63) Τὸ αὐτό. Hic editio Parisiensis addit, εἰ μὴ ἐγεννήθη, quæ voces nec in Veneta nec in ullo ve-

Α 'Αλλ' εἰ ἐκοῦσαν ἐπέδωκεν ἑαυτὴν παρθένος, παραβάσα μὲν τὴν πρὸς τὸν νυμφίον συνθήκην, πάντα δὲ καὶ ναὸν, καὶ ἀνάθημα, καὶ φιλίαν τὴν πρὸς αὐτὸν, καὶ βασιλείας κοινωνίαν δι' ἡδονὴν πάθους συγγέασά τε ὁμοῦ καὶ πατήσασα, μὴ χρήσις τῆ τοιαύτη σαυτὸν εἰς κοινωνίαν τῆς ἀμαρτίας. Ἐπεὶ οὐδὲ ὁ καλὸς Ἰωσήφ τῆ δεσποινῆ ἐπιμανείσῃ αὐτῷ ἑαυτὸν πρὸς τὴν τῆς ἀκολασίας ἀπόλαυσιν χρῆσαι ἠθέλησεν. Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ σὺ ἤλθες ἐπὶ τὴν κοινωνίαν τοῦ γάμου, ἄλλῃ ἑαυτὴν ἐπιδίδωσιν. Ἐκεῖνος οὖν τὰς ἐπὶ τῆ ἀμαρτία αὐτοῦ εὐθύνας ἐχέτω· σὺ δὲ σαυτὸν καθαρὸν φύλαττε ἐπὶ τῆ κοινωνίᾳ τῆς εἰς τὸν Κύριον παρανομίας εὐθύνης. Δεῖ, φησὶ, τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδοθῆναι. Οὐαὶ δὲ, δι' οὗ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται· συνέφερον αὐτῷ εἰ μὴ ἐγεννήθη. Οὐ κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον ἔκρινεν ἡ πρότερον τὴν παρθενίαν ὑποσχόμενη, μεταθεμένη δὲ αὐτὴν (62) ἀνθρώπῳ τινὶ εἰς ἡδονῆς ἀπόλαυσιν ζεῦξαι, κὰν λέγῃ· Δεῖ με γαμηθῆναι, ὡς τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου δεῖ παραδοθῆναι· ἀλλὰ οὐαὶ, δι' οὗ ἐκείνη τὰς πρὸς τὸν νυμφίον παραβάσα συνθήκας, τὴν ἑαυτῆς ἐπιθυμίαν πλήροῖ; Συνέφερε γὰρ ἐκείνῳ τῷ ἀνθρώπῳ (τολμῷ εἰπεῖν) τὸ αὐτὸ (63) ἢ ἵνα κοινωνὸς τῆς εἰς τὸν Κύριον παρανομίας τῆς ἀκολάστου ἐκείνης δικαζόμενος εὐ-

42. Τί οὖν ἐνοχλεῖς τῆ ἀπολελυμένη; τί οὐκ ἐνδίδως καιρὸν καὶ ἐκείνῃ ἑαυτὴν διορθώσασθαι ἐφ' οἷς ἀπελύθη, καὶ τὸν ἀπολύσαντα σπλαγχνισθέντα ἐπὶ τῆ διορθώσει (64), εἰς ἑαυτὸν αὐθις τὸ ἑαυτοῦ ἀνακτήσασθαι μέλος. ἀλλὰ προαρπάζεις τὸν καιρὸν τῆς διορθώσεως, ζῶντος τοῦ ἀνδρός τὴν ἀπολελυμένην γαμῶν; Ἔασον, φησὶν, ἡ πρὸς τὸν ζῶντα ἐπανελθεῖν ἅμα καὶ ἐπαναχθῆναι καλλίονα γενομένην γυναῖκα, ἢ αἰεὶ μῆτε χήραν, μῆτε γυναῖκα ὑπάρχουσαν, τῆς ἐπὶ τῆ ἀφέσει αἰτίας ἣν παρέσχε τῷ ἀνδρὶ δίκην διδόναι. Σὺ δὲ πρὶν καὶ συνεῖναι τὸ οἰκεῖον ἐν τῆ ἀπολύσει ἀμάρτημα, ἀρπάζων τὴν πρὸς αὐτὴν συζυγίαν, τολμηροτέραν πρὸς τὰ ἀμαρτήματα ἀτόπως ἐργάζῃ· ζῶντος μὲν τοῦ ἀνδρός αἰεὶ τὴν ἀλλοτρίαν μοιχεύων, εὐκόλον δὲ, ὅπερ ἔφην, πρὸς τὰ ἐν τῆ συμβιώσει πταίσματα ἀτόπως ἀσκῶν. Εἰ δὲ ὁ τὴν παρὰ θνητοῦ ἀνδρός ἀπολελυμένην λαμβάνων μοιχεύων ἀσεβεῖ, πολλῷ ἀσεβέστερον διὰ βίου μοιχεύει ὁ τὴν τοῦ ἀθανάτου ἀνδρός νύμφην μηδέποτε ἀπολελυμένην παραφθεῖραι τολμῶν. Καὶ εἰ ἑαυτὴν γὰρ ἀπολύει τῆ μεταθείσει πρὸς τὰ σαρκὸς πάθη αὐτομολοῦσα, ἀλλὰ σὺ μὴ ἄπτου ταύτης. Ζῆ γὰρ αὐτῆς ὁ ἀνὴρ, καὶ οὐ βούλεται αὐτὴν ἀπολύσαι. Συγχώρησον αὐτῇ ἰδεῖν ἑαυτὴν ὅπη ἐγένετο, πέψαι τὸ πάθος, ἐκνήψαι τὸν ἔρωτα τῶν σαρκῶν, ἐπισκέψασθαι χρόνῳ ἡλικίῳ τολμῶν ἐγχειρεῖ, καὶ ἀνακάμψει πάντως πρὸς τὸν

tere libro leguntur.

(64) Διορθώσει. Hæc scripturæ codicum Colbert. et duorum Reginum videtur præferenda vulgatæ, διορθώσει.

νυμφίον. Εἰ γὰρ Χριστὸς φῶς, καὶ ἀνάστασις, καὶ ἀφθαρσία, καὶ ζωὴ, καὶ τὰ λοιπὰ ἐκ Πατρὸς ἡμῖν ἀγαθὰ, ἡ Χριστοῦ ἑαυτὴν ἀπολύσασα, τί ἄλλο ἢ ἀπὸ φωτὸς εἰς σκότος, καὶ ἀπὸ ζωῆς εἰς θάνατον, καὶ ἀπὸ ἀφθαρσίας εἰς φθορὰν, ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως εἰς τὸ τοῦ ἄδου καὶ θανάτου μέγιστον πτώμα ἑαυτὴν ἢ ἀθλία ἀπέλυσε; *Α ἐπισκεψαμένη πάντως ἡλίκων κακῶν ἐστὶ βυθός, φρίξει μὲν συγχύσεως καὶ κατηφείας γέμοντα τῆς ἀμαρτίας τὸν ζόφον, τὸ δὲ γλυκὺ τοῦ φωτὸς, ἐν ᾧ ἦν πρότερον, πλέον ποθήσει. Καὶ τὸ μὲν φοβερὸν τοῦ θανάτου καὶ εἰδεχθὲς τῆς φθορᾶς κατιδοῦσα, σφοδρότερον ἐπὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀθανασίαν ἐκ τούτων ἀποπηδήσει· εἰς δὲ τὸ τοῦ ἄδου χαλεπώτατον πτώμα ἐγκύψασα, τῆς παρὰ Κυρίου δωρημένης (65) αὐτῇ ἀναστάσεως θερμότερον πάντως ἀνθήσεται. Οὐ γὰρ δὴ οὕτως ἐστὶ μανίας ὑπόπλευς, ὡς μηδὲ τῷ χρόνῳ τοῦ πάθους λωφήσαντος, τοῦ θνητοῦ τὸν ἀθάνατον προτιμῆσαι νυμφίον. Τί οὖν τῆς ἀθλίας ἀρπάξεις τὸν ὄλισθον; τί τῆς ἐπισκέψεως τοῦ ἀμαρτήματος τὸν καιρὸν προαρπάξεις; τί τῆς βουλής τὸν χρόνον ἐκκλείεις (66), ἵνα τὴν μὴ ἀπολελυμένην παρὰ τοῦ Κυρίου γαμήσας, σαυτὸν μὴ ἄνδρα ἀλλὰ

δείξης;

43. Ἀνέπαφος οὖν ἔστω πάσης χειρὸς, ἐξοχώτατόν τι ἀνάθημα Θεοῦ οὔσα, ἡ παρθένος. Ἀχραντον δὲ αὐτὴν καὶ σώματι καὶ ἐννοίᾳ φυλάττουσα, ἀσφαλῶς, φημί, καὶ τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς ὁμιλεῖτω. Πρὸς τοῦτο γὰρ αὐτὴν ἀκριβῶν καὶ ὁ γνήσιος τοῦ Θεοῦ θεράπων φησὶ· Βούλομαι δὲ πάντας ὑμᾶς φρονίμους μὲν εἶναι εἰς τὸ ἀγαθόν, ἀκεραίους δὲ εἰς τὸ κακόν. Ἡρμოსάμην γὰρ ὑμᾶς ἐνὶ ἀνδρὶ, παρθένον ἀγνὴν παραστῆσαι τῷ Χριστῷ· φοβοῦμαι δὲ μήπως, ὡς ὁ ὄφις Εὐάν ἐξηπάτησεν ἐν τῇ πανουργίᾳ αὐτοῦ, οὕτω φθαρή τὰ νοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῆς ἀπλότητος τῆς εἰς τὸν Χριστόν· ὥστε πρὸ πάντων δεῖ τὰ νοήματα τῆς παρθένου ἀφθορα δι' ὄλου φυλάττειν. Τῆς ψυχῆς γὰρ ἀφθόρου μενούσης, ἀφθορον καὶ τὸ σῶμα φυλάττεται. Τῆς δὲ ψυχῆς ταῖς μοχθηραῖς ἐννοίαις φθαρείσης, κἂν ἀφθορον ὀδύνη μένειν τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐ καθαρὰ ἢ ἀφθορία τούτου εὐρίσκεται τοῖς τῶν νοημάτων μολύσμασι φθειρομένου. Ἀγαπᾶν οὖν δεῖ, ἀλλὰ μετὰ λόγου καὶ κρίσεως ἔμφρονος τὸ ποσὸν τῆς ἀγάπης μετροῦντας (67). Ἡ ἀγάπη γὰρ οὐκ ἀσχημονεῖ· καὶ, λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζητεῖ γυναῖκα. Ἄτοπον δὲ σπουδάζοντα λελύσθαι, τῷ ὀνόματι τῆς ἀγάπης τοῖς δεσμοῖς τῶν ἡδονῶν διὰ τῆς συνηθείας ἑαυτὸν περιβάλλειν, οὐκέτι λοιπὸν, οὔτε σώματι οὔτε ψυχῇ λελύσθαι κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν δυνάμενον. Οὔτε γὰρ ἡ ψυχὴ λέλυται τοῦ τοιοῦτου περὶ τὰ πάθη τῆς ζωώδους (68) συνηθείας ἀσχολουμένη· οὔτε τὸ σῶμα

ruptio et vita et cætera nobis a Patre venientia bona: quæ a Christo 656 semetipsam dimisit, qui aliud nisi a luce ad tenebras, et a vita ad mortem, et ab incorruptione ad corruptionem, et a resurrectione ad inferni et mortis gravissimum lapsum semetipsam misera dimisit? Hæc si prorsus consideret quantum sint barathrum malorum, horrebit confusionis ac mæroris plenas peccati tenebras, ac lucis suavitatem, in qua prius versabatur, magis exoptabit. Mortis autem horrorem ac corruptionis deformitatem perspiciens, ex his acrius ad vitam et resurrectionem resiliet, ac in inferni gravissimas ruinas oculos injiciens, vehementius concessam sibi a Domino resurrectionem complectetur. Non enim adeo insanie plena est, ut ne tum quidem cum tempore sedatus fuerit morbus, mortali immortalitatem præferat. Quid igitur miseræ lapsum properas? cur peccati inspiciendi tempus præripis? cur consilii tempus excludis, ut eam, quæ a Domino dimissa non est, uxorem ducens, temetipsum non virum sed adulterum in Domini cubile impie ascendisse arguas?

μοιχὸν μοιχὸν κοίτη λεσπότου ἀσεβῶς ἐπιβάντα ἀπο-

43. Intacta sit igitur omni manui, quæ præstantissimum quoddam Dei donarium est, virgo. Intaminatam autem semetipsam et corpore et cogitatione custodiens, caute etiam cum suis in Christo fratribus colloquatur. In hoc enim illius diligentiam exacuens verus Dei famulus ait: *Volo autem omnes vos prudentes quidem esse in bono, simplices vero in malo*²¹. *Despondi enim vos uni viro, virginem castam exhibere Christo: timeo autem ne forte sicut serpens Evam seduxit in astutia sua, ita corrumpantur intelligentiæ vestræ a simplicitate quæ est in Christo*²². Quare ante omnia debent cogitationes virginis incorruptæ omnino permanere. Anima enim incorrupta manente, incorruptum etiam corpus servatur. Corrupta autem pravæ cogitationibus anima, etiamsi incorruptum videatur manere corpus, non tamen pura est illius incorruptio, cum cogitationum sordibus corrumpatur. Diligendum ergo est, sed cum ratione et iudicio prudenter modus charitatis temperandus est. Nam *charitas non indecore se gerit*²³; et: *Solutus es ab uxore? Noli quærere uxorem*²⁴. Absurdum enim est, ut qui solutus esse studet, sub charitatis nomine in voluptatum vincula semetipsum per consuetudinem et familiaritatem conjiciat, ac jam nec corpore nec animo secundum professionem solutus esse possit. Nam nec anima soluta est ejusmodi hominis circa affectiones carnalis consuetudinis occupata, nec corpus quod vincula conjuga-

²¹ Rom. xvi, 19. ²² II Cor. xi, 2, 3. ²³ I Cor. xiii, 5. ²⁴ I Cor. vii, 27.

(65) Δωρημένης. Codex Colbertinus, δεδομένης.

(66) Ἐκκλείεις. Unus codex, ἐκλύεις.

(67) Μετροῦντας. Editi mendose, μετροῦντος, quod emendavimus ope codicis Colbertini et duorum Regionum.

(68) Ζωώδους. Hic editionem Parisiensem, cui

duo tantum codices congruunt, nempe Colbertinus et unus Cambefis., præferendam tamen ducimus, ita sententiæ serie cogente, editioni Venetæ et quatuor mss., in quibus legitur, ζωώδους, *tetræ et obscuræ consuetudinis*, ut reddit vetus interpres, qui proinde non aliter legebat.

lium curarum suscepit. Etsi enim conjugium non appellatur hæc consuetudo, tamen insista illis conjugatorum sollicitudo servos illos corporearum curarum, quibus semetipsos contra rationem illigarunt, **657** non sine probo efficit. Absurdum est autem, ut qui virginalem vitam persequuntur, nuptiarum imitatione stulte implicentur; et quæ præ se ferunt satis sibi esse sponsi sui curam, homines curatores ad suum ipsarum dedecus sibi consociant. Quod si amas illius more qui verus amator intelligitur, cætera omnia contemnere omnino debes, libenter præferens vel nuda super pavementum in qualibet specie paupertatis, amico perfrui, quam studio lautius cum eo vivendi, quæ ad id necessaria sunt ab hominibus exquirentem, divino amore indecore excidere. Nam quæ vivit in deliciis virgo, vivens mortua est²⁵. Non igitur male audiat bonum vestrum virginitatis nomen, sub charitatis intaminatæ nomine carnalibus vitiis dedecoratum. Non enim est charitas affectio subdola, simulatio benevolentiae, voluptas servilis, et animalis propensio; sed benevolentia nullis carnalibus affectibus turbata, quies vitiorum, et sanctificatio in Spiritu sancto. Quod si propter charitatem frater tuus molestia afficitur, non jam secundum charitatem ambulas. Noli tua charitate dissolvere opus veræ charitatis, nec falsi nominis charitate perniciem fratri inferas, in pravam illum suspicionem inducens, propter quem Christus mortuus est. Si quis te, qui scientiam habes veri boni, in idolio accumbentem videat, et pro vera et pura incorruptione illius adumbratum in corpore simulacrum colentem; nonne ipsius conscientia, cum infirma sit, inquinatur, atque ad peccatum audacter patrandum ædificabitur²⁶? *Sic autem peccantes in fratres, et percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis. Quapropter si escandalizat fratrem meum, non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem*²⁷. *Nunquid non habemus potestatem manducandi et bibendi? Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi*²⁸? Sed, inquit, non usus sum hac potestate; bonum est mihi mori potius, quam ut quis gloriationem meam virginitate partam reddat inanem²⁹. *Tribus ergo Levi seorsum, et uxores eorum seorsum*³⁰.

44. Neque his dehortamur quominus diligentur fratres, sed omnes quidem tanquam uterinos diligimus; at uterini ut caute diligentur, consilium damus. Periculum enim est, ne ex consuetudine et fiducia nostra occasionem sumens peccatum operetur in nobis omnem cupiditatem. Idoneum est enim peccatum, ut vel tactu manuum fratris, vel osculo hactenus benevolo petulantiam carnis ad ea quæ ipsius propria sunt, latenter excitet, et cupidi-

²⁵ I Tim. v, 6. ²⁶ I Cor. viii, 10 et seq. ²⁷ ibid. 12, 13. ²⁸ I Cor. ix, 4, 5. ²⁹ ibid. 12, 15. ³⁰ Zach. xii, 13.

(69) Μιμήμασιν. Ita Colbertinus et ex Regiis unus alia manu. Editi, τιμήμασιν, nuptiarum censibus, ut reddit Combefisius, stulte implicari.

τὰ δεσμὰ τῶν γαμικῶν φροντίδων δεξάμενον. Εἰ γὰρ καὶ μὴ γάμος ἐστὶ τὸ ὄνομα, ἀλλ' ἡ φροντίς τῶν γαμικῶν αὐτοῖς ἐμφυεῖσα δούλους τῶν σωματικῶν φροντίδων, αἷς ἑαυτοὺς φέροντες ἄλόγως προσέδησαν, ἐπιπόρους ποιεῖ. Ἄτοπον δὲ παρθενικὸν βίον διώκοντας τοῖς τῶν γάμων μιμήμασιν (69) ἀνοήτως ἐμπλέκεσθαι καὶ προσποιουμένας τῇ κηδεμονίᾳ τοῦ νυμφίου ἀρκεῖσθαι, ἀνθρώπους κηδεμόνας ἐπὶ ψόγῳ ἑαυτῶν ἐταιρίζεσθαι. Εἰ δὲ ἐρᾷς κατὰ (70) τὸν ὄντως νοούμενον ἐραστήν, τὰ ἄλλα πάντα παρορᾷν πάντως ὀφείλεις, ἡδέως ἀνεχομένη καὶ γυμνῇ ἐπὶ ἑδάφους ἐν ὁποῖῳ δὴποτε σχήματι πενίας τοῦ ἐρωμένου τυγχάνειν, ἢ διὰ τὸ ἀνέτως ἐθέλειν αὐτῷ συμβοῦν, καὶ τὰς πρὸς τοῦτο χρείας παρὰ ἀνθρώπων διώκειν, τοῦ θεοῦ ἔρωτος ἀσχημῶνως ἐκπίπτειν. Ἡ γὰρ σπαταλῶσα παρθένος, ζῶσα τέθνηκε. Μὴ βλασφημείσθω οὖν ὑμῶν (71) τὸ ἀγαθὸν τῆς παρθενίας ὄνομα, ἀγάπης τῆς ἀχράντου ὀνόματι σαρκικοῖς πάθεσιν ὑβριζόμενον. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ ἀγάπη διάθεσις ὑπουργός, καὶ μόρφωσις εὐνοίας, καὶ ἡδονὴ δουλουμένη, καὶ ζωώδης προσπάθεια· ἀλλὰ σαρκικῶν ιδιωμάτων ἀθόλωτος εὖνοια, καὶ εἰρήνη παθῶν, καὶ ἀγιασμός ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Εἰ δὲ δι' ἀγάπην ὁ ἀδελφός σου λυπεῖται, οὐκ ἐτι κατὰ ἀγάπην περιπατεῖς. Μὴ τῇ ἀγάπῃ τῇ σῆ κατάλυε τὸ ἔργον τῆς ὄντως ἀγάπης· μηδὲ τῇ ψευδωνύμῳ ἀγάπῃ ἀπόλλυε τὸν ἀδελφόν. πρὸς κακοήθη ὑπόνοιαν σκανδαλίζων, δι' ὃν ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν. Ἐάν τις σε ἴδῃ τὸν ἔχοντα γινῶσιν τοῦ ὄντως καλοῦ ἐν εἰδωλείῳ κατακείμενον, καὶ ἀντὶ τῆς ἀληθοῦς καὶ καθαρᾶς ἀφορίας, τὸ εἶδωλον ταύτης ἐν σώματι κολακεύοντα, οὐχὶ ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἀσθενῆς οὖσα μολύνεται, καὶ οἰκοδομηθήσεται εἰς τὸ καταθαρσεῖν τῆς ἀμαρτίας; Οὕτω δὲ ἀμαρτάνοντες εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ τύπτοντες αὐτῶν τὴν συνείδησιν ἀσθενοῦσαν, εἰς Χριστὸν ἀμαρτάνετε. Διόπερ εἰ βρῶμα σκανδαλίζει τὸν ἀδελφόν μου, οὐ μὴ φάγω κρέα εἰς τὸν αἰῶνα, ἵνα μὴ τὸν ἀδελφόν μου σκανδαλίσω. Μὴ οὐκ ἔχωμεν ἐξουσίαν φαγεῖν καὶ πιεῖν; Μὴ οὐκ ἔχομεν ἐξουσίαν ἀδελφὴν γυναῖκα περιάγειν; Ἀλλ' οὐ κέχρημαι τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ, φησί· καλὸν μοι μᾶλλον ἀποθανεῖν, ἢ τὸ καύχημά μου τὸ τῆς παρθενίας, ἵνα τις κενώσῃ. Φυλὴ οὖν Λευὶ καθ' ἑαυτὴν, καὶ αἱ γυναῖκες αὐτῶν καθ' ἑαυτάς.

44. Καὶ οὐχὶ ἀγαπᾷν διὰ τούτων τοὺς ἀδελφοὺς ἀποτρέπομεν, ἀλλὰ πάντας μὲν ὡς ἁμογιαστρίους ἀγαπᾷν συγχωροῦμεν· καὶ τοὺς ἁμογιαστρίους δὲ ἀγαπᾷν ἀσφαλῶς συμβουλευόμεν. Δέος γὰρ, μὴ ἐκ τῆς συνηθείας καὶ τοῦ θάρρους ἡμῶν ἀφορμὴν λαβοῦσα ἡ ἀμαρτία κατεργάσῃται ἐν ἡμῖν πᾶσαν ἐπιθυμίαν. Ἰκανὴ γὰρ ἐστὶν ἡ ἀμαρτία, καὶ δι' ἀφῆς χειρῶν ἀδελφοῦ, καὶ διὰ φιλόφρονος τέως φιλήματος, τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς πρὸς τὰ ἴδια λαθραίως ἐγεῖραι

(70) Κατὰ. Præpositio addita ex Veneta editione et quatuor mss.

(71) Ὑμῶν. Ita mss. septem. Editi, ἡμῶν.

καὶ τοὺς τῆς ἐπιθυμίας ὀφθαλμοὺς, ὡς περ τοῦ Ἀδάμ μετα τὴν γεῦσιν τοῦ ἡδοντος, πλεον εἰς τὸ κακὸν διανοίξαι. Οὐκοῦν καὶ ἡ ὁμογάστριος ἀδελφὴ μὴ συνεχῶς ἀφῆς καὶ φιλημάτων τοῦ ἀδελφοῦ ἐμφορεῖσθω, μὴ ἀπὸ τῆς συναθείας τῷ χρόνῳ (72), φημί, πάθος φὺν ἀνάκνψη, καὶ μάλισθ' ὅταν καὶ τὸ τοῦ σώματος κάλλος τὰς τοῦ ἔρωτος λαμπάδας ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τούτων ἐπὶ πλεον ἐξάπτῃ. Τῆς γὰρ ἐκ τούτου φλογὸς καὶ ὁ ἔξωθεν λόγος ἀφέλκων, τὰ τῶν καλῶν, φησὶ, φιλήματα φυλάττεσθαι δεῖ, ὡς τὰ τῶν ἰοβόλων δήγματα. Διαχεῖται γὰρ, φησὶν, ὁ ἰὸς τῆς ἡδονῆς διὰ τοῦ φιλήματος καθόλου τοῦ σώματος. Διὸ, Ἀσπάζεσθε, φησὶν, ἀλλήλους ἐν ἀγίῳ φιλήματι· οἷα πνοῆ (73) τοῦ φιλήματος τῆς σαρκὸς ἐν τῇ τοῦ ἀγίου Πνεύματος καθαρᾷ εὐωδίᾳ, ταῦτα ἀλλήλοις ἀρμόζοντες.

45. Οὐ μεμπτέοι δὲ, οἶμαι, καὶ εἰς τοῦτο τῆς ἀκριβείας διὰ τὸ ἄμωμον τῆς παρθένου ἐλθόντες. Εἰ μὲν γὰρ μὴ φθάσασα ἤδη ἡ ἀμαρτία, τὰ ἑαυτῆς παλαίσματα ἐν τοῖς προσώποις τούτνις κατὰ τὸν βίον ἡμῶν ἐκαινούργησε, καὶ δὴ μέμφεως ἂν ἤμεν ἴσως παρὰ τισιν ἄξιοι, ὡς ἄχρι τούτου τὸν λόγον γυμνάσαντες. Εἰ δὲ πᾶν εἶδος ἀμαρτίας κατὰ τε μητέρων καὶ θυγατέρων διὰ τῶν σαρκὸς ἡδονῶν καινοτομησαὶ ἐξίσχυσεν (ὡς περ οὖν καὶ τὸν (74) Ἀμνῶν ἐπὶ τῇ φθορᾷ τῆς ἀδελφῆς ἐστηλίτευσεν), οὐκ ἄξιοι μέμφεως, οἶμαι, οἱ εἰς τὸ ἄχραντον τῆς παρθένου καὶ ταύτην τὴν προφυλακὴν ἐισηγοῦμενοι. Ὀλκός (75) γὰρ, φημί, ἡ ἐντεθεῖσα τοῦ φίλτρου τοῖς τῶν ἀρρένων σώμασι πρὸς τὰ θήλεα δύναιμις, πάντων ἀλογήσασα κρίσεων, αὐτόματα ὡς ἂν εἴποι τις, ταῦτα, καὶ ἀντιτεινόντων ἐνδοθεν τῶν λογισμῶν, ἀλλήλοις συμπλέξαι. Ὅτι θήλεα μὲν θηλέων ἀπτόμενα σωμάτων, καὶ ἀρρένα πάλιν ἀρρένων. ἀκίνητον ἔχει τὴν φυσικὴν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν· πλὴν εἰ μὴ τις κατὰ φαντασίαν τοῦ πρὸς ὃν κατὰ φύσιν τὴν ἐρωτικὴν κίνησιν ἔλαβε, τὴν μνήμην ἐρεθιζόμενος, καὶ πρὸς τὸ ἀλλότριον τῇ σχέσει οἴστρου τοῦ πρὸς τὸ οἰκτεῖον παρανομήσειε (76). Θῆλυ δὲ σῶμα τοῦ ἀρρένου ἐφαπτόμενον, καὶ ἀνάπαλιν τοῦ θήλεος αὖθις τὸ ἀρρέν, κἄν αἱ ἐν αὐτοῖς ψυχαὶ λογισμοῖς ταῦτα ἀφορμήσωσι (77), πρὸς τὴν συμπλοκὴν ὁμῶς ὑπ' ἀλλήλων κατὰ τὸ λεληθὸς ἐρεθίζεται. Καὶ ὡσεὶ στυπτεῖον μὲν στυπτείου ἀψάμενον, καὶ πῦρ αὖθις λαμπρὸν πυρὸς καθαρῶ, οὐ καπνίζεται· στυπτεῖον δὲ πυρὸς ὀσφρανθὲν ταχέως ἀνάπτεται, καὶ οὐ χρεῖα πολλῆς ἐργωδίας, οὔτε τινὸς τοῦ ἐμπνέοντος ἔξωθεν, ἵνα τὸ ἐκ τοῦ στυπτείου πῦρ ἀναλάμψῃ, ἀλλὰ μόνον τε συνεπλάκῃ, καὶ εὐθὺς ἔχει

A tatis oculos, velut Adami post 'gustum voluptatis, ad malum magis aperiat. Ergo etiam uterina soror nequaquam assidue tactu et osculis fratris satietur, ne ex consuetudine, temporis progressu, nascens vitium sese exserat, maxime cum corporis venustas amoris faces in oculis eorum magis accendit. Nam ab ejusmodi flamma etiam profana retrahens doctrina, pulchrorum, inquit, oscula sunt cavenda, tanquam venenatorum animalium morsus. Ex osculo enim, inquit, diffunditur venenum voluptatis per totum corpus. Propterea, *Salutate*, inquit, *invicem in osculo sancto*⁸¹, veluti statu carnalis osculi **658** in pura Spiritus sancti fragrantia hæc inter se conjungentes.

B 45. Reprehendendi autem, opinor, nequaquam sumus, quod eo usque diligentiam, virginittatis integritati consulentes, perducamus. Nam si non jam præcessisset peccatum, nec sua luctamina in his personis adversus vitam nostram deprompsisset, fortasse reprehensione digni apud nonnullos essemus, quod eo usque sermonem exercuerimus. Sed si omnem peccati speciem in matres et sorores per carnis voluptates edere potuit (quemadmodum et Amnon⁸² ob stuprum sororis infamiae notis inussit), reprehensione, opinor, digni non sumus, quod ad virginis integritatem hanc etiam cautionem inducamus. Satis enim vehemens est, inquam, insitus amoris corporibus masculorum in feminas aculeus, ut ea inter se, omnibus contemptis judiciis, sua, ut ita dicam, sponte, etiam reluctantibus intus cogitationibus, connectat. Ac feminae quidem dum feminarum tangunt corpora, ac rursus masculi masculorum, immobilem habent naturalem inter se habitudinem; nisi quis, dum ejus memoria secundum imaginationem illius, in quem naturalem accepit amoris motum, pungitur, etiam in alienum, caestro ad id quod sibi convenit dato sceleste, utatur. Sed femina, dum corpus tangit masculi, aut rursus feminae masculus, quamvis eorum animae cogitationibus hæc communiant, tamen a se invicem ad complexum arcano modo stimulantur. Et quemadmodum stuppa dum stuppam attingit, aut rursus signis rutilanspurum ignem, fumum minime concitant; stuppa vero si ignem odoretur, cito accenditur, nec opus est multo labore, nec quærendus qui extrinsecus insufflet, ut ex stuppo ignis refulgeat; sed tantum

⁸¹ I Petr. v, 14. ⁸² II Reg. xiii, 14, sqq.

(72) Τῷ χρόνῳ. Non male Reg. 2879, τοῦ χρόνου.

(73) Πνοῆ. Ita Colbertinus et unus ex Regiis, Editi, πνοῆ. Libenter legerem, πνοῆν.

(74) Τόν. Articulus additus ex Veneta editione et sex mss.

(75) Ὀλκός. Codex Mazarin., ἰκανή. Mox codex recentior Combefis., ἀλογήσασα, κρείσσων καὶ θηλέων, nihil non spernens, etiam feminarum victrix.

(76) Παρανομήσειε. Hæc scriptura nititur qua-

tuor codicibus mss. Editi, παρανομήσει.

(47) Ταῦτα ἀφορμήσωσι. Restituere malui scripturam Venetæ editionis, in qua hæc leguntur, quam sequi Parisiensem, quæ sic habet: τούτων οὐκ ἀφορμήσωσι. Videtur, ut in editione Veneta, legisse Ambrosius. Sic enim reddit: *Quamlibet hæc insitæ illis animæ ratione moderentur*. Unus ex Regiis codicibus, ταῦτα φαρμάσωσι. Hæc temperent. Legitur etiam ταῦτα in codice Reg. 2879. Habet idem codex, ἐν ἑαυταῖς τοῖς τῆς ψυχῆς λογισμοῖς, legitur etiam, ἐν ἑαυτοῖς, in editione Veneta.

admota est, ac statim flammam habet relucens: sic femininum corpus, dum masculinum tangit, non mutuo indiget labore insufflante ad concubitum amore, sed cum naturalem habeant inter se habitudinem, statim ac se contingunt, accensam habent arcano modo voluptatis scintillam. Quapropter, inquit, *Alligabit quis ignem in sinu, vestes autem non comburet? aut ambulabit quis super prunas ignis, et pedes non comburet? Sic non erit innoxius quisquis attigerit mulierem*³³. Quod si seipsum tradidit Dominus pro sponsa, ut eam sanctificet aquæ lavacro purgatam, illamque ipse sibi ipsi exhibeat gloriosam, maculam non habentem, aut rugam, aut quidquam hujusmodi, imo, ut sit sancta et inculpata et corpore et spiritu³⁴: sollicita quodque idcirco esse debet virgo, quomodo placeat Domino, ut sit sancta corpore et spiritu³⁵.

46. Neque alia quidem cavere, ad alia vero sibi fidere indifferenter debet: sed omnes omnino, quæ maculam ei aut rugam inferunt, occasiones longo remove, ut et corpore **659** sancta sit, nullum ab eo in animam inquinamentum ferens, et spiritu, nulla illum cogitatione infuscans. Non enim a corpore tantum in animam transeunt libidines, sed etiam ab anima initium sumentes, quamvis interdum corpora inservire non possint, per imaginationem, quasi per corpora peragantur, cogitatione perficiuntur. Quemadmodum enim qui oleum cum aqua miscent, utriusque gratiam, dum vim inferunt hoc artificio, abolent; id quod in oleo luminosum est aquæ limo turbantes, ac rursus aquæ naturam permistione olei inquinantes: sic qui animam cum corpore per libidines commiscent, quod utrique inest ad vitam utile, prave evertunt: animam, quæ luminosa est et splendida, limo carnalium ex voluptate libidinum tam inquinant, et quod in corpore purum ac nitidum est, hac ratione permiscentes, inutile illud ad vitam efficiunt. Sed quemadmodum commista inter se oleum et aqua naturalem gratiam evertunt: recedente autem eorum tumultu, quietem nacta separantur quidem ab invicem, et in propriam utrumque naturam, dum in semetipsum colligitur, recurrit, ac purum aquæ insidet oleum, aqua vero perlucidum fit illius vehiculum: ita et anima et corpus, si commisceantur inter se mutuis vitiis, propriam utrumque naturam ab altero inquinatum corrumpit; sed tranquillitatem nacta, in propriam naturam redeuntia separantur, ac anima quidem, velut auriga luminosa sua pulchritudine desuper affulgente corpus illustrat; corpus vero, utpote grave, subsidiens illius dignitati, vehiculum illius fit ad usus necessarios.

47. Cum igitur naturam suam ita comparatam esse virgo intelligat, neque iis quæ ex carne oriuntur vitiis lumen mentis conturbabit, neque iis quæ

³³ Prov. vi, 27-29. ³⁴ Ephes. v, 25-28. ³⁵ I Cor. vii, 32, 34.

(78) Ἐκκτέρρου. Sic codices non pauci. Alii cum editione Veneta, ἑκατέοα. Parisiensis editio, ἑκατέων.

φαινομένας τὰς φλόγας· οὕτω τὸ θῆλυ σῶμα τοῦ ἀρρένου ἐφαπτόμενον οὐ χρεῖαν ἔχει πολλῆς ἐργωδίας, οὔτε τοῦ πρὸς τὴν μίξιν ἐμπνέοντος ἔρωτος· ἀλλὰ τὴν φυσικὴν ἔχοντα πρὸς ἀλλήλα σχέσιν, ἅμα τε ἤψατο, καὶ εὐθέως ἔχει ἐντυφόμενον κατὰ τὸ λεληθὸς τῆς ἡδονῆς τὸν σπινθῆρα. Διὰ τοῦτο, φησὶν, Ἀποθήσει τις πῦρ ἐν κόλπῳ, τὰ δὲ ἱμάτια οὐ κατακαύσει; ἢ περιπατήσει τις ἐπ' ἀνθράκων πυρὸς, τοὺς δὲ πόδας οὐ κατακαύσει; Οὕτως οὐκ ἀθωωθήσεται πᾶς ὁ ἀπτόμενος γυναικός. Εἰ δὲ ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ τῆς νόμφης ὁ Κύριος, ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ καθάρισας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος, καὶ παραστήσῃ αὐτὸς ἑαυτῷ ἐνδοξὸν ταύτην, μὴ ἔχουσαν σπῖλον, ἢ ῥυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος καὶ σώματι καὶ πνεύματι· καὶ διὰ τοῦτο μεριμνᾷ ἡ παρθένος ὀφείλει, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ τῷ σώματι καὶ τῷ πνεύματι.

46. Οὐχὶ τάδε μὲν φυλάττεσθαι δεῖ, τῶν δὲ κατατολμᾶν ἀδιαφόρως ὀφείλει· ἀλλὰ πάσας ἀπαξιαπλῶς τὰς σπιλοῦσας αὐτὴν ἢ ῥυτίδας ἐμποιοῦσας ἀφορμὰς πόρρωθεν ἀναστέλλειν, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ τῷ σώματι, μηδὲν ἀπὸ τούτου ἐπὶ τὴν ψυχὴν μόλυσμα φέρουσα, καὶ τῷ πνεύματι, μηδενὶ νοήματι τοῦτο θολοῦσα. Οὐ γὰρ ἀπὸ σώματος μόνον ἐπὶ ψυχὴν διαβαίνει τὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ψυχῆς ἀρχόμενα, καὶ μὴ δυναμένων, φημί, ἔσθ' ὅτε ὑπουργεῖν τῶν σωμάτων, κατὰ φαντασίαν, ὡς διὰ σωμάτων ἐνεργούμενα ἐν τῇ διανοίᾳ τελεσιουργεῖται. Ὡς γὰρ οἱ τὸ ὕδωρ μετὰ τοῦ ἐλαίου κυκῶντες, τὴν ἐκτέρου χάριν τῇ ἐπινοίᾳ βιαζόμενοι, ἀφανίζουσι τοῦ τε ἐλαίου τὸ φωτεινὸν τῷ ἰλυώδει τοῦ ὕδατος συνταράσσοντες, καὶ τοῦ ὕδατος αὐθις τὴν φύσιν τῇ συμπλοκῇ τοῦ ἐλαίου θολοῦντες· οὕτως οἱ τὴν ψυχὴν τῷ σώματι διὰ τῶν παθῶν συγκυκῶντες, ἐκτέρου (78) τὸ πρὸς τὸν βίον χρεῖωδες κακῶς ἀφανίζουσι, τὴν τε ψυχὴν φωτεινὴν καὶ λαμπρὰν οὔσαν τῇ ἰλύϊ τῶν σαρκικῶν ἐξ ἡδονῆς παθῶν ὄλην θολοῦντες, καὶ τοῦ σώματος τὸ καθαρὸν καὶ διαυγὲς τῷ λόγῳ τούτῳ ἀναφύρουσιν, ἀχρεῖον πρὸς τὸν βίον δεικνύοντες. Ἀλλ' ὥσπερ κυκώμενα μετ' ἀλλήλων ἐκεῖνα τὴν φυσικὴν χάριν ἀπόλλυσιν· ἀναχωρήσαντος δὲ αὐτῶν τοῦ ταραχῆς, ἡρεμίας μεταλαχόντα δίστανται μὲν ἀπ' ἀλλήλων, εἰς δὲ τὴν οἰκείαν ἐκτέρου φύσιν πρὸς ἑαυτὸ συναγόμενον ἀνατρέχει, τὸ μὲν ἔλαιον καθαρὸν τῷ ὕδατι ἐφίζανον, τὸ δὲ ὕδωρ διειδὲς ὄχημα τούτου γινόμενον· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, κυκώμενα μὲν τοῖς ἐξ ἀλλήλων πάθεσι μετ' ἀλλήλων, τὴν οἰκείαν φύσιν ἐκτέρου παρὰ θατέρου θολούμενον διαφθείρει· ἡρεμίας δὲ ἀπολαύσαντα, εἰς τὴν οἰκείαν φύσιν χωρισθέντα δίστανται, ἡ μὲν ψυχὴ, καθάπερ ἡνίοχος, τὸ φωτεινὸν ἑαυτῆς κάλλος ἄνωθεν ἐπιλάμπον τῷ σώματι φαίνουσα· τὸ δὲ σῶμα, ὡς ἂν βαρὺ ὑφίζανον μὲν τῇ ταύτης ἀξίᾳ, ὄχημα δὲ αὐτῇ πρὸς τὴν ἐνταῦθα χρεῖαν γινόμενον.

47. Οὐκοῦν τοιοῦτόν τι συμβαῖνον ἐν τῇ ἑαυτῆς φύσει ἡ παρθένος ἰδοῦσα, οὔτε τοῖς ἐκ σαρκὸς πάθεσι τὸ τῆς ψυχῆς φωτεινὸν συνταράξει, οὔτε τοῖς ἀπὸ

ψυχῆς ἔχουσι τὴν ἀρχὴν συγγεῖν τὸ ἑαυτῆς κάλλος ἀνέξεται· ἀλλ' ἐκάτερον ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ τε καὶ τάξει καὶ χρεῖα καθ' ἡσυχίαν φυλάττουσα, εἰρήνην μὲν τοῖς μέρεσι (79) μετὰ σοφίας βραβεύσει, ἐν ἡρεμίᾳ δὲ μένειν (80) καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα κατὰ φύσιν ἀσκήσασα, τὸ ἐξ ἀμφοῖν ἐναρμόνιον εἶδος καθαρὸν ἐπιδείξει, τὸ μὲν φωτοειδὲς τῆς ψυχῆς ἀκύμαντον τε καὶ ἀθόλωτον διόλου φυλάττουσα, τὸ δὲ τοῦ σώματος εἶδος παντὸς κινήματος τοῦ ἐξ ἡδονῶν βορβορώδους καθαρὸν ἀσκητικῶς συντηροῦσα. Σῶμα μὲν γὰρ γαστριμαργίαν καὶ μέθην καὶ τὰς πρὸς συνουσίαν ἡδονὰς βρασσόμενον, κατὰ τοῦ κάλλους τῆς ψυχῆς ἀναδίδωσι· ψυχὴ δὲ ζῆλόν τε καὶ ὀργὴν, ὑπόκρισίν τε καὶ ἔχθραν ὑπ' ἀφροσύνης (81) κλονουμένη φέρει κατὰ τοῦ σώματος. Καὶ ἔστιν ὅτε φόβῳ τῶν ἐκ σαρκὸς παθῶν νηστείαις καὶ σκληραγωγίαις τὰ σώματα πρὸς ἴδια τὰ πάθη νεκρώσαντες, τὰ ψυχῆς ἴδια ἐν νεκρῷ σώματι περιφέρομεν, ὡς αὐτόθεν τὸ χωλεῦον πρὸς τελειότητα φαίνεσθαι, ὅτι (82) τὸ ἕτερον χωρὶς τοῦ ἑτέρου κατορθοῦν, ἀτελὲς πρὸς τὴν ἀληθῆ ἀρετὴν τὸ ἔργον ἐλέγχει. Οὔτε γὰρ τὰ σώματος πάθη διὰ νηστειῶν ἐκτεμόντες, τὴν δὲ ψυχὴν τοῖς ἰδίοις ἐκ ζήλου καὶ ὑποκρίσεως καὶ τῶν ἄλλων παθῶν κινήμασι τεθολωμένην καταλιπόντες, χρήσιμον πρὸς ἀρετὴν τὴν τοῦ σώματος ἀσκήσιν δείκνυμεν. Οὔτε τὴν ψυχὴν τῶν ἰδίων παθημάτων καθάραντες, τὸ δὲ σῶμα ἀφετον πρὸς τὰς σαρκὸς (83) ἡδονὰς καὶ τὴν λοιπὴν θρόψιν ἀφέντες, κἂν μὴ παρῆ ἢ πρὸς πορνείαν ἀκολασία, τέλειον τὸν πρὸς ἀρετὴν βίον ἡμῶν δεῖξαι οὐ δυνάμεθα. Ἀλλὰ δεῖ τὸν μέλλοντα παντὸς μολυσμοῦ καθαρὸν τὸν τῆς ἀρετῆς δρόμον δεικνύναι, τῷ τε κατὰ ψυχὴν καλῶ προστιθέναι καὶ τὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ, καὶ τοῖς κατὰ τὸ σῶμα ἀσκητικῶς πονηθεῖσι τὰ τῆς ψυχῆς κατορθώματα συμφωνοῦντα δεικνύναι. Οὔτε γὰρ ἀνύπουλος καὶ ἀληθῆς ὁ βίος ἀναδειχθεῖη, ἀρμονίαν τῶν τῆς ψυχῆς τε καὶ σώματος μελῶν καὶ συμφωνίαν πρὸς ἀλλήλα μὴ ἔχόντων. Ἐπειδὴ καὶ ἀμύχανον, οἶμαι, τὰ τε κατὰ ψυχὴν κατορθωθῆναι καλὰ, τῶν κατὰ σῶμα ἐμποδιζόντων· τὰ τε κατὰ σῶμα παρεῖναι καλὰ, μὴ προηγουμένων τῶν ἐπὶ ψυχῆ ἀγαθῶν. Ἀλλὰ δεῖ ψυχὴν τε αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν συμφωνήσασαν, καὶ σύμφωνον τὸ σῶμα πρὸς ἑαυτὴν λαβοῦσαν, οὕτω τέλειον ἐξ ἀμφοτέρων ψυχῆς τε καὶ σώματος πρὸς ἓνα δρόμον εὐπειθῶς κινουμένων, ἐπιδείξαι τὸν μακάριον βίον. Οὐκοῦν ἡ παρθένος, καθάπερ, ἔλχιον ὕδατι τὴν ψυχὴν τῷ σώματι καθαρὰν ἀεὶ ἐφιζάνουσαν ἔχουσα, καὶ τῷ φωτὶ ταύτης τὸ ὑποκείμενον σῶμα ἡνιοχοῦσα, ὡσπερ τῆς ἀπὸ σώματος ἰλύος τῶν παθῶν, οὐδὲν ἐξ ἡδονῆς θολερὸν τῷ τῆς ψυχῆς κάλλει ἐπιμίξει (84), διὰ νηστειῶν καὶ ἀσκήσεως τοὺς τε ἀναδιδομένους ἐξ αὐτοῦ βρασμοὺς καταστείλασα, καὶ τοῦ γεώδους αὐτοῦ τὸ πλεῖστον τοῖς τῆς ἐγκρατείας κατορθώμασιν ὑφαγνίσασα· οὕτως

A ex anima, pulchritudinem suam infusari patietur; sed utrumque in proprio loco et ordine et usu tranquille custodiens, pacem partibus sapienter conciliabit, ac corpus et animam, ut in quiete secundum naturam maneant, exercens, ex utroque concordiae speciem purissimam ostendet; mentis quidem splendorem pacatum et omnino imperturbatum conservans, corporis autem speciem ab omni cœnoso voluptatum motu puram pia exercitatione custodiens. Corpus enim gulam et ebrietatem et concubitus voluptates effervescens contra pulchritudinem animæ depromit; anima vero æmulationem et iram, simulationem et inimicitiam stulte agitata profert adversus corpus. Ac interdum evenit, ut, postquam ob metum carnis vitiorum jejuniis et austeriori vita corpora ad proprias libidines quasi mortua reddiderimus, propria animæ vitia in mortuo corpore circumferamus; unde sua sponte id quod ad perfectionem claudicat, manifestum ac perspicuum est. Alterum enim sine altero comparatum, imperfectum **660** ad veram virtutem opus arguit. Nam nec corporis vitia jejuniis resecantes, animam vero propriis æmulationis et simulationis et aliorum vitiorum motibus perturbatam relinquentes, utilem ad virtutem corporis exercitationem ostendimus. Nec, si animam a propriis vitiis expurgemus, corpus vero liberum ad carnis voluptates et reliquam luxuriam dimittamus, etiamsi non adsit fornicationis impudicitia, perfectam in virtute vitam nostram exhibere poterimus. Sed oportet, ut qui purum ab omni inquinamento virtutis cursum exhibere vult, animæ bonis etiam corporis adjiciat bona, et susceptis ad corporis exercitationem laboribus consentanea animæ præclare facta ostendat. Neque enim sincera et vera demonstratur vita, si concordiam animæ corporisque membra, et consensum inter se non habeant. Siquidem fieri, opinor, non potest, ut animæ comparentur bona, si corpus obstet; aut corporis, si non præeant animæ bona. Sed oportet ut consentiens ipsa secum anima, ac congruum corpus ad se assumens, sic ex utroque, anima et corpore unum in cursum pacifice tendentibus, perfecte beatam vitam ostendat. Igitur virgo, velut oleum aquæ, ita animam puram corpori semper insidentem habens, et luce illius subjectum corpus regens, quemadmodum ex luto vitiorum corporis, nihil quod voluptate turbidum sit, animæ pulchritudini admiscebit, sed per jejunia et asceticam vitam erumpentes e corpore fervores comprimet, et quod in eo terrenum est magna ex parte continentiae laude expurgabit: sic etiam nihil ex animæ vitiis, æmulatione et simulatione, nihil insipientia perturbatum impertiet corpori, sed ab omni furore,

(79) Τοῖς μέρεσι. Cod. Reg. 2879, τοῖς μέλεσι.

(80) Μένειν. Sic plerique mss. codices. Editi, μένον.

(81) Ὑπ' ἀφροσύνης. Sic duo Combesisiani codices cum alio, melius quam editi, ἐπ' ἀφροσύνης.

(82) Ὅτι. Sic mss. codices. Editi, ὅτε.

(83) Σαρκός. Sic Colbertinus codex cum editis, Legitur, γαστρός, in quinque aliis codicibus, quorum tamen unus utramque lectionem retinet.

(84) Ἐπιμίξει. Sic plerique mss. codices. Editi, ἐπέμιξει.

et ira, et absurda cupiditate puram et luminosam mentem hominibus ostendet. Quod si purum ab omni vitiorum consortio humanum ex corpore et anima constans instrumentum habere debet, ac utrumque in propria natura suo tranquille perfungens munere, oportet ut ipsa, quemadmodum fluentes in corpus per ventrem turbidos repellit rivos, ita et eos qui in animam fluunt avertat. Sic enim maneat illi utrumque in naturali statu imperturbatum : quippe cum, quandiu vitia obstrepent animæ, virginea pulchritudo non possit ullo modo videri intaminata ; vel potius, præterquam quod nihil corporis proderit exercitatio, multum etiam probri ex vitiorum perversitate in anima cernatur.

μηδὲν ἐκ τῆς κατὰ τὸ σῶμα ἀσκήσεως ὠφελεῖσθαι, πολλοῦ τοῦ αἴσχους ἐκ τῆς τῶν παθῶν κακίας ἐν τῇ ψυχῇ ὀρωμένου.

48. Nam si limum e corpore in animam erumpentem, ascetica disciplina ad naturæ necessitatem velut adamussim coercens, animæ vitiis perturbatur, nihil ei prodest corporis puritas, cum sponsus non possit ob perturbationem vitiorum in tali anima requiescere ; vel potius sibimetipsi nocet quæ talis est, quid vere sponso placeat, ob imperitiam non investigans, ac corporeorum præclare factorum mercede semetipsam ob mentis pravitatem defraudans. Nam si propter animæ pulchritudinem corporis integritas, exercetur, inutilis est apparens corporis integritas, anima innumeris vitiis corrupta. Quorum enim corpus, velut instrumentum peccati, accepit diabolus, per illud animam oppugnat. Quorum autem carnem invadere ob continentiam et austeritatem ei non licet, horum sæpe, sine corpore, nudam animam accipiens, perturbationibus in ea excitandis, suum perficit desiderium. Tales enim sunt quæcunque cum jejuniis et chameuniis et reliqua vehementi corporea exercitatione illum a carne abegerint, iracundiæ et furoris et simulationis ac æmulationis perturbationibus eum in anima colunt. Quanto autem corpus anima minus est dignitate, tanto opinor, peccatum, quod per corpus committitur, eo quod per nudam animam, minus videtur. Illic enim naturalis cibus et appetitus ad gulam aut fornicationem corpus per comites voluptates titillant : hic autem sine ulla corporea voluptate perversitas voluntatis perturbationes contra naturam in animam inducit. Ac profecto si perturbatio est animæ corruptio virginis, perturbatio etiam est animæ, furor et contentio, et cætera omnia quæcunque dixit Apostolus, adhuc autem magis et invidia. Simillimum certe et qui amat et qui invidet dolorem sustinent. Quemadmodum enim amantis animam et

οὐδὲν τῶν ἀπὸ ψυχῆς ἐκ ζήλου καὶ ὑποκρίσεως παθῶν, οὐδὲν ἐξ ἀφροσύνης τεταραγμένον (85) τῷ σώματι μεταδώσει, παντὸς θυμοῦ, καὶ ὀργῆς, καὶ ἐπιθυμίας πάσης ἀτόπου, τὸν νοῦν διειδῆ τε καὶ φωτεινὸν τῷ βίῳ δεικνῦσα. Εἰ δὲ ἀνεπίμικτον μὲν παθῶν τὸ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἀνθρώπινον ὄργανον ἔχειν ὀφείλει, ἐκότερον δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ φύσει ἡρεμοῦν τὴν ἰδίαν χρεῖαν δεικνύον, προσήκει αὐτὴν, ὡσπερ τοὺς εἰς σῶμα βέοντας διὰ γαστρὸς θολεροῦς ἀποκρούεται ὄχετοῦς, οὕτω καὶ τοὺς εἰς ψυχὴν βέοντας ἀποστρέφειν. Οὕτω γὰρ ἂν μένοι αὐτῇ ἐκότερον ἐν τῇ φυσικῇ καταστάσει ἀθόλωτον· ὡς ἔως γε ἂν τὰ πάθη ἐνοχλῇ τῇ ψυχῇ, τοῦ παρθενικοῦ κάλλους οὐ δυναμένου ὄν δὴ τρόπον ἀχρόντου ὀφθῆναι· μᾶλλον δὲ μετὰ τοῦ

48. Ἐπεὶ ἂν τὸ ἀπὸ σώματος ἀναδιδόμενον εἰς ψυχὴν ἰλυῶδες, διὰ τῆς ἀσκήσεως, ὡσπερ εἰς ὑποστάθμη, τὴν ἀνάγκην τῆς φύσεως καταστείλασα, τοῖς ἐν τῇ ψυχῇ πάθεσι συνταράσσεται, οὐδὲν ὠνησεν ἢ τοῦ σώματος καθαρότης τοῦ νυμφίου μὴ δυναμένου διὰ τὸν ταραχὸν τῶν παθῶν ἐν τοιαύτῃ ψυχῇ ἀναπαύεσθαι· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ ἔβλαψεν ἑαυτὴν ἢ (86) τοιαύτη, τὸ μὲν ἀληθῶς ἀρέσκον τῷ νυμφίῳ δι' ἀπαιδευσίαν μὴ ἀνιχνεύουσα, διὰ μοχθηρίαν δὲ λογισμοῦ καὶ τὸν ὑπὲρ σωματικῶν κατορθωμάτων μισθὸν (87) ἑαυτὴν ζημιώσασα. Εἰ γὰρ διὰ τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος τὴν τοῦ σώματος ἀφθορίαν ἀσκοῦμεν, περιττὴ ἢ δοκοῦσα ἀφθορία τοῦ σώματος, τῆς ψυχῆς μυρίοις πάθεσιν φθειρομένης. Ὡν μὲν γὰρ τὸ σῶμα ὄργανον ἀμαρτίας λαβῶν ὁ διάβολος (88), διὰ τούτου τῇ ψυχῇ ἐπιτίθεται. Ὡν δὲ τῆς σαρκὸς ἐπιβῆναι δι' ἐγκρατείας τε καὶ σκληραγωγίας (89) οὐκ ἐπιτρέπη, τούτων πολλάκις, χωρὶς σώματος, τὴν ψυχὴν γυμνὴν εἰληφῶς, οἷς ἐν αὐτῇ ἐργάζεται πάθεσι, τὴν ἑαυτοῦ ἐπιθυμίαν ἀνύει. Τοιαῦται γὰρ εἰσιν ὅσαι νηστείας καὶ χαμευνίας καὶ τῇ λοιπῇ ὑπερτόνῳ κατὰ σῶμα ἀσκήσει τῆς σαρκὸς τοῦτον ἀποδιώξασαι, τοῖς ὀργῆς καὶ θυμοῦ καὶ ὑποκρίσεως ἢ ζήλου πάθεσιν αὐτὸν ἐν τῇ ψυχῇ περιέπουσιν. Ὅσῳ δὲ ἔλαττον ψυχῆς σῶμα τῇ ἀξίᾳ, τοσοῦτον ἔλαττον, οἶμαι, τὸ διὰ σώματος ἀμάρτημα τοῦ διὰ γυμνῆς τῆς ψυχῆς καταφαίνεται. Ὅτι ἐκεῖ μὲν φυσικὴ τροφή τε καὶ ὄρεξις πρὸς τὴν γαστριμαργίαν ἢ πορνείαν τὸ σῶμα διὰ τῶν συντρόφων ἡδονῶν γαργαλίζεται· ἐνταῦθα δὲ ἄνευ τινὸς σωματικῆς ἡδονῆς μοχθηρία προαιρέσεως τὰ πάθη παρὰ φύσιν τῇ ψυχῇ ἐπεισάγει. Καὶ εἰ πάθος ψυχῆς ἢ τῆς παρθένου φθορὰ, πάθος ψυχῆς καὶ ὁ θυμὸς, καὶ ἡ ἔρις, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὅσα εἶρηκεν ὁ Ἀπόστολος, ἔτι δὲ μᾶλλον ὁ φθόνος. Ὁμοιοτάτην γοῦν ὁ τῆς ἐρῶν καὶ ὁ φθονῶν τὴν ὀδύνην ὑφίστανται. Ὡς

(85) Τεταραγμένον. Sic mss. quatuor et Veneta editio, melius quam Parisiensis, τεταραγμένον.

(86) Ἡ. Articulum habent mss. plerique. Deerat in editis.

(87) Τὸν... μισθόν. Sic mss. quatuor. Editi, τῶν... μισθῶν.

(88) Ὁ διάβολος. Editio Paris. addit, ἔχει, quod cum necessarium non sit, nec in editione Veneta et

in ullo prorsus veteri libro legatur, expungendum visum est.

(89) Ἐγκρατείας... σκληραγωγίας. Monet Combesius in suo Regio codice legi, ἐγκράτειαν... σκληραγωγίαν, quæ scriptura potior videretur. Sed pace viri doctissimi dixerim et in hoc codice Regio et in aliis omnibus ita scriptum esse, ut in editis.

γὰρ τοῦ ἐρῶντος τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, ἀποτυγχάνοντος τῆς ἐπιθυμίας, τήκει ὁ ἔρως, οὕτω τοῦ φθονοῦντος καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ὁ φθόνος συντήκει. Οὐδὲν γὰρ μᾶλλον οἱ ἐρῶντες ἀποτυγχάνοντες τῆς ἐπιθυμίας ὑπὸ τοῦ ἔρωτος, ἢ οἱ φθονοῦντες ἀτυχοῦντες τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας, ὑπὸ τοῦ φθόνου καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα συντήκονται· τοιοῦτόν τι πάθος ἀντικρυς πάσχοντες, οἷον ἂν κήρινοι ἀνδριάντες ἐν νυκτὶ παρὰ τῶν κηροπλάστων μορφωθέντες, ἡλίου ἀνατείλαντος ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος κατατηκόμενοι πάθοιεν. Ἐκεῖνοί τε γὰρ, ἕως μὲν ἂν ἡ νύξ αὐτοὺς καὶ τὸ σκότος κατέχη, πεπηγυῖαν ἐν τῇ σκιᾷ ὑπὸ τῆς νυκτερινῆς αὐρας τὴν μορφήν ὡς ἐπλάσθησαν, ἐν τῷ ἐμφαινόμενῳ τοῖς πλάσμασι τόνῳ, καὶ στεβρᾶν τέως δεικνύουσιν· ἐπιλάμπαντος δὲ τοῦ ἡλίου καὶ τὸν οἰκεῖον δρόμον ἀνύοντος, τὰ μὲν λοιπὰ ἅπαντα τρέφεται ὑπὸ τῆς ἡλιακῆς δυνάμεως, καὶ φωτὸς ἀπολαύει (90)· οἱ δὲ συντακέντες, τὰς τε μορφὰς καὶ τὰ σχήματα μετὰ τοῦ ἐμφαινόμενου ἐκάστῳ τόνου συγχυθέντες, ἠφανίσθησαν. Οἱ τε φθονεροὶ, ἕως ἂν ἐν τῷ σκότῳ τοῦ διαβόλου, ὡς ἐν νυκτὶ, πρὸς τὰ τοῦ φθόνου ἔργα βουλευόμενοι, παγίως τέως δοκοῦσι τὰς ἐννοίας, καὶ τὰ σχήματα μετὰ τῶν μορφῶν, ὡς παρὰ τῷ φθόνῳ ἐπλάσθησαν, ἀλλήλοις δεικνύουσι· ἐπειδὴν δὲ δίκην ἡλίου σπουδαῖος ἀνὴρ πρὸς τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα ἐωθινὸς ἀνατείλῃ, οἱ μὲν λοιποὶ ἅπαντες, ὅσοι τοῦ φιλοκάλου τε καὶ φιλοθέου βίου τὸν τρόπον θαυμάζουσι, τοῦ θεοῦ ἔρωτος εἰς γνῶσιν παρ' αὐτοῦ λαμπρῶς ἐμφορούμενοι, τὰ τῆς ἀρετῆς σπέρματα τρέφουσιν· οἱ δὲ ἀχείρωτον μὲν αὐτὸν διὰ τὸ θεοφιλὲς καθάπερ ἥλιον, λαμπρυνόμενον (91) δὲ τοῖς τῆς ἀρετῆς ἔργοις ἔτι μᾶλλον ὀρῶντες, ὡς περ κήρινοι, ὅπερ ἔφην, τὰς τε τῶν σωμάτων μορφὰς ὁμοῦ καὶ τὰς ψυχὰς τοῦ φθόνου γεμούσας ἀθρόως ἐτάκυσαν.

49. Γαληναίαν οὖν δεῖ τὴν τῆς παρθένου ψυχὴν, καὶ καθάπερ ἐκ τινος καθαρωτάτης πηγῆς τοῦ νοῦ ταῖς θελαῖς ἐννοαῖς λιμνάζουσαν, ἀκύμαντον εἶναι, μήθ' ὑπὸ τῶν ἔξωθεν δι' ἀκοῆς βαλλομένων λόγων κυμαινομένην, μήθ' ὑπὸ τῶν ἐμπιπτουσῶν διὰ τῆς ὀψεως φαντασιῶν τὴν γαληναίαν (92) κατάστασιν φρίσσουσαν· ἵνα ὡς ἐν καθαρωτάτῳ κατόπτρῳ, καὶ ἑαυτῆς τὴν ἰδέαν καὶ τοῦ νυμφίου τὸ κάλλος ὀρῶσα, τοῦ περὶ αὐτὸν ἔρωτος γνησιώτερον ἐμφορῆται. Διόπερ οὐ δεῖ οὐθ' ἑτέραν ὄψιν τῷ τοῦ ὕδατος τούτου κατόπτρῳ ἐγκύπτειν, ἵνα μὴ τὴν προϋποῦσαν (93) ἐπισείουσα ἀφανίζῃ· οὐθ' ὑπὸ ὀργῆς ἢ λύπης ἢ τινῶν ἑτέρων παθῶν (94) ὀλως κυμαίνεσθαι, ἵνα μὴ ἄλλοτε ἄλλοιως μορφὰς τῷ νῷ (95) ἐν τῷ σάλῳ δεικνύῃ· ἀλλ' ἀεὶ ὡσαύτως καὶ ἐν τῇ κατὰ θεὸν χαρᾷ κεχυμένην, ἀκύμαντον μὲν παθῶν διόλου φυλάττεσθαι, μηδενὸς δὲ ἑτέρου ἰδέαν ἐν ἑαυτῇ ἢ τοῦ νυμφίου δει-

A corpus, si cupiditatis compos non fiat, tabefacit amor, ita et invidentis animam et corpus invidia. Nam qui amant, cum ab eo quod cupiunt aberrant, nihilo magis ob amorem, quam invidi propriæ cupiditatis non compotes ob invidiam, et anima et corpore tabescunt. Tale quidpiam profecto patiuntur, quale imagines ceræ, quæ noctu a cerariis effictæ, ubi sol illuxerit, solari radio liquescunt. Illæ enim, quandiu eas quidem mox et tenebræ detineant, concretam in umbra nocturnis auris formam, prout effictæ fuerunt, in ea soliditate, quæ in imaginibus apparere solet, firmam interim exhibent: sed illucescente sole et proprium cursum perficiente, cætera quidem omnia vi solari nutriuntur, et luce perfruuntur; illæ vero liquescentes, formis ac figuris cum soliditate in unaquaque apparente confusis, evanescent. Sic et invidi, quandiu in tenebris diaboli, velut in nocte, invidiæ opera meditantur, solidas interim videntur cogitationes et figuras cum formis, prout ab invidia effictæ fuerunt, inter se invicem demonstrare; sed si vir probus, instar solis, ad virtutis opera mane affulgeat, cæteri quidem omnes, quicumque probæ ac religiosæ vitæ modum admirantur, sed divini amoris cognitionem abunde ab eo illustrati virtutis semina nutriunt: invidi autem, cum eum inexpugnabilem quidem instar solis ob Dei amorem, virtutis autem operibus magis ac magis conspicuum videant, **662** velut cerei, ut dixi, et corporum formis et animabus invidia refertis repente liquescunt.

B τῆς ἀρετῆς ἔργοις ἔτι μᾶλλον ὀρῶντες, ὡς περ κήρινοι, ὅπερ ἔφην, τὰς τε τῶν σωμάτων μορφὰς ὁμοῦ καὶ τὰς ψυχὰς τοῦ φθόνου γεμούσας ἀθρόως ἐτάκυσαν.

C 49. Serenam ergo decet esse virginis animam, ac velut ex quodam purissimo mentis fonte divinis cogitationibus stagnantem, fluctu prorsus carere, neque ab externis, qui per aurem feruntur, sermonibus agitatam, neque ab incidentibus per visum imaginibus de tranquillo statu dejectam: ita ut velut in purissimo speculo et suam ipsius speciem et sponsi pulchritudinem perspiciens, illius vero amore magis impleatur. Quare non oportet ut alius vultus in hujus aquæ speculum prospiciat, ne vultum jam ibi depictum concutiens aboleat. Neque ira aut dolore aut aliis perturbationibus agitari prorsus debet, ut ne alias atque alias formas, dum agitur, mente exhibeat; sed semper eodem modo se habens et divino perfusa gaudio, nullis prorsus perturbationum fluctibus agitetur, nec ullius alterius speciem, nisi sponsi, in seipsa exhibeat; ita

(90) Ἀπολαύει. Sic plerique veteres libri et Veneta editio. Parisiensis, ἀπολαύσει.

(91) Λαμπρυνόμενον. Legitur in quatuor codicibus, ἔλλαμπρυνόμενον.

(92) Γαληναίαν. Legitur, γαληνήν, in omnibus mss., uno excepto, qui secunda manu habet, ut editi, γαληναίαν. Ibidem unus ex Regiis secunda manu, κατάστασιν φθείρουσαν. Quæ scriptura etsi percommoda videtur, eam tamen in contextum recipere

ausus non sum, quia non satis magna auctoritate nititur, sed tantum in interpretando secutus sum.

(93) Προϋποῦσαν. Sic mss. sex et Veneta editio. Parisiensis, προενοῦσαν.

(94) Παθῶν. Parisiensis editio addit, τινός, sine ulla prorsus auctoritate.

(95) Τῷ νῷ. Sic mss. septem et Veneta editio. Parisiensis, τοῦ νοῦ. Paulo post editi, δεικνύουσι. Sex mss. ut in textu.

ut ille semper in ipsa propriam pulchritudinem tanquam in speculo imprimat, sola autem anima formam illius in suo speculo refulgentem habeat, ejusque formæ pulchritudine ornari velit. Quare præmuniens illius animam sapientissimus sermo ait : *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris*³⁶ : ne ascendente potenti cogitatione imago locum, ut in speculo, reperiens, etiam nemine præsentem peccati species repræsentet. Sed omnis quidem locus, inquit, in anima virginis conspectu Christi repleatur. Nullus autem omnino locus in ea vacet, quo ascendens curiosa cogitatio reperiat, ubi ea quæ sua sunt, repræsentet. Nullus igitur, ut brevi dicam, sive præsentis sive absentis, speculum sit virginis anima, nisi sancti ipsius sponsi : nec ulla alia forma, præter hanc solam, in ea conspiciatur ; nec ulli alii speculum animæ studiose detergat, nisi sponso, ut in eo propriæ pulchritudinis speciem repræsentans, beatam illam efficiat. Nam si quis mortalium in hoc speculo oculos defigat, necesse est ut mens in illius formæ contemplatione occupata, priorem sponsi formam absconditam et elabentem minime jam contempletur. Quemadmodum autem qui adhæret meretrici, unum corpus est ; ita qui adhæret Domino, unus est spiritus cum illo³⁷, corporis quidem perturbationibus expurgatus, anima autem in eandem formæ signatus pulchritudinem.

50. Neque dum virginem ad veram virginitatem ducimus, ex sponsi exemplo nuptialem ei aliquam cogitationem injicimus ; sed ex matrimonii conjunctione, animæ rationalis cum Deo Verbo conjunctionem sapienter demonstramus. **663** Quemadmodum enim corpora per nuptialem conjunctionem easdem voluptates et perturbationes et corruptionem participant, cum in voluptate et perturbationibus et concubitus corruptione per conspirationem ad hoc opus versantur, ita et rationalis anima per sponsalem cum Deo Verbo conjunctionem, virtute, incorruptione et vitiosorum affectuum vacuitate perfruitur in Spiritu, ut hac vacuitate et incorruptione per sinceram Dei Verbi in ea sanctificanda conspirationem pura evadat. Quare [eam quæ Christo per virginitatis promissionem copulata est, ut quæ sapientiæ et Verbo semetipsam per totam vitam desponderit, sapientem convenit ac prudentem esse, ita ut omnis quidem stultitiæ et insipientiæ turpitudinem continua rerum divinarum meditatione ejiciat, sapientiæ autem pulchritudine, cui conjuncta est, mentem exornet. Nam si cui alii beato esse exoptanti, Christi sponsæ maxime convenit, animæ operationes, quæ per sensus fiunt, a rebus externis ad interiora omnino revocantem, cum sponso in arcanis mentis thalamis, ut

³⁶ Eccle. x, 4. ³⁷ I Cor. vi, 16, 17.

(96) Μόνου. Sic mss. et editio Veneta. Parisiensis, μόνον.

κύναι· μόνου (96) μὲν ἐκείνου αἰεὶ κατοπτριζομένου ἐν αὐτῇ τὸ ἴδιον κάλλος, μόνης δὲ τῆς ψυχῆς τὴν τούτου μορφὴν ἐν τῷ κατ' αὐτὴν κατόπτρῳ ἐχούσης ἐκλάμπουσιν, καὶ τῷ τῆς μορφῆς αὐτοῦ κάλλει κοσμεῖσθαι θελούσης. Διόπερ ἀσφαλιζόμενος αὐτῆς τὴν ψυχὴν ὁ σοφώτατος λόγος φησὶν. Ἐὰν πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος ἀναβῆ ἔπι σέ, τόπον σου μὴ ἀφῆς· ἵνα ἢ ἀνελθούσης τῆς κατ' ἐξουσίαν ἐννοίας, ἢ φαντασία τόπον, ὡσπερ ἐν κατόπτρῳ, εὐρούσα, καὶ μηδενὸς παρόντος ἐμφάνη τῆς ἀμαρτίας τὰ εἶδωλα. Ἄλλὰ πᾶς μὲν τόπος, φησὶν, ἐν τῇ ψυχῇ τῆς παρθένου τῆς ὕψεως Χριστοῦ πεπληρώσθω. Μηδεὶς δὲ τὸ σύνολον τόπος ἐν αὐτῇ σχολαζέτω, ἔνθα ἀναβᾶσα περίεργος ἐννοία εὐροί, ὅπου τὰ ἐαυτῆς κατοπτρίζεται. Μηδενὸς οὖν, συνελόντι φάναι, μὴ παρόντος, μὴ ἀπόντος ἀνθρώπου κάτοπτρον ἔστω ἢ τῆς παρθένου ψυχῆς, ἢ τοῦ ἀγίου αὐτῆς νυμφίου· μηδεμίᾳ δὲ ἄλλῃ μορφῇ ἐν ταύτῃ ὀράσθω, ἢ μόνῃ ἐκείνῃ· μηδὲν δὲ ἐτέρῳ τὸ τῆς ψυχῆς ἔσοπτρον αὐτῇ φιλοκάλως σμηχέτω, ἢ ὥστε ἐκείνον ἐκλάμποντα τούτῳ τοῦ οἰκείου κάλλους τὴν ἰδέαν, μακαρίαν αὐτὴν ἀπεργάζεσθαι. Ἐὰν γὰρ τῶν θνητῶν τις τῷ κατόπτρῳ τούτῳ ἐγκύπτῃ, ἀνάγκη περὶ τὴν θεάν τῆς τούτου μορφῆς ἀσχολουμένην τὸν νοῦν, τὴν προτέραν τοῦ νυμφίου μορφὴν ἐπικεκρυμμένην ὑπεξελθούσαν λοιπὸν μηδαμοῦ θεωρεῖν. Ὡς δὲ ὁ κολλώμενος τῇ πόρῃ ἐν σῶμά ἐστιν, οὕτως ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνεύματι ἐστὶ τούτῳ, τὰ μὲν σώματος πάθη κεκαθαρμένος, τὴν δὲ ψυχὴν εἰς τὸ αὐτὸ τῆς μορφῆς σφραγισάμενος κάλλος.

50. Καὶ οὐχὶ πρὸς τὴν ὄντως παρθενίαν τὴν παρθένον ἀνάγοντες, διὰ τοῦ κατὰ τὸν νυμφίον ὑποδείγματος γαμικὴν τινὰ ἐννοίαν αὐτῇ ἐμποιοῦμεν· ἀλλ' ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν γάμον ἐνώσεως, τὴν πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον τῆς λογικῆς ψυχῆς ἐνωσιν σοφῶς ὑποδείκνυμεν. Ὅτι ὡς τὰ σώματα τῇ γαμικῇ κοινωνίᾳ τῶν αὐτῶν ἡδονῶν καὶ παθῶν καὶ φθορᾶς κοινωνοῦν, ἐν τῇ ἡδονῇ καὶ τοῖς πάθεσι, καὶ τῇ τῆς μίξεως φθορᾷ, διὰ τῆς πρὸς τὴν πράξιν συμπνοίας γινόμενα· οὕτω καὶ ἡ λογικὴ ψυχὴ, τῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον νυμφικῇ κοινωνίᾳ, ἀρετῆς καὶ ἀφθαρσίας καὶ ἀπαθείας τῆς ἀληθοῦς ἀπολαύσειεν ἐν Πνεύματι· ἵνα τῇ ἀπαθείᾳ καὶ τῇ ἀφθαρσίᾳ, διὰ τῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὸν ἁγιασμόν αὐτοῦ ἀνυποκρίτου συμπνοίας, καθαρὰ γένηται. Διὸ τὴν Χριστῷ διὰ τῆς κατὰ τὴν παρθενίαν ὑποσχέσεως ἀρμοσθεῖσαν, ὡς ἂν σοφία καὶ Δόγῳ ἐαυτὴν διὰ βίου νυμφεύουσαν, σοφὴν προσήκει καὶ ἐμφρονα εἶναι· πάσης μὲν ἀλογίας τε καὶ ἀφροσύνης τὸ ἀίσχος διὰ συνεχοῦς τῆς ἐν τοῖς θείοις μελέτης ἐκβάλλουσαν, τῷ δὲ τῆς σοφίας κάλλει, ᾧ ἤνωται, τὸν νοῦν κοσμουμένην. Ἐπειδὴ εἴ τινα ἄλλῳ μακαρίῳ σπεύδοντι εἶναι, τῇ τοῦ Χριστοῦ μάλιστα νόμφῃ ἀρμόττει, τὰς διὰ τῶν ἀίσθησεων τῆς ψυχῆς ἐνεργείας ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἐπὶ τὰ ἔσω ὄλας (97) συνήθως ἐπιστρέψασαν, τῷ μὲν νυμφίῳ ἐν ἀπορρήτοις κατὰ τὸν νοῦν παστοῖς, ὡς Θεῷ Λόγῳ αἰεὶ ὁμιλεῖν, ἐν δὲ τῷ

(97) Ὅλας. Sic unus ex Regiis codicibus melius quam editi, ὄλας.

νόμφ αὐτοῦ μελετᾶν ἡμέρας καὶ νυκτός· καὶ τοῖς μὲν νυμφαγωγοῖς, νόμφ τε, φημί, καὶ Εὐαγγελίῳ, καὶ εἴ τις τούτοις ἐστὶ σύμπνουσ, τὸ κάλλος τοῦ νυμφίου ἐκδιτηγουμένοις εὐφραίνεσθαι· ταῖς δὲ τοῦ Λόγου ἀγίαις τῶν νοσημάτων γοναῖς, λογικὴν καὶ σοφὴν αἰεὶ καὶ μᾶλλον εὐρίσκεσθαι, ἄχρις ἂν τῇ πρὸς τὴν σοφίαν ὄλη δι' ὄλου ἐνώσει, ἐν τούτῳ ᾧ κεκόλληται γινομένη, ἀπὸ μὲν φθοροῦ ἄφθορος, ἀπὸ δὲ ἀμαθοῦς ἔμφρων, τε, φημί, καὶ σοφὴ ὡς πλευρὰ τοῦ Λόγου ᾧ ἐκολλήθη, καὶ συνελόντι φάναι, ἀπὸ ἀνθρώπου Θεὸς ἀθάνατος, ὡς ἐκεῖνος ᾧ ἦνωται, τοῖς πᾶσιν ἀναδειχθῆ. Ὡς γὰρ ὁ νυμφίος αὐτῆς καταλιπὼν θρόνους καὶ κυριότητας κατὰ τὸ θνητὸν ἐκολλήθη, ἵνα ἐν αὐτῇ κατὰ συμπάθειαν γεγονώς, εἰς ἀπάθειαν αὐτῆν τὴν ἑαυτοῦ μεταβάλῃ· οὕτω καὶ αὐτὴ τῷ δι' αὐτῆν ἀπεκδουσαμένῳ τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, καὶ ἑαυτὸν ἀπὸ μορφῆς Θεοῦ εἰς μορφὴν δούλου διὰ τὸ περὶ τὴν νόμφην φίλτρον κενώσαντι, κατὰ τὸ ἀθάνατον κεκολλῆσθαι ὀφείλει, ἵνα καὶ εἰς τὸν οὐράνιον παστὸν αὐτῷ πρὸς τὸν Πατέρα ἀνιόντι συνανέλθῃ. Ἄντι τούτου γὰρ, φησί, καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Ὅπερ ἐρμηνεύων ὁ εἰς ἀφθορίαν ἐπὶ καλῷ προμνηστευόμενος Χριστῷ τὴν νόμφην, φησί· Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ· λέγω δὲ εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Οὐ γὰρ κατελήλυθεν ὁ Χριστός, ἵνα προσκολληθεῖς τῇ νόμφῃ εἰς γῆν ἀπομένη (98)· ἀλλ' ἵνα παραλαβὼν καὶ μεταβαλὼν αὐτῆν, ἐκ γῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναγάγῃ. Καὶ ἡ Χριστῷ νυμφευθεῖσα, οὐχὶ Ἰωάννην ἔχει αὐτῇ πρὸς τὰ νυμφικὰ λουτρὰ μόνον ὑπηρετούμενον, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλους ἀνιούσῃ εἰς τὴν τοῦ Πατρὸς ἐστίαν τὸν ἐπιθαλάμιον ἄδοντας. Ἄφθορος οὖν οὐ τῇ πρὸς τὸν ἄφθορον Λόγον ἐνώσει ἡ παρθένος μένει μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἐνωσιν γίνεται. Οὐ γὰρ ὡς ὁ τῶν σωμάτων νυμφίος τὴν ἄφθορον παρθένον τῇ νυμφεύσει φθειρῶν γυναικα ποιεῖ· οὕτω καὶ ὁ τῶν ψυχῶν ἡμῶν νυμφίος τὴν ἄφθορον ψυχὴν τῇ πρὸς αὐτὸν κοινωνίᾳ φθειρῶν νυμφεύεται. Ἄλλ' ἐφθορμένην διὰ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν παρὰ διαβόλου λαβίων, καὶ γυναικα αὐτοῦ διὰ τῆς φθορᾶς κακῶς γενομένην, τῇ πρὸς αὐτὸν κοινωνίᾳ ἄφθορον ἐκ γυναικὸς παρθένον ποιεῖ. Ταύτην γὰρ τὴν μυστικὴν νυμφαγωγίαν ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦ προφήτου παιδεύων, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ νόμφην φησίν. Οὐκ ὡς οἶκόν (99) με ἐκάλεσας καὶ πατέρα καὶ ἀρχηγὸν τῆς παρθενίας σου; Ὡσεὶ ἔλεγε, καὶ ἀρχηγὸν τῆς ἀφθορίας σου. Ὡς γὰρ ἀρχηγός τε καὶ ἀρχὴ τῆς κατὰ τὴν γαμετὴν φθορᾶς ὁ ἀνὴρ, κύριος αὐτῆς διὰ τούτου γινόμενος οὕτως ἀρχηγός τε καὶ ἀρχὴ τῆς ἐκάστου ἡμῶν ἀφθορίας ἐστὶν ὁ Κύριος, διὰ τῆς ἀφθορίας τε Κύριος ἡμῶν καὶ τὴν ἀρχὴν ἀναδόμενος (1)· ὃν καὶ οἶκον δεῖ τῆς ἀφθορίας ἡμῶν ἐπιγινώσκειν ἐν αὐτῷ μένοντας καὶ οἰκοῦντας, διότι

A cum Deo Verbo, semper versari, et in ejus die noctuque lege meditari, et pronubis, legem dico et Evangelium et si quis alius cum eis consentit, pulchritudinem sponsi enarrantibus delectari, ac sanctis Verbi cogitationum fetibus rationalem ac sapientem semper magis magisque inveniri; donec totam se cum tota sapientia conjungens, unum fiat cum eo cui adhæret, atque ex corruptibili incorruptibilis, ex imperita prudens, inquam, ac sapiens, velut costa Verbi cui adhæret, ac uno verbo, ex homine Deus immortalis, tanquam ille cui adhæret, omnibus videatur. Non quemadmodum illius sponsus, relictis thronis et dominationibus, illius mortalitati agglutinatus est, ut unum cum illa per affectuum societatem factus, eam transmutaret in suam ipsius affectuum vacuitatem; ita et ipsa ejus immortalitati, qui propter illam exiit principatus et potestates, et semetipsum ex forma Dei ad formam servi ob amorem sponsæ exinanivit ³⁸, adhæreere debet, ut et in cœlestem thalamum cum eo ad Patrem ascendente simul ascendat. Propter hoc enim, inquit, relinquet homo patrem suum et matrem, et adhærebit uxori suæ, eruntque duo in carne una ³⁹. Quod quidem interpretans is, qui ad incorruptionem virtutis causa despondet Christo sponsam, ait: *Mysterium hoc magnum est: dico autem in Christum et in Ecclesiam* ⁴⁰. Non enim descendit Christus, ut conjunctus cum sponsa maneret in terra, sed ut assumens et transmutans eam e terris in cœlos reduceret. Et quæ Christo desponsata est, non Joannem solum habet sibi ad sponsalia lavacra ministrantem, sed etiam angelos epithalamium in Patris domum ascendenti canentes. Incorrupta igitur non solum virgo permanet, dum conjungitur cum incorruptibili Verbo, sed etiam postquam conjuncta est. Non enim, quemadmodum corporum sponsus incorruptam virginem conjugio corrumpens, mulierem fecit: ita et animarum nostrarum **664** sponsus incorruptam virginem, secum conjungendo corrumpens, desponsat. Sed carnalibus voluptatibus a diabolo corruptam accipiens, ejusque uxorem prave factam per corruptionem, secum conjungendo incorruptam ex muliere virginem facit. Hæc enim mystica sponsalia nos etiam per prophetam edocens, ad suam ipsius sponsam ait: *Nonne ut domum me vocasti, et patrem et ducem virginitatis tuæ* ⁴¹? Quasi diceret, ut ducem incorruptionis tuæ. Quemadmodum enim dux et princeps illatæ uxori corruptionis vir est, dominus illius ob eam rem factus; ita dux et princeps uniuscujusque nostrum incorruptionis Dominus est. Nam per incorruptionem noster Dominus est ac principatu redimitur: quem etiam ut domum incorruptionis nostræ debemus agnoscere, in ipso

³⁸ Philipp. II, 6, 7. ³⁹ Gen. II, 24. ⁴⁰ Ephes. V, 32. ⁴¹ Jerem. III, 4.

(98) Ἀπομένη. Nonnulli codices, ἀπομείνη.

(99) Οἶκον. Monet Nobilius legi in nonnullis libris, οἰκεῖον, tanquam domesticum.

(1) Ἀναδόμενος. Sic ope trium codicum emendavimus vitiosam lectionem vulgatam, ἀναδύμενος, imperium renuens.

manentes et habitantes, quia *In ipso vivimus et movemur et sumus* ⁴², ut in eo tanquam in domo virtutis omnis et incorruptionis per totam vitam habitantes, non excidamus incorruptis illius laribus. Quemadmodum enim habitat et ambulat in iis qui digni sunt ⁴³, sic etiam rursus qui digni sunt in eo habitant. Propterea cum nos assumit ex mundi negotiis ad eum venientes et in eo habitantes, providens quominus cadamus, ait: *Manete in me, et ego in vobis* ⁴⁴.

51. Sic autem cum et reliquis rebus magnum quiddam et splendidissimum virginitas intelligatur; hic jam resurrectionis et incorruptibilis vitæ semen quoddam plurissimum esse ostenditur. Nam si in resurrectione neque nubunt neque nubuntur, sed sunt sicut angeli, fientque filii Dei ⁴⁵: qui virginitatem colunt, angeli sunt, in incorruptis carnibus humanam vitam circumferentes, neque angeli quidam obscuri, sed valde insignes. Nam cum angeli sine carnibus in cælo incorruptionem, in loco et natura inviolabili, apud summum omnium regem Deum custodiant: isti in terra carnis voluptatibus agitati, et tentationi diaboli expositi æqualem angelis incorruptionem per virtutem Creatori mirabilius servaverunt. Hic autem maxime virginum admiranda virtus, quod cum femineo circumdatæ sint corpore, impressam ex eo animæ formam virtutis exercitatione repulerint, æqualesque masculis, quemadmodum et anima æquales creatæ sunt, per virtutem videantur. Et quemadmodum illi per virtutis exercitationem ex hominibus in angelorum ordinem transeunt; ita et ipsæ æquali virtutis exercitatione ex mulieribus in eandem ac illi dignitatem traducuntur, ita ut cum in præsentī vita masculis quidem anima æquales sint, sed ob feminei corporis amictum in æqualitate claudicent, in futuro sæculo æquales omnino per virtutem his, qui angeli facti fuerint, et ipsæ reperiantur. Nam si cum æquales angelis declarantur, neque nubunt neque nubuntur; quæ in præsentī vita virtutis exercitatione id consequuntur, hic jam æquales angelis semetipsas omnium iudicio exhibent: quippe cum corporeas masculi et feminæ ad concubitum **665** proprietates virtute resecent, ac nudis animabus in terra cum hominibus versentur. Quod si anima ex corpore, in quo degit, nullo voluptatis sensu neque erga marem neque erga feminam ad perturbationes informatur, non jam est masculus et femina, non perturbatio et voluptas; sed omnia et in omnibus Christus ⁴⁶, quippe cum mortua quidem sint corpora ob cessantem et otiosam ad proprietates masculi et feminæ voluptatem, sola autem anima incorrupte per virtutem in his corporibus degat.

⁴² Act. xvii, 28. ⁴³ II Cor. vi, 16. ⁴⁴ Joan. xv, 4.

(2) Γαμίζονται. Colbertinus codex, ἐγγαμίζονται.

(3) Οἱ. Editio Parisiensis præmittit καί, quæ conjunctio et in mss. deest et in Veneta editione.

Ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμὲν, ἵνα ὡς οἶκον αὐτὸν ἀρετῆς ἀπάσης καὶ ἀφθαρσίας διὰ βίου οἰκοῦντες, μὴ ἐκπίπτωμεν τῆς ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀφθαρσίαν ἐστίας. Ὡς γὰρ ἐνοικεῖ καὶ ἐμπεριπατεῖ τοῖς ἀξίοις, οὕτω πάλιν οἱ ἀξιοὶ ἐν τούτῳ οἰκοῦσι. Διὸ καὶ ὅταν λάβῃ ἡμᾶς ἐκ τῶν κατὰ τὸν κόσμον πραγμάτων εἰσελθόντας εἰς αὐτὸν καὶ ἐν αὐτῷ κατοικοῦντας, τοῦ ἀνεκπτώτου ἡμῶν προνοούμενος, φησί· Μείνατε ἐν ἐμοῖ, καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν.

51. Οὕτω δὲ καὶ τοῖς λοιποῖς ἀπάσι μέγα τι καὶ ὑπέρλαμπρον πρᾶγμα ἡ παρθενία νοούμενον, τῆς παλιγγενεσίας ἔτι καὶ τοῦ ἀφθάρτου βίου ἐντεῦθεν ἤδη σπέρμα τι καθαρὸν ἀποδείκνυται. Εἰ γὰρ ἐν τῇ ἀναστάσει οὔτε γαμοῦσι οὔτε γαμίζονται (2), ἀλλ' εἰσὶν ὡς ἄγγελοι, καὶ γενήσονται υἱοὶ Θεοῦ· οἱ (3) τὴν παρθενίαν ἀσκοῦντες ἄγγελοι εἰσιν, ἐν ἀφθάρτοις (4) σαρκὶ τὸν τῶν ἀνηρώπων βίον περιπολοῦντες· καὶ ἄγγελοι οὐκ ἄσημοί τινες, ἀλλὰ καὶ σφόδρα ἐπιφανέστατοι. Ὅτι ἐκείνων ἀνευ σαρκῶν κατὰ τὸν οὐρανὸν τὴν ἀφθαρσίαν καὶ (5) τόπῳ καὶ ἀδιάστῳ φύσει παρὰ τῷ παμβασιλεῖ τῶν ὄλων Θεῷ φυλαττόντων, οὗτοι ἐπὶ γῆς σαρκὸς ἡδοναῖς ἐνοχλούμενοι, καὶ τῇ πείρᾳ τοῦ διαβόλου ἐκκείμενοι, τὴν ἀφθαρσίαν ἰσαγγέλον δι' ἀρετῆς τῷ Ποιητῇ παραδοξότερον διεφύλαξαν. Ἐνθα καὶ μάλιστα τὸ τῶν παρθένων ἂν τις κάλλος θαυμάσειεν, ὅτι θῆλυ περικείμεναι σῶμα, τὴν μὲν ἐκ τούτου ἐγγινομένην μορφήν τῇ ψυχῇ διὰ τῆς ἀσκήσεως ἀπεκρούσαντο· Ἰσαὶ δὲ τοῖς ἄρρεσι, καθάπερ οὖν Ἰσαὶ καὶ τὴν ψυχὴν ἐποίηθησαν, διὰ τῆς ἀρετῆς ἀνεφάνησαν. Καὶ ὡς περ ἐκεῖνοι δι' ἀσκήσεως ἐξ ἀνδρῶν εἰς τὴν ἀγγέλων τάξιν μετέβησαν· οὕτω καὶ αὗται, διὰ τῆς ἀσκήσεως, ἐκ γυναικῶν εἰς τὸ αὐτὸ αὐτοῖς ἀξίωμα μεταβάσαι, ὡς ἐν τῷ παρόντι βίῳ, τῇ μὲν ψυχῇ Ἰσας τοῖς ἄρρεσιν οὔσας, τῇ δὲ τοῦ θήλεος περιβολῇ πρὸς τὴν ἰσότητά χωλευούσας, κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνα Ἰσας κατὰ πάντα δι' ἀρετῆς τοῖς ἀγγέλοις γεγονόσι καὶ αὐτὰς εὐρεθῆναι. Εἰ γὰρ ὅτι ἰσαγγελοὶ ἀποδείκνυνται, οὔτε γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, αἱ κατὰ τὸν παρόντα βίον τοῦτο δι' ἀσκήσεως κατορθώσασαι, ἐντεῦθεν ἤδη ἰσαγγέλους ἑαυτὰς τοῖς πᾶσιν ἀπέδειξαν· τὰς μὲν τοῦ θήλεος τε καὶ ἄρρενος πρὸς τὰς μίξεις, φημί, τῶν σωμάτων ἰδιότητος δι' ἀρετῆς ἐκτέμνουσαι, γυμναῖς δὲ ψυχαῖς κατὰ γῆν τοῖς ἀνθρώποις συζῶσαι. Εἰ δὲ οὕτε πρὸς τὸ ἄρρεν, οὔτε πρὸς τὸ θῆλυ κατὰ τὴν συναίσθησιν τῆς ἐν ᾧ ἐστὶ σώματος ἡδονῆς ἡ ψυχὴ πρὸς τὰ πάθη μορφοῦται, οὐκ ἔνι ἄρρεν καὶ θῆλυ, οὐκ ἔτι πάθος καὶ ἡδονή· ἀλλὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστὸς, νεκρωμένων μὲν τῶν σωμάτων διὰ τῆς ἀνεργήτου πρὸς τὰ ἰδιώματα τοῦ τε ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος ἡδονῆς, μόντης δὲ τῆς ψυχῆς ἐν ἀφθαρσίᾳ δι' ἀρετῆς συζώσης ἐν τούτοις.

⁴⁵ Matth. xxii, 30. ⁴⁶ Gal. iii, 28.

(4) Ἀφθάρτοις. Sic editio Veneta cum omnibus mss. Parisiensis, εὐφθάρτοις.

(5) Καί. Conjunction addita ex mss. et editione Veneta.

52. Καὶ ἀπτέσθω μὲν ἡ τοιαύτη τοῦ θεράποντος τοῦ νυμφίου· εἴ γε μὴ ἔτι ζῆ αὐτῆς ἐν σαρκὶ ἢ τοῦ θήλεος ἡδονῆ. Δεξιούσθω δὲ ἀπλάστως τὸν ἀδελφὸν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, τοὺς πόδας νίπτουσα τούτου· ἄλλον ἐπιμελείας δεόμενον θεραπεύουσα, ἐν νεκραῖς ταῖς τοῦ σώματος χερσὶ νεκροῦ τοῦ σώματος ἀπτομένη. Ἐπειδὴ γὰρ ἐνέκρωσε τὰ μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ζῆ οὐκέτι αὐτῆ, τῇ δὲ ἐν αὐτῇ Χριστός, ὃ δὲ νῦν ζῆ ἐν σαρκί, ἐν πίστει ζῆ· πραττέτω τὰ τῆς ἀρετῆς, Χριστοῦ μόνον ζῶντος ἐν αὐτῇ, καὶ τὰ ἴδια ἐνεργοῦντος, συνεσταυρωμένον τῇ ἀμαρτίᾳ Χριστῷ καὶ νεκρὸν περιφέρουσα σῶμα. Καὶ πραττέτω τὰ τῆς ἐντολῆς τοῦ νυμφίου, διὰ πάσης πράξεως τὸ τῆς ψυχῆς κάλλος λαμπρότερον ἀναφαίνουσα. Ὅταν γὰρ ἀπτομένου τοῦ σώματος μὴ συμπάθῃ ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν τοῦ ἄρρένου φαντασίαν, ἀλλ' ἀναισθητῶς τρόπον τινα ἀπτηται τούτου, νεκρὰ μένει ἐν τούτῳ ἢ ἡδονῇ, οὐ δυναμένου τοῦ ἔξωθεν ἀπτομένου αὐτὴν πρὸς τὸ οἰκεῖον πάθος ἐγεῖραι. Οὕτω γὰρ καὶ ἐν τοῖς διωγμοῖς ἐκδοτοὶ παρθένοι, διὰ τὴν περὶ τὸν νυμφίον πίστιν ἀσεβέσιν ἀνθρώποις δοθεῖσαι, ἢ καὶ τὰ σώματα ἄφθοροι διεφυλάχθησαν, τοῦ δι' ὃν ἐνδοτοὶ γενέσθαι ὑπέστησαν τὸ τῶν ἀσεβῶν ἀνδρῶν ἐπιχείρημα ἐν ταῖς σαρκὶν αὐτῶν νεκρὸν ἀπελέγξαντος, καὶ ἄφθορα αὐτῶν, φημί, καὶ τὰ σώματα μετὰ τεραστίου δυνάμεως, δι' ὅλου φυλάξαντος· ἢ ἐπιχειρηθεῖσαι μὴ συμπαθούσης πρὸς τὴν ἡδονὴν τῆς ψυχῆς, νεκρὰ (6) καὶ τὰ σώματα ἐδόκουν ὑβρίζεσθαι, ἄφθορον τὴν ψυχὴν, οὐ συμμορφουμένην τῇ τοῦ ὑβρίζοντος ἡδονῇ, τῷ νυμφίῳ καὶ πίστει καὶ παρθενίᾳ λαμπρότερον ἐπιδείξασθαι· βουληθέντος ἴσως ἐν αὐτοῖς ἐπιδείξασθαι τοῦ Κυρίου, ὅτι τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν προτιμῶσι παντὸς τοῦ περὶ σῶμα σεμνοῦ φαινομένου· οὔτε τὴν ψυχὴν πρὸς τὴν ἄρνησιν φθείρασαι, οὔτε τὰ σώματα δι' ὧν οὐ συνεπάθησαν τῇ ἡδονῇ καθ' ὅλου φθαρεῖσαι. Εἴ γε μὴ νῦν τὸν ὑπὸ ἐκτόπου μανίας παρθένον ἐσφαγιασμένην ὑβρίζειν βουλόμενον φθείρειν διὰ τῆς πρὸς τὴν νεκρὰν μίξεως λέξειεν. Αἰκίζεσθαι μὲν γὰρ ἂν δύναίτο ταύτην, φθείρειν δὲ αὐτὴν οὐδέποτε (7). Ἐαυτὸν μὲν γὰρ φθείρει καὶ φθείρεται· ἄφθορος δὲ ἐστὶν ἡ παρθένος ψυχὴ μὴ παρούσης. Ἡ ὁμοίαι αἱ ἐν τοῖς διωγμοῖς καὶ κατὰ πᾶσαν περίστασιν ὑπ' ἀνδρῶν ἐνοχλούμεναι, τὴν κατὰ σάρκα νέκρωσιν ἔχουσαι (8), κἂν ὀτιοῦν πάσχουσιν (9), ἄφθοροι διαμένουσιν. Ὁ γὰρ προλαβὼν τῆς ἀσκήσεως χρόνος, αὐτάρκως αὐτὰς πρὸς τὴν πείραν ἐγύμνασεν, ἵν' ἐν σαρκὶ ζῶσαι, μὴ κττά σάρκα στρατευωνται. Διὸ καὶ ταῖς λοιπαῖς ὑποφωνοῦσαι πρὸς τὴν ὁμοίαν ἀρετὴν, φασί, Ἡνευματι περιπατεῖτε, καὶ ἐπιθυμίαν σαρκὸς οὐ μὴ τελέσητε. Οὐκοῦν ὄσαι τοιαῦται, δεικνύτωσαν, φημί, καὶ διὰ

52. Ac talis quidem sponsi famulum tangat, si quidem non jam vivit in illius carne feminæ voluptas. Excipiat autem sine simulatione fratrem, secundum præceptum Domini, pedes illius lavans ⁴⁷; alium sollicitudine indigentem curet, mortuis corporis manibus mortuum corpus tangens. Quoniam enim mortificavit membra quæ sunt super terram ⁴⁸, nec jam ipsa vivit, sed vivit in ea Christus, et quod nunc vivit in carne, in fide vivit ⁴⁹; exerceat virtutis opera, Christo solum vivente in illa, et quæ sua sunt peragente, peccato crucifixum cum Christo et mortuum corpus circumferens. Ac perficiat mandata sponsi, per omnem actionem animæ pulchritudinem splendidiorē efficiens. Quando enim tacto corpore minime perturbatur anima ad masculi speciem, sed sine sensu quodammodo illud tangit, mortua manet in eo voluptas, cum non possit id quod extrinsecus tangitur, eam ad propriam voluptatem excitare. Sic enim et in persecutionibus prostitutæ virgines, ob fidem in sponsum impiis hominibus traditæ, vel corporibus incorruptæ sunt servatæ, eo, propter quem tradi non dubitabant, impiorum hominum conatum in ipsorum carnibus irritum ac mortuum reddente, et incorrupta illarum etiam corpora admirabili virtute omnino custodiente, vel vim passæ, non consentiente voluptati anima, quamvis mortua corpora viderentur injuriam pati, incorruptam animam nec ad voluptatem stupratoris conformatam, sponso suo et fide et virginitate splendidiorē exhibuere. In quibus voluit forte Dominus ostendere, eas confessionem omni circa corpus exteriori decori præferre; unde nec animam negando corrupserunt, nec corporibus, dum voluptati non consentiunt, ullatenus corruptæ. Nisi quis per immanem insaniam virgini occisæ stuprum inferre volens, corrumpere illam per hunc cum mortua concubitum dicatur. Nam plagas quidem illi inferre possit, corrumpere vero nequaquam. Sed se ipse corrumpit et corrumpitur; incorrupta autem est virgo anima non præsentē. Huic similes sunt, quæ in persecutionibus aut quolibet tempore molestiam a viris passæ, cum carne sint mortuæ, quidquid passæ fuerint, incorruptæ permanent. Nam præteritum vitæ asceticæ tempus satis eas ad experientiam excitavit, ut in carne viventes, non secundum carnem militant ⁵⁰. Idcirco cæteras provocantes ad similem virtutem aiunt: *Spiritu ambulate, et desideria carnis ne perficiatis* ⁵¹. Quæ tales sunt, demonstrent **666** etiam hospitio fraternum amorem. Siquidem et Maria pedes Domini deosculans ⁵², non ut hominis pedes, sed ut Domini osculabatur, veterem quidem incendii voluptatem pru-

⁴⁷ Joan. xiii, 14. ⁴⁸ Col. iii, 5. ⁴⁹ Gal. ii, 20. ⁵⁰ II Cor. x, 3. ⁵¹ Gal. v, 16. ⁵² Luc. vii, 25.

(6) Νεκρά. Codex Mazarinæus, καν. Quæ scriptura valde arridet Combetisio, sed cur arrideat non video.

(7) Οὐδέποτε. Nonnulli codices, οὐδεπώποτε. Mox Colbertinus, ἐστὶν ἡ παρθενία. Ibidem unus ex Regiis, ἡ ὁμοίαι.

(8) Ἐχουσαι. Hæc scriptura, quamvis in solo Colbertino et alio ex Regiis reperiatur, longe tamen præferenda vulgatæ, ὄσαι.

(9) Πάσχουσιν. Sic plerique omnes mss. Editi, πάσνουσιν.

denter in se extinguens lacrymis et compescens, amore autem in Dominum et sanctis osculis spiritum in anima prudenter accendens. Vivebat igitur spiritu, et spiritu ambulans ⁵³ et circa sponsum omnia pro peccatis suis prudenter gerens. Mortua autem erat peccato, cum maris et feminæ cogitationem in tactu pedum et osculis metu percussa sustulisset.

νομφίον ἄπαντα ὑπὲρ τῶν ἑαυτῆς ἁμαρτιῶν μετὰ νοῦ θήλεός τε καὶ ἄρρενος ἔννοιαν ἐπὶ τῆς ἀφῆς

53. Tangat ergo quæ talis est, et erga Dominum præceptum impleat. Ubicunque autem tangat, etiam quæ talis est, prudenter vigilet, ne forte assiduo contactu paulatim voluptas ex carnibus in ipsam clam subrepat: eique usu inveniat, illius veneno morsæ, quod absit! dicere: Veniente autem voluptate peccatum revixit ⁵⁴: ego autem mortua sum ⁵⁵, et præceptum charitatis, quod est ad vitam, ipsum mihi inventum est ad mortem. Nam si ipsi angeli cadunt, qui æquales angelis sunt, lapsus multo magis metuere debent, ne forte postquam æquales angelis virginitatis exercitatione fuerint, videntes filias hominum pulchras esse ⁵⁶, ad eas per carnis voluptates delabuntur, eisque dicatur: *Ego dixi: Dii estis et filii Excelsi omnes. Vos autem ad ea quæ carnis sunt delapsi, sicut homines morimini et sicut unus de principibus caditis* ⁵⁷. Quare multo præclarius est virginitatem suæ ipsius securitati providentem et aliorum offendiculum caventem, undique ab omni commercio prudenter sejunctam esse: ita ut malit inurbanitatis reprehensiones sustinere, quam ad voluptatem aut aliquorum damnum abstrahi; ac cætera quidem omnia despiciat, solum autem Dominum semper intueatur, et angelis æqualem, inter feminæ et masculi discrimina, integritatis pulchritudinem, a præsentem vitam ad regenerationis ævum, intaminatam jam nunc ostendat. Virginitas enim vitam nostram de corruptione ad incorruptionem colligit.

53. Primi enim homines ex parvis, ut dixi, seminibus per mutuas nuptias totam hominibus terram repleverunt. Virginitas autem ea quæ in toto orbe per voluptatis nuptias sata fuere, in cælorum horrea colligit. Hanc enim eorum, quæ ad incorruptionem sata sunt, collectionem indicans Dominus dicebat: *Levate oculos vestros et videte regiones quia jam albæ sunt ad messem* ⁵⁸. Nam cum terra prius incolis carens, habitata deinceps fuisset, videns Dominus noster plurimam jam esse hominum spicam ac fetibus in omni regione gravidam, harum spicarum colligendarum jam tempus esse decernit. Quare virginitas, cum secundum naturam perspicat, quemadmodum ad præsentem vitam ferendam humanitatis semina per nuptiarum voluptatem ja-

δεξιῶσεως τὸ φιλάδελφον. Ἐπεὶ καὶ ἡ Μαρία τοὺς πόδας τοῦτο Κυρίου φιλοῦσα, οὐχ ὡς ἀνδρὸς πόδας, ἀλλ' ὡς Κυρίου ἐφίλει· τοῖς μὲν δάκρυσι τὴν παλαιὰν τῆς πυρκαϊᾶς ἡδονὴν ἐν αὐτῇ φρονίμως κατασθενύουσα τε καὶ μαραίνουσα, τῇ δὲ περὶ τὸν Κύριον διαθέσει καὶ τοῖς ἀγίοις φιλήμασι τὸ ἐν τῇ ψυχῇ πνεῦμα φρονίμως ἀνάπτουσα. Ἐξῆ μὲν οὖν πνεύματι, καὶ πνεύματι στοιχοῦσα, καὶ περὶ τὸν

συνέσειωσεν πράττουσα. Νεκρὰ δὲ τὴν τῇ ἁμαρτίᾳ τὴν τῶν ποδῶν καὶ τῶν φιλημάτων ἐμφόβως νεκρώ-

53. Ἀπτέσθω οὖν, φημί, ἡ τοιαύτη εἴ τις πού ἐστι καὶ τοιαύτη, καὶ τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἐντολὴν ἐκπληροῦτω. Ἀπτομένη δὲ ἀπανταχοῦ, καὶ ἡ τοιαύτη φρονίμως νηφέτω, μήποτε ἀπτομένη συνεχῶς κατὰ βραχὺ ἔρψη ἐκ σαρκῶν εἰς αὐτὴν λαθραίως ἡδονή, καὶ συμβῆ αὐτῇ ὑπὸ τοῦ ἰοῦ ταύτης δηχθεῖσαν, ὃ μὴ γένοιτο! λέγειν· Ἐλθούσης δὲ τῆς ἡδονῆς ἡ ἁμαρτία ἀνέζησεν· ἐγὼ δὲ ἀπέθανον, καὶ εὐρέθη μοι ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης, ἡ εἰς ζωὴν, αὐτὴ εἰς θάνατον. Εἰ γὰρ καὶ οἱ ἄγγελοι καταπίπτουσιν, οἱ ἰσάγγελοι τὸ πτώμα πολλῶ μᾶλλον φοβεῖσθαι ὀφείλουσι, μήποτε κατὰ τὸ ἰσαγγέλους αὐτοὺς τῇ ἀσκήσει τῆς παρθενίας γενέσθαι, ἰδόντες τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων ὅτι καλά, πρὸς αὐτὰς διὰ τῶν σαρκῶς ἡδονῶν καταβῶσι, καὶ ῥηθῆ αὐτοῖς· Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστέ καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες. Ὑμεῖς δὲ ἐπὶ τὰ σαρκῶς ἴδια πάλιν ὑπολισθήσαντες, ὡς ἀνθρώποι ἀποθνήσκετε, καὶ ὡς εἰς τῶν ἀρχόντων πίπτετε. Ὅστε πολλῶ κάλλιον τὴν παρθένον τὸ ἀσφαλὲς ἑαυτῇ καὶ ἀπρόσκοπον τῶν ὀρώντων πραγματευομένην, πανταχόθεν ἀνεπίμικτον εἶναι· αἰρουμένην τὰς ἐπὶ τῷ ἀδεξίῳ μέμψεις βαστάζειν, ἢ πρὸς ἡδονὴν καὶ βλάβην τινῶν ὑποσύρεσθαι· πάντα μὲν τὰ λοιπὰ παρορῶσαν, μόνῃ δὲ τῷ Κυρίῳ δι' ὄλου ἐμβλέπουσαν· καὶ τὸ ἐκ τοῦ θήλεός τε καὶ ἄρρενος ἰσάγγελον τῆς ἀφθορίας κάλλος ἀπὸ (10) τοῦ παρόντος βίου εἰς τὸν τῆς παλιγγενεσίας αἰῶνα ἄχραντον ἐντεῦθεν ἤδη δεικνῶσαν. Συνάγει γὰρ ἡμῶν ἐκ τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀφθαρσίαν ἡ παρθενία τὸν βίον.

54. Οἱ γὰρ πρῶτοι ἐξ ὀλίγων, ὅπερ ἔφην, σπερμάτων τοῖς ἐπ' ἀλλήλοις γάμοις τὴν γῆν ἀνθρωπότητος ὄλην κατέσπειραν. Ἡ δὲ τὰ κατὰ πᾶσαν γῆν διὰ τῆς τῶν γάμων ἡδονῆς ἐσπαρμένα εἰς τὰ τῶν οὐρανῶν ἀποθήκας συνάγει. Ταύτην γὰρ τὴν τῶν ἐσπαρμένων εἰς ἀφθαρσίαν συναγωγὴν αἰνιττόμενος ὁ Κύριος ἔλεγεν· Ἐπάρατε τοὺς ἀφθαλοὺς ὑμῶν καὶ ἴδετε, ὅτι ἤδη αἱ χῶραι λευκαὶ εἰσι πρὸς θειρισμόν. Ἀπάσης γὰρ τῆς πρὶν ἀοικίτου, οἰκουμένης λοιπὸν γενομένης πολὺν ἤδη τὸν τῶν ἀνθρώπων στάχυν καὶ βρίθοντα τοῖς ἐκγόνοις κατὰ πᾶν κλίμα ὁ Κύριος ἡμῶν εἰδώς, συναγωγῆς τῶν σταχύων τούτων καιρὸν εἶναι λοιπὸν δοκιμάζει. Διόπερ ἡ παρθενία κατὰ φύσιν γνωρίσασα, ὅτι ὡσπερ εἰς τὴν τοῦ παρόντος βίου σπορὰν διὰ τῆς τῶν γάμων

⁵³ Gal. II, 16. ⁵⁴ Rom. VII, 9. ⁵⁵ ibid. 14. ⁵⁶ Gen. VI, 2. ⁵⁷ Psal. LXXI, 6, 7. ⁵⁸ Joan. IV, 35.

(10) Ἄπό. Sic mss. sex. Editi, ὑπό.

ἡδονῆς τὰ σπέρματα τῆς ἀνθρωποτητος κατεβά-
 λετο, οὕτω καὶ εἰς τὸν ἑκαῖ βίον τὰ σπέρματα τοῦ
 βίου ἡμῶν διὰ τῆς ἀφθορίας ἐντεῦθεν ἤδη καταβάλ-
 λεσθαι, σπουδάζει δι' ἑαυτῆς καθαρὰ τὰ τῆς ἀφθαρ-
 σίας σπέρματα πρὸς τὸν ἀφθαρτον βίον τῷ γεωργῷ
 εὐτρεπίζειν (11)· ἀναχαιτίζουσα μὲν εὐτονωτέρα
 τῆς ἀφθορίας χειρὶ ἀντιστρόφως τὴν τῶν θηλειῶν
 σωμάτων φυσικὴν πρὸς τὰ ἄρβρενα συμπλοκὴν·
 ἀπαθεῖ δὲ δυνάμει τὸ καθ' ἑαυτὴν κάλλος τῷ τῆς
 παλιγγενεσίας αἰῶνι λαμπρότερον ἐτοιμάζουσα.
 Προέλαβον γοῦν ἀρετῆς κατορθώματι αἱ παρθένοι
 τὸ μέλλον ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ διὰ τῆς τῶν σωμά-
 των ἐξαναστάσεως μεταβολῆς αὐταῖς δυνάμει Θεοῦ
 κατορθοῦσθαι. Ἐντεῦθεν ἤδη, ὡς οἱ ἄγγελοι, οὔτε
 γαμοῦσιν οὔτε γαμίζονται, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς ἀρετῇ,
 καὶ σώματος ἀφθορίᾳ ἰσάγγελοι οὔσαι. Καὶ ὅτι
 σπέρμα τοῦ ἀφθάρτου βίου τὴν παρθενίαν ὁ Κύριος
 ἡμῶν ἐκ γῆς εἰς οὐρανὸν παραδόξως πεμπόμενον
 ἐβουλήθη γενέσθαι, ἐμμελετῆσαι τὰ σώματα ἡμῶν
 τὸ τῆς ἀφθορίας κάλλος διὰ τῆς τῶν παρθένων
 ἀφθορίας ἤδη θελήσας, δῆλόν ἐστιν ἐξ ὧν πάντα
 τῷ νόμῳ πεισθεῖς μόνον τὸν γάμον ἀπέπειπατο. Ἐδει
 γὰρ ἐξ ἀφθόρου παρθένου ἀφθορον καὶ κατὰ σάρκα
 τεχθέντα, μηδὲ τῆς κατὰ τὸν γάμον πειραθῆναι
 φθορᾶς· οὐκ ἀπὸ ἀφθόρου φθορᾶ (12) σώματος διὰ
 τοῦ γάμου, ἀλλ' ἀπὸ ἐφθαρμένων τοῖς γάμοις τῇ
 κατὰ φύσιν ἀφθορίᾳ ἡμῶν ὑπηρετούμενον· καὶ ὡς
 ὁ Ἀδάμ σπέρμα διὰ τῆς τῶν γάμων ἡδονῆς τοῦ
 παρόντος βίου ἐγένετο, οὕτως αὐτὸν σπέρμα τοῦ
 μέλλοντος αἰῶνος διὰ τῆς κατὰ τὴν παρθενίαν
 ἀφθορίας γενέσθαι· ἴν' ὡς ἐκείνῳ διὰ τῶν γάμων
 σπείραντι (13) ἀνθρώπων τὸν ἐπὶ γῆς βίον ἡκολου-
 θήσαμεν, οὕτω τῷ Κυρίῳ διὰ τῆς παρθενικῆς ἀφθο-
 ρίας σπείραντι τὸν ἐκεῖ αἰῶνα, φρονίμως ἀκολου-
 θήσωμεν. Εἰ δὲ μὴ ἐκ παρέργου καὶ κατὰ τὸν
 παράδεισον καὶ τὸν ἐκεῖ βίον τὸν Ἀδάμ ἐπισκέψαιο,
 εὐροῖς ἂν αὐτὸν ἐν μὲν παραδείσῳ μὴ χρεῖαν ἐσχηκότα
 γινῶναι ἑαυτοῦ τὴν γυναῖκα· μετὰ δὲ τὴν παράβα-
 σιν, καὶ τὸν θάνατον καὶ τὴν ἐκπτώσιν τοῦ παρα-
 δείσου, τότε τὴν γυναῖκα γινώσκοντα· ἵνα τὸ θνητὸν
 λοιπὸν τῆς φύσεως τῇ διαδοχῇ τῶν παιδῶν παρα-
 μυθῆσθαι. Ὡς ἀντιστρόφως τῷ εἰς παράδεισον
 ἄγοντι ἡ παρθένος ἀκολουθήσασα, μετ' ἐκείνου ἀφθο-
 ρος ἐν παραδείσῳ ἤδη τρυφᾷ· φυγοῦσα μὲν τὴν ἔξω
 παράδεισου κατάραν τὴν λέγουσαν· Ἐν λύκαις
 τέξῃ τέκνα, καὶ τὰ ἐξῆς· οὐ δυναμένη δὲ συνεῖναι
 ἐκεῖ πῶς ἔγνω Ἀδάμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. Οὐδὲ γάρ
 ἐν παραδείσῳ ὄντος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκβληθέντος, τοῦτο
 ἐβρέθη.

55. Οὐχ ὡς παρθενίαν δὲ λοιπὸν τῷ βίῳ νομοθε-
 τοῦντες ταῦτά φαμεν· ἀλλὰ ταῖς τὸν κατ' αὐτὴν

⁵⁹ Matth. xii, 30. ⁶⁰ Gen. iv, 1. ⁶¹ Gen. iii, 16.

(11) Εὐτρεπίζειν. Hæc scriptura editionis Pari-
 siensis nec in Veneta, nec in ullo prorsus vetere
 libro legitur; sed tamen eam expungere nolimus,
 quia necessaria videtur ad contextus emendatio-
 nem. Æque necessarium paulo ante legere, κατα-
 βάλλεται, non καταβάλλεσθαι.

(12) Οὐκ ἀπὸ ἀφθόρου φθορᾶ. Sic editio Veneta,

A cta sunt, ita ad futuram vitam semina vitæ nostræ
 hinc jam per integritatem jaci, conatur per seme-
 tipsam pura integritatis semina ad incorruptam
 vitam agricolæ præparare; valida quidem integri-
 tatis manu retrorsum trahens **667** naturalem fe-
 minarum cum masculis complexum, virtute au-
 tem affectionis experte suam ipsius pulchritudi-
 nem regenerationis ævo splendidiorē parans. In
 antecessum ergo virtutis merito virgines conse-
 cutæ sunt, ut futura in regeneratione per resur-
 rectionem corporum mutatio, Dei virtute in ipsis
 perficeretur. Hic enim tanquam angeli, neque nu-
 bunt neque nubuntur, sed et animæ virtute et
 corporis integritate æquales angelis sunt ⁵⁹. Quod
 autem voluit Dominus noster ut semen incorruptæ
 vitæ virginitas e terra in cælum mirabiliter mittere-
 tur, jam nostra corpora integritatis pulchritudinem
 per virginum integritatem meditari volens, id inde
 patet, quod cum in omnibus legi paruerit, nuptias
 renuerit. Oportebat enim, ut ex incorrupta virgine
 incorruptus etiam carne genitus, nec nuptiarum
 experiretur corruptionem: quippe cum nec geni-
 tum ex incorrupta, corporis per nuptias corrup-
 tionem servire, neque etiam ex corruptis matrimonio
 hominibus natum nostræ secundum naturam in-
 corruptioni deceret ministrare. Et quemadmodum
 Adam semen præsentis vitæ per nuptiarum volup-
 tatem exstitit; ita et eum semen futuri ævi per
 virginitatis integritatem esse oportebat, ut que-
 madmodum Adamum secuti sumus, qui per nup-
 tias humanam in terra vitam seminavit, ita Domi-
 num, qui per virginalem integritatem futurum
 ævum seminauit, prudenter sequeremur. Quod si
 non perfunctorie et paradysum et vitam illic ab
 Adamo actam inspexeris, reperies sane eum in
 paradiso opus non habuisse ut cognosceret suam
 uxorem: sed post prævaricationem et mortem et
 lapsum e paradiso tunc uxorem cognovisse ⁶⁰, ut
 naturam jam mortalem factam successione libe-
 rorum consolaretur. Contra virgo eum sequens,
 qui in paradysum ducit, cum eo incorrupta jam in
 paradiso deliciatur, fugiens illam maledictionem,
 qua extra paradysum dictum est: *In doloribus
 paries filios* ⁶¹, et cætera: nec illic intelligere
 valens, quomodo Adamus suam cognoverit uxo-
 rem. Neque enim hoc, cum ipse in paradiso
 esset, dictum est, sed postquam jam fuerat eje-
 ctus.

55. Nec tamen hæc dicimus, quasi jam virginita-
 tem vitæ hominum instar legis præscribere veli-

Colbert. et unus ex Regiis. In quinque aliis desunt
 hæc verba. Nescio unde Parisiensis editio hause-
 rit, ἀφθόρων. Difficillimo huic loco lucem afferre
 me non posse fateor, nisi legendo, ἀλλ' οὐδ' ἀπὸ
 ἐφθαρμένων.

(13) Σπείραντι. Nonnulli codices, σπείροντι. Ibi-
 dem lege, ἀνθρώπων.

mus; sed iis, quæ pretiosam virginitatis margaritam mercari instituerunt, purissimum illius nitorem undique ostendimus. *De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do*, inquit, *tantumquam misericordiam consecutus a Domino*⁶²: siquidem nec Dominus nostræ naturæ in lege aut in Evangelio virginitatem præscripsit. Nam qui talem masculo ad feminam, et rursus feminæ ad masculum, qualem initio descripsit oratio, habitum ob necessitatem matrimonii impressit, ac iis, qui ex immortalibus mortales facti fuerant, successionem generis paravit, **668** immortalitatem, ut diximus, excogitans: quique propterea dixit, *Crescite et multiplicamini*⁶³⁻⁶⁹, quomodo virginitatem tunc præscribere potuisset; cum præsertim ad explendum eorum locum, qui in bellis ob propriam improbitatem pereunt, necessariam esse posterorum multitudinem videret? Ac in lege quidem Moysis etiam benedictione digna censebatur liberorum procreatio¹⁻¹⁷. Sed postquam floruit undique propriis fructibus mundus, ac tanta hominum multitudine sata est terra, ut non jam caperet nascentium multitudinem, ac impletum est quod de adventu Domini nostri prædictum fuerat, fore ut homines illius doctrina prudenter victi, conciderent gladios suos in aratra et lanceas in vomeres, nec jam sumeret gens contra gentem enses, nec bellum gerere discerent¹⁸; præclare virginitas, contra atque hi qui per corpus corrumpuntur, ex corporibus incorruptionem pullulavit. Virginitatem tamen, neque per Moysen præscribit Dominus, masculorum et femineorum corporum naturæ rationem habens, neque eam in Evangelio præcipit. Sed Moysis legem resumens, quod deerat ad accuratam virtutem edocet dicens: *Dictum est: Non mæchaberis, Ego autem tibi dico: Non concupisces*¹⁹, et quæ sequuntur. Et cum sederet in monte, a beatitudinibus cœpit os aperire; et postquam recensuit leges Moysis et omnia ad veram virtutem intendit, ac ducentia ad salutem præcepta tradidit²⁰; impleto doctrinæ ministerio, descendit de monte, nusquam in præceptis virginitate, sive in Veteri, sive in Novo Testamento præscripta. Volebat enim præceptum non esse præclarum virginitatis institutum, sed egregium animæ virtutem amantis facinus, libera potestate id quod supra præceptum et supra legem est ex se ipsis perficientis. Nam nuptiæ naturæ causa institutæ, et legis

⁶² I Cor. vii, 25. ⁶³⁻⁶⁹ Gen. i, 28. ¹⁻¹⁷ Deut. xxviii, 4. ¹⁸ Mich. iv, 3. ¹⁹ Matth. v, 27; Exod. xx, 14. ²⁰ Matth. v, 1 sqq.

(14) Ἐμπορεύεσθαι. Nonnulli codices, ἔμπορεύεσθαι.

(15) Εὐράμενος. Unus ex Regiis, εὐρόμενος.

πολυτίμητον μαργερίτην ἔμπορεύεσθαι (14) προθεμέναις τὸ ἄσπιλον τούτου πανταχόθεν ὑποδεικνύντες. Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω γνώμην δὲ δίδωμι, φησὶν, ὡς ἡλεημένος ὑπὸ Κυρίου· ἐπεὶ μηδὲ ὁ Δεσπότης ἡμῶν τῆς φύσεως ἐν νόμῳ ἢ ἐν Εὐαγγελίῳ παρθενίαν ἐνομοθέτησεν. Ὁ γὰρ τοιαύτην τῷ τε ἄρρῶνι πρὸς τὸ θῆλυ, καὶ ἀνάπαλιν τῷ θήλει πρὸς τὸ ἄρρῶν, οἴαντι ἐν ἀρχῇ ὁ λόγος ὑπέδειξε, τὴν σχέσιν διὰ τὸ ἀναγκαῖον τοῦ γάμου μηχανησάμενος, τοῖς δὲ ἐξ ἀθανάτων θνητοῖς γενομένοις τὴν διαδοχὴν τοῦ γένους ἐπισκευάσας, τὴν ὡς εἴρηται πρὸς ἀθανασίαν εὐράμενος (15), καὶ διὰ τοῦτο, Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε, εἰρηκῶς, πῶς οἶόν τε τὴν παρθενίαν τότε νομοθετεῖν; Καὶ μάλιστα, ὅτι εἰς ἀναπλήρωσιν τῶν ἐν τοῖς πολέμοις διὰ τὴν οἰκείαν μοχθηρίαν δαπανωμένων τὴν τῶν ἐπιγεννωμένων (16) πληθὺν ἀναγκαίων ἑώρα. Ἄλλ' ἐν μὲν τῷ διὰ Μωϋσέως νόμῳ καὶ εὐλογίας ἀξιὸν τὸ παιδοποιῆσαι ἐνομιζέτο. Ἐπειδὴ δὲ ἦνθησε μὲν τοῖς οἰκείοις καρποῖς πανταχόσε ὁ κόσμος, καὶ τοσαύτη πληθὺ ἀνθρώπων κατεσπάρη ἡ γῆ, ὡς μηδὲ χωρεῖν λοιπὸν τῶν ἐπιγεννωμένων τὸ πλῆθος, ἐνέστη δὲ καὶ τὸ ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν προφητευόμενον, ὅτι οἱ τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ φρονίμως πεισθέντες, συγκόψουσι τὰς μαχαίρας αὐτῶν εἰς ἄροτρα, καὶ τὰς ζιβύνας εἰς ὀρέπανα, καὶ οὐ μὴ λάθωσιν ἔτι ἔθνος ἐπ' ἔθνος μάχαιραι, καὶ οὐ μὴ μάθωσιν ἔτι πολεμεῖν· καλῶς ἡ παρθενία ἀντιστρόφως τοῖς διὰ σώματος φθειρομένοις ἐκ σωμάτων τὴν ἀφθορίαν βλαστάνει. Οὐ νομοθετεῖ δὲ ὁμοίως, ὅπερ ἔφη, οὔτε διὰ Μωϋσέως παρθενίαν ὁ Κύριος τῆς τῶν ἄρρῶν καὶ θηλείων σωμάτων φύσεως στοχαζόμενος, οὔτε ἐν Εὐαγγελίῳ ταύτην ἐντέλλεται. Ἄλλὰ τὸν μὲν Μωϋσέως νόμον ἀνελήφως, τὸ λείπον πρὸς ἀκριβῆ ἀρετὴν ἐκδιδάσκει λέγων· Ἐρῶρέθη· Οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ δὲ σοὶ λέγω· Μηδὲ ἐπιθυμήσης, καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ καθίσας μὲν ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἀπὸ μακαρισμῶν ἀνοίγει τὸ στόμα· ἐπελθὼν δὲ τὰ τοῦ Μωϋσέως καὶ ἅπαντα πρὸς τὴν ἀληθῆ ἀρετὴν ἐπιτείνας, καὶ τὰς πρὸς σωτηρίαν συντεινούσας ἐντολὰς ἐκδιδάσκει, πληροῖ τὴν διδασκαλίαν, καὶ καταβαίνει ἀπὸ τοῦ ὄρους· οὐδαμοῦ ἐν ταῖς ἐντολαῖς παρθενίαν, οὔτ' ἐν Παλαιᾷ, οὔτε ἐν Καινῇ Διαθήκῃ, νομοθετήσας. Ἐβούλετο γὰρ μὴ ἐπίταγμα εἶναι τὸ κατόρθωμα τῆς παρθενίας, ἀλλὰ πλεονεκτημα φιλαρέτου ψυχῆς, ἀπὸ αὐτεξουσίας αὐθεντίας τὸ ὑπὲρ τὴν ἐντολὴν καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν ἀφ' ἑαυτῆς κατορθούσης. Ὁ μὲν γὰρ γάμος τῆς φύσεως ἕνεκα, καὶ ὁ νόμος διατάσσεται τῇ φύσει τὸ πρόσφορον. Ἡ δὲ παρθενία ὑπερβάσα τὴν φύσιν, ἀδούλωτος νόμῳ ἐστίν, ὑπὲρ τὸν νόμον τῆς ἀφθορίας τὸ κατόρθωμα τῷ ποιητῇ τε καὶ νομοθέτῃ προσφέρουσα. Διὰ τοῦτο οὖν ὁ μὲν Κύριος, ἐρῶ πάλιν, οὐδαμοῦ ἐνομοθέτησε παρθε-

(16) Τὴν τῶν ἐπιγεννωμένων. Deerant hæc in editis. Leguntur in omnibus nostris codicibus, quorum tamen nonnulli habent, ἐπιγενομένων.

νίαν· εἶπεν δὲ, ὡς ὡσπερ ἀπὸ ἀφθαρσίας εἰς φθορὰν παρὰ φύσιν ἀμέτρῳ τῇ ἐξουσίᾳ χρησάμενος ἐδιδάσθη ὁ ἄνθρωπος, οὕτως ἀπὸ φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν τὴν ἑαυτοῦ φύσιν κρείττονι τῆς φύσεως προαιρέσει βιάσθαι. Καὶ οὐ νομοθετεῖ μὲν, φημί, οὐδὲ ἐπιτάττει τὸ κατόρθωμα τοῦτο, ἐξαίρειόν τι καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν καὶ ὑπὲρ τὸν νόμον φιλαρέτου ψυχῆς εἶναι γινώσκων. Ἀκούσας δὲ τοῦ πρὸς αὐτὸν εἰρηκότος, οὐ συμφέρει γαμήσαι, τὸ ὑπερφυῆς ἐνδεικνύμενος τῆς παρθενίας, φησὶν· Οὐ πάντες χωροῦσιν.

56. Ὡς καὶ ὁ θειότατος Ἀπόστολος, κατ' ἔχοντος ἐπόμενος, τὰ μὲν ἀνάγκαια πρὸς ζωὴν ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς διατάσσεται· καὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐκάστῳ τάγματι ὡς ἐν σῶμα, ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ἄκρων, ὡς ἂν τις εἴποι, ὀνόχων κοσμεῖ· περὶ δὲ τῶν παρθένων, οὐδὲν μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποφαίνεται· ἐρωτώμενος δὲ, μιμεῖται τὸν Κύριον, καὶ φησὶ· Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω. Οὐδαμοῦ γὰρ εὐρίσκω, οὔτε ἐν νόμῳ, οὔτε ἐν Εὐαγγελίῳ, τοῦτο τὸ μέγιστον κτῆμα τῆς φιλαρέτου ψυχῆς τὸν Κύριον ἐπιτάξαντα. Ὡς δὲ ὁ Κύριος ἐρωτηθεὶς τὸ μὲν, Οὐ πάντες χωροῦσι, τοῖς ἐρωτήσασιν ἀπεκρίνατο, οὐκ ἔκρυψε δὲ οὔτε τὸ μέγεθος, οὔτε τὸν τρόπον ᾧ ἂν τις κατορθώσῃ παρθενίαν, ἀλλ' ἐπενέγκας τὸ τρίτον εἶδος τῆς εὐνουχίας ὑπέδειξεν· οὕτω καὶ ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, ἀλλὰ γνώμην δίδωμι. Ὅπου γὰρ ὑπὲρ τὴν φύσιν μέλλει γίνεσθαι τοῦτο τὸ κατόρθωμα ἐκεῖ ἐκβάλλεται μὲν ἅπαν δουλοπρεπὲς ἐπιτάγμα· ἐλευθέρᾳ δὲ συμβουλή ὑποφωνοῦσα πῶς χρὴ τὸν ἐλεύθερον παντὸς ἐπιτάγματος, κρείττονα ἀπὸ ἐξουσίας γενόμενον, πρὸς ἀφθαρσίαν παραδόξως τὴν φύσιν βιάσασθαι, καιρίως (17) εἰσάγεται. Ὡς οὖν ὁ Κύριος τοὺς τρόπους τῆς κατὰ τὴν παρθενίαν εὐνουχίας ἐρωτηθεὶς, οὕτως ὁ μαθητῆς τῆς παρθενίας τὴν συμβουλήν εἰσηγήσατο λέγων· Περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω· γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἡλετημένος ὑπὸ Κυρίου πιστὸς εἶναι. Νομίζω οὖν τοῦτο καλὸν ὑπάρχειν διὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἀνάγκην, ὅτι καλὸν ἀνθρώπῳ τὸ οὕτως εἶναι. Δέδεσαι γυναῖκι; καὶ ἐφθης τῷ δεσμῷ τούτῳ πρὸ τῆς γνώσεως τοῦ κατὰ τὴν παρθενίαν καλοῦ προληφθῆναι; μὴ ζῆτει λύσιν. Λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζῆτει γυναῖκα. Ἄντι τῶν, Μὴ ζῆτει δεσμὸν δεθῆναι. Ἐὰν δὲ καὶ γαμήσῃς, οὐχ ἥμαρτες. Καὶ ἐὰν γήμη ἡ παρθένος, οὐχ ἥμαρτε. Θλίψιν δὲ τῇ σαρκὶ ἔξουσιν οἱ τοιοῦτοι, ἀνοίγοντες ἑαυτοῖς διὰ τοῦ γάμου ὀδυνῶν ἐργαστήριον. Ἐγὼ δὲ ὑμῶν φείδομαι. Τοῦτο δὲ φημί, ἀδελφοί, ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστὶ τὸ λοιπὸν. Διὶ γὰρ χῶραι λευκαί, καὶ ἤδη εἰσὶ πρὸς θερισμὸν λοιπὸν· ἵνα καὶ οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσιν. Οὐχ οἱ μὴ ἔχοντες ὡς οἱ ἔχοντες. Ὡσπερ οὖν ἐνιοὶ μὴ ἔχοντες διὰ παρθενίας ὑπόσχεσιν, ὡς ἔχοντες τὴν παρθενίαν (18) ἐνυβρίζουσι. Καὶ οἱ κλαίοντες, ὡς μὴ κλαίοντες·

A usus homo violenter detrusus est, ita a corruptione ad incorruptionem naturam suam proposito natura meliore, vim quamdam sibi adhibens, perveheret. Nec instar legis præscribit, inquam, nec præcipit hoc institutum, eximiam quamdam, ac supra naturam et supra legem, animæ virtutis studiosæ laudem esse sciens. Cum autem audisset eum, qui ad illum dicebat : *Non expedit nubere* ²¹ ; excellentiam demonstrans virginittatis ait ; *Non omnes capiunt* ²².

B 56. Quemadmodum et divinissimus Apostolus illius vestigia sequens, quæ quidem necessaria sunt ad vitam in Epistolis præcipit ; ac Ecclesiam in unoquoque ordine, velut unum corpus a capite usque ad extremos, ut ita dicam, ungues exornat : de virginibus autem nihil ex seipso pronuntiat ; sed interrogatus imitatur Dominum et ait : *De virginibus autem præceptum Domini non habeo* ²³. Nusquam enim reperio nec in lege, **669** nec in Evangelio maximum illud ornamentum animæ virtutis studiosæ præscriptum a Domino fuisse. Quemadmodum autem Dominus interrogatus illud quidem, *Non omnes capiunt*, interrogantibus respondit, nequaquam autem abscondit virginittatis præstantiam, nec modum quo quis illam consequatur, sed tertium eunuchorum genus ostendit : ita et ego, etsi præceptum Domini non habeo, at consilium do ²⁴. Cum enim supra naturam futura sit hæc virtus, illinc omne expellitur servile præceptum, ac liberali consilio opportune docetur quomodo oporteat eum, qui liber est ab omni præcepto, meliorem ex potestate factum, miram naturæ vim inferre ad incorruptionem. Quemadmodum igitur Dominus virgineæ castrationis modos interrogatus aperuit : ita discipulus virginittatis consilium induxit, dicens ²⁵ : *De virginibus autem præceptum Domini non habeo ; consilium autem do tanquam misericordiam consecutus a Domino ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. Alligatus es uxori ? ac præoccupatus es hoc vinculo, antequam nosceres virginittatis bonum ? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore ? noli quærere uxorem. Quasi dicat : Ne quæras vinculo ligari. Si autem et uxorem duxeris, non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit. Tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi, aperientes sibi metipsis per matrimonium dolorum officinam. Ego autem vobis parco. Hoc autem dico, fratres, tempus jam breve est. Nam regiones albæ sunt, jamque ad messem paratæ ²⁶ : *Ut et qui habent uxores, tanquam non habentes sint. Non dicit, ut qui non habent, tanquam habentes sint. Quemadmodum profecto nonnulli, non habentes propter virginittatis professionem, tanquam habentes, virginittati dedecus inurunt. Et**

²¹ Matth. xix, 10. ²² ibid. 11. ²³ I Cor. vii, 25. ²⁴ ibid. ²⁵ ibid. 25-36. ²⁶ Joan. iv, 35.

(17) Καιρίως. Nonnulli codices, κύρμος.

(18) Τὴν καρθεσίαν. Sic mss. et Veneta editio. Male in Parisiensi, τὴν καρθένον.

qui flent, tanquam non flentes; et qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui emunt, tanquam non possidentes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur. Præterit enim figura hujus mundi. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine uxore est, sollicitus est quæ sunt Domini, quomodo placeat Domino. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori; et divisæ sunt mulier quæ nupsit, et virgo. Innupta cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore et spiritu. Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Hoc autem ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id quod honestum est, et quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quod sit superadulta, et ita oportet fieri; quod vult faciat: non peccat: jungantur matrimonio; sciat tamen se mortali viro ac mundo, ob fruendam voluptatem maluisse, quam Domino **670** placere. Qui autem statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, et hoc judicavit in corde suo servare virginem suam; bene faciet. Igitur et qui jungit matrimonio virginem suam bene faciet; melius est enim nubere quam uri. Et qui non jungit, melius faciet, pro mortali viro, illam Domino despondens.

57. Dominus autem iis, qui matrimonii molestias didicerant, ac difficultatem soluendi conjugalis vinculi ægre ferebant, illudque, *Non expedit nubere*, dicebant, *Non omnes capiunt hoc verbum*, inquit, *sed quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt* ²⁷: quicumque scilicet concubituum incitamento, in se, naturæ munere, abscisso, nuptias aspernantur. *Et sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus* ²⁸, doctrina et custodia ad virginitatem servandam adducti: qualis profecto et illa quæ a patre servatur virgo, de quo dictum est: *Qui autem judicavit in corde suo servare virginem suam, bene faciet* ²⁹. *Et sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum* ³⁰: qui quidem aliis præstantiores sunt, quia cum neque a natura ad castitatem adjumenta habeant, neque ab hominibus custodiantur, ipsi semetipsos propter regnum cælorum ad virginitatem exercent, matrimonium ac sæculum propter hoc regnum contemnentes, ac toti **D** ad cupiditatem regni non sine athletico sudore incumbentes. Nam qui ex matre ventris eunuchus est, cum natera sit castus, nullum proprium opus in virginitatis decore ostendere potest; ut qui naturæ, ut dixi, beneficio, non amore virginitatis matrimo-

²⁷ Matth. xix, 10, 11. ²⁸ ibid. 11. ²⁹ I Cor. vii, 37. ³⁰ Matth. xix, 12.

(19) Ἀρέση. Hic et infra multi codices et Veneta editio, ἀρέσει.

(20) Ἡ γαμήσασα. Hæc percommode in uno ex Regiis desunt. At prorsus vitiose pro his vocibus habent nonnulli codices ἡ ἄγαμος.

(21) Μᾶλλον καὶ κόσμῳ. Hæc desunt in editione Parisiensi. Leguntur in Veneta et Regio cod. 2879,

καὶ οἱ χαίροντες, ὡς μὴ χαίροντες· καὶ οἱ ἀγοράζοντες, ὡς μὴ κατέχοντες· καὶ οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι. Παράγει γὰρ τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου. Θέλω δὲ ὑμᾶς ἀμεριμνούς εἶναι. Ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέση (19) τῷ Κυρίῳ. Ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέση τῇ γυναικί· καὶ μεμέρισται καὶ ἡ γυνὴ ἡ γαμήσασα (20), καὶ ἡ παρθένος. Ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου, ἵνα ᾖ ἅγια καὶ σώματι καὶ πνεύματι. Ἡ δὲ γαμήσασα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέση τῷ ἀνδρί. Τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὐσχημον καὶ εὐπάρεδρον ἰπῶ Κυρίῳ ἀπερισπάτως. Εἰ δὲ τις ἀσχημονεῖν ἐπὶ τὴν παρθένον ἑαυτοῦ νομίζει, εἴαν ᾖ ὑπέρακμος, καὶ οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι, ὃ θέλει ποιείτω· οὐχ ἁμαρτάνει· γαμείτωσαν· γινωσκέτω μέντοι ὡς ἀνδρὶ θνητῷ μᾶλλον καὶ κόσμῳ (21) ἢ τὸ τῷ Κυρίῳ ἀρέσκον δι' ἡδονῆς ἀπόλαυσιν ἐπελέξατο. Ὅς δὲ ἔστηκεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἑδραῖος, μὴ ἔχων ἀνάγκη, ἐξουσίαν δὲ ἔχει περὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, καὶ τοῦτο κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τοῦ τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, καλῶς ποιήσει. Ὡστε καὶ ὁ γαμίζων τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, καλῶς ποιήσει· κρεῖσσον γὰρ γαμῆσαι (22) ἢ πυροῦσθαι· καὶ ὁ μὴ γαμίζων, κρεῖσσον ποιήσει, ἀντὶ θνητοῦ ἀνδρός, τῷ Κυρίῳ ταύτην νυμφεύων.

57. Ὁ δὲ Κύριος πρὸς τοὺς τὰς ἐκ τῶν γάμων ἀηδίας καταμαθόντας, καὶ πρὸς τὸ δύσλυτον τοῦ πρὸς γυναῖκα δεσμοῦ σχετλιάσαντας, καὶ τὸ, Οὐ συμφέρει γαμῆσαι, εἰπόντας, Οὐ πάντες χωροῦσι τὸν λόγον τοῦτον, φησὶν, ἀλλ' οἷς δέδοται. Εἰσὶ γὰρ εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοιλίας μητρὸς ἐγεννήθησαν οὕτως· ὅσοι φύσεως πλεονεκτήματι τὸ πρὸς τὰς συνουσίας ἐρεθίζον ἐκτετμημένοι, καταφρονοῦσι τῶν γάμων. Καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνουχίσθησαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, διδασκαλίᾳ καὶ τηρήσει παρθενεύειν πεισθέντες· ὡσπερ οὖν καὶ ἡ παρὰ τοῦ πατρὸς τηρουμένη παρθένος, περὶ οὗ εἴρηται· Ὅς δὲ κέκρικεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τηρεῖν τὴν ἑαυτοῦ παρθένον, καλῶς ποιήσει. Καὶ εἰσιν εὐνοῦχοι, οἵτινες εὐνούχισαν ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· οἱ καὶ καλλίονες τῶν ἄλλων ὑπάρχοντες, διότι οὔτε ἐκ τῆς φύσεως πρὸς σωφροσύνην ἐφόδιον ἔχοντες, οὔτε παρὰ ἀνθρώπων κρατούμενοι, αὐτοὶ ἑαυτοὺς διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν πρὸς τὴν παρθενίαν ἀσκοῦσι, γάμου μὲν καὶ βίου διὰ ταύτην (23) καταφρονοῦντες, τὸ δ' ἔλον τῆς βασιλείας μετὰ ἀθλητικοῦ ἰδρωτός ἐχόμενοι. Ὁ μὲν γὰρ ἐκ κοιλίας μητρὸς εὐνοῦχος, φύσει σώφρων ὑπάρχων, οὐδὲν ἴδιον ἔργον ἐν τῷ τῆς παρθενίας κάλλει ἐπι-

et Ambrosii interpretatione.

(22) Γαμῆσαι. Ita quatuor mss. Editi, γαμίζειν. Melius enim jungere, quam ut urantur.

(23) Ταύτην. Opere unius ex Regiis emendavi vulgatam scripturam τοῦτον. Habet Regius codex 2879, τούτων.

δείξασθαι ἔχει φύσεως, ὅπερ ἔφην (24) πλεονεκτήματι, καὶ οὐχὶ τῇ πρὸς τὴν παρθενίαν διαθέσει τὸν γάμον ἀποστραφεῖς. Ὅσπερ οὖν καὶ ὁ παρ' ἀνθρώπων εὐνουχισθεὶς τηρήσει τὴν παρθενίαν ἀσχεῖν βιαζόμενος, οὐκ ἴδιον κατορθώμα τὴν ἀφθορίαν τῆς παρθενίας, ἀλλὰ τῶν τηρούντων δεικνύει· ὁ δὲ ἑαυτὸν εὐνουχίσας ἐξαιρετὸν ἔργον διὰ τῆς ἐγκρατείας τε καὶ πρὸς πάντα ἀσκήσεως τὸ τῆς παρθενίας κάλλος ποιούμενος, ἴδιοις καὶ οὐκ ἀλλοτρίοις κατορθώματιν ἐν τῇ βασιλείᾳ σεμνύεται. Ἐπισημαίνου (25), δὲ ὅτι τὸν ἐν τῷ Ἡσαΐα πρὸς τοὺς εὐνούχους λόγον ἀναλαμβάνων, τὴν διαφορὰν παραδίδωσι τῆς εὐνουχίας, ἐπιμένων τῆς διδασκαλίας τῷ τρόπῳ. Ὡς γὰρ διὰ Μωϋσέως μὲν τὸ μὴ μοιχεῦσαι ἀπλῶς, δι' Εὐαγγελίου δὲ τὸ πῶς μὴ μοιχεῦσαι· καὶ τὸν τρόπον ἀνέπτυσεν· οὕτω καὶ διὰ Ἡσαΐου μὲν τὸ εὐνουχεῖσθαι, ἐν Εὐαγγελίῳ δὲ τὸ πῶς, καὶ ὅτι οὐ μονοειδὴς ἡ εὐνούχια, ἀλλὰ τρίτον ταύτης εἶδος νοεῖται ὑπέδειξεν· ὥστε ἐκεῖ μὲν γενικῶς τὸν εὐνούχον, ἐνταῦθα δὲ καὶ ἰδικῶς ἡμῖν (26) χαρακτηρίζεσθαι. Καὶ οὐ μάχεται τοῖς ἀνώτερον ἐκτεθεῖσι τὰ εἰρημένα. Οὐ γὰρ εὐνούχιαν νομοθετεῖ ἢ ἐπιτάττει ἐν τῷ Ἡσαΐα, ἀλλὰ τίνων ἀξιοὶ γερῶν εἰσιν οἱ ἀγαθοὶ εὐνούχοι κηρύττει.

58. Καλῶς δὲ ἔχει αὐτὰ τὰ ῥήτᾳ (27) ἐπισκέψασθαι. Τάδε λέγει Κύριος τοῖς εὐνούχοις, τοῖς φυλασσομένοις τὰ Σάββατά μου, καὶ ἐκλεγόμενοις ἃ ἐγὼ θέλω, καὶ ἀντεχομένοις τῆς διαθήκης μου· Δώσω αὐτοῖς ἐν τῷ οἴκῳ μου καὶ ἐν τῷ τείχει μου τόπον ὀνομαστόν, κρεῖττω υἱῶν καὶ θυγατέρων. Ὄνομα αἰώνιον δώσω αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐκλείψει. Οὐκοῦν οὐχὶ τοῖς κατὰ περίστασιν καὶ ἀπλῶς εὐνούχοις τὰ εἰρημένα ἀγαθὰ ὑπισχνεῖται, ἀλλὰ τοῖς φυλασσομένοις, φησὶ, τὰ Σάββατά μου, καὶ ἐκλεγόμενοις ἃ ἐγὼ θέλω. Σάββατον δὲ οὐκ ἐν ἔργῳ, ἀλλ' ἐν πράξεως ἀργίᾳ νοεῖται. Σαββατίζειν γὰρ βούλεται τὴν παρθένον, οὐκ ἐν τῷ ἐνεργεῖν τὴν παρθενίαν φυλάττουσαν, ἀλλ' ἐν τῷ ἀκίνητον πρὸς ἐνέργειαν μεῖναι τὴν ἀφθορίαν τηροῦσαν. Οἷον ἀγάλμα φησὶ, Θεοῦ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος ἡ παρθένος ἐπὶ γῆς ἐπλάσθη. Μυστικῶς αὕτη σαββατίζειτω, μὴ χεῖρα, μὴ πόδα, μὴ ὀφθαλμὸν, μήτ' ἄλλο τι τῶν μελῶν, ἀλλὰ μηδὲ νοῦν φθοροποιὸν τοῦ φυσικοῦ κάλλους κινουσα· ἀλλ' ἐστηκέτω (28) ὡς ἀγαθὸν γλύμμα Θεοῦ ἀκίνητον πρὸς πᾶσαν φαντασίαν τε καὶ ἐπαφήν, δι' ὅλου ἐπὶ τῆς πέτρας ἐστῶσα· μὴ τις δι' ὀφθαλμῶν ἢ δι' ἀκοῆς, ἢ δι' ἄλλης τινὸς μιᾶς ἀίσθησεως λαθραίως παρεκρυσταί, ἢ παρακινήσει (29) τοὺς κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐν ψυχῇ χαρακτηήρας, ἢ καὶ συγγέας τοὺς ἀρχετύπους ἰδίους που κακῶς ἐγχαράξῃ· καὶ τὸ μὲν τῆς ψυχῆς κάλλος οὕτω λυμῆνηται, τὸ δὲ σῶμα ὑλικὸν ὑπάρχον φθοραίοις τισὶν ἐπαφαῖς κηλίδων καὶ μώμων ἀπανταχοῦ ἀναπλήσει. Ἐστηκέτω οὖν πάγιον, φημὶ,

³¹ Isa. lvi, 4, 5. ³² ibid.

(24) Ἐφην. Pro hac voce, quam omnes nostri codices agnoscunt, habet editio Parisiensis, ἔχρη, Veneta, ἔφη.

(25) Ἐπισημαίνου. Sic mss. quinque. Editi, ἐπισημαίνουσι.

(26) Ἡμῖν. Hanc vocem addidimus ex quinque

animum fugiat. Quemadmodum etiam et qui ab hominibus factus est eunuchus, cum custodia virginitatem colere cogatur, integritatem virginittatis non propriam suam laudem esse demonstrat, sed eorum qui illum custodiunt. Qui autem semetipsum castravit, hic cum egregium opus esse virginittatis decus et continentia et accurata in omnibus rebus exercitatione probet, propriis ac non alienis præclare factis in regno ornatur. Nota autem Christum Isaiæ ad eunuchos verba ³¹ resumentem, differentiam eunuchorum ostendere, ita ut in suo docendi more permaneat. Quemadmodum enim per Moysen simpliciter mæchandum non esse : in Evangelio autem quomodo non mæchandum et modum explicuit Dominus : ita et per Isaiam eunuchos quidem esse, in Evangelio autem quomodo, ac non unam esse, sed triplicem eunuchorum speciem demonstravit ; ita ut illic quidem generatim eunuchus, hic autem propriis notis nobis designetur. Neque hæc dicta cum iis quæ supra exposuimus pugnant. Non enim castrationem lege sancit aut præcipit in Isaiæ, sed quibus digni sint præmiis boni eunuchi declarat.

58. Præclarum autem fuerit ipsa verba inspicere. *Hæc dicit Dominus eunuchis, qui custodiunt Sabbata mea, et eligunt quæ ego volo, et adhærent testamento meo : Dabo illis in domo mea et intra muros meos locum nominatum, meliorem filiis et filiabus. Nomen æternum dabo illis, et non deficiet* ³². Igitur non iis qui casu ac simpliciter eunuchi sunt ejusmodi bona promittit, **671** sed iis qui custodiunt, inquit. *Sabbata mea, et eligunt quæ ego volo.* Sabbathum autem non in opere, sed in operis cessatione intelligitur. Sabbathum enim vult agere virginem, non ita ut operando virginittatem servet, sed ut immobilis ad operationem permanens, integritatem custodiat. Velut simulacrum, inquit, Dei, ex anima constans et corpore, virgo in terra formata est. Mystice ipsa Sabbathum agat, non manum, non pedem, non oculum, neque aliud quidpiam membrum, sed nec mentem naturalis pulchritudinis corruptricem movens ; sed stet ut præclara Dei effigies immota ad omnem imaginationem et tactum, perpetuo in petra consistens : ne quis per oculum aut per auditum aut per alium aliquem sensum latenter influens, dimoveat impressas in anima secundum Dei imaginem formas, aut primariis figuris confusis suas proprias prave insculpat ; sicque et animæ pulchritudinem corrumpat, et corpus, quod materiale est, per exitiales quosdam tactus maculis et nævis totum repleat. Stet igitur immobile, inquam, Domini simulacrum, perpetuum agens sabbatum, ut neque dum

veteribus libris.

(27) Τὰ ῥήτᾳ. Nonnulli codices, τὰ ῥήματα.

(28) Ἐστηκέτω. Tres codices, ἐνστηκέτω.

(29) Παρακινήσει. Sic Colb. et unus ex Regiis, melius quam editi, παρακινήσει.

per se movetur, naturalium formarum aliquas emoveat, aut eas, dum in ipso motu impingit in aliquos, perfringat; neque ab externa manu agitata naturali pulchritudine spoliatur.

59. Forte etiam per sabbatismum illud indicat, quomodo virginitas naturaliter simul et mirabiliter acquiri possit. Quemadmodum enim salutis nostræ modum exponens, ait: *Ne dixeris in corde tuo: Quis ascendet in cælum? id est, Christum deducere. Aut quis descendet in abyssum? hoc est Christum a mortuis revocare. Sed quid dicit? Prope te verbum est in ore tuo et in corde tuo*³³. Neque opus est te quæ adeo a te remota sunt, cælum aut abyssos perscrutari: sed tu vicino ac prompto utere auxilio. *Si enim confitearis in ore tuo Jesum Christum, et in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris*³⁴. Ita et de virginitate dicit: *Ne dixeris: Quomodo ascendam in cælum, ut inde virginitatis integritatem deducam? aut quomodo descendam in infernum, ut eam dudum a diabolo corruptam mihi ipsa recuperem? Sed quid dicit? prope te est, inquit, et secundum naturam tecum nascitur virginitas. Neque igitur maria ad eam acquirendam opus est te transfetare, neque immensum aerem pervolare, neque terræ circuitus ea indaganda et vestiganda emetiri, aut e terra evolvendo cælum ad eam inveniendam conscendere; sed, ut dixi, omittens remota spatia scrutari, temetipsam considera qualis sis, et eam in te, secundum naturam, invenies latentem. Ac si vis illam apud te inviolabilem permanere, per totam vitam Sabbatum age, hoc est, mane quod nata es. Ne moveas manum ad tactum viri, neque implices quæ non sunt implicata, nec soluta colliges, neque incorrupta membra diversi **672** generis membris implicando corrupas; sed mane in cubili id quod es, nihil amplius require. Sabbatum age apud temetipsam, nihil faciens quod dissolvat id quod secundum naturam est. Necesse non habes muros et septa transilire, ut virginitatem veneris. Quin etiam, si hæc agas, fortasse amittes virginitatem. Sed in cubili Sabbatum agens, puram temetipsam custodies, sicque facile virginitatem, pretiosissimam possessionem habebis. Non enim inveniendo aut faciendo aliquid novi, eam tibi vindicabis: sed manens intaminata, id quod ex utero nata es virgo bona semper omnibus videberis. Sed si amittas hanc virginitatis possessionem, etiamsi illa omnia facias quæ dixi, cælum et terram, mare et abyssum, ac totum aerem pervageris, nullo illam modo recuperare jam poteris. Quomodo enim quod corruptum est, jam incorruptum fiet? quomodo quæ virum cognovit, tanquam*

³³ Rom. x, 6-8. ³⁴ ibid. 9.

(30) Ἰησοῦν Χριστόν. Tres codices, Κύριον Ἰησοῦν.

(31) Τὰ μήκη. Sed editio Veneta et codices mss. Parisiensis editio, τὰ μένη, cum asterico nævum

Α τὸ τοῦ Κυρίου, ἄγαλμα, σαββατίζον δι' ὅλου, ἵνα μήτε ἀφ' ἐκτουῦ κινούμενον παρακινήσῃ που, ἢ ἐν τῇ κινήσει τισὶ προσαραττόμενον παραθραύσῃ τινὰς τῶν φυσικῶν χαρακτήρων, μήτε παρὰ τῆς ἕξωθεν χειρὸς σαλευόμενον ἀποσυληθῇ τὸ τῆς φύσεως κάλλος.

59. Τάχα δὲ διὰ τοῦ σαββατισμοῦ καὶ τὸ πῶς ἔστι κτήσασθαι παρθενίαν φυσικῶς τε ἅμα καὶ παραδόξως αἰνίττεται. Ὡς γὰρ τὸν ὄρον τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐκτιθέμενος, φησὶ· Μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου· Τίς ἀναθήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι Χριστόν καταγαγεῖν. ἢ τίς καταθήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι Χριστόν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν. Ἀλλὰ τί λέγει; Ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστι ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου. Καὶ οὐ χρεῖαν ἔχεις τὰ οὐτῶ σου μακρὰν, οὐρανὸν ἢ ἄβυσσους περιεργάζεσθαι· ἀλλὰ τῷ ἐγγύς καὶ σὺ χρῆσαι δεξιῶ βοηθήματι· Ἐὰν γὰρ ὁμολογήσῃς ἐν τῷ στόματί σου Ἰησοῦν Χριστόν (30), καὶ πιστεύσῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν, σωθήσῃ. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς παρθενίας φησὶ. Μὴ εἴπῃς· Πῶς ἀναθῶ εἰς τὸν οὐρανόν, ἐκεῖθεν τὴν τῆς παρθενίας μου ἀφθορίαν καταγαγεῖο; ἢ πῶς καταθήσομαι εἰς τὴν ἄβυσσον, ἵνα ταύτην πάλαι παρὰ διαθόλου φθαρεῖσαν ἐμαυτῇ ἀνακτήσωμαι; Ἀλλὰ τί λέγει; Ἐγγύς σου ἐστὶ· φησὶ, καὶ κατὰ φύσιν σοι συγγενῆται ἡ παρθενία. Οὔτε οὖν πελάγη εἰς τὴν κτήσιν αὐτῆς χρεῖαν ἔχεις περᾶσαι, οὔτ' ἀέρα που ἄπειρον διαπτήναι, οὔτε γῆς περιόδους ἰχνηλατοῦσα ταύτην ἀναμετρήσασθαι· ἢ οὐρανὸν ἐκ γῆς ἀναπτᾶσα, εἰς εὐρεσιν αὐτῆς ἐμβατεῦσαι· ἀλλ', ὅπερ εἶρηκα, ἀφεῖσα τὰ μήκη (31) περιεργάζεσθαι, σαυτὴν ὡς ἔχεις ἐπίσκεψαι, καὶ ἐν σαυτῇ κατὰ φύσιν ταύτην κρυπτομένην εὐρήσεις. Καὶ εἰ βούλει ταύτην παρὰ σοὶ ἄσυλον μένειν, διὰ βίου σαββατίζε· τουτέστι, μένε ὁ ἐγεννήθης. Μὴ κινήσῃς χεῖρα πρὸς ἀφὴν ἀνδρὸς, μήτε πλέξης τὰ ἀπλεκτα, μηδὲ τὰ λελυμένα συνδήσῃς, μηδὲ ἀφθορα μέλη ἑτερογενέσι συμπλέκουσα μέλεσι φθειρῆς ἀλλὰ μένε ἐπὶ τῆς κοίτης ὁ εἶ, μηδὲν πλέον περιεργάζου· Σαββατίζε καθ' ἑαυτὴν, μηδὲν ἐνεργοῦσα τὸ παραλύον τὸ κατὰ φύσιν. Οὐκ ἔχεις τοίχους καὶ περιθόλους ὑπεράλλεσθαι, ἵνα τὴν παρθενίαν θηράσῃς. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πράττουσα, καὶ ἀπολέσεις ἴσως τὴν παρθενίαν. Ἐπὶ τῆς κοίτης δὲ σαββατίζουσα, καθαρὰν αὐτὴν φυλάξεις, καὶ οὕτω μὲν εὐκόλως, φησὶ, τὴν παρθενίαν κτήμα τιμιώτατον ἔξεις. Οὐ γὰρ ἐκφύσασά τι ἢ ἐργασαμένη τι καινὸν, ταύτην περιποιήσεις σαυτῇ· ἀλλὰ μείνασα ἄχραντος, ὃ ἐκ γαστρὸς ἐγεννήθης παρθένος, αἰεὶ ἀγαθὴ τοῖς πᾶσιν ὀφθήσῃ. Ἀπολέσασα δὲ τοῦτο τῆς παρθενίας (32) τὸ κτήμα, κἄν ἐκεῖνα πάντα ποιήσῃς ἢ εἶρηκα, οὐρανόν τε καὶ γῆν, θάλασσαν τε καὶ ἄβυσσον, καὶ ἀέρα ὅλον διαπεράσῃς, οὐδενὶ τρόπῳ τοῦτο ἀνακτήσασθαι ἔτι δυνήσῃ. Πῶς γὰρ τὸ φθαρὲν ἔτι ἀφθορον γενήσεται;

indicante.

(32) Τῆς παρθενίας. Duo codices, τῆς ἀφθορίας, Duo alii, τῆς ἀφθορίας.

πῶς δὲ τὸ γνῶσιν ἀνδρὸς εἰληφὸς ὡς μὴ εἰληφὸς λογισθήσεται; πῶς δὲ καθάπαξ τὸ τρωθὲν ἐπιθυμία τε καὶ ἡδονῇ καὶ πάθει ὡς ἄτρωτον ἔτι γενήσεται, τῶν σημάτων τῆς φθορᾶς ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι δι' ἔλου μενόντων; Μετάνοια μὲν γὰρ ἀφήτιν ἀμαρτίαν· τὴν δὲ ἐφθαρμένην ὡς μὴ ἐφθαρμένην ποιῆσαι πάλιν ἀδυνατοῦσα, διὰ βίου ὀδύρεται. Διὸ ἐπειδὴ μέγιστον τοῦτο τὸ κτήμα, καὶ τὸ ἔπαθλον τοῖς κατορθοῦσιν αὐτὸ ἐνδοξότατον, τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Κυρίου πεισθέντες σαββατίσωμεν οὕτως, ὡς ὁ λόγος ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους ὑπέβαλεν· ἀχραντὸν τε καὶ ἀνέπαφον πάσης κηλίδος τὸ φυσικὸν κάλλος τοῦ θεοῦ ἀγάλματος δι' ἔλου τηροῦντες. Μὴ μόνον δὲ σαββατιζέτω, φησὶν, ἡ παρθένος, ἀλλὰ καὶ ἐκλεγέσθω ἃ ἐγὼ θέλω. Γί δὲ ἄλλο ἢ ἀφθορίαν ὁ Κύριος θέλει; ἦν μετὰ τοῦ σαββατίζειν ἕα συγκρίσεως τῆς ἐν τῷ γάμῳ φθορᾶς ἐν τῇ παρθενίᾳ ἐκλεξαμένη, καὶ τῆς πρὸς τὸν Κύριον ἐπὶ ταῖς ἐντολαῖς διαθήκης ἀντεχομένη, λήφεται παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἐν τῷ τείχει αὐτοῦ τόπον ὀνομαστὸν, τὸν κρείττονα υἱῶν καὶ θυγατέρων. Οὐ γὰρ μόνον τοῖς φυλάσσουσι τὰ Σάββατά μου εὐνοῦχοις καὶ ἐκλεγομένοις ἃ ἐγὼ σέλω, ἀλλὰ καὶ ἀντεχομένοις τῆς διαθήκης μου, δώσω τὰ εἰρημένα. Μεμνησθαι οὖν τῆς διαθήκης τοῦ νυμφίου ἢ παρθένος νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὀφείλει, διαθήκης ἦν (33) ὑπὲρ αὐτῆς ἀποθνήσκων ὑπὲρ ἀφθορίας αὐτῆς ἐγγράφως διέθετο. Καὶ μεμνημένη τῆς ἐν τῷ δι' αὐτὴν θανάτῳ αὐτοῦ διαθήκης, ὅτι παρέδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ αὐτῆς ἵνα αὐτὴν ἀγιάσῃ, παρὰ πάντα τὸν βίον ἀντεχέσθω τῆς διαθήκης αὐτοῦ· τοῦτέστι, μὴ ἀθετείτω τὴν ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῆς τελεσθεῖσαν οἰκονομίαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἀπεμπωλήσαν τὴν ἑαυτῆς (34) ἐλευθερίαν, αὐτὴν τῷ ἑαυτοῦ ἄματι ἐξηγόρασε, καὶ ἐξαγοράσας οὐκ ἐλευθερία μόνον τετίμηκεν, ἀλλὰ καὶ νόμφην ἑαυτῷ ἀρμόσας βασιλίδαν ποιῆσαι ὑπερβαλλούσῃ χάριτι κατηξίωσε. Διὰ τοῦτο ἀντεχέσθω τῆς διαθήκης αὐτοῦ· τοῦτέστιν, ἵνα κοινότερον εἶπω, ὡσπερ τινὸς προικίου τῆς πρὸς αὐτὴν διαθήκης αὐτοῦ, ἐγγράφως καὶ νομίμως συστάντος τοῦ γάμου, αἰεὶ ἀντεχέσθω πρὸς τὰ ἐπερωτήματα καὶ τὰς συνθήκας τῆς συμβιώσεως, ἑαυτὴν αὐτῷ ἄμωμον ἐν πᾶσι παρέχουσα, ὡς ἂν ἀξίως αὐτοῦ ἐνταῦθα συζήσασα, καὶ τῶν ἐκεῖ παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν ἀπολαύσειε.

60. Τοῖς γὰρ φυλασσομένοις τὰ Σάββατά μου (πίλιν ἐρῶ, φησὶ, καὶ τοῖς ἐκλεγομένοις ἃ ἐγὼ θέλω, καὶ ἀντεχομένοις τῆς διαθήκης μου, δώσω ἐν τῷ οἴκῳ μου καὶ ἐν τῷ τείχει μου τόπον ὀνομαστὸν, κρείττονα υἱῶν καὶ θυγατέρων. Ὡς γὰρ ἂν μὴ δοκοῖεν ὡς ἄσπερμοί τε καὶ ἀγονοὶ ἐπονείδιστοι εἶναι, οὕτω μὲν, φησὶν, οἰκειοί τε καὶ φίλοι μου ἔσονται ὡς ἐν τῷ οἴκῳ καὶ ἐντὸς τοῦ τείχους (35) μου μένειν. Τοσαύτης δὲ τιμῆς παρ' ἐμοὶ κριθήσονται ἄξιοι, ὡς πᾶσαν εὐγένειαν παίδων μὴ δύνασθαι τῷ τόπῳ τῶν ἀξιωματῶν αὐτῶν ἀμιλλᾶσθαι. Δώσω γὰρ αὐ-

³⁵ Isa. LVI, 4, 5.

(33) Ἦν. Nonnulli codices, ἦς.

(34) Ἀπεμπωλήσαν τὴν ἑαυτῆς. Sic Colbertinus codex cum duobus Regiis. Alii codices, ἀπεμπωλήσασα τὴν ἑαυτῆς. Editio Parisiensis, ἀπημπολήσας τὴν ἑαυτοῦ. Unde Combefisius de Christo

A non cognoverit, reputabitur? quomodo quod seme vulneratum est cupiditate et voluptate et vitio, quasi integrum rursus fiet, cum signa corruptionis in anima et corpore jugiter permaneant? Pœnitentia enim dimittit peccatum; sed ex corrupta incorruptam iterum facere non valens, per totam vitam lamentatur. Quare cum præstantissima sit hæc possessio, ac præmium his, qui eam consequuntur, longe gloriosissimum, doctrinæ Domini morem gerentes, ita sabbatum agamus, uti hæc oratio ab initio hæcenus submonuit, intaminatam et intactam ab omni macula naturalem pulchritudinem divini simulacri perpetuo servantem. Nec sabbatum modo agat, inquit, virgo, sed etiam eligat quæ ego volo. Quid autem aliud nisi integritatem vult Dominus? quam quidem simul cum sabbatismo, in virginitate eligens, præ conjugii corruptione, ac inito cum Domino fœderi in mandatis observandis adhærens, accipiet ab eo in domo et muro ejus locum nominatum, præstantiorem filiis et filiabus. Non enim servantibus solum sabbata mea eunuchis et eligentibus quæ ego volo, sed et adhærentibus testamento meo dabo quæ dicta sunt³⁵. Ejus igitur fœderis, quod cum sponso ictum est, noctu diuque virgo meminisse debet, fœderis, inquam, quod pro ipsa moriens ad tribuendam ei integritatem scriptis sancivit. Denique memor fœderis confirmati per mortem quam pro ea pertulit (ut enim ei conferret sanctitatem, pro ea seipsum tradidit), per totam vitam fœdus illius servet, hoc est, ne irritam faciat dispensationem in ipsius morte pro sua salute consummatam. Imo vero quoniam suam libertatem vendiderat, ipsam suo sanguine redemit, redemptamque non libertate solum honoravit, sed sponsam etiam sibi ipsi aptatam, reginam constituere beneficio longe præstantissimo dignatus est. Quare custodiat ejus fœdus: hoc est, ut usu communiore loquar, quoniam ipsius **673** conjugium velut dos quædam, quæ pro fœdere cum ea inito data sit, scriptis et modo legitimo constat; idcirco stipulationes et convictus pacta perpetuo servet, seque ei in omnibus exhibeat maculæ omnis expertem: ut cum vitam ipso dignam hic egerit, illic etiam bonis ab eo præparatis perfruatur.

60. Nam custodientibus Sabbata mea (rursus repetam) ac eligentibus, inquit, quæ ego volo, et adhærentibus testamento meo, dabo in domo mea et in muro meo locum nominatum, præstantiorem filiis et filiabus. Nam ne videantur ut infecundi et steriles, in opprobrio esse, ita, inquit, familiares et amici mei erunt, ut in domo mea et in muro meo maneant. Tanto autem honore apud me digni habebuntur, ut nulla puerorum nobilitas cum eorum dignitatis loco comparari possit. Dabo enim illis locum, inquit, non habitationis solum,

dictum putans reddebat: *Sua ipse divendita libertate*. Habet editio Veneta, ἀπεμπωλήσας τὴν ἑαυτῆς.

(35) Ἐντὸς τοῦ τείχους. Nonnulli codices, ἐν τῷ τείχει.

sed et progressus ac dignitatis, ita ut omnibus A conspicuus illos magis, quam liberorum successio, dignitatis splendore nobilitet. Et quid amplius, inquit, de mysticis eunuchis habeo dicendum? Dabo illis nomen æternum, quod ipsis ultra filiorum successionem manebit, nec deficiet. Hic enim corporei filii patrum subeuntes nomen, quemadmodum extinctam eorum senectute excipiunt vitam, ita deficienti patrum morientium nomini succedentes, illud in seipsis exsuscitant. Deinde iidem, postquam brevi tempore vitam proavorum et nomen quodammodo reparaverint, tamen ipsi quoque ob naturam mortalem prorsus sublatis, progressu temporis deficient, genus sine nomine relinquentes. Quod autem a me cum primorum locorum dignitate datur eunuchis nomen pro omni generis successione, iterum dico, jugiter permanebit, ita ut et ipsi et omnes B qui eos videbunt, ex eventu dijudicent, quanto præstantius sit hoc nomen filiis et filiabus, qui sæpe genus suum et turpitudinis loco et peccati nomine probrosum reddunt. Nomen enim, inquit, pro humano, immortalium angelorum dabo illis, nec deficiet; ita ut cælum et cæli pulcherrimum locum habeant ad habitandum. In præclarissimo autem cæli loco, id est, in domo mea, intra septa mea habitantes, non jam solum angelorum naturam et dignitatem immortalem habeant (semper ipsi sibi vice successorum in sempiterna vita in æternum sufficientes), sed et locum sortiantur inter angelos valde insignem, et nomen propter eximiam virtutis splendorem indelebile. Caveant autem, ne quemadmodum ex hominibus et a terra in cælum C et angelorum dignitatem ascenderunt, rursus ab angelis et cælo in terram casu maximo decidant. Vidi enim, inquit, eum qui aliquando in cælis coruscabat, ut fulgur, de cælo cadentem³⁶. Quod cum audiunt, omni ratione cautos esse convenit. His igitur digni præmiis invenientur in regno divini secundum mentem eunuchi. Neque iisdem carebunt qui tyrannica manu in tenera ætate violenter eunuchi facti sunt. Sed in illa corporea castratione, quæ præter eorum voluntatem ipsis contigit, voluntaria secundum animum castratione semetipsos castraverint, ita ut sabbatum 674 agant ab omni nequitia, eligant ea quæ vult Dominus, et adhæreant testamento mandatorum ejus, virtute nequam in animo infecundi, locum habebunt in domo D Domini meliorem filiis et filiabus; nec jam ut lignum aridum ob carnis infecunditatem habebuntur; sed ut virentes plantæ, justitiæ plurimis fructibus undique ornati. *Plantati enim, inquit, in domo Domini videbuntur, in atriiis domus Dei nostri flore-bunt*³⁷. Non igitur, dicam iterum, virginitatem instar legis præscripsit, sed libero eam arbitrio

³⁶ Luc. x, 18. ³⁷ Psal. xci, 12.

(36) Τῷ τρόπῳ. Legendum videtur τινὶ τρόπῳ.

(37) Οἰκοῦντας. Sic Regius 2879, et Colbert. Alii cum editione Veneta, οἰκοῦντες. Parisiensis, οἰκοῦσιν.

(38) Εἰ ἐν τῷ. Prima vocula, quæ deest in editis, desumpta est ex uno codice Regio, cui favet hæc

τοῖς τοπον, φησὶν, οὐκ οἰκήσεως μόνον, ἀλλὰ καὶ προκοπῆς καὶ ἀξίας, ὡς πᾶσι περίβλεπτον ὄντα, ὑπὲρ τὴν τῶν παίδων διαδοχὴν αὐτοῦς τῇ τοῦ ἀξιώματος εὐγενείᾳ σεμνόνειν. Καὶ τί πλέον, φησὶ, περὶ τῶν μυστικῶν εὐνούχων ἔχω λέγειν; "Ὄνομα αἰώνιον δώσω αὐτοῖς, ὃ ὑπὲρ τὴν διαδοχὴν αὐτοῖς τῶν ἐκγόνων ἀρχέσει, καὶ οὐκ ἐκλείψει. Ἐνταῦθα μὲν γὰρ οἱ τῶν σωμάτων παῖδες, τὸ τῶν πατέρων ὑποδύμενοι ὄνομα, ὡσπερ σβεννυμένην τῷ γήρᾳ τούτων διαδέχονται τὴν ζωὴν, οὕτω καὶ τὸ ὄνομα τῶν πρὸς θάνατον φερομένων πατέρων ἐκλείπον ὑπεισιόντες ἐν αὐτοῖς ζωοपुरοῦσιν. Εἴτ' ἐπ' ὀλίγον οὗτοι τὴν τε ζωὴν τοῦ τῶν προπατόρων γένους καὶ τὸ ὄνομα (36) τῷ τρόπῳ παραμυθούμενοι, ὅμως ὑπὸ τῆς θνητῆς φύσεως διαφορούμενοι, καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ παντελὲς, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐκλείψουσιν, ἀνώνυμον καταλιπόντες τὸ γένος. Τὸ δὲ παρ' ἐμοῦ μετὰ τοῦ ἐν πρωτείσις τόποις τοῖς εὐνούχοις διδόμενον ὄνομα, ἀντὶ πάσης γένους διαδοχῆς, πάλιν ἐρῶ διόλου ἀρχέσει, ὥστε αὐτοῦς τε καὶ πάντας τοὺς ὄρωντας αὐτοῦς ἐκ τῆς ἐκβάσεως τὴν ὑπερβολὴν ἀποφύνασθαι, ὡς κρεῖττον ὄντως ἔσται υἱῶν καὶ θυγατέρων τῶν πολλὰς καὶ ἐπίφογον τὸ γένος καὶ τόπῳ αἰσχύνῃς καὶ ὀνόματι ἀμαρτίας ποιούντων. "Ὄνομα γὰρ, φησὶν, ἀντὶ τοῦ ἀνθρωπέου, τὸ τῶν ἀθανάτου ἀγγέλων δώσω αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἐκλείψει: ὥστε οὐρανὸν μὲν καὶ τοῦ οὐρανοῦ τὸ κάλλιστον ἔχειν αὐτοῦς ἐνδιατίημα. Ἐν δὲ τῷ καλλίστῳ τοῦ οὐρανοῦ, τουτέστιν ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ἐμῷ, ἐντὸς περιβόλων οἰκοῦντας (37), οὐκ ἀγγέλων μόνον φύσιν λοιπὸν καὶ ἀξίωμα ἀθανάτου ἔχειν, ὡς μηδὲ χρεῖαν ἔχειν διαδοχῆς (ἀεὶ αὐτοῦς ἐν ἑαυτοῖς ἐν ἀειζώῳ βίῳ ἀντὶ διαδόχων δι' αἰῶνος ἀρκοῦντας), ἀλλὰ καὶ τόπον ἔχειν ἐν τοῖς ἀγγέλοις ἐπισημότατον, καὶ ὄνομα διὰ τὴν τοῦ κατορθώματος περιφάνειαν ἀνεξάλειπτον. Ἀσφαλιζέσθωσαν δὲ μὴ ὡς ἐξ ἀνθρώπων καὶ γῆς εἰς οὐρανὸν καὶ ἀγγέλων ἀξίαν ἀνέβησαν, οὕτως ἀπὸ ἀγγέλων καὶ οὐρανοῦ εἰς τὴν γῆν τὸ μέγιστον καταπέσωσι πτώμα. Εἶδον γὰρ, φησὶ, τὸν ἐν οὐρανοῖς ποτε διαστράπτοντα, ὡς ἀστραπὴν πεσόντα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Ὅπερ ἀκούοντας ἀσφαλιζέσθαι αὐτοῦς παντοίως προσήκει. Τοιούτων μὲν οὖν ἀξιοὶ γερῶν εὐρεθήσονται ἐν τῇ βασιλείᾳ οἱ κατὰ νοῦν θεοὶ εὐνούχοι. Οὐκ ἀποτεύξονται δὲ τῶν ὁμοίων οὔτε οἱ τυραννικῇ χειρὶ ἐν παιδικῇ ἡλικίᾳ βιαίως εὐνουχισθέντες. Ἄλλ' εἰ ἐν τῷ (38) ἀκουσίῳ τῆς κατὰ σῶμα συμβάσεως αὐτοῖς εὐνουχίας τὸν ἐκούσιον κατὰ νοῦν εὐνουχισμόν ἑαυτοῦς εὐνουχίσωσιν (39), ὡς σαββατίζειν μὲν πρὸς πᾶσαν κακίαν, ἐκλέγεσθαι δὲ ἃ θέλει ὁ Κύριος, καὶ ἀντέχεσθαι τῆς διαθήκης τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, οὐκ (40) ἄγονοι ἀρετῆς κατὰ ψυχὴν εὐρεθέντες, τόπον ἔξουσιν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Κυρίου κρεῖττονα υἱῶν καὶ θυγατέρων: οὐκέτι μὲν ὡς ξύλον ζηρὸν, διὰ τὴν κατὰ σάρκα ἀπαιδίαν, ὄρώμενοι, ὡς δὲ εὐθαλῆ φυτὰ πολλοῖς τοῖς τῆς

aliorum scriptura, ἐὰν τῷ.

(39) Εὐνουχίσωσιν. Quinque mss. codices, εὐνουχίσουσιν.

(40) Οὐκ. Editio Parisiensis præmittit, καὶ, sed hæc conjunctio deest in Veneta et mss.

δικαιοσύνης καρποῖς πανταχόθεν κοσμούμενοι. Περυ-
τευμένοι γὰρ, φησὶν, ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου ὑφθῆσον
ται, ἐν ταῖς ἀύλαις τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐξανθήσουσιν. Οὐκοῦν. πάλιν ἐρῶ, οὐκ ἐνομοθέτησε παρθενίαν, ἀλλὰ τῇ
ἐξουσίᾳ ἀφείλε, τίνος ἄξιόι εἰσιν οἱ ὑπερακοντίσαντες τὴν φύσιν, τῷ τρόπῳ τῆς μυστικῆς εὐνουχίας ὑπέδειξεν.

61. Οἱ δὲ μὴ νοήσαντες τὸ, Καὶ εἰσιν εὐνουχοὶ
οἵτινες ἑαυτοὺς εὐνουχίσαν διὰ τὴν βασιλείαν
τῶν οὐρανῶν, ἑαυτοὺς ἀτόπως ἠκρωτηρίασαν, αὐτῶ
τῷ ἔργῳ ἀκολασίαν ἑαυτῶν μακρόθεν κατηγοροῦντες.
Οἱ γὰρ τὸ ὄπλον τοῦ σαρκικοῦ ἔρωτος ἵνα μὴ παρὸν
ἐνεργῆ ἀπορρίψαντες, δῆλοί εἰσιν, ὅτι ὀρμῶσι μὲν
πρὸς τὴν μίξιν, ἀφοπλίσαντες δὲ ἑαυτοὺς, οὐ τῷ μὴ
βούλεσθαι, ἀλλὰ τῷ μὴ δύνασθαι δὴ παρθενεύουσιν.
Ὁ δὲ θεῖος νόμος οὐ τὴν πράξιν, ἀλλὰ τὴν ἐννοιαν
κρίνει· ὅτι πᾶς, οὐχ ὁ μοιχεύσας τῷ ἔργῳ, ἀλλ' ὁ
ἰδὼν πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν. Ἡ δὲ
ἀποκοπὴ τῶν μορίων πλείονα τῆς ἐν τῷ ὀφθαλμῷ
ἐπιθυμίας τὴν μοιχείαν τοῦ ἀποτεμνομένου κατηγο-
ρεῖ. Ὅτι ἀπιστῶν ἑαυτῷ, εἰ τῆς ἀκολασίας κρατή-
σει, ἀπέτεμε τοῦτο ᾧ τὴν τῆς ἐπιθυμίας πρᾶξιν
ἐργάσεται. Μᾶλλον δὲ πεπεισμένος, ὅτι παρόντος (41)
ἀκρατῶς ἐνεργῆσει, ἀφώπλισε μὲν τῇ τομῇ τῆς ἀκο-
λασίας τὸ ὄργανον, ἵνα μὴ δοκῆ ἀκολασταίνεσθαι διὰ
τοῦ σώματος, ἀκολασταίνει δὲ ὅμως τῇ ἐπιθυμίᾳ,
καὶ ἀκρατῶς πᾶσαν μοιχεύει. Βοᾷ γὰρ καὶ κατὰ τῆς
ἀκρασίας αὐτοῦ πόρρωθεν τὸ ἐγγείρημα. Διὸ μετὰ
τὴν τομὴν ἀκολαστοτέρους ἂν τις εἴποι γίνεσθαι τού-
τους. Οὐ δυνάμενοι γὰρ κρατεῖν ἑαυτῶν, εἴτα φοβού-
μενοι φωραθῆναι ἐπὶ τῷ ἔργῳ, ἵνα ἐξῆ αὐτοῖς ὡς
βούλονται τῇ ἐπιθυμίᾳ κεχρησθαι, δοῦλοι ὄντες τῆς
ἡδονῆς, οὐ θέλοντες δὲ κώλυμα τῆς εἰς ἐξῆς καὶ
αἰεὶ ἀπολύσεως αὐτοῖς τὸ ἀπατέλεσμα τοῦ ἔργου γε-
νέσθαι, ἀποκύψαντες τὸν ἔλεγχον τῆς ἐνεργείας, ἐλευ-
θεριάζουσιν ἀκρατῶς πρὸς τὰς μίξεις. Εἰ δὲ ὁ ξίφος
ἐπενεγκῶν τεθωρακισμένῳ τινὶ, κἂν ὁ θώραξ κω-
λύσῃ τὴν τε πληγὴν καὶ τὸν φόνον γενέσθαι, ὡς φο-
νεὺς ὅμως τὴν δίκην ὑφίσταται· καὶ ὁ γυμνῷ δὲ
ἐπενεγκαῖν θέλων τὸ ξίφος, εἴτα διὰ περίστασιν τὸ
ξίφος τῆς χειρὸς ἐκβαλὼν, ὡς φονεὺς κατὰ τὸ δι-
καίον κρίνεται, ὅτι οὐ τὸ ἔργον ἀλλὰ τὴν βούλησιν
κρίνει· ὁ νόμος· καὶ ὁ ὀπλισμένος ἄρα τῷ παιδογόνῳ
μορίῳ, κἂν μὴ δυνηθῆ (42) ἐγγειρήσας τὴν τῇ πίστει
τεθωρακισμένην ὡς βούλεται φθεῖραι, ὡς φθείρας
κολάσεως ἄξιος· ὡσπερ οὖν καὶ ὁ γυμνὸν εὐρών
πρὸς φθορὰν, εἴτα ὀρμήσας μὲν πρὸς τὸ ἔργον, ἐκβα-
λὼν δὲ τῇ τομῇ τὸ ὄπλον, καὶ μὴ γενομένης (43) τῆς
φθορᾶς, ὡς τὴν φθορὰν ἐργασάμενος κατὰ τὸ δίκαιον
κρίνεται. Ἐν ᾧ λοιπὸν κάκεινῃ τούτῳ ἐπὶ τῇ ἀκολα-
σίᾳ οὐκ ἀλόγως συγκατηγορομένη εὐρίσκεται. Πῶς
γὰρ πιστεύσομεν αὐτῇ, ὅτι ἀπίστατο ἂν τὴν τῆς φθο-
ρᾶς παρὰ τοῦ ἀκολάστου ἐπιφερομένην πληγὴν, μὴ
παρόντος τοῦ ὄπλου; Ἐνθα μὲν γὰρ πρὸς τὸν ἐκ
φύσεως ὀπλισμένον ὑπὲρ τῆς ἀφθορίας καρτερῶς
ἀπομάχεται, φανερόν τὸ ἄθλον τῆς σωφροσύνης.
Ἐνθα δὲ (44) ἄοπλος μὲν ὁ ἀνήρ, ἀδιάφορος δὲ ἢ

A relinquens, quo digni sint præmio qui naturam su-
peraverint, mysticæ castrationis exemplo declaravit.
peraverint, mysticæ castrationis exemplo declaravit.
peraverint, mysticæ castrationis exemplo declaravit.

61. Qui autem non intellexerunt illud : *Et sunt
eunuchi qui seipsos castraverunt propter regnum cæ-
lorum*³⁷, semetipsos absurde mutilaverunt, hoc ipso
facinore lasciviam suam eminus incusantes. Nam
qui instrumentum amoris carnalis projiciunt, ne,
si adsit, operetur, eos manifestum est cupiditate
quidem ad concubitum ferri, detractis autem sibi
armis, non quod nolint, sed quod non possint,
virginitatem colere. Divina autem lex non actionem,
sed cogitationem judicat; quia quisquis non facto
mœchatus est, sed vidit ad concupiscendum, jam
mœchatus est³⁸. Membrorum autem genitalium
exsectio, gravioris adulterii, quam quod per oculo-
rum concupiscentiam admittitur, exsectum arguit.
B Nam sibiipsi diffidens, an possit lasciviam vincere,
id abscidit, quo cupiditatem ad actum esset perduc-
turus. Vel potius cum persuasum haberet se eo
præsente impudice aliquid facturum, sustulit exsec-
tione instrumentum lasciviæ, ne videretur per cor-
pus lascivire, sed tamen luxuriatur cupiditate ac
impotenter cum qualibet mœchatur. Nam ipsum
facinus eminus clamat adversus ejus intemperan-
tiam. Quare post abscissionem, incontinentiores
illos merito quis dixerit. Nam cum se continere non
possint, ac præterea metuant ne deprehendantur in
flagitio, ut licentiam habeant libidine ad arbitrium
utendi; servi quidem voluptatis, sed nolentes per-
fectionem operis impedimentum sibi esse futuræ
deinceps ac perpetuæ voluptatis, abscisso actionis
argumento, licenter insaniant ad concubitus. Quod
C si qui gladio petit aliquem thorace munitum,
etiamsi thorax impediat ictum ac cædem, homici-
dæ tamen crimen sustinet : et qui nudo gladium
vult infigere, deinde casu gladium e manu excutit,
ut homicida merito judicatur, quia non opus, sed
voluntatem lex judicat : sic etiam profecto, qui ar-
matus genitali membro, etiamsi adortus sibi loricæ
armatam, corrumpere illam ad arbitrium non pos-
sit, ut corruptor merito punitur; et qui nudam ad
stuprum invenit, ac deinde ad opus aggreditur, sed
arma abscissione abjecit, etiam stupro non peracto,
stupri auctor merito judicatur. Cæterum ipsa quo-
que hac in re crimen impudicitæ cum illo sustinet.
Quomodo enim ei credemus **675** repulsam ab ea
D fuisse stupri plagam, quam infert impudicus, cum
arma non adsint? Ubi enim adversus eum, qui a
natura armatus est, fortiter pro integritate dimica-
tur, manifestum est castitatis certamen. Ubi autem
nervis vir est, ac indifferens cum eo omnibus vel
potius ex amore voluptatis profluens consuetudo ;

³⁸ Matth. xix, 12. ³⁹ Matth. v, 28.

(41) Παρόντος. Hæc quatuor codicum scriptura
potior videtur vulgata, πάντως.

(42) Δυνηθῆ. Sic plerique codices. Editi, δυνη-
θῆναι.

(43) Μὴ γενομένης. Sic plures mss. melius quam

editi, γινομένης. Non multo post editi, κατηγορου-
μένη. Plures codices ut in textu.

(44) Δέ. Sola Parisiensis editio, γε et ἀδιάφορος
πρὸς τοῦτον.

incerta et dubia illius castitas, ac plurima adversus eam suffragia ab omnibus impudicitia accipit. Atque hæc quidem de iis qui integra una cum testibus genitalia reseuerunt. Jam qui solos testes abscindunt, cum eorum genitalia membra ad statum virilem et ad coeundi facultatem pervenere, ipsos aiunt acrius ac impotentius ad concubitum concitari, nec illos concitari modo, verum etiam citra periculum, ut ipsis videtur, obvias quascunque corrumpere. Dicunt enim poros, resectis inferius testiculis qui a lumbis ac renibus reliquo genitali membro semen administrant, post resectionem superius oppilari, fervente vero in renibus libidine, atque ita semen in modum spumæ exagitante, virum ad ejiciendam genituram incitari, eundemque, cum semen ebulliens effuudere non queat, eo quod ad coitus actum sibi servavit, armari. Ubi autem semel testium castrationem illecebram ad fallendam mulierem astute effecit, intemperantius ei commiscetur. Vir quidem qui naturæ est integer, testiculis a superna parte genituram excipientibus, indeque eam spargentibus, mox semine elapso, resolutaque concupiscentia, interquiescit: sed qui non habet unde id quod titillat, evacuet, vix impetum remittit, quoad, ut ferunt, hujusce rabiem fatigatio solvat. Neque id solum naturæ ratio, sed etiam experientia sæculo nostro testata est: quemadmodum mihi vir quidam venerabilis, et canitiæ ac moribus senex de muliere, quæ exomologesim apud eum fecerat, enarravit. Aiebat enim mulierem sibi dixisse, eunuchum, cui a viro sive a domino concredita fuerat impudice secum commisceri solitum. Ac audacior, aiebat, ad flagitium erat, quod partum, utpote eunuchus, non timeret. Neque is solum, sed et alius quidam ex iis, qui eadem ac nos sentiunt, vir sane qui non cito mentiretur, narravit virginem quamdam Ecclesiæ canonicam apud se lamentatam esse, quod eunuchus quidam ejus cubile ascendens, libidinose eam amplexus esset, totusque toti inhærens, cum non posset cupiditati satisfacere, dentibus usus esset, ferventem in carne concubitus rabiem furenter morsibus indicans. Addebat castrationis illecebra virginem, ob simplicitatem, tentatione implicatam fuisse; sed post experientiam aversatam esse, nec coram se solum, sed etiam coram pluribus illata sibi illius cupiditate inquinamenta deflevisse. Verum est autem duorum hominum testimonium⁴⁰; ut ne plures alios recentes, præter animi nostri sententiam prolixiores simus.

δὲ ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστίν, ἵνα μὴ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπιθυμίας ἀποφύγῃται. Καὶ δύο δὲ ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστίν, ἵνα μὴ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπιθυμίας ἀποφύγῃται.

⁴⁰ Matth. xviii, 16.

(45) Ὀϊστρεῖσθαι. Sic mss. Editi, οἰστρεῖσθαι. Idem paulo post occurrit bis discrimen inter mss. codices et editos.

(46) Ἐξαφριζούσης. Sic mss. quatuor. Editi, εξαφανίζούσης.

(47) Θαρσῶν. Sic mss. et editio Veneta. Pari-

πρὸς τοῦτον, μᾶλλον δὲ ἐκ τῆς προσπαθείας πρὸς ἡδονὴν ῥέουσα τοῖς πᾶσιν ἡ ὁμιλία, ἄδηλος μὲν ἡ σωφροσύνη, πλείστας δὲ τὰς ψήφους ἡ ἀκολασία παρὰ πάντων κατ' αὐτῆς ἀποφέρεται. Ἄλλα ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν ὄλα ὁμοῦ μετὰ τῶν διδύμων ἀποκοψαμένων τὰ μύρια. Τοὺς γὰρ μετὰ τὸ ἀνδρωθῆναι πρὸς συνουσίαν τὰ παιδογόνα μύρια μόνους τοὺς διδύμους ἀποτεμόντας φασὶ δριμύτερόν τε καὶ ἄσχετον πρὸς τὰς συνουσίας οἰστρεῖσθαι (45), καὶ οὐκ οἰστρεῖσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ, ὡς αὐτοῖς δοκεῖ, ἀκινδύνως φθίρειν τὰς προστυχοῦσας. Φασὶ γὰρ ὅτι, ἀποκοπέντων κάτωθεν τῶν διδύμων, οἱ τῆς γονῆς ἀπὸ ὀσφύος καὶ νεφρῶν ἐπὶ τὸ λοιπὸν μύριον διάκονοι γίνονται, μύουσι μὲν μετὰ τὴν τομὴν ἄνω οἱ πόροι, ζεούσης δὲ ἐν τοῖς νεφροῖς τῆς ἐπιθυμίας καὶ τὴν γονὴν οὕτως ἐξαφριζούσης (46), οἰστρεῖται μὲν πρὸς καταβολὴν τῆς γονῆς ὁ ἀνὴρ, καὶ τὸ βρασσομένον ἀποχετεῦσαι σπέρμα οὐκ ἔχων, ὀπλίζεται μὲν τούτῳ ὁ ἑαυτῷ πρὸς τὰς συνουσίας ἐφύλαξε πρὸς τὴν πράξιν. Δέλεαρ δὲ τὴν τῶν διδύμων εὐνουχίαν τῇ γυναικὶ εἰς ἀπάτην δεινῶς ποιησάμενος, ἀκολαστότερον μίγνυται. Ὁ μὲν γὰρ κατὰ φύσιν ἔχων ἀνὴρ, διαδεξαμένων τῶν διδύμων ἀνωθεν τὴν γονὴν, καὶ πρὸς σποράν ἐντεῦθεν παραπεμψάντων, ἐξῆς ἐκπεσόντος τοῦ σπόρου διαφορηθεὶς, τὴν ἐπιθυμίαν καταμαραίνεται· ὁ δὲ οὐκ ἔχων ὅθεν τὸ γαργαλίζον κενώσῃ, μόγις τοῦ πόνου ὑφίησιν, ἄχρις ἂν κάματος τοῦτον, φασὶ, λυσσοῦντα ἐκλύσῃ. Ταῦτα οὐχ ὁ τῆς φύσεως λόγος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ πείρα δὲ πρὸς τὸν βίον ἡμῶν ἐμαρτύρατο. ὡς πρὸς ἐμέ τις τῶν αἰδεσίμων καὶ πολίτῃ καὶ βίῳ παλαιὸς ἀνὴρ, ἐξομολογησαμένης πρὸς αὐτὸν γυναικὸς, ἀπεφθέγγετο. Ἐφασκε γὰρ τὴν γυναῖκα πρὸς αὐτὸν εἰρηκέναι, ὅτι ὁ πεπιστευμένος αὐτὴν παρὰ τοῦ ἀνδρὸς εἴτε δεσπότου εὐνοῦχος ὡς ἀνὴρ αὐτῇ ἀκολάστως ἐμίγνυτο. Καὶ κατετόλμα, φησὶ, πλέον τῆς πράξεως, διὰ τὸ ἄγονον αὐτοῦ τῷ ἀτοκίῳ θαρσῶν (47). Οὐχ οὗτος δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερός τις τῶν ὁμοψύχων ἡμῶν, οὐκ ἂν ταχέως ψευσάμενος, εἴρηκεν· ὅτι παρθένος τις τῆς Ἐκκλησίας κανονικῇ πρὸς αὐτὸν ἀπωδύρετο, ὅτι (48) ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτῆς γενόμενός τις εὐνοῦχος, περιεπτύσσετο μὲν αὐτὴν ἐμπαθῶς, καὶ ἐμφὺς ὄλος ὄλη, ἐπεὶ μὴ εἶχεν ὅπως τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἐργάσεται, τοῖς ὀδοῦσιν ἐκέχρητο, ζέουσαν ἐν τῇ σαρκὶ τῆς μίξεως τὴν λύσσαν τοῖς δῆγμασιν ἀγρίως ἐμφαίνων· ὡς δελέατι (49) τῆς εὐνουχίας, διὰ τὸ ἀπειρόκακον, ἐμπλακεῖσαν τὴν παρθένον τῷ πειρασμῷ, μετὰ τὴν πείραν ἀποστραφῆναι τε τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐ πρὸς τοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς πλείονας τὰ μολύσματα τῆς ἐκείνου κατ' αὐτῆς ἐπιθυμίας ὀδύρεσθαι. Καὶ δύο δὲ ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστίν, ἵνα μὴ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἐπιθυμίας ἀποφύγῃται.

siensis, θαρσοῦσα.

(48) Ὅτι. Editi habent, καὶ ὅτι, sed conjunctio non reperitur in veteribus libris.

(49) Δελέατι. Sic codices mss. Parisiensis editio, δελεάματι δέ.

62. Συγγνώμης οὖν ἄξιοι, ὡς οἶμαι, ἡμεῖς· οὐκ εἰς τὸ ἄχραντον τῆς παρθένου μόνον προφυλακῆς χάριν ἐκθέμενοι ταῦτα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀναστεῖλαι πολλοὺς ἤδη τοιοῦτους ἐπιπολάσαντας τῇ Ἐκκλησίᾳ εὐνούχους σπουδάσαντες. Φανερόν γάρ, ὅσι δαίμονος μεθοδεία τὸ ἔργον· διότι ὁ μὲν πάλιν (50) βίος παρ' Ἑλλησι τούτους, νυνὶ δὲ παρ' ἡμῖν ἀτόπως ὑπέδειξε (51), καὶ σωφροσύνης μὲν ὄνομα κάκει τὴν τομὴν, κἀνταῦθα τὸ αὐτὸ κατὰ τῆς φύσεως ἐνεωτέρισε. Δεινὸς γάρ ἐστιν ὁ μεθοδεύων ἡμῶν τὴν εἰς τὸν Κύριον πίστιν διὰ τοῦ πιστευθέντος καλοῦ κακίαν ἐργάσασθαι· τὸ αὐτὸ δὲ ἔστι μαθεῖν ἐκ τῶν παρελθόντων. Ὡς γὰρ δι' ὧν ἔδει (52) θεὸν γνῶναι, διὰ τούτων ἀγνοῆσαι τοὺς παρ' Ἑλλησι παρεσκεύασεν (ὁ μὲν γὰρ κόσμος τοῦ κοσμήσαντος πρόκειται μίνυμα· οἱ δὲ ἀπὸ τοῦ κάλλους τῶν ὀρωμένων οὐχὶ ἀναλόγως τὸ κάλλος τοῦ ποιητοῦ τούτων (53) ἐδόξασαν, ἀλλ' ἐσεβάσθησαν καὶ ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα)· καὶ ὡς δι' ὧν ἔδει γνῶναι Χριστὸν, δι' ἐκείνων ἀγνοῆσαι παρασκευάζει, διὰ τῶν κηρυσσοῦσων, φημί, Γραφῶν τὸν Χριστὸν αἰρετικαῖς ἐννοίαις τὴν ἀγνοίαν τούτου δεινῶς μηχανώμενος· καὶ ὡς τῷ πεπιστευμένῳ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ ἀπιστίαν τε καὶ ἄρνησιν τοῦ Χριστοῦ πανούργως ἐνσπεῖρει, οὕτω καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τῆς μυστικῆς εὐνουχίας, ὀνόματι σωφροσύνης ἀποκόπους καὶ ἀκολάστους ἐργάζεται. Οὐκοῦν οὐδὲ τούτοις ἀδιαφόρως συναγελάζεσθαι τὴν παρθένον προσήκει. Εἰ γὰρ θηλείαι θηλείαις ἐπὶ τῆς αὐτῆς κοίτης ἐνδιαθέτως περιπλεκόμεναι, ζεούσης αὐτῶν ἐνδοθεν τῆς ἀκμῆς, πολλάκις ἐκ τῆς πρὸς ἀλληλα τῶν σωμάτων ἀφῆς, πρὸς ἃ ἐπλάσθησαν ἔχειν σώματα σχέσιν, τὴν μνήμην διερεθίζονται (ικανὸς γάρ ἐστιν ὁ νομοθετῶν ἐν τοῖς μέλεσιν ἡμῶν τὴν ἀμαρτίαν, μέσος τῶν σαρκῶν λαθραίως χωρήσας ἐκ τῆς φιλικῆς πρὸς ἀλληλα τῶν θηλέων (54) καὶ φιλόφρονος ἰδονῆς, ὑπακλέψαι μὲν τὴν φιλόφρονα, τὴν δὲ τῶν σαρκῶν ἄρρένα πανούργως ἐνσπεῖραι)· πόσῳ (55) πλέον δεῖ τὰ ἄρρένα σώματα, κἂν εὐνούχαν ᾖ, τὴν παρθένον φυλάττεσθαι; Κἂν εὐνούχος γὰρ ᾖ, ἀλλ' ἀνὴρ ἐστὶ τὴν φύσιν.

63. Ὡς γὰρ ὁ βοῦς ὁ κερατιστῆς ἀποτμηθεὶς τὰ κέρατα, οὐχὶ τῇ ἀφαιρέσει τῶν κεράτων ἵππος ἐγένετο, ἀλλ' ἔτι βοῦς ἐστὶ κἂν μὴ ἔχη τὰ κέρατα· οὕτω καὶ ὁ ἄρσην (56) ἀποκοψάμενος πάντα τὰ μόρια, οὐ τῇ ἀφαιρέσει τούτων γυνὴ ἐγένετο οὗτος· ἀλλ' ἔτι ἄρσην ἐστὶ τὴν φύσιν, κἂν μὴ ἔχη τὰ μόδια. Καὶ ὡς ὁ κερατιστῆς ἀποκεκομμένος τὰ κέρατα, κερατιστῆς ὅμως ἐστὶ τὸν θυμὸν (παρεκκλίνων γοῦν τὸν αὐχένα, καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν ὁρμὴν σχηματίζων, τὴν ἀπειλὴν ἀσμένως ἐνδείκνυται· ἀλλὰ

⁴¹ Rom. i, 25. ⁴² Rom. vii, 23.

(50) Πάλιν. Legendum videtur, πάλαι, ut et interpretes vertit. Editi.

(51) Ὑπέδειξε. Sic nonnulli codices mss. Colbertinus, ἀπέδειξε. Editi, ἐπέδειξε.

(52) Ἐδει. Sic tres mss. atque hæc scriptura paulo post confirmatur. Editi, ἐδόκει.

(53) Τούτων. Sic plures mss. Veneta editio, τοῦ-

62. Nos igitur ut reor, sumus venia digni, qui hæc exposuerimus, non præmuniendæ modo virgineæ integritatis gratia, sed etiam ut plurimes ejusmodi eunuchos, qui jam in Ecclesia invaluerunt, coercere conaremur. Perspicuum est enim opus illud dæmonis esse astutiam; quandoquidem prior ætas eunuchos apud gentiles, ac etiam nunc apud nos absurde introduxit, castitatisque nomen, quod tunc hujusmodi exsectioni datum fuerat, idem etiam nunc contra naturam innovavit. Est enim solers is, qui nostræ in Dominum fidei insidiatur, per id quod virtus esse creditur, malum operari, quod ipsum ex præteritis animadvertere in promptu est. Quemadmodum enim ex quibus Deum cognosci oportebat, per ea efficit, ut Deum gentiles ignorarent (mundus enim Creatoris propositum est monumentum; isti autem ex pulchritudine eorum quæ videntur, nequaquam, ut per erat, pulchritudinem illorum opificis glorificaverunt, sed coluerunt et servierunt creaturæ potius quam creatori⁴¹); et quemadmodum per quæ oportebat Christum cognoscere, per ea fecit ut ignoraretur, per Scripturas, quæ Christum prædicant, illius ignorationem hæreticis sententiis astute machinatus: et quemadmodum credito Christi nomini, incredulitatem et negationem Christi vaferrime insevit; ita et per nomen mysticæ castrationis, sub specie temperantiæ, spadones et impudicos efficit. Igitur ne cum his quidem indifferenter congregari virginem convenit. Nam si cum feminæ cum feminis in eodem lecto amanter conjunguntur, effervescente intus illarum cupiditate, sæpe ex mutuo corporum tactu earum imaginatio ad ea corpora, quibuscum habitudinem a natura accepere, irritatur (idoneus est enim qui legem peccati in membris nostris movet⁴², ut medius inter carnes latenter obrepens, ex amica et comi feminarum inter se delectatione, subtrahens ortam ex benevolentia voluptatem, masculam carniū fraudulenter inserat), quanto magis a corporibus masculis, etiamsi eunuchorum sint, virgini cavendum? Nam etsi eunuchus est, vir tamen est natura.

63. Quemadmodum enim bos, qui cornu ferit, abscissis cornibus, nequaquam hac cornuum abscissione factus est equus; sed adhuc bos est, quamvis non amplius habeat cornua: ita et masculus cui exsecta sunt genitalia omnia, nequaquam hac exsectione factus est femina, sed semper masculus est, quamvis non habeat genitalia. Et quemadmodum bos cornu feriens, abscissis cornibus, ira tamen et furore cornu petit; siquidem inclinans cervicem, et caput ferendum componens, minas non sine

τον. Parisiensis, τούτου.

(54) Τῶν θηλέων. Nonnulli codices, τῶν θηλείων.

(55) Πόσῳ. Sic codices nonnulli. Editi, πόσον.

(56) Ἄρσην. Sic habent hoc loco et paulo post mss. plures. Editi, ἄρσης.

gaudio intentat, atque etiam sæpe ferit, irruens ea parte capitis in qua cornu armatus fuerat, ac furori satisfacit hac ferendi specie; sic enim afficitur impetu abpertus, non quasi simpliciter feriat, sed quasi cornu, ut antea, dilaceret: ita et masculus, cui abscissa genitalia, masculus tamen est vitiosa libidine. Idcirco 677 et ipse simili modo sese ad actionem componens, amorem spirat et absurdum furorem. Quin etiam irruens ad complexum, etiamsi non corrumpat hac parte virginem, tamen quasi corrumpat, ita cupiditate per imaginationem afficitur. Illam autem ad peccatum vehementius incitans, corrumpit totam mentem, ac ipsum corpus ad stupri actionem cæstro percellit.

64. Quare si propositum est virgini incorruptam suam interiorem virginitatem servare, caute semper se gerat etiam in colloquiis cum his hominibus. Nam si admonitionem Sirachi, quæ ad integritatem virginis conducit recipimus, *Quasi eunuchus*, inquit, *complectens virginem et ingemiscens*⁴³: nimirum quia quod vult facere non potest. Item: *Desiderium eunuchi est devirginare puellam*⁴⁴. Etsi enim matrem, inquit, ob infecunditatem facere non potest, at virginitatem ei vult eripere. Laudari ergo ob castitatem non debent ii, quibus abscissa genitalia. Neque enim equos, quod cornu non feriant laudamus; sed eos quidem, si non calcitent, laudabimus: in bobus autem, si cornu non feriant, mansuetudinem merito probamus. Non enim in quo quis non potest, sed in quo, cum possit, ad injuriam potestate non utitur, admirationem habet. Quod si existimant abscissionem genitalium ad removendum ab anima peccatum conducere; eruant etiam oculos, qui multa contra rationem intuentur; præcidant manus simul et pedes: obstruant etiam aures, ut nihil horum instrumentum fiat peccati. Vel si istud quidem absurdum est simul et furiosum, totis membris undelibet abscissis, reliquum corpus inutile instar trunci, ut dicitur, omnino projicere cum ipsa vitii causa, ac tamen ob imagines per membra prius introductas animo peccare; satius est relicto; ita ut formatum est, corpore, casta, ut supra dictum est, ac temperanti ratione membra omnia regere, virtutem non necessitatis sed voluntatis nostræ pæclarum munus efficientes. Neque vero de omnibus omnino eunuchis ea diximus quæ hactenus exposuimus, sed de iis qui, ut sibi licentiam concilient cum feminis ad arbitrium vivendi, semetipsos stulte exsecuerunt. Ac generatim de iis, qui mulierum familiaritates persequuntur, hæc diximus. Novimus enim quemadmodum viri mulieres sancte tangunt, ita et eunu-

⁴³ Eccli. xxx, 21. ⁴⁴ Eccli. xx, 1.

(57) Ἀλλὰ καί. Conjunctio addita ex pluribus mss.

(58) Τῆς παρθένου. Duo mss., τῆς παρθενίας.

(59) Τοὺς δὲ βοῦς, εἰ. Sic ope codicis Colbertini emendavimus vitiosam lectionem vulgatam, τοῖς δὲ βοῦσι. Ibidem hæc voces, κατὰ λόγον, desunt in

καὶ ἐπληξε πολλάκις ἐπελθὼν τῷ μέρει τῆς κεφαλῆς, καθ' ὃ τῷ κέρατι ὠπλιστο, πληροφορῶν τὸν θυμὸν τῆ φαντασίᾳ τῆς ἐνεργείας· οὕτω γὰρ διατίθεται ὑπὸ τῆς ὀρμῆς συναρπαζόμενος, οὐχ ὡς πλησσῶν ἀπλῶς, ἀλλὰ καὶ (57) ὡς τὸ πρὶν τῷ κέρατι διαιρῶν· οὕτω καὶ ὁ ἄρσην ἀποκεκομμένος τὰ μόρια, ἄρσην ὁμως ἐστὶ τῆ ἐπιθυμίας τοῦ πάθους. Διὸ καὶ αὐτὸς κατὰ τὸ ὅμοιον σχηματιζόμενος πρὸς τὴν πράξιν, ἔρωτος πνέει καὶ ἐκτόπου μανίας. Ἀλλὰ καὶ ὀρμῶν πρὸς τὴν συμπλοκὴν, κἂν μὴ φθείρῃ τῷ μέρει ἐκείνῳ ἐνοχλῶν τῆ θηλείᾳ, ὁμως αὐτὸς μὲν ὡς φθείρας, τὴν ἐπιθυμίαν οὕτως ὑπὸ τῆς φαντασίας διάκειται. Τὴν δὲ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν πικρότερον ἐρεθίζων, φθείρει μὲν ὅλον τὸν νοῦν, καὶ τὸ σῶμα δὲ πρὸς τὴν τῆς φθορᾶς πράξιν οἰστρεῖ.

64. Διὸ εἴπερ σκοπὸς ἐστὶ τῆ παρθένῳ ἄφθορον ἑαυτῆς τὴν ἔνδον παρθενίαν φυλάξαι, ἀκριβοῦτω καὶ τὰς πρὸς τούτους αἰεὶ ὀμιλίαις. Εἰ γὰρ καὶ τὴν τοῦ Σιράχ παραίνεσιν συμβαλλομένην εἰς τὸ ἄχραντον τῆς παρθένου (58) δεχόμεθα, Ὡς εὐνούχος, φησὶ, περιλαμβάνων παρθένον, καὶ στενάζων· πάντως δὲ ὅτι οὐ δύναται ὁ βούλεσθαι πράξαι. Καί, Ἐπιθυμία εὐνούχου ἀποπαρθενῶσαι νεάνιδα. Εἰ καὶ μητέρα γὰρ, φησὶ, διὰ τὸ ἄγονον οὐ ποιεῖ, ἀλλ' ἀποπαρθενεῦσαι αὐτὴν θέλει. Οὐ τοίνυν ἐπὶ σωφροσύνη ἐπαινεῖσθαι προσήκει τοὺς ἀποκοπτομένους τὰ μόρια. Οὐδὲ γὰρ τοὺς ἵππους ὡς μὴ κερατίζοντας ἐπαινοῦμεν, ἀλλὰ τοὺς μὲν εἰ μὴ λακτίζουσιν ἐπαινεσομεν· τοὺς δὲ βοῦς, εἰ (59) μὴ κερατίζουσι, τῆς ἡμερότητος κατὰ λόγον ἀποδεξόμεθα. Οὐ γὰρ ἐν τῷ μὴ δύναται τις, ἀλλ' ἐν τῷ δυνάμενος οὐκ εἰς ἀδικίαν κέχρηται τῆ δυνάμει, θαυμάζεται. Εἰ δὲ οἴονται τι τὴν ἀποκοπὴν τῶν μορίων εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀναμαρτησίαν συμβάλλεσθαι, ἐκκοφάτωσαν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, πολλὰ παρὰ λόγον ἐμβλέποντας (60)· ἀκρωτηριασάτωσαν δὲ τὰς χεῖρας ὁμοῦ καὶ τοὺς πόδας· ἐπιβυσάτωσαν δὲ καὶ τὴν ἀκοήν, ἵνα μηδὲν τούτων ὄργανον γένηται ἁμαρτίας. Ἦ τοῦτο μὲν ἄλογον ἅμα καὶ μανιωδες, ὅλα τὰ μέλη πανταχόθεν περικόψαντας, τὸ δὴ λεγόμενον, κορμοῦ δίκην τὸ λοιπὸν σῶμα ἀχρεῖον ἀπλῶς ἀπορρίψαι μετὰ τῆ αἰτίου, ὁμως ταῖς προλαβούσαις διὰ τῶν μελῶν φαντασίαις τὴν διάνοιαν ἁμαρτάνειν· ἐάσαντας δὲ (61), ὡς ἐπλάσθη, κατὰ τὸν ἀνωτέρω λόγον, σώφρονοι λογισμῶ ἠνιοχεῖν πάντα τὰ μέλη, οὐκ ἀνάγκης, ἀλλὰ προαιρέσεως ἡμετέρας τὸ κατόρθωμα τὸ καλὸν ποιουμένους. Οὐ περὶ πάντων δὲ καθόλου εὐνούχων τὰ προεκτεθέντα εἰρηκαμεν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἴν' ἐξουσίαν ἑαυτοῖς πραγματεύονται, ὡς θέλουσιν ὀμιλεῖν γυναίξιν, ἀποκοφαιμένων ἀτόπως. Καὶ καθόλου περὶ τῶν τὰς πρὸς τὸ θῆλυ διατριβὰς μεταδιωκόντων ταῦτά φαμεν. Οἶδαμεν γὰρ, ὅτι ὡς ἀγίως ἀπτονται ἄνδρες γυναικῶν, οὕτω

pluribus mss.

(60) Ἐμβλέποντας. Sic plures codices. Editi, βλέποντας.

(61) Δέ. Sic editio Veneta et mss. Parisiensis, δεῖ.

καὶ οἱ εὐνοῦχοι τῷ ἐξ ἀκουσίως (61*) συμβεβηκότι αὐ-
τοῖς κατὰ τὸ σῶμα εὐνοουχισμῷ, τὸν ἐκούσιον τῆς ψυχῆς
εὐνοουχισμὸν σώφρονι λογισμῷ ἑαυτοὺς εὐνοουχίσαντες,
καθαρῶς γυναιξὶν ὁμιλοῦσι. Τοῦ δὲ ἀκριβοῦς ἄμα
καὶ ἀχράντου ἕνεκα μαρτυροῦμεθα, ὅτι ὡς ἄνδρες
ἴδιον συνχναστρεφόμενοι γυναιξί, δικαίως καθ' ἑαυ-
τῶν αἰσχροῦς ὑπονοίας κινουῦσιν· οὕτω καὶ οἱ εὐνοῦχοι
ταῖς τῶν γυναικῶν διατριβαῖς ἐμφωλεύειν σπουδά-
ζοντες, οὐ καθαρῶς ἑαυτοὺς ὑπονοιῶν ἀπολύουσιν.
Οἱ γὰρ τὴν πρὸς θῆλυ ὁμιλίαν οὐκ ἀδιάφορον, ἀλλὰ
προθυμοτέραν ποιούμενοι, οὐκ ἀτόπως ἂν ὑπὸ τῶν
προεκκειμένων τῆς φύσεως λογισμῶν ἐπὶ τὸ χει-
ρόν (62) ἀνδρῶν στηλιτεύονται. Ὅτι ἐπ' ἐκείνων μὲν
ἡ ἐξουσία νοῦ δύνασθαι πρὸ ἀφθαλμῶν τιθεῖσα αὐ-
τοῖς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἁμαρτήματος, φόβῳ τοῦ
πτώματος, τῆς κατὰ τὴν βούλησιν αὐτοὺς ἁμαρτίας
ἀναστέλλει. Ἐνταῦθα δὲ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀποτελέσαι
ὁ βούλονται, τολμηροῦς αὐτοὺς πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν
τῆς ἐπιθυμίας ποιῶσα, τὴν ἐκ τῆς βουλήσεως ἁμαρ-
τίαν ἐν αὐτοῖς ἔτι μᾶλλον ἐξάπτει (63).

65. Μηδεὶς δὲ ἐπισκωπτέτω τῷ λόγῳ, ὡς παρὰ τὸ
πρέπον τῷ παρθενικῷ ἦθει εἰς τὴν θεωρίαν τῆς φύ-
σεως τοῦ ἄρρένου ἐμβραθύνοντι. Ἡρῶτον μὲν, ὅτι οὐ-
δεμία οὕτω νηπία ἐστὶ παρθένος, ἡβῶσα τῷ σώματι,
ὡς ἀγνοεῖν τι τῶν ἐν τῇ φύσει ἐκείνου, οὐ τῆς πλευ-
ρᾶς ἀπεσπᾶσθη. Ἔως μὲν γὰρ ἀτελῆ τε καὶ ἄωρά
ἐστὶ πρὸς τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν τὰ μέλη τοῦ σω-
ματος αὐτῆς, καὶ δὴ ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας σχολάζει,
καὶ ἀγνοίαν ἴσως ἂν τις εἴποι τῆς φυσικῆς πράξεως
τέως προσεῖναι τοῖς μέλεσιν, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα αὐ-
τομάτως (64) ἡ φύσις πρὸς τὸ οἰκεῖον βαδίζει, ὡς ἐπὶ
τῶν ἀλόγων ἐστὶν ἰδεῖν, αὐτοδιδάκτω τῇ φύσει εὐστο-
χούντων εὐθὺς πρὸς τὰς μίξεις. Καὶ παιδία δὲ ἐφω-
ράθη ἐν τῇ ἄωρίᾳ τῶν μελῶν τὴν ἀνδρικὴν μίξιν
μιμούμενα. Ἐπειδὴν δὲ ἡβήσῃ ταῦτα, καὶ ἐπιτήδεια
πρὸς τὴν πέφυκε σχέσιν ὀφθῆ, εὐθὺς ὁ νόμος τῆς
ἁμαρτίας εἰσῆλθε, νομοθετῶν μὲν ἐκάστῳ μέλει τὴν
πρᾶξιν, ἀντιστρατεύων δὲ τὰ μέλη τοῦ νόμου τῷ νῷ,
καὶ αἰχμαλωτίζων τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῶν με-
λῶν ἕκαστον ἄνθρωπον. Καὶ οὐκ ἂν τι τῶν μελῶν,
νόμον ἔχον (65) διδάσκαλον, τῆς πρὸς τὴν πέφυκεν
ἁμαρτίας ἀγνοίαν προφασίσαιτο. Ἀλλὰ τὰ τε χεῖλη
οἶδεν ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς πρὸς τὴν πέφυκε χρεῖαν, καὶ
ἕκαστον τῶν μελῶν τοσοῦτον τὸ τοῦ ἑτερογενοῦς μέ-
λος γνωρίζει, ὅσον ἑαυτὸ κατὰ φύσιν ἐπιστάται. Ἐπεὶ
οὐκ ἂν οὔτε ἐπεθύμησε τὴν τοῦ μέλους ἐνέργειαν, εἰ
ἡγνόει τὴν φύσιν αὐτοῦ καὶ τὴν χρεῖαν. Ὅστε οὐκ εὐ-
θύνῃς ἄξιοι, τὸ γνωσκόμενον παρὰ ταῖς παρθένοισ,
σιωπώμενον δὲ διὰ τὸ ἀναγκαῖον, ἐν καιρῷ ἀναπτύ-
ξαντες. Ἐπειθ' ὅτι εἰ καὶ ἀγνοοῦσι τὴν τοῦ ἄρρένου
φύσιν, ὡς ἂν μὴ αὕτη ἡ ἀγνοία δέλεαρ γένηται αὐ-

A chos, qui post corporis castrationem non libenter
susceptam, voluntariam animæ castrationem casta
ac temperanti cogitatione sibimetipsis inferunt, pure
cum mulieribus versari. Sed cautionis simul et in-
tegritatis causa contestamur, quemadmodum viri,
qui libenter cum mulieribus versantur, turpes in
semetipsos suspiciones movent : ita et eunuchos
qui in mulierum contuberniis latibula sua consti-
tuere volunt, puros semetipsos a suspicionibus non
præstare. Nam qui **678** cum mulieribus non indif-
ferenter, sed cupide versantur, non absurde ex
manifestis naturæ rationibus pejus quam viri
vituperentur. Nam in viris facultas qua præditi
sunt, dum eis ante oculos ponit actionem peccati,
lapsus metu eos a peccato, quod voluntate perfici-
tur, reflectit. Hic autem impotentia perficiendi
quod volunt, audaces illos ad perfruemdam libidi-
nem efficiens, peccatum, quod voluntate perfici-
tur, adhuc magis in eis accendit.

65. Nemo autem vellicet hunc sermonem quasi
minus convenienter virgineis moribus in speculatio-
nem naturæ masculi penetret. Nam primo nulla
adeo infans est virgo, modo pubens sit corpore, ut
quidquam ignoret ad naturam illius attinens, cujus
e latere avulsa est ⁴⁵. Quamdiu enim imperfecta et
immatura sunt ad naturalem operationem membra
illius corporis, ac lex peccati feriat ; forte etiam
quis ignorationem naturalis actionis interim mem-
bris inesse dixerit : etsi quam maxime natura sua
sponte progreditur ad id quod sibi convenit, ut in
brutis videre est, quæ edocta sua sponte natura
statim in concubitus feruntur. Quin etiam deprehensi
sunt infantes membris immaturis virilem concu-
bitum imitari. Cum autem membra pubescunt, ac
ideonea videntur ad habitudinem ad quam generata
sunt, statim lex peccati introit, præscribens uni-
cuique membro actionem, membra adversus legem
mentis in aciem educens, per membra unum-
quemque hominem captivum legi peccati addicens.
Nec ullum sane membrum magistrum habens legem,
peccati, ad quod natura fertur, ignorationem præ-
textat. Sed labia sciunt in amatoriis rebus ad quem
usum natura idonea sint, ac unicuique membro
tantum alterius sexus membrum cognitum est,
quantum semetipsum natura cognoscit. Neque enim
D membri actum concupisceret, si ignoraret naturam
illius. Quare digni reprehensione non sumus, si quod
virginibus cognitum est, sed ob necessitatem tace-
tur, id in tempore explicuimus. Deinde vero etiamsi
ignorarent masculi naturam, ne hæc ignoratio ipsis

⁴⁵ Gen. II, 22.

(61*) Ἐξ ἀκουσίως. Forte ἐξ ἀκουσίως. Edit.

(62) Ἐπὶ τὸ χειρόν. Vitiose prorsus addit editio
Parisiensis, ἀεὶ φερομένων. Hæc enim nec in Vene-
ta nec in mss. leguntur.

(63) Ἐξάπτει. Hanc scripturam duo tantum co-
dices agnoscunt, quorum in altero secunda tantum
manu leguntur. Habent alii, ἐνάγει. Sed tamen nihil

visum est mutandum.

(64) Αὐτομάτως. Nonnulli codices, αὐτομάτη.

(65) Τι... ἔχον. Sic Colbertinus. Editio Paris.,
τις... ἔχων. Veneta habet, ἔχοντα. Quinque codices
mss. τι... ἔχοντα. Paulo ante legendum videtur, τῷ
νόμῳ τοῦ νοῦ.

peccati illecebra fiat, non absurde ad earum securitatem naturam, ut se habet, consideravimus; ut quemadmodum simplices sunt sicut columbæ, ita etiam prudentes sicut serpens ⁴⁶, omnem integritatis suæ injuriam proposita doctrina institutæ caveant. Ad hæc, cum communis virginitatis expurgatricem orationem susceperimus, ut virginibus benevolentiam, ita et masculis debemus: oportebatque, ut illis quid noceat quidque prosit ostendimus, ita et istis ostendere; ut nequaquam castrationis nomini attendentes in contrarium delabantur, sed cognoscentes quid peccet illegitima virilium abscissio, et quis dignus sit Domini approbatione eunuchus, ad veram quidem castrationem animo informentur, ab absurdo autem virilium exsecandorum impetu, si multi deinceps in hoc vitium ferantur, sermone cohibiti prudenter reflectantur.

66. Igitur quæ vere virgo est, si tali cum diligentia vitam instituet, ab omni masculi **679** tactu puram se semper custodiet, et cum feminis dormiens, ad ipsam conversa mentem in cælo habebit, eamque extra corpus totam omnino evehens, eadem dicet ac ille qui dixit: Novi memetipsam, sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, raptam esse in paradysum et audisse arcana verba ⁴⁷. Nam profecto si vigilem illius erga se amorem sponsus e cælo videat, eique noctis tenebras perspiciat non occasionem esse peccati, sed divini ad colloquendum cum sponso otii, ita ut noctis quidem tenebris circumdetur, quo minus sensus exterioribus rebus perturbentur, sed tota mente illustretur sponsi luce, ac mentis lampadem per totam noctem studiose clam adornet; merito illam rapiet usque ad tertium cælum in paradysum, eique verba ejusmodi loquetur, quæ in corpore quidem adhuc viventibus non enarrabilia esse declaratum est, ei autem, si tantos progressus habeat, ut nesciat utrum in corpore an extra corpus vivat, enarrabilia in mysterio erunt. Illic omnem virginum chorum inveniri volens et precans, ad ea cavenda quæ virginitatis pulchritudinem inquinant, hæc edisserui, non ut his considerandis discamus quomodo oporteat ad ea quæ nocent delabi, sed ut modos lapsuum edocti, quomodo resiliendo declinandi sint perspiciamus. Neque enim eos qui artem medicam ediscunt, magistri, dum venena et omnia uno verbo exitialia considerant, ad horum usum adhortantur, ut noxiorum cognitione ad malitiam animo instructi, pro medicis vitæ pestes evadant; sed ut de iis, quæ naturalem nostram facultatem evertunt, edocti, præcaveant ea contrariis facultatibus, et si corporibus supervenerint, scientia

Α ταῖς ἀμαρτίαις, οὐκ ἀλόγως εἰς ἀσφάλειαν αὐταῖς τὴν φύσιν ὡς ἔχει ἐθεωρήσαμεν, ἵν' ὡς περ ἀκέραιοι εἰσιν ὡσεὶ (66), περιστερὰ, οὕτω καὶ ὡς ὁ ὄφις φρόνιμοι οὔσαι, πᾶσαν τὴν κατὰ τῆς ἀφθορίας αὐτῶν ἀδικίαν ἐκ τῆς ἐγκειμένης διδασκαλίας ὑποφωνούμεναι προφυλάσσωνται. Πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι τῆς κοινῆς παρθενίας καθαρτῆριον τὸν λόγον ποιούμενοι, ὡς ταῖς παρθένοις εἰς (67) εὐνοίαν, οὕτω καὶ τοῖς ἄρρέσιν ὀφειλόμεθα· καὶ ἔδει (68), ὡς ἐκείναις τό τε βλάπτον καὶ ὠφελῶν ὑπεδείξαμεν, οὕτω καὶ τούτοις ὑποδείξαι· ἵνα μὴ ὀνόματι εὐνουχίας προσέχοντες, εἰς τὸ ἐναντίον ἐκπίπτωσι· ἀλλ' ἐγνωκότες τὸ ἀμαρτημα ἐκ τῆς παρανόμου ἀποκοπῆς τῶν μορίων, καὶ τὸν ἀποδοχῆς ἀξιούμενον παρὰ τοῦ Κυρίου εὐνοῦχον, ὠφελῆθῶσι μὲν πρὸς τὴν ἀληθῆ εὐνουχίαν τὸν νοῦν τῆς δὲ ἀλόγου πρὸς τὴν ἀποκοπὴν τῶν μορίων ὀρμῆς πλείονες τῷ χρόνῳ ἀτόπως γινόμενοι, ὑπὸ τοῦ λόγου στυφόμενοι φρονίμως ἀνασταλῶσιν.

Β 66. Εἰ οὖν τοσαύτη ἡ ὄντως παρθένος συζήσεται ἀκριβείᾳ, ἀπάσης μὲν ἄρρένος ἀφῆς καθαρὰν ἑαυτὴν δι' ὅλου φυλάξει, καὶ μετὰ θηλειῶν δὲ καθεύδουσα, πρὸς ἑαυτὴν ἐστραμμένη ἐν οὐρανῷ ἔξει τὸν νοῦν, καὶ ἔξω τοῦ σώματος ὅλον τοῦτον παντελῶς ποιήσασα, τὰ αὐτὰ ἔρει τῷ εἰπόντι· Οἶδα ἑμαυτὴν, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ θεὸς οἶδεν, ὅτι ἠρπάγην εἰς τὸν παράδεισον, καὶ ἤκουσα ἄρρήτα ῥήματα. Πάντως γὰρ ἄγρυπνον τὸν περὶ αὐτὸν αὐτῆς ἔρωτα ἄνωθεν ἐξ οὐρανῶν ὁ νυμφίος ὄρων, καὶ ὅτι τὸ σκότος τῆς νυκτὸς οὐκ ἐφόδιον ἀμαρτίας, ἀλλὰ σχολῆς θείας (69) τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμιλίας ποιεῖται, περιβεβλημένη μὲν τῷ τῆς νυκτὸς σκότῳ, εἰς τὸ μὴ τὰς ἀσθησεις παρὰ σῶν ἐξωθεν ἐνοχλεῖσθαι· πεφωτισμένη δὲ τῷ τοῦ νυμφίου φωτὶ, ὅλον τὸν νοῦν καὶ τὴν ἐκείνου λαμπάδα δι' ὅλης νυκτὸς φιλοκάλως ἐν ἀποκρούφῳ κροσμοῦσα, ἀρπάσει καὶ ταύτην δικαίως ἕως τοῦ τρίτου οὐρανοῦ εἰς (70) τὸν παράδεισον, καὶ λαλήσει αὐτῇ τοιαῦτα, ἃ τοῖς μὲν ἐν σώματι εἴτε ζῶσιν ἄρρήτα ἀποπέφανται· ἐκείνη δὲ τοσοῦτον προκοψάσῃ, ὡς μὴ εἰδέναι λοιπὸν εἴτε ἐν σώματι εἴτε ἐκτὸς τούτου ἔχει τὸ ζῆν, ῥητὰ ἐν μυστηρίῳ γενήσεται. Οὐ δὴ καὶ πάντα τὸν τῶν παρθένων χορὸν εὐρεθῆναι βουλόμενός τε καὶ εὐχόμενος εἰς προφυλακὴν τῶν τὸ τῆς παρθενίας κάλλος χραίνόντων, διεξῆλθον τὰ εἰρημένα, οὐχ ἵνα τῇ τούτων θεωρίᾳ μάθωμεν πῶς χρὴ πρὸς τὰ βλάπτοντα ὀλισθαίνειν, ἀλλ' ἵνα τὸν τρόπον τῶν ὀλισθῶν μαθόντες, ἴδωμεν πῶς δεῖ τούτων ἀποπηδῶντας ἐκκλίπειν. Οὐδὲ γὰρ τοῖς τὴν ἱατρικὴν μετιούσι, τὰ δηλητήρια καὶ πάντα συνόλως τὰ νοσοποιὰ οἱ διδάσκαλοι θεωροῦντες, ἐπὶ τὴν χρῆσιν τούτων αὐτοῖς παρακελεύονται, ἵνα τῇ γνώσει τῶν βλαπτόντων πρὸς κακίαν ἐφοδισθέντες τὸν νοῦν ἀντὶ ἱατρῶν λυμεῶνες τοῦ βίου δείχθῶσιν, ἀλλ' ἵνα τὰ φθοροποιὰ τῆς φυσικῆς ἡμῶν δυ-

⁴⁶ Matth. x, 16. ⁴⁷ II Cor. xii, 3.

(66) Ὡσεὶ. Nonnulli codices, ὡς αἱ. Paulo ante legendum videtur, αὐταῖς ἀμαρτίας.

(67) Εἰς. Præpositio addita ex pluribus mss. Ibidem nonnulli codices, οὕτω καὶ τοῖς ἀεὶ παισὶν ὀφειλόμεθα.

(68) Ἐδει. Sic mss. tres. Edili, ἔτι.

(69) Σχολῆς θείας. Nonnulli codices, σχολῆν θείας. Alius, σχολῆν θεϊαν.

(70) Εἰς Colbertinus, καὶ εἰς.

νάμεως μαθόντες, προφυλάττωνται μὲν ταῦτα ἀντιθέ-
τοις δυνάμεσιν, ἐπισυμβάν (71) δὲ πού τοις σώμασι,
διὰ τῆς ἐπιστήμης ἀνέλωσι. Τριῶν οὖν, κατὰ τὸν τρί-
τον τῆς εὐνουχίας τρόπον, ὁδῶν ἅς ὁ Κύριος ἡμῶν
ὑπέδειξεν ἐπὶ παρθενίαν ἡμᾶς ἀγουσῶν, δι' ἧς βού-
λεται, φησὶν, ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρεῖτω. Ἀποδεκτὴ
μὲν γὰρ καὶ ἡ διὰ μιᾶς τῶν δύο ταύτην (72) ὁδεύου-
σα μακαριωτέρα δὲ ἡ διὰ τῆς κρείττονος τρέχουσα.
Πᾶσαι δὲ αἱ δι' ἧς δὴποτε ὁδοῦ ἐπὶ ταύτην ἐλαύνου-
σαι, τοῦ ἀμώμου ἴσως ἐν τῇ ὁδῷ προνοεῖτωσαν, ἵνα
πάσης κηλίδος καθαρὰν τὴν νόμφην τῷ νυμφίῳ ἀρμόσασαι,
(73) ἀπολαύσωσι.

67. Ταῦτά σοι, ὦ ἱερά κεφαλή, εἰς κατανόησιν τοῦ
ὄντως ἐν παρθενίᾳ κάλλους, ὡς ὁ καιρὸς ἐνεδίδου, ὑπ-
έγραψα, οὐκ ἀπὸ τῶν θείων μόνον, ἀλλὰ, κατὰ τὸν
σοφώτατον Παῦλον, ἀχμαλωτίζειν ἡμᾶς πᾶν νόημα
βουλόμενον εἰς ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν
ἐξωθεν, πάντα τὸν Χριστοῦ μαθητὴν πρὸς ἐγκράτειαν
δυσωπεῖσθαι βουλόμενος. Καὶ τῶν Ἑλλήνων γὰρ οἱ
σοφοὶ τὸ τε πολυειδὲς τῆς ἡδονῆς καὶ τὴν πρὸς τοῦτο
μάχην ἡμῖν διὰ μυθικοῦ πλάσματος αἰνιττόμενοι,
ὑδραν, τὴν γενικὴν ἐν τῷ σώματι ἡδονὴν, ἔρπον τι
πολύμορφον, ἐν ἔλει φωλεῦον φυσιολογοῦντες ἀν-
έπλασαν. Καὶ ταύτης τὴν μὲν ἀπλῶς τευνομένην κε-
φαλὴν τριπλασίονας ἀντὶ τῆς μιᾶς ἐκφύειν παρέδουσαν
τὴν δὲ καυτῆρι τευνομένην ἀναιρεῖσθαι καθάπαξ φι-
λοσόφως ὑπέδειξαν. Ὅτι νῆς καθ' ὅλου ἡδονῆς, ἐν
μὲν τῇ τῆς σαρκὸς ὕλικῇ φύσει, ὡς περ ἐν ἔλει δει-
νοῦ τινος ἔρπετοῦ ἀεὶ φωλευούσης, δι' ἐκάστης δὲ αἰ-
σθήσεως, καθάπερ τινὰ μίαν κεφαλὴν ἐκ βάρους, τὴν
ιδιικὴν διὰ τε ὄψεως καὶ γεύσεως καὶ τῶν λοιπῶν πο-
λυμόρφως ἡδονὴν (74) ἀνισχοῦσης, ἐὰν ἐν ἀπολαύσει
τε καὶ κόρῳ, φασὶ, τοῦ καθ' ἑαυτὴν ἡδέος (75) ἐκά-
στην κεφαλὴν ἐθελήσωμεν τέμνειν, οὐ μᾶλλον τὴν
φανεῖσαν τεμοῦμεν, ἢ πλείονας ἀντὶ τῆς μιᾶς τούτῳ
τῆς τομῆς τῷ τρόπῳ βλαστῆσαι ποιήσωμεν. Ἐὰν δὲ,
καθάπερ καυτῆρι, τῇ ἐγκρατεῖᾳ τὴν ἀναφανεῖσαν ἐκ-
τέμωμεν, ἀβλάστητον αὐτὴν εἰς ἀπαξ σοφῶς ἀναιρέ-
σωμεν (76). Ὁ μὲν γὰρ τὴν ἐν τῇ γεύσει, φασὶν,
ἡδονὴν, φέρε, τῷ παρασχεῖν τὸ κατ' αὐτὴν ἡδὺ, κόρῳ
ἀνελεῖν βουληθεῖς, οὐ μᾶλλον ταύτην ἀνεῖλεν, ἢ διὰ
τῆς ἀπολαύσεως ἀκολαστοτέραν πρὸς τὸ ἐπιθυμούμε-
νον ἀεὶ παρεσκεύασεν. Ὁ δὲ τῷ μὴ δοῦναι τὸ ἡδόν,
ὡς περ πυρὶ τῇ ἐγκρατεῖᾳ ταύτην κολάσας, ὡς ἂν μὴ
τυγχάνουσαν ὦν ποθεῖ ἀνερέγητόν τε καὶ τετηγμέ-
νην (77) καθάπαξ ὑπέδειξε. Καὶ περιττὸς, φασὶ,
μᾶλλον δὲ ἀδικῶν εἰς ἀσκησιν ἐκεῖνος ὁ λόγος ὁ καθ-
ἀπαξ ἀποφαινόμενος· ὄγι· τὸ ἔτοιμον εἰς ἐξουσίαν,
ἀργὸν εἰς ἐπιθυμίαν. Ἀργεῖ μὲν γὰρ ἡ ἐν τῇ γεύσει,

⁴⁸ II Cor. x, 5.

(71) Ἐπισυμβάν. Nonnulli codices, ἐπισυμ-
βάντα.

(72) Ταύτην. Sola Paris, editio, πρὸς ταύτην.

(73) Κατ' οὐρανόν. sic primus mss. Editi, κατ'
ὕρανῶν.

(74) Ἡπλυμόρφως ἡδονὴν. Sic Colbert. et Reg.
2879, multo aptius quam editi, πολυμόρφον ἡδο-
νῶν.

(75) Τοῦ καθ' ἑαυτὴν ἡδέος. Sic plerique libri

A et arte tollant. Cum tres igitur, pro triplici castra-
tionis modo, viæ nobis a Domino ostensæ ad virgi-
nitatem nos perducant, per quam volet, inquit, qui
potest incendere incedat. Ac laudabilis quidem est
quæ per alteram ex duabus prioribus ad virginita-
tem sergit, sed beatior quæ per præstantiorem
currit. Omnes autem quacunque via ad virginita-
tem tendant, æque intaminatæ in via esse studeant;
ut cum puram ab omni macula sponsam sponso ap-
taverint, illius donis gloriosius in cælo perfruantur.

B 67. Hæc tibi, o sacrum caput, ad veram virgini-
tatis pulchritudinem considerandam, ut per tempus
licuit, edisserui, non ex divinis solum litteris, sed,
secundum sapientissimum Paulum, qui nos omnem
intellectum ad obediendum Christo captivum vult
ducere ⁴⁸, omnem Christi discipulum ad continen-
tiam volens incitare. Nam et Græcorum sapientes,
dum multiformem voluptatem, et pugnandi cum illa
rationem nobis fabuloso commento indicant, hy-
dram, voluptatem corporis generatim sumptam,
velut serpentem quemdam **680** multiformem in
palude delitescens ductis ex natura rationibus
finxerunt. Atque hujus quidem caput uno ictu am-
putatum, triplex ex uno nasci tradiderunt; cauterio
autem resectum, e medio prorsus tolli sapienter os-
tenderunt. Nam cum universa voluptas in carnis
materiali natura, velut in palude horrendus quidam
serpens semper delitescens, per unumquemque
sensum, velut unum quoddam caput ex profundo,
singularem per visum et gustum reliquosque sen-
sus multipliciter voluptatem proferat: si perfructo
ac satietate, aiunt, illius dulcedinis unumquodque
caput velimus amputare; non magis caput, quod
sese exseruit, amputamus, quod amputandi modo
perficimus ut plura pro uno nascantur. Sed si veluti
cauterio, ita continentia, prodiens caput resece-
mus, sapienter a nobis sublaturum pullulare prorsus
non poterit. Nam qui gustus, inquit, voluptatem,
exempli causa, concedendo quod ei suave est et sa-
tietate tollere vult, non magis eam tollit, quam per-
fructo intemperantiorem facit ad id quod semper
concupiscit. Qui autem non concedendo quod suave
est, illam continentia tanquam igne coercescit, ut mi-
nime compotem eorum quæ concupiscit, invalidam
ac tabefactam prorsus redigit. Ac præpostera, in-
quit, vel potius iniqua in virtutis exercitationem
oratio, quæ sine exceptione pronuntiat, quod para-

veteres. Editi, τοῦ κατ' αὐτὴν ἡδέος.

(76) Ἀναιρέσωμεν. Sic plerique mss. Editi, ἀναι-
ρέσωμεν. Paulo post editi, ἡδονὴν φερέτω παρα-
σχεῖν τῷ κατ' αὐτὴν ἡδέϊ καὶ κόρῳ. Non carent quæ
vis codices mss. excepto Colbertino. cujus scriptu-
ram, ut aptam ad emendandum contextum, secuti
sumus.

(77) Τετηγμένην. Sic cod. Mazarinæus et alius.
Editi, τετμημένην, excisam.

tam habet perfruendi potestatem, id lentum esse ad concupiscendum. Lenta enim est gustus, exempli causa, voluptas ad id cuius perfruendi potestatem habet; sed cum semper edocta sit eorum, quæ concupiscit, compos intemperanter fieri, insatiabilis ad perfruendum quidquid concupiscit, variis modis abripitur. Quare non sic unumquodque voluptatis caput amputandum esse dicunt, sed per abstinentiam, non concedendo quod suave est.

68. Divinus autem sermo vitulum pro sacerdotio apud sapientissimum Moysem mactans, per membra quorum fit holocaustum, virtutis exercendæ modum naturali ratione ostendit, dum jecoris quidem extremam partem, non totum jecur, et adipem quæ ventrem operit, non ipsum ventrem, renum autem non adipem modo, sed ipsos etiam cum adipe renes igne consumi jubet. Nam cum jecur organum sit concupiscentiæ (secundum quod et de eo qui prave ad concupiscendum sauciatus est, dicitur, *Eris ut cervus sagitta percussus in jecore* ^{48*}), veluti extremam partem, singularem ad peccandum concupiscentiam, in qua et bilis reperitur, solam igne consumere, reliquum autem, quod a bili et prava concupiscentia purum est, ad bonarum rerum concupiscentiam servare secundum naturam convenit; ventris autem quod superfluum est, unde ad vitia a ratione aliena pinguescimus, auferendo, quod necessarium est tantummodo servare: in renibus autem, non solum adipem, quæ ingentem **681** copiam genituræ ad intemperantiam despumat, sed et ipsos renes sacrificare. In his, inquam, sermo divinus aptissime ad naturam et quod ad vitam necessarium, et quod præclarum ad concupiscendum, et quod purum ad temperantiam monstrat. Nam cum sine cibo in corpore vivi non possit, organum cibi, ventrem nudum ab omni prorsus ingluvie relinquens, adipem, quæ illum operit, recte aufert. Rursus autem cum fieri non possit, ut quidquam boni assequamur, nisi naturalem illius appetendi facultatem habeamus, malam quidem, inquam, concupiscentiæ speciem, velut extremam partem cum bili resecat, bonum autem ad virtutes concupiscentiæ genus purum et intactum relinquit. De renibus autem, quoniam nec ad vitam, ut venter, nec ad concupiscentiam necessarii videntur, ut qui singularem ad concubitus concupiscentiam solam suscipiant, non solum, inquam, adipem illorum, sed et ipsos igni tradidit, quia possumus sine renibus, id est, sine nuptiis, vivere et virginitatis institutum angelis æquale etiam nunc, quandiu vivimus, exercere. His omnibus in omni sapientia eruditos decet universæ voluptati, velut hydræ multorum capitum sapienter resistere, nec per speciem execrandi prodeuntia semper per sensus capita perficere ut

^{48*} Prov. vii, 23.

(78) Ακρατῶς. Editi præmittunt, καί, quæ conjunctio non reperitur in veteribus libris.

(79) Ἀκόρεστος. Sic plerique codices mss. Editi, ἀκόλαστος.

φέρει εἶπαι, ἡδονὴ πρὸς ἐκεῖνο οὐ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἀπολαύσεως ἔχει, ἐξουσιάζειν δὲ ἀκρατῶς (78) ὧν βούλεται ἀπολαύειν ἀεὶ διδαχθεῖσα, ἀκόρεστος (79) εἰς ἐξουσίαν πρὸς πᾶν τὸ ἐπιθυμηθὲν πολυμόρφως ἐξάγεται. Κιό φασιν οὐχ οὕτω τέμνειν ἐκάστην τῆς ἡδονῆς κεφαλὴν, ἀλλὰ τῷ μὴ χαρίζεσθαι τὸ ἡδονὴ διὰ καρτερίας προσήκει.

68. Ὁ δὲ θεῖος λόγος τὸν ὑπὲρ ἱερωσύνης μόσχον παρὰ τῷ σοφωτάτῳ Μωϋσῆ σφαγιάζων, διὰ τῶν ὀλοκαυτουμένων μελῶν τὸν τῆς ἀσκήσεως τρόπον φυσικῶς ὑπεδείκνυε· τοῦ μὲν ἥπατος τὸν λοβὸν, καὶ οὐχ ὅλον τὸ ἥπαρ, καὶ τῆς κοιλίας τὸ καλύπτον ταύτην στέαρ, καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν κοιλίαν· τῶν δὲ νεφρῶν οὐ τὸ στέαρ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς σὺν τῷ στέατι τοὺς νεφροὺς ὀλοκαυτοῦσθαι προστάσσειν. "Ὅτι τοῦ μὲν ἥπατος ὄργανου ἐπιθυμίας ὑπάρχοντος (καθ' ὃ καὶ περὶ τοῦ κακῶς πρὸς ἐπιθυμίαν βληθέντος ἂν εἴρηται, ὅτι "Ἔσθι ὡς ἔλαφος τοξεύματι πεπληγὼς εἰς τὸ ἥπαρ), καθάπερ λοβὸν, τὴν ἰδικὴν πρὸς ἀμαρτίαν ἐπιθυμίαν μόνην, ἐν ᾗ καὶ ἡ χολὴ εὐρίσκεται, ὀλοκαυτοῦν, τὴν δὲ λοιπὴν καθαρὰν χολῆς καὶ μοχθηρᾶς ἐπιθυμίας εἰς τὴν τῶν καλῶν ἐπιθυμίαν τηρεῖν κατὰ φύσιν προσήκει, τῆς δὲ κοιλίας τὸ περιτιτὸν ὅθεν πρὸς ἀλογίαν πλαινόμεθα ἀφαιροῦντας. τὸ ἀναγκαῖον μόνον φυλάττειν· ἐπὶ δὲ τῶν νεφρῶν, οὐ τὸ στέαρ μόνον πολὺ πλῆθος εἰς ἀκολασίαν ἐξαφρίζον γονῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς νεφροὺς καθαγιάζειν· φυσικώτατα (80), φημί, περὶ τε τοῦ ἀναγκαίου πρὸς ζωὴν, καὶ τοῦ φιλοκάλου πρὸς ἐπιθυμίαν, καὶ τοῦ πρὸς σωφροσύνην καθαρῶ ἀνιξάμενος. Ἐπειδὴ γὰρ ἀδύνατον χωρὶς τροφῆς ἐν σώματι ζῆν, τὸ ὄργανον τῆς τροφῆς, τὴν κοιλίαν, φημί, γυμνὴν ἀνευ πάσης γαστριμαργίας καταλιπὼν, τὸ ἐπικαλύπτον στέαρ αὐτὴν καλῶς ἀφαιρεῖται. Πάλιν δὲ ἐπειδὴ ἀμήχανόν τι τῶν καλῶν ἡμᾶς ἔχειν, μὴ ἐπιθυμίας δύναμιν φυσικὴν πρὸς αὐτὸ κεκτημένους, τὸ μὲν φαῦλον εἶδος, φημί, τῆς ἐπιθυμίας, καθάπερ λοβὸν μετὰ τῆς χολῆς ἀποτέμνει, τὸ δὲ καλὸν γένος τῆς πρὸς τὰς ἀρετὰς ἐπιθυμίας καθαρὸν ἀπολείπει, Ἐπὶ δὲ τῶν νεφρῶν, ἐπεὶ οὔτε πρὸς ζωὴν ὡς ἡ κοιλία, οὔτε πρὸς ἐπιθυμίαν ἀναγκαῖοι ὄρωνται, τὴν μερικὴν πρὸς τὰς συνουσίας μόνην ἐπιθυμίαν ὑποδεξάμενοι, οὐ τὸ στέαρ, φημί, μόνον τούτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς πυρὶ παραδίδωσιν, ὅτι δυνατὸν ἀνευ νεφρῶν, τουτέστιν ἀνευ γάμων, ζῆν τε καὶ τὸν παρθενίας βίον ἰσάγγελον ἐντεῦθεν ἤδη διὰ βίου ἀσκεῖν. Ἐξ ὧν ἀπάντων ἐν πάσῃ σοφίᾳ παιδευομένους προσήκει πρὸς τε τὴν ὅλην ἡδονὴν, ὡς περ πρὸς τὴν πολυκέφαλον ὕδραν, ἰσταμένους σοφῶς, οὐ σχήματι τοῦ ἐκτέμνειν τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐκκυπτούσας ἀεὶ κεφαλὰς, πρὸς τὴν τῶν πλειόνων βλάβστην ἀεὶ αὐτὰς ἐρεθίζειν· ἀλλὰ τῇ καρτερίᾳ καὶ ἐπιτεταμένῃ ἐγκρατεῖᾳ στεφρῶς ἐπικαίειν· τὰ τε

(80) Φυσικώτατα. Sic tres codices mss. Nonnulli allii cum editione Veneta, φυσικωτάτη. Parisiensis, φυσικώτατος. Ibidem Colbert. et Maz., φησί

σώματα ἡμῶν θυσίαν ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ θεῷ, καθάπερ μόσχον ὑπὲρ ἱερωσύνης, προσφέροντας, ὅπου μὲν τὴν μοχθηρὰν ἐπιθυμίαν, ὡσπερ λρόβόν· ὅπου δὲ τὸ περιττὸν τῆς τροφῆς, ὡς στέαρ τὴν κοιλίαν καλύπτον· ὅπου δὲ ἄλλην ὁμοῦ τὴν πρὸς γαμικὰς μίξεις ἐπιθυμίαν, ὡσπερ νεφροὺς μετὰ τοῦ χορηγοῦντος τούτοις τὰ σπέρματα στέασος, τῷ θεῷ (81) τῆς ἐγκρατείας πυρὶ ἀναλίσκειν· ἵνα κατὰ τὸν προτεθέντα τῆς παρθενίας σκοπὸν, πάσης μὲν φαύλης ἐπιθυμίας, πάσης δὲ ἡδονῆς ἀσκητικῶς κρείττονες ἐποφθέντες, τοῦ προκειμένου ἐπὶ τοῖς ἄθλοις βραβείου καὶ τοῦ τῆς ἀφθαρσίας στεφάνου ἄξιοι εὐρεθῶμεν, διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἡ δόξα καὶ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας (82). Ἀμήν.

(81) Τῷ θεῷ. Sola Paris, editio, τῷ βίῳ.

(82) Τοὺς αἰῶνας. Sola Paris. editio addit, τῶν αἰώνων.

A plura semper renascantur; sed constantia et intenta continentia fortiter comburere, ac corpora nostra hostiam sanctam, Deo placentem, veluti vitulum pro sacerdotio offerentes, modo pravam cupiditatem, velut extremam partem, modo superfluum cibum, tanquam adipem qui ventrem operit, modo totam simul nuptialis concubitus concupiscentiam, veluti renes cum suppeditante illis genituram adipe, divino continentiae igne consumere; ut secundum propositum virginitatis scopum, omni prava cupiditate ac omni voluptate superiores per vitam asceticam reperti, promisso certaminibus praemio et integritatis corona digni inveniamur per Jesum Christum, cui gloria et Patri cum sancto Spiritu in saecula. Amen.

MONITUM IN SERMONEM SEQUENTEM.

(GALLAND., *Veterum Patrum Biblioth.*, t. VII, Proleg., p. viii, et p. 330.)

682 I. Prodiit Florentiae, anno 1703, ex codice bibliothecae Medicæ sermo *De synisactis*, Basilio Magno attributus. Qui autem hunc primus Græce vulgavit, vir doctissimus Angelus Maria Bandinius, sententiam suam de hujusmodi opusculo exponens ista præloquitur (a): «Incredibilem adhibuimus diligentiam, ἀνέκδοτος esset (sermo *De synisactis*), necne, ut in propatulo collocaremus. Primum enim omnia S. Basilii opera volutavimus; in quibus cum nullus esset; duas illas S. Joannis Chrysostomi orationes, alteram εἰς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους, alteram εἰς τὰς ἐχούσας ἄνδρας συνεισάκτους, consulimus, ut si forte alterutrius esset fragmentum, et error, ut sæpe evenit, in titulum irrepsisset, erueremus: sed nihil simile in illis a nobis repertum est. Occurrebat S. Gregorius Nazianzenus synisactarum et agapetarum insectator acerrimus; sed qui hac de re metricè tantum scripserat, omnem spem præcidebat. Tandem præter Svicerum (b), Muratorii perlegimus dissertationem illam *De synisactis* cruditissimam, quæ *Anecdotis* ejus Græcis inserta est (c), si qua forte apud ipsum hujus Basilii sermonis mentio fieret: sed hic quoque mirum de illo silentium. Unde in eam sententiam facile devenimus, ut sermonem hunc tanquam ineditum publica luce donaremus: eoque libentius quod ea res in ipso agatur in quam tot sancti Patres calamum arripuerunt; pessima nimirum illa consuetudo, primis Ecclesiæ sæculis inter Christianos invecta, qua virgines cum viris, ac vicissim viri cum virginibus cohabi-

B tare non erubescerent: quæ quidem in hoc sermone totis eloquentiæ viribus omnique argumentorum genere profligatur. Quod autem Basilii revera opus sit, affirmare certo non audemus: tamen cum ipsi tribuatur in codice, ejus auctoritatem secuti, sub ejus nomine proferimus, præsertim cum ab ejus operum stylo minime abhorreat.» Hactenus V. C.

II. Et ejusmodi quidem conjectura de Magno Basilio sermonis *De synisactis* auctore, non solum ms. codicis fide ac styli similitudine, sed etiam ejusdem sancti Doctoris testimonio quodammodo inniti videtur. Constat enim Basilium, sub initium episcopatus de instauranda disciplina sollicitum, inter reliquas regiminis pastoralis sanctiones decretum in primis tulisse adversus mulieres *extraneas*, virgines illas videlicet quarum contubernio utebantur presbyteri aliique ministerio Ecclesiæ mancipati, adeoque continentiae lege obstricti: perinde ac si virginitatis professio locum suspicioni præcluderet. Mulieres autem συνεισάκτους interpretamur *extraneas*, quia sic reddiderunt hanc vocem Hieronymus, Rufinus, Fulgentius Ferrandus aliique veteres, ut post Cujacium (d) monuere viri docti, Gothofredus (e), Lupus (f), Svicerus (g) ac recens Prudentius Maranus (h), qui ait vocari *extraneas* mulieres συνεισάκτους, ut iis opponantur quas dedit natura, matribus, sororibus, amitis: has enim concedit canon tertius concilii Nicæni, quia sunt ἀνύποπτοι alias

(a) Bandin., Præfat. ad *Monum. eccl. Gr.*, tom. III, pag. xxi, § IV.

(b) Svicer., *Thes. eccl.*, v, Συνεισάκτος.

(c) Murat., *Anecd. Gr.*, pag. 218.

(d) Cujac., *Observ.*, II, 29.

(e) Gothofr., lib. XVI, *Cod. Theod.*, tit. II, tom. VI,

part. I, pag. 96.

(f) Lup. Schol., ad can. 3 conc. Nic., Opp. t. I, p. 237.

(g) Svicer., *Thes. eccl.*, tom. II, pag. 1155.

(h) Maran., ad Opp. Basil., tom. III, pag. 149, not. d.